כתבי

משה סמילנסקי

א

ספורים

D05340253M
Duke University Libraries

YESHIVA UNIVERSITY
WEST COAST DIVISION
9017 WEST PICO BLVD.
LOS ANGELES, CALIF. 90035

H1-570

YESHIVA UNIVERSITY
WEST COAST DIVISION
9017 WEST PICO BLVD.
LOS ANGELES, CALIF. 90035

V. 1.

„יבנה"

נדפס אצל ב. ג. טויבנר בליפסיא
בהשגחתו של ה׳ יוסף קאפלאן
הקשוטים נעשו ע״י ה. ש. רובין

כתבי משה סמילנסקי

כרך ראשון

ספורים

מחיי הישוב בארץ ישראל

הוצאת יבנה — ירושלם-ברלין
תרפ"ד

PRINTED IN GERMANY

כל הזכויות שמורות

תוכן

	צד
המורה החדשה	א—נ
חוג׳ה כזר	נא—צו
ר׳ יעקב	צז—קכ
זמירה	קכא—קסד
אבנר	קסה—רו
יהודה	רז—רנ
אהבתי הראשונה	רנא—רפ

המורה
החדשה

המורה החדשה

ספור

א

— רוצה אתה לראותה? שאל שמואל ויבט מתוך פקפוק אל חברו, אל מרדכי.

— רוצה אני ורוצה... מי האיש, אשר לא ירצה לראות נערה יפה?

פני שמואל נהרו.

— הלא כן? נלך אל הבוסתן, היא ודאי תצא לטיל היום...

פני שמואל היו מלאים עליצות וקולו — רנה. הוא תפש בידי מרדכי, לחצן בחזקה ויבט אליו כשעיניו מלאות תודה.

— וגם אתה?... פנה שמואל אל חברו השני, אל אהרן.

— מילא...

— למה תשאל, שמואל? גם אהרן שלנו איננו אלא בשר ודם. אף כי דמיו קרים כדמי הדג...

אהרן העיף מבט של תוכחה קלה בחברו החביב ולא ענה כלום.

שלשת החברים עמדו בשעת שיחתם בראש הרחוב הגדול, החוצה את המושבה שרון לכל ארכה.

מרדכי בא זה עתה ממושבתו, מגבעה, ועוד אבק החול על נעליו הכבדות. שני חבריו, מצעירי שרון, חכו לו על אם הדרך, בין הכרמים. וכשראוהו ספרו לו תיכף על דבר המורה החדשה, אשר באה להיות מנהלת לביה״ס לבנות. זאת אומרת: סִפר שמואל, ספר במהירות ומתוך התפעלות מרובה, כדרכו. אהרן לא ספר כלום, כי אם שתק ושמע, ועל פניו חלף כעין צל. מרדכי, הגדול שבשלשתם, הקשיב אל דברי חברו הצעיר ועל שפתיו רחף צחוק קל של חבה: הוא אהב את חברו.

— נו . . . נלך, — זרז שמואל את חבריו, ושלשתם עלו במעלה הרחוב אל לב המושבה.

— מתי באה המורה שלכם?

— ביום הראשון.

— וכבר הספקתם להתודע אליה?

— רק אנכי נתודעתי אליה, רק אנכי... אהרן אינו מכירה עוד, רק מרחוק ראה אותה... אנכי נפגשתי אתה במקרה... הן אחות לה פה... באתי אל ביתה לרגלי איזה ענין... ואפגשה...

— ,במקרה׳ — נכנס אהרן לתוך דברי חברו והצל שעל פניו נתעבה: — אל תאמין לו. אנחנו ראינוה שנינו כאחד, בשעה שבאה מיפו במרכבת הפקיד... אמנם יפה היא. אבל יש עוד נערות יפות כמותה. והוא, נפשו התעטפה בו כשהציץ בה... שוטה... ולמחרת הלך אל בית אחותה..., לרגלי איזה

עניך'... בבקשה, שאל נא אותו: איזה ענין יש לו בבית אחותה? מימיו לא היה שם...

פני שמואל הסמיקו עיניו תעו...

— ואם הלך בכונה תחלה, כדי לראות נערה יפה, מה בכך? כלום זקן הוא? וכך דרכו של עלם, שהוא מתאוה להסתכל בעלמה יפה. אבל היפה היא באמת?

— יפה מאד! — נזדרז שמואל והשיב: — „יש עוד נערות יפות כמותה"... אל תשמע לו!.. אנכי לא ראיתי נערה יפה כמותה לא בשרון, לא בגבעה אף לא בבית־אל... הנה תראה אותה ותשפוט...

אזנו של מרדכי קלטה מתוך דברי שמואל המקוטעים והנמהרים הד שלֹ חרדת נפש. הוא העמיד את עיניו בו רגע, ושמואל נשתתק. וישתקו שלשתם. כעין גל עבר עליהם ויכסם, פתאם נתעורר מרדכי, כאלו נזכר באיזה דבר, ויפן אל אהרן וישאל:

— אחות לה פה, מי היא?

— הגברת קרלין, מי שהיתה לפנים העלמה ברשדסקי...

— אַ! ... וזו היא אחותה הקטנה, שנלקחה לפַריז? והרי היא הספיקה להעשות מורה, מנהלת... זריזה...

— כן, זאת היא!... קרא אהרן כמנצח ויבט בפני מרדכי, ומבטו כאלו אמר: עתה ידעת למה חרה לי על התפעלותו של זה?...

ופני שמואל העדינים, הלבנים, חורו ועיניו הקטנות

והשחורות ננעצו במרדכי הגביה ממנו משכמו ומעלה, וכולו הביע פחד והרדה כאיש המחכה לגזר דינו.

— מרדכי, כלום אי אפשר שתמצא גם ביניהן נערה תמימה?... לו ראית, כמה פקיחות ותמימות הן עיניה...

— ודאי אפשר, יקירי... אפשר ואפשר... מדוע לא?

קולו של מרדכי לא היה אמנם צלול ובטוח כמו תמיד, אבל פניו של שמואל שוב נהרו...

— הביטה, — תפש פתאם שמואל במרדכי ויטהו אליו: — הנה היא... שם על גבי המעקה, בעליה השניה, בביתו של המורה...

מבטיהם של שלשת החברים נמשכו בבת אחת אל מעקה הבית בין שתי הקומות אשר לעבר הרחוב משמאל.

על גבי המעקה עמדה עלמה כבת שמונה־עשרה, דקת גו וזקופת קומה, פניה שחרחרים וארוכים קצת ונשקפים מתוך זר של שערות שחורות העשויות כצרית על גבי ראשה. עיניה השחורות הביטו נכחן כלפי הרחוב, אל עבר שלשת החברים. היא השיבה בתנועת ראש קלה על ברכתו של שמואל, צחוק קל רפרף על שפתותיה ויעלם. וישובו פניה להיות רצינים ומבטה דבק במרדכי וכאלו שאל: הזה הוא?...

— אמנם כן, נערה יפה, יפה מאד... עינים עמוקות לה כליל...

— הלא כן? — שוב נמלא קולו של שמואל רנה ופניו זרחו.

ופני אהרן עטפו צל.
ועל פני מרדכי חלפה עב של מחשבה תועה.

ב

השדרה הראשית בבוסתן היתה מלאה טילים. מרדכי וחבריו לא הספיקו להשיב „שלום' לכל. עיני מרדכי לא שבעו מהביט אל הקהל הגדול. הוא אהב את הבריות וביותר את הצעירים, ועל כלם חברת עלמות. ומושבתו גבעה קטנה עדין ועומדת בראשית הוסדה. אנשיה מועטים, מספר בתי אבותיה מצער ועלמותיה — כאלו כאין. רַוק היה מרדכי, ואין בית לו ולא קרובים לו בגבעה, ובכל יום השבת היה בא לשרון לטיל בבוסתן, לראות בבני המושבה ובבנותיה ולשמוע חדשות . . .

מַכּרים הרבה היו לו בשרון ויחשבוהו לשרוני למחצה. רבים היו עוינים אותו בגלל הדברים הקשים שהיה משמיע כנגד הפקידות וכנגד המדות הרעות, שדבקו באכרים מקבלי התמיכה. אבל אחרים אהבוהו ובדבריו הקשים כנגד הפקידות מצאו מעין גמול בעד כל העול שעשתה להם. וביותר אהבו וכבדו אותו הצעירים ויתברכו בו, ושני חבריו שמואל ואהרן היו נכונים לבא למענו באש ובמים. אהרן היה אכר רוק כמוהו, ושמואל — בן לאבות עשירים, אשר נאחזו במושבה רק לפני שנים אחדות. ושמואל עודנו נער כמעט, ונפשו הרכה והתמימה מלאה חם נער, והוא מתגאה, כי מרדכי הוא רעו וחברו, והוא מעריץ את מרדכי ומקשיב לכל דבריו

בדחילא ורחימא. ומרדכי אהב מאד את שמואל חברו הצעיר, אהב נפש צעירה זו הספוגה עוד טל ילדות.

שלשת החברים נכנסו אל תוך שדרת הבוסתן כשהם הולכים שלובי יד. ורחבה וארוכה היא השדרה וחוצה את כל הבוסתן. שתי שורות תמרים וזנזילות נטועות משני עברי השדרה: תמר וזנזילה חליפות. הזנזילות גדולות ועבותות וצמרותיהן יפות: דמות שמשיות הפוכות למעלה להן. והתמרים עודם רפים. מצבותיהן הקצרות עשויות שכבות שכבות זו על גב זו, כאלו מתוך ענוה ורעידה קלה גדלו. וכפות הענפים סוככות מלמעלה על המצבות. וזקופים הם התמרים וישרים, ודומים הם לילדות שרק אתמול בגרו, וזה עתה קפצו ברגליהן הדקות והגמושות מתוך שמלותיהן הקצרות ותהיינה היום לבחורות, ונחיריהן הדקים מתנפחים ורועדים רעידה קלה לריח הסוד הבוקע ועולה להן מתוך המחר...

מרדכי הרגיש בצביטה שצבט לו אהרן. הוא ידע את פְּרושה, ויכונן את מבטו לפניו. לקראתם יצאו מתוך אחת השדרות הצדדיות שלש נערות, עלמות־ילדות. שמלותיהן עודן מורמות מעל קרסוליהן, גויותיהן דקות כקנה ובלחייהן פורחת כשות דקה כנצת האפרסק שנתבשל למחצה... אלו היו שלש חברות, „הסימפתיות‘ של שלשת החברים, ומדי שבת בשבתו היו אלו ואלו נפגשים „במקרה‘ בשדרת הבוסתן.

— שלום, עלמות! ברכן מרדכי בקול רם וכל שלש החברות הסמיקו כדממיות.

— שלום! ענתה בקול רך האחת, היותר „חצופה' שבהן, ולחש ברכתן של השתים האחרות אבד באויר...

ושוב הלכו שתי החבורות אשה אשה לדרכה, כדי לשוב ולהפגש בחזירתן, וחוזר חלילה. באמצע השדרה הגדולה אין נוהגים לעמוד. לשם עמידה ויחוד יש שדרות מן הצד. הנה שדרות הרמונים, צמרות העצים דבקו זו בזו, סובכו יחד ונעשה כעין חופה למעלה, ופה הוא המקום לפגישות של לבבות דופקים, פה נפגשים, מזדמנים רק זוגות.

באמצע השדרה שבין עצי השקדים, לשמאלה של השדרה הגדולה, עמדו אכרים הרבה בחבורה ודברו בקול רם. הקולות והתנועות העידו על הדוברים כי עסוקים הם בשיחה חשובה: בעניני יקב וענבים. כל המשוחחים היו מבעלי „האופוזיציה' שבמושבה, כולם מכריו של מרדכי.

— הנה מרדכי הגבעתי! קרא אחד מן החבורה.

— גבעתי למה? הוא יותר שרוני משהוא גבעתי.— נשמע קול אשה, קול עגבני במקצת...

— בא הנה אלינו, לאן אתה ממהר יחד עם נעריך?...

— השבת נתונה לטיול ולהסתכלות בנערות יפות ולא לשיחות מתוך כובד ראש.

— ילך לו עם „נעריו'... אך הוא איננו אלא נער,— לוה את מרדכי קול האשה, שנשמעה בו נעימה של תרעומות.

ומרדכי שב להסתכלותו.

הנה משפחת אכרים גדולה: משפחות שנתחתנו

ונתערבו זו בזו ונעשו אחת. שלשת האבות בראש, לבושים שבת, מדברים בנמוס וצועדים לאטם. עליהם שלש האמהות, לבושות אשה אשה לפי טעמה. ומאחריהם בנים וחתנים, בנות וכלות, בחורים ובחורות, ילדים וילדות... ממלכה קטנה לעצמה בתוך המושבה.

הנה זוג, — בחור ובחורה. נראה, שרק אתמול נתפרסם „סודם". קרובים, כמעט דבוקים הם זה בזו, מבטו שלו טובל ושוקע בתוך עיניה היא, רגש אושר וגאון חופף עליהם. ואין עינם תופשת ביתר הטיילים שבשדרה: כל השדרה, כל העולם כלו שלהם הם...

הנה חבורת צעירים מדברים בקול, רועשים, צוהלים ומתאבקים בלכתם וזורקים מבטי אש בפני העלמות המסמיקות ונסוגות אל קצות השדרה...

והנה פקידים שנים עוברים ברחבת הנפש... אצבעות ידיהם תקועות בתוך כיסי אפודותיהם ודבורם הצרפתי הקל, הפזיז, ממלא את חלל האויר... אף אלו כל השדרה כלם שלהם היא ואין עינם תופשת ביתר הטיילים. אבל הטיילים, ואפילו מתוך בעלי „האופוזיציה", רואים אותם ומברכים אותם ומסירים את כובעיהם. והם מרכינים את ראשיהם הרכנה כל שהיא ואינם מסתכלים בפני המברכים...

הנה חבורת פועלים. פועלי היקב הם. פניהם זעומים וצועדים הם במהירות, כאלו לעסקיהם ולעבודתם הם הולכים ולא לשם טיול באו. ומבטי איבה הם זורקים כלפי האכרים...

— הביטו!.. קרא פתאום שמואל ולא יסף, כאלו קפא באמצע הקריאה...

מעבר השני נכנסה אל השדרה מן הרחוב חבורה גדולה של פקידים, ובראשה הפקיד הראשי בעצמו, איש כבן ארבעים, זקנו מגולח ושפמו שחור וארוך וכולו פני חיט לו. ובלכתו בראש החבורה עיניו מורדות למטה, כדי שלא להסתכל בפני אכר. לימינו המורה החדשה, עיניה עמוקות ומתוכן נשקפות התעוררות קלה וסקרנות. אחריהם בשורה הרופא והגברת אשת הפקיד, אשה שמנה שפני כובסת לה, והיא לבושה עפ״י הנוסחא האחרונה של הבולבר הפריזי. פני הרופא גסים, זעומים ובהם נקרשה השתיקה. ולאחרונה להקת פקידים שונים. האכרים הנפגשים על דרך החבורה נשארים עומדים משני עברי השדרה, קצתם משתחוים מתוך הכנעה גמורה ותנופה גלויה וקצתם — מתוך הכנעה למחצה ורמזים דקים של חנופה... גם שני חבריו של מרדכי הסירו את כובעיהם לסימן ברכה ורק מרדכי לא שעה אל החבורה, פניו נעשו קשים כאבן ומבטו דבק בפני המורה החדשה. דומה היה כאלו שאל: מי ומה את?..

ג

— מרדכי, התשאר הערב פה? — שאל שמואל כשעמדו שלשה החברים ברחוב המושבה וצללי ערב חופפים עליהם. כעין נעימה של בקשה רעדה בשאלתו של שמואל.

— פה? לא. איני יכול להשאר. מחר יום עבודה הוא לי, איני אוהב לאחר.

— רק הפעם, מרדכי, רק הפעם... הטיול בבוסתן לא עלה יפה... נלך הערב אל ביתה, רוצה אני כי תכירנה...

— להכירה?.. עוד חזון למועד, יקירי. כלום היא בורחת מכאן?..

— לא . . . ואולם ראה נא מה גדל החשך . . . אל תלך, פן יקרך אסון בדרך . . .

אסון! אל תירא, אקדחי אתי, חשכת ליל לא תבעיתני, אף לא פחד הבידואים . . .

— ואתה רוצה באמת להכירה? — שאל פתאם אהרן כמו מתוך תמהון ותרעומות.

— מדוע לא, חביבי? נערה יפה היא, ורוצה היא, לפי דברי שמואל, לדעת אותנו. אם כן מדוע לא נתודע אליה? אלא מאי, היא שיכת לכנופיתו של המנוול? אפשר לסלח לעונה זה בגלל עיניה, ואולי נוכל לגזלה מידי אותה הכנופיא. הלא זה נסיון מענין, האם לא כן, שמואל?

שמואל שתק. אלמלא חשכת הלילה, כי אז ראו חבריו, שפניו חורו. שתק גם אהרן. הטון הצוהל והחצוף למחצה של מרדכי לא מצא, כנראה, חן בעיני שניהם.

— נו, אנכי הולך, מרדכי, — הפסיק אהרן את השתיקה, וקולו היה קשה: — סוסי מחכים לארוחת הערב. אם תשאר כאן, הלא תבא אלי?

— לא, לא אשאר.

— אם כן, שלום!

— שלום.

אהרן לחץ את יד חברו ויפן ללכת.

— עמך הלא נתראה עוד היום, שמואל?

— הן.

אהרן נעלם.

אלך גם אני, שמואל, — אמר מרדכי.

— אלוך עד מעבר לכרמים.

— אתה תלוני? הלא תפחד לשוב אחר כך לבדך אל המושבה?

— לא, לא אפחד... האמנם ילד אני בעיניך?

שני החברים ירדו לכל אורך הרחוב ויעלמו מאחורי גדרי הצָבר.

שמואל שתק ויתאמץ לבלי לפגר מאחורי חברו, שפסע פסיעות גסות ובטוחות.

— מרדכי, אל נא תמהר פה בחול, לאט לך...

— חול? טוב, טוב. ואולם הגידה נא, שמואל, עד מתי תהיה מפונק כל כך? צריך אתה להעשות פשוט וגס קצת יותר, הן להיות אכר אתה רוצה.

— בא יבא הדבר, מרדכי. אבל עוד קשה לי, חלש אנכי. בחרף הזה אני זומר בעצמי. הספר לך אהרן?

— כן, הוא משבח את מעשי ידיך. עבוד, עבוד, יקירי, העבודה מוסיפה כח לאדם ומחדשת את חייו.

ושוב שתקו החברים רגעים אחדים.

— מרדכי, אלמלי ידעת עד כמה היא מתענינת בך...

— בי?

— כן, בך. כשאמרתי לה, שאתה הנך ידידי וחברי הביטה אלי כנפחדה. וכמה נתפלאה כשאמרתי לה, שאיש טוב אתה ולבך רך וכי אנכי אוהב אותך יותר משאני אוהב את אחי ואחיותי. היא חשבה אותך לשד בצורת אדם... ,אוהבים' הפקידים אותך...

— שד? חה, חה, חה! בשביל כך היא מתענינת בי. השדים מענינים את הנשים תמיד.

— מרדכי, אל נא תדבר בטון כזה...

שמואל שוב נעלב וישתוק.

— נו, נו... הרגע אל תכעס עלי. אמנם השד מפזז בקרבי היום...

— מרדכי... היא טובה כל כך. שאלתיה, אם רוצה היא להכירך. „אני"?! השיבה תמהה וכאלו נפחדת, „האם ירצה הוא להכיר אותי?" ובאותו רגע היתה יפה כל כך... הלא יפה היא, מרדכי, האם לא כן?

— יפה מאד!...

— הרי?.. ואהרן מתעקש ואומר: אינה יפה כלל ביותר... אנכי אמרתי לה, כי אם אבקשך ודאי תבוא אל ביתה, ותשמח...

— שמחה?..

— נערה הגונה היא, מרדכי. לו ידעת אותה... אין היא דומה כלל אליהן... אנכי תכנתי את רוחה, אף כי רק שלש פעמים הייתי אצלה...

— שלש פעמים במשך השבוע הראשון? המ... ,רק' זה שלך מיותר היא לגמרי...

עמדה לו לשמואל חשכת הלילה לבל ירגיש בו מרדכי כי הסמיק ויחרד כולו...

— היא בקשתני לבוא... היא נעשתה כה קרובה אלי מן הרגע הראשון... בפעם השניה מצאתי אצלה את סגן הפקיד... הוא הביט אלי באי־רצון, והיא האירה אלי את פניה עוד יותר ועל דבריו הוא ענתה בלי חפץ...

— האמנם? דבר זה מענין. ואולם אם אוכל לפגוש בביתה אחד מאותה החבריא, לא אלך אליה.

— אנכי הגדתי לה — ותצחק... כמה יפה הוא צחוקה, מרדכי... היא אמרה: „כל הפקידים יברחו מביתי אם יבקרני חברך”... לא, אנכי אגיד לה מראש אימתי תבוא, ואז לא יבוא עוד כל פקיד אל ביתה... יש אשר אחשוב, מרדכי, כי רק על פי טעות נמצאת היא ביניהם...

ושוב עברו רגעי שתיקה אחדים.

— מרדכי...

— מה יש, שמואל!...

— הלא אתה אינך חושב, כי האהבה לוכדת אותי?...

— אנכי? לא, יקירי; אנכי איני חושב כלום.

— ידיד וחבר טוב אתה באמת... אהרן מקניטני ומקנטרני כל השבוע...

— אהרן?... אהרן שלנו איש טוב הוא מאד, טוב משנינו... הוא דואג לך, הוא חושש לך לבל תבוא ברעה.

— אמנם טוב הוא... אבל לבי יכעס בקרבי

עליו. עוד היום בבקר דבר אלי קשות על כי באתי אל ביתה זה שלש פעמים... הוא התרה בי, כי אתה תכעס עלי... הלא אינך כועס עלי, מרדכי?

— אנכי? חלילה? מי נתן לי את הרשות לכעוס עליך? הלא איש אתה, היודע את אשר לפניו.

— ואהרן יחשבני לילד... מרדכי, האמנם יש בה סכנה, כדברי אהרן?

— סכנה?... אינני יודע... תכירנה ובחנת בעצמך... מי יודע?...

שתי שורות הצבר נסגרו מאחרי החברים, ולעיניהם נפתח השדה הרחב העטוף אפלה.

— שמואל, שוב נא אל המושבה, הרחקת ללכת. אנכי אעמוד כאן ואחכה עד אשר תקרב אל המושבה... אל תפחד...

שמואל לחץ בחזקה את ידי חברו, נפל על צוארו וישק לו...

— הלא תבוא ביום השבת הבאה?

— אבוא!

ויפן שמואל וישב אל המושבה בצעדים מהירים. פעמים הפנה את ראשו לראות, אם חברו עדין עומד ומחכה.

— נער... ילד כמעט... מסכן!... הוא נלכד בפח... מי יודע מה טמון בתוך עיניה השחורות... עמוקות הן מאד, — הרהר מרדכי ויפן וילך, ופסיעותיו רחבות ובטוחות.

— ולא קשה הדבר להלכד ברשת עיניה!...

מרדכי לא שמר את הבטחתו. ערב שבת התקדרו השמים עבים וכל יום מחרתו לא חדל הגשם. רק במוצאי שבת טהרו השמים ויזהירו הכוכבים מתוך עמק התכלת וכאלו רמז רמזו לבני האדם לאמר: הכונו, מחר יום עבודה הוא... וכך היה גם בשבת השניה והשלישית. אמנם לשעבר, היה מרדכי בא לשרון גם בשבת גשומה, היה עוטף „עֲבַיָּתוֹ" ופוסע את פסיעותיו הגסות והבטוחות על אפם ועל חמתם של השמים הזועפים. אבל בשבתות האחרונות נשאר מרדכי יושב תחתיו בגבעה. לא השמים עכבוהו אלא איזה דבר בלתי מובן גם לו. איזה כח נעלם עצרו ובטל את רצונו שמשך אותו לשרון. גם בשבת הרביעית לא הלך מרדכי לשרון, אף כי הגשם חדל מאז הבקר והשמים הזכים הצהילו את פניהם לכל: לערב הוזמנה אספה כללית במושבה. אמנם לא רגיל היה מרדכי לבכר אספה כללית במושבה על טיול לשרון, אבל הפעם היתה עמו רוח אחרת...

וכששב מרדכי בשעה מאוחרת בלילה מן האספה ראה והנה אור מאיר מתוך חלון חדרו.

— מה זה? מעשה לסטים או מעשה שדים?

וכשנכנס לחדרו מצא בו לא גזלן ולא שד כי אם את אהרן חברו החביב.

— הנה שבת סוף סוף, — פתח אהרן בשמחה גלויה: — זה יותר משתי שעות אני יושב ומחכה

לך. מכיר טובה אני לבעלת הבית, כי נתנה לי להכנס לחדרך...

— ולמה לא באת אל האספה? בחפץ לב הייתי עוזבה והולך עמך.

— אמרתי, שמא חשובה היא האספה ביותר, כי על כן לא באת בשבת זו לשרון...

— כועס אתה על אשר לא באתי זה ארבע שבתות לשרון?

— איני כועס, אבל הכל מתפלאים, וכבר ישאלוני: היכן אבד מרדכי שלכם?...

— הלא ידעת: ירדו גשמים... וגם... לא היה רצון ללכת...

— וגם על מכתבו של שמואל לא ענית...

— כן... קבלתי את מכתבו המלא מליצות, אבל אני לא הייתי נוטה להשתפכות הנפש... ודאי כועס שמואל עלי?

— אין לו עכשו פנאי לכעוס... מטפל הוא כל היום ב„מורה" שלו...

— ושופך לפניך את לבו בשעת טיול בלילה?...

— זה שבועים לא טילנו יחדיו בלילה...

— האומנם? מדוע? וכי עברה קטטה ביניכם?

— לא... מדי ערב בערב הוא מטיל עם ה„מורה" עד שעה מאוחרה, ובבקר כשאנו נפגשים בדרך אל הכרמים הוא מתחטא ומבטיח לבוא בערב ואינו בא... פניו נעשים חורים מיום אל יום...

— תקפה אותו האהבה לחלוטין?

— עד לטירוף הדעת... לבי יפחד בקרבי... בשביל כך באתי אליך היום...

— אלי?... וכי מה אני כאן?

— מרדכי, מה היה לך? האתה הוא? שמואל בסכנה, צריך להצילו...

— בסכנה? הא מנין לך?

— מרדכי, וכי שכחת מי היא?...

על פני מרדכי חלף צל קל. רגעים אחדים שתק. שתק גם אהרן.

— אהרן, האומנם אתה חושב כי קרה גם לה מה שקרה לכל הנערות שנלקחו לפריז?...

— אין לי כל יסוד לחשוב אחרת. אלמלא כך לא היו ממנים אותה למנהלת ולא היו נותנים לגיסה נחלת כרם ובית... אילו ראית את עמידתו של הפקיד בפניה — כעבדא קמיה מריה...

— אין היא עושה רושם כזה שעושות כל אותן ,המורות'... אף לא סימן של פריצות... נערה שעינים כאלה לה... אי אפשר שהיא תהנה מיפיה הנאה כזו...

— אמנם כן, אין היא עושה רושם כזה... פעם אחת הייתי בביתה... שמואל משכני...

— ההיית בביתה? נו, מה ראית? — נזדרז מרדכי ושאל ועיניו הבריקו.

— נדמה לי, שזו אינה דומה לאותן האחרות; אינה הומיה, אינה מתיפפה... ענוה היא ושקטה... שמואל דומה במעמדה לנער קטן...

— ובכל זאת אתה חושב?

— אני בטוח... הן ידעתיה היטב בהיותה עוד ילדה כמעט, לפני הלקחה לפריז... לא, מרדכי, אין

אני טועה, הדגיש אהרן את דבריו בבטחה גמורה.

— נורא, — וכסאו של מרדכי חרק קצת...

רגעים אחדים שתקו שני החברים גם יחד. פתאם נזדקף מרדכי כלו אל מול חברו ועיניו להטו.

— אהרן, אתה חושב שאי אפשר לאהוב נערה כזו?

עיני אהרן הגדולות, האפורות, הטובות מלאו תמהון.

— בדעת?

— כן, בדעת?

— לא, מרדכי, אי אפשר... למה תשאל?

מרדכי עמד על מקומו ולא הסיר את מבטו החודר מעל חברו.

— נפלא הדבר, אהרן, — קולו של מרדכי היה עמוק, כאלו יצא מתוך לבו: — זה עשר שנים אנו קרובים איש לרעהו. הלא כן?... על הכל דברנו והתוכחנו לא אחת ושתים. דומה, לא נשאר עוד דבר אשר לא דברנו עליו... ובדבר גדול שכזה לא נגענו אף פעם...

— מרדכי, הבין לא אוכל... מה יש כאן לדבר? הן הדבר ברור כל כך... לא אתה, לא אנכי אף לא שמואל לא יכלנו לאהוב נערה, לו ידענו כי הוטמאה.

אהרן דבר מתוך התעוררות גדולה וכאלו גם מתוך כעס עצור. זו היתה הפעם הראשונה שדברי מרדכי חברו החביב נעשו לו מוזרים ומכעיסים.

— אהרן, אנכי הייתי יכול לאהוב נערה כזו, — קולו של מרדכי היה נמוך, אבל צלול ותקיף.

אהרן קפץ ממקומו ויתפוס ביד חברו.

— מרדכי, אל תהתל! הדבר חשוב יותר מדי. מה היה לך? . . . האתה הוא? . . . שמואל שלנו בסכנה . . .

— אהרן, איני מהתל כלל וכלל . . . הגידה נא לי בטובך, במה „הוטמאה" נערה זו אם, למשל, איש בליעל הוליכה שולל בעודנה ילדה למחצה?

— מרדכי! הן יודעות להיכן מובילים אותן . . . מטומאתו „הוא" נטמאות גם הן . . . מה אתה סח? . . .

— ואם הילדות הללו אינן יודעות להיכן מובילים אותן, האומנם גם אז טמאות הן בעיניך? . . . ואנחנו, אהרן, מדוע טמאים איננו גם אנו? כמה פעמים כבר נטמאנו אני ואתה ובכונה . . . כלום יעלה על דעתך, שאתה, אדם שנטמא לא אחת ולא שתים, אסור לו להרהר בנערה, שעוד טל הקדושה והתמימות עליה? . . .

— מרדכי, אין המשל דומה לנמשל . . .

— לא, חביבי, דומה. לא חשבת מעולם בשאלה זו. גם אנכי, מודה אני על האמת, לא חשבתי. ואולם במשך השבועות האחרונים חשבתי, חשבתי הרבה . . . נוכחתי, יקירי, שאנחנו כולנו, אני ואתה ועוד רבים כמונו חזירים הננו . . . לא, יקירי, אין הדבר „ברור" כלל כמו שחשבת אתה . . . דבר אחד ברור לי היום: אלמלי אהבתי אנכי נערה כזו, כי אז לא היה עברה מפחידני . . . מי שאיננו טמא אין מטמאים אותו . . .

אהרן לא ענה דבר; הוא שתק כשראשו מורד למטה. נשתתק גם מרדכי. פניו החורים היו כבושים

בקרקע גם הם. לבסוף הפסיק מרדכי את השתיקה ושאל:

— אהרן, שמואל אינו חושד בה כלל?

— חלילה! פעם אחת רמזתי לו רמז קל, ויִנעץ בי מבט של שנאה. לו יכל, כי אז היה קורע אותי כדג...

— רע הדבר...

זהו מה שאמרתי לך: שמואל עומד בסכנה... אתה היית יכול להשפיע עליו בעוד מועד. מפניך יכנע...

— אנכי? חלילה לי; בשום אופן לא! יעשה ככל אשר יצוה עליו לבו.

כשנפרדו שני החברים זה מזה, כבר אדמו פני המזרח.

ה

בשבת שלאחר זו נתכון מרדכי ללכת שרונה והנה נפתחה דלת חדרו ושמואל התפרץ אל תוכו. פניו היו חורים, עיניו נוצצו ודמעה רפרפה בין ריסיו.

— שמואל! האיך באת? האמנם רגלי...

— רגלי... עיניך הרואות!... הנה חפצתי לבוא ובאתי!... מרדכי, למה עזבתנו?...

— נו, שב ותנוח. הלא עיפת. התשתה תה? עוד מעט ואכין...

שמואל ישב על הדרגש ומרדכי סגר את הדלת ויעל אש במכונה, כדי להכין תה. שמואל הביט מתוך סקרנות מרובה אל כל אשר מסביב לו: אל הספרים הרבים אשר על המדף הארוך כאורך הכותל, אל

המעדרים והסלים אשר בפנת החדר, משש בידו את הדרגש הקשה ששמש מטה למרדכי...

— אתה מסתכל בנכסי דניידי שלי, שמואל?..

פני שמואל אדמו.

פתאם קפץ שמואל ממקומו ויפול על צוארי מרדכי וילחץ בראשו אל שכמו.

— מרדכי...

— מה לך, שמואל?..

— ברכני!..

פני מרדכי חורו רגע אחד. ושמואל נלחץ אליו עוד יותר כילד קטן ועלוב, ובתוכו חלחלו דמעות עצורות.

מרדכי הפך את פניו כלפי חברו וילטפו בידיו על פניו ועל ראשו.

— הרגע, יקירי, הרגע... הלא מאושר אתה?...

— מאושר!...

וירם שמואל את פניו הרטובים מדמעה ויהי מראהו כמראה ילד שפייסוהו וידברו על לבו.

מרדכי לחץ את יד חברו ויברכהו מעומק לבו.

— מרדכי, הן אתה לא תרינני לכף חובה?

— אני? למה?

— על כי אוהב אני אותה...

שמואל רעד כלו ועיניו מלאו פחד ותקוה.

— וכי אפשר לדון לכף חובה את האדם על הרגש היותר מרום וקדוש אשר ניתן לו?

— אנכי ידעתי כי אתה תבין לי... אהרן היה מטיל עלי אימה: מרדכי לא יסלח לך לעולם. ואנכי

כה יראתי את הדבר הזה. לאבד אותך היה קשה לי. אבל לאבד אותה לא יכלתי, בשום אופן לא יכלתי...

וילחץ שמואל עוד יותר אל מרדכי ויכבוש את פניו.

— האמנם לא תכעס עלי, — שאל מתוך בכי: — כי אוהב אני אחת מבנות הפקידות, כי אוהב אני עלמה שאינה יודעת עברית והיא מורה לצרפתית, כי בגדתי באידיאלינו?...

— לא אכעס. האהבה מכפרת על הכל ומיפה את הכל. אשריך, שמואל, כי אוהב אתה ונמסרת כולך לאהבתך... נקיה ותמה היא נפשך..

פני שמואל אורו. האושר פרח בעיניו, ומבטו כאלו נעשה בין רגע בטוח. הוא נזדקף והתחיל מטייל בחדר אנה ואנה, מדבר, שר, ושפתיו לא נחו אף רגע.

— מרדכי, יודע אתה? היא אוהבת אותך. היא אוהבת אותך יותר מאשר תאהב אותי... חי נפשי! תמיד היא מדברת בך... אני מקנא בך, מרדכי, חי נפשי! לו ידעת האיך משיחים הפקידים בך — מתוך חרוק שנים. והיא מכבדת אותך דוקא משום שהפקידים שונאים אותך, חי נפשי! כמה פעמים שאלתני: „מה יאמר מרדכי חברך, אם יודע לו כי אהבתני? ומה תעשה אם יצוה עליך לעזבני, הלא תשמע לו? הן לא תוכל לבלי להשמע לו. ואם תוכל — אנכי לא אהבך!" כך אמרה, חי נפשי! כבר רבתי עמה פעם אחת. „את מרדכי את אוהבת ולא אותי!" כך אמרתי לה, ותצחק בקול גדול: „הן טרם ראיתיו כראוי אפילו פעם אחת!" אז ידעתי כי צדקה ממני. בקשתיה כי תסלח לי..

אב

אז הייתי כל כך מאושר, כל כך מאושר... ובכל זאת היא אוהבת אותך, חי נפשי! שמע נא על מה היא חולמת: היא תעזוב את בית־הספר... אנכי אמרתי לה, כי עון גדול הוא הדבר בעיניך ללמד לילדים צרפתית בטרם ידעו עברית. מתחילה לא הבינה את דברי. אחר כך בארתי לה את הכל והבינה.. „כך אומר מרדכי חברך?" שאלתני. „כן, עניתי לה,—הוא שונא את כל המדברים צרפתית במושבות..." „ודאי צדק" הסכימה גם היא. היא רוצה, כי נבנה לנו בית קטן בכרם. להשאר במושבה איננה רוצה. אין היא רוצה לפגוש את הפקידים, אף לא את האכרים... רוצה היא להשאר רק עמי, רק עמי... ורק אורח אחד הוא יבוא אלינו אל ביתנו הקטן אשר בכרם... נחש נא, מי הוא האורח הזה??... אתה, חי נפשי! ושנינו נשרת אותך ומפיך נלמד האיך לחיות, מה לעשות... אתה תלמדנו להיות טובים, ישרים ולבלי להכנע מלפני הרשעים... מרדכי, היא אוהבת אותך.

ויפול שמואל על צוארי מרדכי ויתבקהו וישקהו, ויבך ויצחק...

„כמה אושר עשו להם במשך ימים מועטים" —, נקרה במחו של מרדכי מחשבה נעימה למחצה וטורדת למחצה — — — —

ו

בשבת הלך מרדכי שרונה. היה אחד מימי החרף המלאים תכלת וזהר, עונג ומנוחה שררו מסביב. הטבע עצמו שבת את שבתו. השמש והשמים אמרו

שירה ופרחי גבעות מלאו גיל. השדות עטפו דשא ירוק, רענן. לא לחנם שתו מי גשמים לרויה. על ראשי ההרים, הרי יהודה הנשקפים מן המזרח, עמדה חופה של תכלת... מרדכי הזין את עיניו מן ההוד וההדר אשר נגלו לפניו, וייטב לבו בקרבו ותזוח עליו דעתו. נכסף נכסף באותו רגע לשרון. וכשנראו לו מעל הגבעות ראשי גגיה האדומים נתמלא רגש חם, חם, ויושט את ידו אל המושבה החביבה לו, כאלו בקש לחבקה.

בדרך בין כרמי שרון פגשו את מרדכי חבריו השנים. שמואל ראהו מרחוק וירץ לקראתו. בפני אהרן הרחבים והטובים זרח צחוק קל של חבה. שמואל היה לבוש כביום חג; רק בימים הראשונים אחרי בואו מחו"ל היה לבוש ככה. גם אהרן היה לבוש בגדי שבת. רק מרדכי לבדו היה לבוש חול: חולצה ומנעלים גדולים. מבטו של שמואל רפרף בזהירות ובחשאי על פני מרדכי ויבחנהו מכף רגלו ועד קדקדו. עין מרדכי תפשה את המבט הזה, שרפרף ונעלם ויבט מתוך צחוק קל אל אהרן.

— מרדכי, אנחנו הולכים היום שלשתנו אל העלמה ברשדסקי . . . היא הזמינה אותנו לשתות תה בביתה.

— אל העלמה ברשדסקי?!... במנעלים הללו?... אולי לא נאה לבוא אל ביתה בלבוש כזה?

שמואל נתאדם כלו כאדם שנתפס בעברה. ואהרן צחק צחוק גדול. גם לבו הרך היה טוב עליו היום וישמח בשמחת חברו, אלא שידע את הדאגה הכמוסה

בלבו של שמואל: מאז הבקר דאג פן יבוא מרדכי נעול מנעליו כדרכו.

— אין דבר... לך נאה, מרדכי... הלוא אתה בא מן הדרך... היא תשמח לקראתך... אתמול שוב עברה אותי רוח קנאה בעבורך... כל היום מלא פיה שמך: „האם בוא יבוא חברך מחר?... אולי חדל לבוא לשרון בגללי?... היסכים לבוא אלי, אל ביתי?...״ היא אוהבת אותך, מרדכי, חי נפשי!

— ומה עשית, לו באמת גזלתיה מאתך שמואל? מה?

מעיני שמואל נוצצה דמעה וכל פניו עוו.

— ואולם אל תפחד: אינני מתעתד לגזלה ממך!...

כשדפק שמואל על דלתה של העלמה ברשדסקי פתחה היא עצמה את הדלת לרוחה. שלשת החברים נשארו עומדים על עמדם תמהים: היא היתה לבושה כלה לבן ומתוך הלובן המזהיר הבריקו עוד יותר עיניה השחורות העמוקות כלַיל. מבטה עמד וינח על פני מרדכי.

— הזה הוא האדון...

— בבקשה, גברתי, בלי שום ‚אדון׳: שמי פשוט מרדכי...

היא לחצה בתמימות רבה את ידו הרחבה ותבט ישר אל עיניו הגדולות, שהביטו אליה ברצון. היא היתה שוקטה כולה. אבל מבעד לשקט זה נראה היה שהיא מכסה בעמל רב על חרדה שבלב. היא נתנה את ידה לאהרן ולשמואל ותאמר:

— למה נעמוד במסדרון פה, נבואה...

הדלת המובילה אל החדר השני היתה פתוחה ורק יריעה כבדה היתה נטויה עליה. בתנועת יד מהירה וקלה הטתה בעלת הבית את היריעה הצדה ולעיני האורחים נגלה חדר יפה ומסודר בטוב טעם. על הרצפה היה פרוש מרבד רך... מרדכי נשאר עומד על המפתן ואת עיניו הוריד.

— האם תרשני הגברת ככה... במנעלי?

פניה אדמו. פתאום אחזה בידו ותמשכהו אחריה אל החדר.

— אל יעליבני... אני שמחה כל כך לראותו בביתי...

מן הנגיעה הקלה שנגעה בידו נבוך מרדכי ולבו התחיל מרטט.

„מה היה לי?—" שאל את עצמו ולא מצא תשובה.

— תשים נא הגברת את האשם בראש אותו הבחור היפה..." הספיק מרדכי להתגבר על עצמו ולכבוש את רטט לבו: — אלמלי הקדים ואמר לי, הייתי משפר את עצמי גם אני קצת... עדין אינני פרא אדם לגמרי...

— אדרבה, הוא היה מעליבני אלמלי שנה את לבושו בגללי... יחשבני נא לאחת ממכרותיו... האם יוכל לעשות את בקשתי?... ובלי ,גברת' אף הוא...

— בחפץ לב, וגם לי יש בקשה: להתיר לי לקרא לה רק בשמה העברי.

— שמי חוה, — הגידה מתוך התפעלות ובעיניה הבריק ברק.

— אם כן, מן היום והלאה: חוה. עכשו חברים אנחנו.

מרדכי הושיט לה את ידו וילחץ את ידה הקטנה. היא נשאה את עיניה אליו ותודה גלויה נשקפה בהן.

שמואל היה מאושר. גם פני אהרן צהלו.

בעלת הבית הצעירה הושיבה את אורחיה על הספה הרכה והתחילה מכינה את התה. באותה שעה היתה דומה לפרפר שטוף־אור הנשא ממקום למקום. ולרגעים היתה הופכת את פניה המאירים כלפי מרדכי ואהרן אשר עינו בהאלבום אשר על שולחנה. משני הצדדים נשמעים דבורים קלים ופזיזים ולרגעים צולל קול צחוקה העליז. שמואל נגרר אחריה לכל עבר ופנה טבול אושר ומעל פניו אינה סרה בת צחוק אוילית במקצת. הוא מבקש לעזור לה בעבודתה ומקלקל. היא מכה אותו על ידיו, גוערת בו גערה של חבה. והוא מתחטא כילד, צוחק ומביט אל מרדכי ואהרן וסבר האושר נחרת בכל יצוריו.

מרדכי הניח את ספר־התמונות מידו ויבט אחרי מכרתו החדשה ויתענג עליה. עוד לא ראה נערה יפה כמוה. ולא יפיה בלבד לבב אותו, כי אם הבינה היתרה שהיתה טבועה על פניה וביחוד בקצות שפתיה ועל מצחה. וכשראה את שמואל נגרר אחריה, נראה לו עכשו כל כך קטן, כמעט נער. בקש מרדכי בפני חוה סמני אהבה, מעין אותם הסמנים שבקעו ועלו מתוך פני שמואל, ולא מצא. הרי סמני חבה ורצון, אבל סמני אהבה אינם. אפשר היא יודעת להסתיר את רגשותיה...

„נערה נחמדה... כמה מאושר הוא שמואל!...״
ופתאום ננעצה במחו מחשבה אחרת: „נפש רכה ותמימה כזו... מי יודע, מה צפון להם בעתידם?״

— מרדכי, למה יסתכל כל כך בי?...

— אני מתענג על יפיה...

היא הסמיקה כולה...

— סבורה הייתי, כי הוא עסוק רק בענינים העומדים ברומו של עולם...

— כלום אין היופי מן הענינים העומדים ברומו של עולם...

נזדעזעה היריעה אשר על גבי הפתח ואל החדר באה השפחה ומיחם רותח בידה.

— הרי הדבר העומד ברומו של עולם! — קרא אהרן חובב התה.

ויפרוץ צחוקה הצלול של בעלת הבית ותמהר למלא את הכוסות.

ז

עברו ימי החורף. נשמעו פעמי קיץ הולכים וקרבים. בימים האחרונים לא היה מרדכי בא לשרון לעתים קבועות כבתחילה. יש אשר יעברו שבועות אחדים, ורגלו לא תדרוך על אדמת שרון, ויש אשר יבוא שרונה יום יום. ובשרון נתחבב עליו ביותר ביתה של המורה החדשה. הוא בא לשרון לרגלי איזה ענין נחוץ ובבואו הוא סר אל העלמה ברשדסקי לנוח מעט, נכנס בשיחה עמה ונשאר יושב בביתה עד שעה מאוחרה בלילה. ובצאתו והנה אותו הענין

שבשלו בא נראה לו פתאום בלתי נחוץ כלל, והוא שב לגבעה. שיחותיו הארוכות עם המורה הספיקו לו עונג מיוחד ויהי רעב להן. ולא ידע בעצמו, למה יחסר את נפשו כמו בכונה מטובה זו ובשל מה יפסיק את בקוריו לשבועות שלמים. גם העלמה ברשדסקי היתה פוגשת אותו לאחר כל הפסקה ארוכה במבט מלא תמהון. אבל שאול לא תשאלהו דבר.

שמואל ארס לו את העלמה ברשדסקי ברצון הוריו, לחנם פחד שמואל, שמא יתנגדו הוריו לדבר. נתקימה הנבואה שנבא לו מרדכי, כי אכר שרוני, ואפילו מן „האופוזיציה", ישמח להיות קרוב אל הפקידות. „קיר הברזל", שיצר לו שמואל בדמיונו, נפל תחתיו תיכף בגלות שמואל להוריו את לבו. ועוד בו ביום קבלו הורי שמואל בביתם את כלת בנם בחבה ובכבוד גדול. בני המושבה קנאו באושר, אשר עלה בגורלה של משפחת שמואל, והקנאה גדלה מאד כשנודע. שמפַּריז בא צו לתת לעלמה ברשדסקי את הבית הגדול, אשר היא גרה בו, וגם עשרת אלפים פרַנק מזומנים.

ובבית שמואל גרמה הנדוניא הגדולה הזאת כמעט למהפכה שלמה. כשהודיעה העלמה ברשדסקי לשמואל את „רצון פריז" שמח כילד, וימהר לאביו ולאמו לבשר להם את הבשורה ומה רבה היתה מבוכתו כששב אחר־כך אל בית אהובתו וימצא אותה עצובת־רוח ודמעות תלויות בעיניה.

— איני רוצה במתנת פריז, שנואה היא עלי, אנכי

לא אקח מתנה זו, — פלטו שפתותיה במהירות ומתוך צער גלוי.

ופתאם הבין שמואל כי אמנם צדקה חוה. כלום לא יוכלו הם עצמם לסדר את חייהם בלי מתנת חנם? למה להם לקבל מתנות מאת הפקידות, ששניהם מבזים אותה?

ותשמח חוה לדברי שמואל אלה ותשק לו, ועיניה מלאו תודה. ושכור אושר היה שמואל כשיצא מבית כלתו והוא נושא בשורה חדשה בפיו לאבותיו — כי החליטו הוא וחוה לבלי לקבל מתנת הפקידות הבזויה. גם אביו ודאי ישמח לדבר הזה, שהרי גם הוא על שונאי הפקידות נמנה. ושוב נהפך ששונו לצער: אבותיו שמעו את בשורתו החדשה בפנים נזעמים, ואמו אמרה לו מתוך כעס: „אל תהיה ילד שוטה! ,מציאה׳ גדולה היא כלתך כשאין לה נדוניא״!... ויתכוץ לב שמואל בקרבו מכאב והרגיש, כי טינא אל אמו ממלאה אותו.

למחרת בא מרדכי לשרון, וכשנכנס לבית חוה מצא אותה ואת שמואל יושבים מדוכאים ועצובי רוח. „האומנם כבר התחיל הדבר?״ נצנצה מחשבה רעה במחו. פני שמואל אורו כשראה את מרדכי, וימהר אליו וישפוך לפניו את כל צרת לבו. וחוה הרימה גם היא את עיניה אל מרדכי. והנה הן נוצצות ומלאות שקט מרי. ויחרד מרדכי. העינים הנוצצות הללו ספרו לו איזה דבר נורא, ספרו בלי אומר ודברים. ואולם כעבר רגעים אחדים התאושש מרדכי, ותהי עצתו לידידיו, כי אמנם לא יקחו את מתנת

ל

הפקידות הבזויה, אבל מאבות שמואל יעלימו את הדבר לעת־עתה.

שמואל שמח שמחה גדולה על עצתו הטובה של מרדכי, ורוחו העצובה לא היתה לו עוד. ופני חוה נשארו קשים ומבט עיניה היה מלא שקט מרי כשהיה. ויעזוב מרדכי את ידידיו, ורוחו חובלה בקרבו.

ח

עבר הפסח, והתחילו ימי החום. מרובה היתה העבודה שעבד מרדכי בכרמו: בחורף הרכיבו את הגפנים והמלחמה עם ‚החזירים' היתה קשה. ויתחכמו מרדכי ועבד־אללה פועלו לשמש: יוצאים היו לעבודתם עם קוי האור הראשונים, עובדים עד לשעה העשירית, ונחים מן העשירית עד השלישית — מרדכי בחדרו ועבד־אללה תחת העץ.

ובאחד הימים, בשעת צהרים, כששכב מרדכי פרקדן על רצפת האבנים שבחדרו, דומה בתלבשתו לאדם הראשון של קודם החטא, ויישן שנה עמוקה ונעימה שלאחר עבודה קשה, הקיץ פתאם, כי דפקו על דלתו.

— מי שם?

— אני.

„בעלת הבית? מה החרדה אשר חרדה עלי?"

בלי רצון קם מרדכי מעל הרצפה הקרה, שהיתה חביבה עליו מאד בשעה זו, נגש בעצלתים אל הדלת וכמתלונן שאל:

— מה יש?

— מרדכי, איזו עלמה כבודה... באה במרכבה... שואלת לך... בודאי משרון...

„עלמה כבודה? במרכבה? איזה שד הביא אותה אלי?..."

התחיל מרדכי לובש את בגדיו, ופתאם נצנצה מחשבה בלבו: „כלתו של שמואל... חוה, בלי ספק היא!... יש דבר בגו!..."

ויזדרז מרדכי וירכוס את כפתורי חולצתו, ויסדר סדור כל שהוא את הכלים שבחדרו וימהר ויצא.

מסביב למרכבה כבר עמדו, כמנין' ילדים מילדי בה"ס. ‚בית־הספר' — אהל של קרשים — היה קרוב לאותה שכונה, ולבּ החבריה נמשך אחרי המרכבה שרק לעתים רחוקות מאד היו רואים כמותה בימים ההם. גם ה‚מורה' עצמו, אדם שפל קומה וקפוטה יורדת לו עד לקרסוליו וירמולקה חבושה לו לראשו, עמד על מפתן בית־הספר ויעין עיון גדול במרכבה.

— חוה!...

העלמה ברשדסקי פנתה אל הקול הקורא אליה ותמהר ותצא מתוך המרכבה.

— שלום!...

— מהיכן? כיצד? היכן שמואל?

— ירשני נא קודם כל להכנס הביתה... השמש מכני...

— ודאי, ודאי... סליחה... בואי, בואי נא...

הוא פתח לפניה ברוחה את הדלת ויכנסו אל

הטרקלין. הטרקלין היה ריק. בעלת הבית ושתי בנותיה היו בחדר הסמוך.

— שבי נא, שבי... איפה אושיב אורחה שכזו?

— תודה. אל נא יטרח, אני יושבת כבר.

בתנועת יד זריזה הורידה את מגבעתה, הסירה את צעיפה מעל פניה, תקנה את שערותיה, שפרצו ויצאו מתוך גבולן, ותשב על אחד הספסלים. צחוק קל רחף על שפתיה, ומבטה נח על מרדכי, שעמד למולה נבוך מאד.

— הנה כן, אני יושבת בחדרו. חדר יפה... מדוע לא ישב?...

— לגדולה כזו עוד לא עליתי, חוה; זהו הטרקלין של בעלת־הבית.

חוה קפצה מעל מקומה.

— לא, מרדכי, אני רוצה להכנס דוקא אל חדרו הוא. היכן הוא חדרו?

— חדרי... חדרי, — גמגם מרדכי מתוך מביכה.

— אין דבר, אין דבר... היכן הוא חדרו?

חדרו של מרדכי היה לשמאל הטרקלין. הוא פתחו ויאמר: הכנסי!...

— מדוע לא הכניסני מתחילה אל חדרו? פה טוב ונעים כל כך. באמת, נעים.

מבטה רפרף על פני הספרים וגם על פני המעדרים אשר בפנת החדר.

— תסלח לי... חדרי משמש להרבה דברים. משקי עדיין בהתוליו הוא...

— לסלח? מאושרה אני כי אוכל לשבת פה בחדרו.

לפני שבועות מועטים לא יכולתי גם להגות בדבר הזה... הוא שאלני, היכן הוא שמואל? רוצה הוא שנחוג את חתונתנו דוקא בל״ג בעמר. „חביב הוא היום הזה על מרדכי״, — וטעם זה מספיק לו. עלה ירושלימה כדי להדפיס את הכרטיסים... אני באה עכשו משרון, בכונה באתי...

סבר פניה וקולה העידו שסערה גדולה סוערת בתוך לבה, העידו עליה שהיא משתדלת להסתיר את הסערה.

— חוה!...

מבטו של מרדכי היה מלא חבה ומעל פניו גם הוא נשקפה התעוררות גדולה. רגע אחד נפגשו מבטיהם, ושניהם כאלו נבוכו פתאם.

— שבי, חוה... מדוע לא תשבי?...

— אני יושבת...

רגע תעה מבטה בחדר ושוב נח על מרדכי.

— מרדכי, יחידים אנחנו פה בחדר, איש לא ישמע לדברינו?

קולה רעד.

— יחידים, חוה...

— אם כן ישמע נא את אשר אני רוצה לספר לו... הישמע?...

— חוה!...

— אם כן הסכת ושמע. ישב נא קרוב אלי... יתן לי את ידו... כך... מותר?...

חוה כלתה את דבריה.

פניה להטו. את מבטה הקודח לא הסירה מאת מרדכי, וידיה לחצו את ידיו, ומרדכי נעץ גם הוא את עיניו בה. דומה היה, שהוא מסתכל מלא עיניו אל תוך נפשה והוא רואה שם דברים חדשים, אשר לא ראו עיניו מעולם.

— הוא לא יקח את ידו ממני גם עכשו?

— חוה! אחיך אני לכל צרה שתבוא עליך...

קולו היה חזק. ידיה הקטנות שוב לחצו את ידו. עיניה היו מלאות תודה מרובה, מרובה.

— לבי הגיד לי. רגשי לא רמני. ידעתי כי פה אמצא את האיש אשר בקשתי. לא לחנם האמנתי בו למן הרגע הראשון אשר ראיתיו. ליל נדודים היה לי הלילה, לאחר שהלך שמואל ירושלימה. כל הלילה לא ישנתי, לא מצאתי עצה. ובבקר אורו עיני. אמרתי לעצמי: אלך למרדכי, הוא יעזור לי. אנכי אמרתי אל לבי: אחת משתי אלה יעשה מרדכי: או כי יגרשני מחדרו, ויצוה על שמואל כי יגרשני גם הוא מעל פניו, ואז יבוא הקץ. או כי יעודדני ויתן לי את העוז כי אוכל לספר בפי לשמואל את הכל, את הכל. הוא לא גרשני. הן לא יגרשני?

— חוה, שוב?!...

— יסלח לי... לו ידע, כמה סבלתי... הוא הראשון אשר לא דחני. גם אמי עזבתני לאחר שהגדתי לה... הלכה לירושלים... ואחותי... התחילה מרחיקה את

ילדותיה מעלי... ושתיהן חלא דחק דחפוני אל תוך זרועותיו הוא. מה ידעתי אני? ילדה הייתי. אנכי מאנתי לעזוב את שרון. והן, אמי ואחותי, הפצירו בי לאמר; מאושרה תהי, הפקידות תדאג לך כל חייך, הכל יקנאו בך, רבות בנות מבקשית אושר כזה ואפילו בנות האכרים, ואת לא אב לך ולא נחלה ואחוזה לאמך... והלא אמת דברו. לאחר כך כבר ידעתי: האכרים היו מבקשים ממנו כי יקח את בנותיהן פריזה וגם במושבתך גבעה יש אכרים אשר בקשו... אפשר לא ידעו האבות בברור, להיכן הם שולחים את בנותיהן. אבל חשוד הלא חשדו? הן מתלחשים היו תמיד במושבות. ואולי ידעו גם ידיעה גמורה. עכשו איני מאמינה עוד בשום אדם. רק לשמואל אני מאמינה וגם לו אני מאמינה. לו אני מאמינה עוד יותר... לא, לא זאת. לבי בוטח בו יותר. לשמואל לא יכולתי לספר, ולו ספרתי... יכלתי. עכשו אוכל לספר גם לשמואל... מחר אספר לשמואל... מסכן! מתנה טובה אני מכינה לו... מחר כעת הזאת ידע.. מרדכי. היבטיחני לבוא מחר לשרון?

— אבוא, חוה, אבוא!...

— יבוא וישב על יד שמואל וינחמהו. צריך יהיה מסכן זה לתנחומין. הלואי לא יקרנו אסון!... אותי לא יתן עוד לגשת אליו... הוא לא יסלח לי, אני יודעת...

— טועה היא, שמואל אוהב אותה כל כך... הוא כה אוהב אותה... ומה חטאתה? היא לא חטאה... היא אינה צריכה לסליחה... אחרים חטאו...

האומנם רק על ראשה היא יחול החטא שחטאה כל הסביבה שלנו?

חוה בלעה כל דבור ודבור שיצא מפי מרדכי.

— לא, מרדכי, איני רשאית לרמות את עצמי. אני יודעת את שמואל. הוא לא ישא לי. הוא לא יבין ... הוא ... איני יודעת לבחור מלים ... נער הוא יותר מדי ... תמים ... פשוט ... שלם ... רסיס טל בוקר לא יעמוד בפני הקרן הזעומה הראשונה, לא יעמוד ... ייבש ...

— חוה, שמואל לא יעזבה ...

— יעזבני. ולא זהו העקר. מי יודע אם לא יקרנו אסון?!

— חוה ...

— מה יש, מרדכי? ...

— תרשני נא לשאול אותה שאלה אחת ... שאלה אינטימית ...

— ישאל. על הכל יכול הוא לשאול.

— היא אוהבת את שמואל?

חוה נתכוצה כולה. דומה היה, כאלו מכה גדולה ירדה על ראשה ותדכא אותה. מבט עיניה נמלא כאב אנוש וכאלו בקש רחמים.

— מרדכי, כלום יכולה אני לאהוב? כלום אהבה מותרת לי? לו ידע כמה מאוסה הייתי בעיני עצמי כל הימים. קשה היה לי להמצא בחברת בני אדם. החבה מצד חברותי בבית הספר נפלה עלי למשא. לרגעים היתה מחשבה נוראה מבהילה אותי: מה היו עושות בי לו ידעו? היה רק אדם אחד, אשר

בחברתו לא היתה אובדת לי ישותי. אשר בחברתו לא בזיתי לעצמי, כי את כל הבוז הטמון בקרבי הייתי שופך עליו. כמה קשה וכמה אכזרית הייתי בנוגע אליו הוא! רגלי היו רוחצות בדמו. והוא, השליט, פקיד הפקידים, היה יושב לפני נדכא ונענה, וראשו כפוף ומורד למטה. ידעתי שהוא מצטער, ידעתי שלבו טוב אלי — לבו טוב לכל אדם — ודוקא דבר זה היה מרגיזני ביותר: אל יעיז להשתתף בצערי. אל יעיז להיות טוב אלי! ויש אשר הייתי יושבת על ידו, שוקטה, דוממה. הוא היה רואה בשתיקתי סמן של מחילה. ואז היה מדבר הרבה, מתוך דמעות היה מדבר, ומתוקים היו דבריו כממתקים הנתנים לילד. ויספר לי על הנערות האחרות אשר סלחו לחולשתו זו, ויספר לי על הנערות אשר כאָב אהבוהו. כי דאג להן לעשות אותן מאושרות בחיים: נִשאו למנהלים, לפקידים, והן מקבלות את מתנותיו ברצון ומבקשות עוד. ובדברו היה מוציא מכיסו איזה תכשיט. ואז התנפלתי עליו כמטורפת: הלאה, נבזה! והוא נרתע, חוזר וטומן את תכשיטו בכיסו, וככלב מוכה הוא מתכוץ ויוצא מחדרי. ורק מראהו הזה היה משקיט ומשביח לרגע את סערת לבבי... שנים עברו... שבתי לשרון. פגשתי את שמואל. אלי, אלי! מהיכן אקח מלים לתאר את אשר הרגשתי אז? גשם אורה נתך עלי, גל אורה גדול שטפני והרימני מקרקע תהומי, הרימני וישאני מעלה, מעלה... שמואל תמים, טהור, כל נפשו כל כך פתוחה ושלמה. מן הרגע הראשון ראיתי את אשר בלבו

עלי. וראִיתי זו כאלו רחצה, טהרה, קדשה אותי... בבקר, בבקר נדמה לי כאלו זה עתה נולדתי, כאלו רוחצתי מזוהמתי. בהיותי קרובה לשמואל לא בזיתי את עצמי, מוסר כליותי כאלו נשתתק, נאלם. אף פעם לא שאלתי את לבי: מדוע אני מרמה אותו? אהבתו אלי החזירה לי דמות האדם. לא יכלתי להכניס ספקות אל לבי. ופחות מכל נועזתי לשאל את עצמי: אם אוהבת אני אותו? אנכי רק אחת ידעתי: שמואל מעלה אותי מתוך שאולי, מתוך תהומי. בימים הראשונים היה מתעורר בי רצון להגיד לו, אבל לא יכולתי. לא יכולתי. ידעתי, כי אם אגיד לו, יבוא הקץ. אמנם חטאתי. בקשתי להציל את עצמי והבאתי סכנה עליו... הוא לא יעמד בנסיון...

— חוה, אל תפחידי את עצמך.

— ...האם אוהבת אני את שמואל? כלום חשבתי מחשבות על זה? ידעתי כי צריכה אני לאהבהו. אמנם ברגע הראשון, כשגלה לי את לבו, פלח חץ את לבי: האם אוהבת את אותו? נבהלתי למחשבתי זו, בו ברגע חנקתיה בתוך לבי. אני אוהבת... כלום יכולה אני לאהוב?... ושוב היו רגעים, שחפצתי לספר לו הכל. אבל עיניו היו מלאות געגועי אושר, תום וורוד, ולא יכלתי לחלל את קדושתו — ושתקתי. הסכמתי לאהבתו מתוך שתיקה. מה מאושר היה באותו ערב ומה יפה היה אשרו. ובאשרו אושרתי גם אני. ומני אז שטפני הגל וישכיחני את הכל. ימים טובים באו לי. נודעתי לאהרן ואחרי כן גם אליו.

בפני אהרן ראיתי את הפחד שהוא מפחד לגורל שמואל. לבי התחולל בי. אבל בפניו הוא ראיתי, כי לבו טוב אלי מן הרגע הראשון. את שמו ידעתי זה כבר. מתוך חרוק שנים היו מדברים בו. וחרוק שנים זה עשתה אותו לגדול, לנורא בעיני. מרחוק הייתי מברכת את השם הזה וגם יראתי אותו. חושבת הייתי: הנה יבוא הוא ועמו חבריו, גדולים וטובים, ודנו דין נורא ואיום את כל הרשעים השפלים ההם, ודנו אותי בתוכם. ואתפלל ליום זה כי יבא ויראתי אותו כי יבא. והנה ראיתי אותו האיש הנורא. הנה הוא בא אל ביתי. ויבוא כידיד. הבטתי אליו והנה לבו מלא רוך. והוא טוב אלי. ויהי לי לחבר ... אלי! כמה גדלתי באותם הימים. וכלום אפשר היה לי לבלי לגרש את המחשבה האיומה אשר נקרה לפעמים במוחי: אסור לך לרמותם, ספרי להם! באה הבשורה מפאריז. תיכף ראיתי את עצמי שוב מלאה סחי וזוהמא: קול מר צעק אלי מתוך לבי: „ואת, טמאה, חושבת כי נצלת"... לו היה אז ‚אותו האיש' במעמדי, כי אז הרגתיו... הן כבר אמרתי פעם אחת לעשות בו כלה. רק בדרך נס נצל מידי. הדבר היה בשבוע האחרון לבחינותי. הוא ישב זמן רב בחדרי ואני — גל של שתיקה עבדני: הוא חשב את השעה הזאת לשעת הכושר ויבשרני: הפקידות רוצה להשיאני לסגן הפקיד בשרון, העתיד להיות פקיד, ומוהר רב הזמינה לי. הפניתי את פני אל השולחן, חטפתי מעליו את כלי הכתיבה הכבדים והשלכתי אותם בפניו. ואולם מתוך תנועה

אינסטינקטיבית הספיק לשים את ידו על פניו. ידו נפצעה קשה והוא נצל...

... בעומק לבי קויתי כי שמואל יבז למתנה הפריזית. חפצתי, כי יכעס, כי ירקע ברגליו, כי יצוני לבלי לקבל את המתנה. תקותי רמתני. פניו אורו משמחה וימהר אל אבותיו לבשר גם להם את הבשורה הטובה. אנכי נשארתי יושבת תחתי מלאה בושה וכלימה. לבי פרכס ופרפר בקרבי מכאב ומבלי משים חשבתי: מרדכי היה עושה אחרת. החלטתי לבלי לקבל את המתנה ולהגיד לשמואל את הכל. את החלטתי הראשונה קימתי ולא בלי יסורים... הלא יזכור... אבל את החלטתי השניה לא יכולתי לקים, לא מצאתי בי די עוז. מנוחתי אבדה, שבו יסורי הנפש. בלילה, בלילה החלטתי לספר לשמואל, ובבקר. בבקר כשהיה בא אלי, לא קמה בי רוח... כשנתפטרתי ממשמרתי, אחרי הפסח ודבר לא היה לי עוד עם הפקידות, רָוח לי מעט, אבל שמואל התחיל לדבר על־דבר חתונתנו ודבריו אלו שוב נתחו כשפודין בלבי. אני חיבת להקדים ולספר לו. איני רשאית לרמותו. עד היום לא יכולתי... עתה אוכל. הלא אוכל, מרדכי?...

מרדכי לא הסיר את מבטו הקודח מעליה. הוא ידע ברגע זה כי צדקה ממנו. שמואל לא יוכל לסלוח לה ואולי גם יאבד באסונו. ועוד אחת ידע: חוה אינה אוהבת את שמואל אהבת אשה. אינה יכולה לאהוב אותו. קטן הוא יותר מדי בעיניה. ומחשבה חדשה צבתה את כל חושיו

בו: למה לא פגשתיה אנכי הראשון? . . . מקרה אכזרי...

— תוכלי, חוה, תוכלי!..

ו

מרדכי עמד ליד הבית ולא הסיר את מבטו מעל פניה העגומים של חוה, שעלתה אל המרכבה. המרכבה נעלמה כבר ומרדכי עמד עוד במקומו והביט אחריה, אל המקום אשר שם נעלמה. ופתאום הרגיש כי יחד עם המרכבה נעלם ממנו דבר, שכל לבו היה מלא אותו לפני שעה קלה. נדמה לו, כאלו כל ישותו נתרוקנה פתאום...

— צריך לעבוד! — זרז מרדכי את עצמו, לקח את כלי עבודתו ויצא החוצה. ברחוב עמדה כנופיא של נשים והתלחשו. כשעבר מרדכי עליהן נפסק הלחש באמצע. אחת מן הכנופיא, אשה זקנה, שידיה הצומקות סרגו פוזמק, הפכה את ראשה ותזרוק אליו מבט זעם. וידע מרדכי כי בו ובעלמה הזרה אשר נתיחדה אתו בחדר התלחשו הנשים. צחוק מר עבר על שפתיו, וימהר וילך לכרמו.

וכשבא לכרמו נדמה לו כאלו גם הגפנים שנרכבו זורקות אליו מבטי זעם, כאלו גם הן מתלחשות ומספרות זו עם זו: ה„חזירים" אוכלים אותנו בכל פה, והוא — במה הוא עוסק!

הגפן הראשונה, אשר אליה נגש מרדכי, אמנם נמצאה בצרה גדולה: ה„חזירים" שות שתו עליה מכל

צד ויכרסמוה בכל פה. וימהר מרדכי ויפתח את הגומא אשר מסביב לה, ויכרות בסכינו את ה,חזירים' מעל בשר העץ וישליכם החוצה, ואת הזמורה הקטנה והצנומה הוציא לחפשי. ראו יתר הגפנים כי זקפה חברתן את קומתה ותתנועענה ותרמוזנה אשה לרעותה: הנה הוא בא להצילנו, הנה הוא!

ומרדכי עבד במהירות ועבר מגפן לגפן. מאחריו כבר התנשאה שורה שלמה של גפנים משוחררות וזקופות קומה ומסביבן חללי ה,חזירים'. ואולם דעתו של מרדכי לא נתקררה עד שהגיע לסוף השורה. אז עמד להנפש ולהחליף רוח.

ועבד אללה, הפועל הערבי, הספיק כבר אחרי הצהרים לעבור שלש שורות, וכבר הגיעה לו שעת מנוחה. הוא ישב על הקרקע, רגליו כפופות תחתיו והוא מעשן סיגַרה מתוך הרחבה יתרה. יושב עבד אללה ומתבונן אל מרדכי, מביט בפניו ומתפלא. הוא בא אל הכרם ולא ברכו בשלום כדרכו והתחיל תיכף בעבודה מתוך זריזות משונה ובלי כל הכנה כלל. ולא עוד אלא שעינו החדה של עבד אללה ראתה מרחוק, והנה אחדות מן הזמורות לא קשר מרדכי אל המשענות כראוי. מה היה לו לחוג'ה שלו? ופתאום תקף את עבד אללה תמהון: החוג'ה עמד על הגפן האחרונה שבשורה, ידו תפשה אותה במהירות ועקרה יחד עם ה,חזירים' מן הקרקע, ואל המשענה קשר את אחד מן ה,חזירים' העליונים... וכי זהו החוג'ה שלו הדיקן?! ועדיין זוכר עבד אללה כי בשל מעשה שכזה, שעשה הוא לפני ימים מועטים, רתחו

כל דמיו של מרדכי בקרבו ולא שלט ברוחו... בעליו הטוב, הרגיל לשוחח עמו כעם חבר גמור, סטרו אז על פניו! אמנם לאחר זה מתביש היה מרדכי להביט אליו ובקש לפַיסו. אבל הוא, עבד אללה, לא שכח את הדבר ולא סלח לו. מתיקות נקמה מלאה ברגע זה את כל עמקי נפשו. הוא קם וירם את הגפן המתה, ובפנותו אל מרדכי, שעמד שקוע במחשבותיו, שאל מתוך תמימות ערומה:

— חוג'ה, כלום אין זו ,תרכיבה'?

מרדכי רעד כולו.

— תרכיבה? מי זה עקרה?

— ידי ה,מאלים' (בעלים) עקרוה,— השיב עבד אללה בנחת.

— אנכי?!

— הנה, יראה נא.

מבטו התועה על מרדכי נתקל ב,חזיר' החצוף הצוחק אליו מתוך השורה כשהוא קשור אל המשענה. פניו מלאו דם ומתוך רוגז וצער השליך מידו את המזמרה ואת המעדר.

— לבי רע עלי היום, עבד אללה.

— מדוע, חוג'ה?

רוצה אתה לשמוע? נשב ואספר לך.

— והעבודה, חוג'ה?

— השד יקחנה, את העבודה שלך! אינני יכול לעבוד היום. הגידה נא עבד אללה, מה יהיה משפט האיש אשר ימשוך ברשתו נערה־ילדה, נערה תמימה בת חמש־עשרה, ילדה נקיה אשר לא ידעה חטא,

ויבטיח לה, כי עתיד מזהיר מחכה לה" ולבני ביתה, ויקח:ה אתו לפריז...

— כלד איל פרנג׳?

— כן...

— אנש ה בני התופת הם!

— שמע נא עבד אללה. האיש לקח את הנערה, הילדה אתו, הלביש אותה בגדי נער, כי אמר לה: אסור לנערה לנסוע אתו יחד באניה, ויושיבה בתא אשר לו... מפתו אכלה ומיינו שתתה, בעל כרחה שתתה מיינו... והיא, הילדה התמימה, האמינה בו, כאב כבדתו ואהבה אותו, כי יתומה היא, אין לה אב ואח... ובלילה אחד, עבד אללה, שמע נא, ובלילה אחד טמא אותה, השקה אותה לשכרה וטמאה... בקשה האומללה להפיל את עצמה המימה, אל תוך גלי הים, ויסגור עליה את תאו. מה יהיה משפט האיש הזה, עבד אללה?

— חטא נורא חטא האיש, חוג׳ה, חטאת ערוה בו.

— ידעתי, עבד אללה, ידעתי. אבל מה יהיה משפט האיש?

— המשפט? אחת דתה למות, חוג׳ה.

— היא? משוגע! היא מה חטאה?!

— טמאה היא. למות היא צריכה, פן תהי לאיש ותטמא גם אותו...

— אבל הוא, הוא, המנוול?

— אם יש גואלים לה ושפכו את דמו.

— ואם גואלים אין לה, מה יהיה משפטו מאללה?

— משפטו? אין משפט לגבר. אולי ברצונה עשתה?..

מה

— אם אין משפט אללה לגברים טמאים, עבד אללה, טמא הוא משפט־אללה עצמו!..

— חוג'ה, אל תחטא בשפתיך. ישמרך אללה מעון.

— עבד אללה!

— מה יש, חוג'ה?

— ואם יאהב גבר אותה הילדה ולקחה לו לאשה וינקום את נקמתה ממחלל כבודה?

— ישמור אללה! גבר לא יעשה ככה. ואם יעשה, ירק תירק בפניו — מנוּול הוא!..

יא

למחרת אותו היום הקדים מרדכי לגמור את עבודתו וילך שרונה. רוחו חובלה בקרבו: לבו נבא לו דבר רע. בצעדים מהירים עבר את דרך החול ועם צללי הערב הראשונים נכנס לבין ‚הצַּבּור' אשר על גבול כרמי שרון. מכריו הישנים האקליפטוסים הגבוהים אשר בצדי הדרך, שהיו פוגשים אותו תמיד מתוך לחש עליז, הניעו היום את צמרותיהם כאבלים ולחש מר לחשו באזניו...

הוא הרים את עיניו והנה חוה לנגדו.

— חוה, מה לך פה? מה קרה?

— מרדכי, אנכי מחכה לך זה כבר...

פני חוה היו חורים ובעיניה השחורות קדחה אש. מרדכי לא הוסיף עוד לשאול דבר. נפשו התעטפה עליו.

— מרדכי, אנכי לא יכולתי לחכות עד בואך... כששב שמואל מירושלים, פניו מלאים אורה והכרטיסים

בידו, כפאני שד להגיד לו, לספר לו הכל תיכף, לא יכולתי עוד למשול ברוחי אף רגע...

— היכן שמואל?!

— בביתו...

— מה קרה, חוה?...

— את אשר יגרתי... הוא לא מחל לי... מפיו נזרק גדוף נורא, בעיניו הבריק להט איום, והוא נס מפני...

— חוה, הוא ישוב אליך, יתחנן אליך כי תסלחי לו. בלעדיך לא יחיה...

— מרדכי, לא לכך אני צריכה. עכשו דרכי נכונה לפני. אבל... אבל הוא לא יעמוד בנסיון... לו ראית את הלהט שהבריק בעיניו...

מרדכי לחץ לחיצה קצרה וחזקה את ידה הקטנה והחרדה, וירץ אל בית שמואל, ודבריו בפיו: אלכה ואראה את שמואל ואשוב אליך...

במסדרון הבית ישבו הורי שמואל ופניהם חשכו. אחות שמואל הקטנה עמדה בפתח הבית מרוכאה גם היא.

כשנכנס מורדכי הפנתה אם שמואל את פניה אליו. נדמה לו למרדכי שהיא מביטה אליו מבט של תרעומות. כאלו הוא אשם בדבר. ואולם האחות הקטנה הצהילה את פניה למרדכי, כאלו בטחה בו, שהוא ישיב את אחיה למנוחתו.

— היכן שמואל? — שאל מרדכי.

— עכשו הוא ישן בחדרו, — השיבה האחות: — אין אנו יודעים מה היה לו. הוא שב מירושלים ופניו

חורים כפני מת ועיניו מזרות אימה. לו ראית, מרדכי, את עיניו! אבא אמר שהוא נשתגע. הוא צעק, חרף וגדף את הכל, גם את חוה ... עכשו הוא ישן, נשתתק מעט ... לנו אין הוא נותן להכנס לחדרו. רק אהרן יושב שם.

מרדכי פתח ביד רועדת את חדרו של שמואל. הוא שכב על מטתו בעינים סגורות. מרדכי נגש אליו ויבט בפניו הקודרים. הוא רמז לאהרן ויצאו שניהם מן החדר.

— אהרן, אנכי אלך לרגע לחוה להגיד לה כי רָוח לו מעט והוא ישן. תיכף אשוב.

— אף אנכי אצא אל המסדרון להחליף רוח...

— מה היה לו, מרדכי? — שאלו בבת אחת הזקנים והאחות.

— כמדומה שהוקל לו, הוא יקום ויחי.

פתאום עלה רשרוש תנועה מחדרו של שמואל. הדוברים נדחקו כולם אל הדלת. באותו רגע נשמע קול יריה.

— שמואל! — קראה האם ופרצה אל תוך החדר והכל אחריה.

ליד מטתו על הקרקע שכב שמואל מת ופניו מגואלים דם. האם כרעה ותתעלף והבית נתמלא אנשים...

יב

חוה עמדה בפתח ביתה כשנגש אליה מרדכי וראשו מורד לו על חזהו.

— מרדכי, מה קרה? אמור!

הוא שתק. רק עיניו הדומעות ננעצו בה.

נדמה למרדכי שרגלי חוה מעדו וישלח את ידו לתמכה. ואולם בעוד רגע עמדה הכן במקומה. רק פניה חורו עוד יותר.

— מרדכי, רוצה אני לראותו בפעם האחרונה... התלך אתי לשם?

— הבית מלא אנשים...

— איני רוצה לראות איש.

היא חשבה רגע ותניע בידה ותאמר: לא, לא אלך.

עברו רגעים אחדים של דומיה קשה.

— מרדכי, מתי תהיה הלויה?

— מחר בבוקר.

ושוב שתקה רגעים אחדים.

— מרדכי, בקשה לי אליך.

— בקשי.

— לך נא והשיגה בשבילי מרכבה ליפו. אני יוצאה מזה עוד הלילה. איני יכולה לראות עוד פני איש פה...

— לאָן תלכי, חוה?...

— לאן? מי לי פה ומה לי פה!

— חוה, באי עמי לגבעה. אנכי אשמרך כאישון עיני, אנכי אגין עליך...

עיני מרדכי בערו כגחלים. חוה הביטה אליו ותסוג אחור...

— לא, מרדכי, אני הולכת פריזה...

האש שקעה בעיני מרדכי. רגליו מעדו ובעמל רב התגבר על עצמו לבל יפול.

— פריזה? מה תעשי שם? אין רצונך להשאר בארץ ישראל?

— לא, מרדכי. כאן בארץ ישראל אין מקום לי. עכשו אני יודעת היכן הוא מקומי ומהו עתידי.

— חוה!...

— מרדכי, אל תוסף דבר אלי עוד, רחמני...

ולאחר שעה יצאה מרכבה מביתה של העלמה ברשדסקי, עברה את המושבה ותעמוד.

— חוה, אנכי אלוך עד יפו.

— לא, מרדכי, אתה תלוה אותו.

— עוד אספיק לשוב עד הבקר...

— לא, איני רוצה. פה נפרד.

מרדכי יצא מתוך המרכבה.

— שלום, מרדכי, — ורעידת נימא טמירה אבדה בדומית לילה.

— שלום, חוה. להתראות...

— להתראות? לא!

המרכבה נִתקה ממקומה ובעוד רגע בלע אותה החושך.

רגעים אחדים עמד מרדכי במקומו. אחר התאושש ויאמר:

— גם אנכי, איני יכול לראות עוד פני איש פה. אלך לי.

ויפסע פסיעות גסות כדרכו בדרך העולה לגבעה. פתאם עמד והפנה את פניו כלפי שרון. צללי הבתים סובבכו יחדו. עין מרדכי הכירה למרחוק את בית הפקידות, ומאליה נקפצה ידו.

וישלח את אגרופו ויאיים על בית־הפקידות ועל כל בתי המושבה. וילך לו...

חוג׳ה נזר

חֲוָיָה נָזִר

(לא מעשה ולא בדותא)

מוקדש לזכרון איש־חלב
א. ל. לוינסקי.

א

אותה שעה ליל שבת היה. ישבתי בחדרי אצל שלחני. יושב וקורא בספר חדש. הקריאה לקחה את לבי מאד ושקעתי בה כולי. דאגות העבודה לא הטרידוני: הלא מחר שבת, יום שכולו מנוחה. פתאום החרידני צלצול הפעמון, צלצול מבשר חרדה, חרדת פתאום. מה זאת? האם גנבים הקדימו לבוא בתחילת הלילה, או התנפלות פתאומית?

קפצתי ממקומי וארוץ אל הדלת. ובו ברגע עצמו נפתחה דלתי ברעש לעומתי ואל חדרי פרץ שכני. פניו היו חורים.

— השמעת? מתנפלים על המושבה. יריות מעבר להר...

תפשתי את קנה־הרובה התלוי על קיר ואת אשפת הכדורים וארוץ החוצה. מחדר בעל־הבית הפתוח הגיע לאזני קול רשרוש של בגדים. הצצתי לשם

ומבטי נתקל בעיני שכני החרד, המסתתר בין השמלות אשר בפנת החדר.

„ארנבת!...‘

ברחוב, על הגבעה, ליד הפעמון, התאספו רבים מבני המושבה: אנשים, נשים וטף. הצעירים — מקצתם מזוינים, ובפני כולם חרדה ופחד.

— מה יש? מה קרה?..

— מעבר להר החול, בדרך יפו, נשמעו יריות... ואף קול צעקה...

— נו... למה נעמוד פה? נתחלק לשני מחנות: המחנה האחד ישאר במושבה, והמחנה השני יעלה אל ההר... מי ומי ההולכים?

— „אני“! „אני“! „כולנו!‘ — נשמעו קולות בודדים מכל עבר, וכעשרה איש, כולם צעירים, מי במקל, מי בקנה־רובה ומי בידים בלתי־מזוינות, ירדו מעל גבעת הפעמון אל עבר פני הדרך. מאחורינו נשמעה המולת האנשים, שנשארו עומדים ליד הפעמון, עומדים ומתוכחים ביניהם.

— מאיזה צד נשמעו הצעקות?

— מצד הדרך.

— קול קורא לעזרה?

— קול בהלה — דומה. קול של ערבים הוא.

— ערבים? תמיה!...

אז החשנו צעדינו. הלב דופק, דופק בחזקה; הדמיון עובד עבודתו. מוזר הרגש שאתה מרגיש ברגעים כעין אלה... אין זה רגש של פחד, אלא מן הרגשה של יתמות ובדידות בתוך הסביבה הרחבה והגדולה

הזאת הגדולה עוד יותר בלילה. ונדמה לך שכולה אויבת לך, נוטרת שנאה לך על אשר תקעת אהלך בתוכה... ואיזה רגש של גבורה מתעורר בך, רגש אדם המרגיש את עצמו יחיד כנגד רבים. ומיני כחות נעלמים וכמוסים מתעוררים ודורשים את תפקידם. ואתה מתפרץ, מתפרץ והולך לעומת הסכנה הנשקפת לך.

— חברים, הביטו!...

— כולנו עמדנו. כבר הגענו עד רגלי הר־החול. והנה מן ההר ירדה לקראתנו בצעדים מדודים איזו בריה ענקית.

— מי זה?

שאלתי ערבית ולחצתי בידי את קנה־הרובה. עמדה גם ‚הבריה׳ כחמשים צעד ממנו ומעלה:

— מי אתה?

קול מדבר רוסית... שמע מינה עברי.

— עברי!...

קראו בחדוה קול אחד כל חברי, ובעוד רגע סבבנו כולנו מכל העברים את האיש הזר, נעצנו בו את עינינו.

— עברים?... מן המושבה?...

דבר שוב האיש רוסית. מתוך קולו נשמעה נעימה של ספק. קולו היה קול עב היוצא מעומק הלב. מבטאו הרוסי — נקי, טפוסי.

— עברים אנחנו, עברים! — ענו אף חברי רוסית. — מה קול הצעקה וקול היריות אשר שמענו?

— נבלים!... שנים התנפלו עלי מאחורי, בקשו לקחת ממני את מלתחתי... כאלו מתוך האדמה

צמחו, שדים ארורים!... אחזתי את האחד בידי, לחצתיו, התחיל מילל כשועל, והשני כונן את אקדחו ויור אחת ושתים. נבל שכמותו, בקש להפחידני... אחזתי גם בו.

— ולא הכוך?.

— ינסו נא!... הנה הם מוטלים שניהם בחול, כפותים...

— לא ברחו?.

— כשהם כפותים? ינסו נא!...

כולנו מלאנו שחוק פינו. איזה דבר טוב וחם התעורר בלבנו למראה זה האיש הענק, העומד לקראתנו ומספר בדברים פשוטים על מעשי גבורתו. חזרנו כולנו אתו יחד אל החול, אשר בראש ההר. את שני הערבים מצאנו במקומם, כשהם מפרכסים בחול ופיהם מלא קללה. חברי הרכינו ראשיהם אל פני הערבים.

— איבראהים!.. חי נפשי.

— ואחיו הצעיר מחמד!

צעקו הצעירים בקול אחד. איבראהים היה אחד משומרי כרמינו.

— גִ׳ידָה אִיל חַוַג׳ה בחַיַת נֵביא מְסה!...

התפתל איבראהים כנחש, פניו גחכו מתוך חנופה. הוא היה איש בא בימים. ואחיו הצעיר — פניו חורים וקשים כאבן ועיניו בוערות ומזרות זעם כעיני חיה רעה.

— ואתה הנך מנוול, בחַיַת נֵביך מחמד! — קרא בזעם אחד מחברי. — שומר כרמינו אתה, אוכל לחמנו,

ועודך פושט על אחינו בדרך?! — ויך ברגלו את הערבי.

— אל תגע בו! הרי הוא כפות, — קרא הזר בקול נזיפה ויאחז בכתפו של חברו. פני הערבי הביעו רגש הערצה.

— גִ'ידַה, בחַיּתי גִ'ידַה!..

— מה הוא אומר?

— מהלל את גבורתך.

צחוק קל עבר על שפתיו העבות של הזר. פתאם גחן, הסיר את הרצועות אשר קשרו בחזקה את ידיהם ואת רגליהם של הערבים. הערבי הצעיר קפץ ממקומו, הביט מסביב בפחד ובחשד, כשועל שנפל בפח, וישא את רגליו וימלט על נפשו.

— כמה יפה היא ריצתו!

התפלא הזר ויבט אחרי הערבי הבורח, עד שנתעלם מן העין.

והזקן ישב על החול ויקפל את רגליו מתחתיו. עיניו המלאות ערמומיות, הצין צוחקות וחצין נפחדות, ברקו בפני כולנו, כאלו חקר ודרש, מה יהיה גורלו מעכשיו.

— איך לא תבוש לא תכלם, איבראהים?.. שאלתיו בתרעומות.

— רק צחוק עשיתי לי, חוג'ה, בחַיַּתִי, רק צחוק... והוא חשבנו לגנבים...

— יודע אנכי את צחוקך זה!

— אמרתי בלבי: הרי זה חַשים, הבה אפחידהו!.. אולם הוא ג'ידה!

הערבי הביט אל הזר בעינים מלאות התפעלות. ואף אנכי הבטתי אליו ולא יכולתי לגרוע את עיני ממנו. זה היה בחור צעיר לימים כבן שמונה־עשרה או עשרים. עוד עקבות הילדות על פניו, עוד לא יבש טל השחרות מעל לחייו. פניו חלקים וזכים כפני אשה: בלא סימן שער, בלא חתימת זקן ושפם. עור פניו היה מוצק, כאלו עשוי עשת. ורענן היה, כאלו רטוב מטל־ליל. וכל גופו הגדול הדומה לתמר והגמיש כלו אומר כח, גבורה, הוד של בחרות. ואור הירח עוד הוסיף חן מיוחד ונסך קסם רב על הבחור־הענק הזה. עיניו השחורות היו נוצצות ברגע ההוא ופניו טובלים בצחוק קל, צחוק נעים ורך.

— היפה היהודי הזה? מה?

שאלו חברי את איבראהים בקול, שנשמעו בו מעין נצחון ונקמה בבת־אחת.

— יפה!...

והערבי הושיט את ידו לזר וישאלהו:

— מה שמך, חוג'ה?

לקח הלז את ידו ויפתח את שפתיו בצחוק קל. שתי שורות של שנים־ספירים הלבינו מתוכן.

— מה הוא סח?

— שואל הוא לשמך.

— שמי: לַזַר.

— חוג'ה נַזַר? טוב! נכרות ברית שלום בינינו. שב פה אצלי...

תרגמנו ללזר את חפץ הערבי. צחוק קל ונעים האיר שוב את פני הזר ושוב נתגלו שניו הלבנות.

אז ישב על הקרקע ליד הערבי ויבקש לחקות אותו ויקפל אף הוא את רגליו מתחתיו. כולנו ישבנו מסביב.

— לא תוסיף עוד לפשוט בדרך? האין זאת?

הערבי בחנו בעיניו והבין כונתו.

— לא!...

ובכל זאת נקח אותו אל המושבה ויקבל שם את ענשו. — העיר אחד מן החבורה.

— לא, הניחו לו! הוא לא יוסיף עוד לגנוב...

לך לך! — הרשיתי לערבי. — אבל הזהר נא לבל תפול שוב בידי חוג'ה נזר.

הערבי נפרד מאיש ריבו מתוך חבה יתירה ויעלם בשדה.

ואנחנו עוד ישבנו על החול ונשאל את אורחנו לדרכו ולחפצו: רק שלשום בא ליפו, אתמול לן במושבה הראשונה והיום בא אלינו. רוצה הוא לעבוד במושבתנו. כולנו הבטנו אליו בחבה. כולנו אהבנוהו למן הרגע הראשון. ואף הוא הביט אלינו מתוך רצון.

— היפה מושבתכם?

— יפה מאד!

— האמצא בה עבודה?

— תמצא!

— מה טוב!

— נו, אל המושבה, חַוַג'ה נַזַר! בני המושבה ידאגו לנו.

קמנו ושבנו אל המושבה ושיר התקוה בפינו. גם

חוג׳ה נזר עזר לנו וקולו היה עמוק ויפה. ליד המושבה פגש אותנו כל הקהל. עוד מרחוק שמעתי את קול שכני, כשהוא מתפלסף ומשמיע דעתו בקול של מומחה לדבר:

— צריכים היו להתחלק לשני מחנות ולסובב את ההר משני העברים...

נפגשו עיניו בעיני — ונשתתק. פניו הסמיקו.

ב

חוג׳ה נזר שכר לו דירה בבית אשר ישבתי בו גם אני. לפי מעמד דירתו וסדר חייו נכר היה שיש לו די־אמצעים להחיות את נפשו. מיום הראשון לבואו התחיל לעסוק בעבודה: ימי החורף היו, עונת העבודה בעצם תקפה. בכל בוקר ובוקר ראיתיו, כשהוא עובר דרך החצר ליד חלוני והולך אל הפעמון, במקום שם מתאספים הפועלים. המעדר והסל על שכמו. מביט הייתי אליו ומתענג על מבנה גופו היפה והחזק כארז. עברו שבועות אחדים ולא אנה המקרה לידי להכנס בדברים עם אורחנו מאז אשר נפגשנו בערב הראשון. אנכי הייתי עסוק מאד בעבודתי; הכשרתי קרקע לנטיעת כרם חדש וברשותי עבדה חבורה של פועלים. כל היום, מצאת השמש ועד בואה, הייתי בשדה ובערב טרוד הייתי בהכנות לעבודת המחר. וביום השבת הלכתי למושבות הקרובות לטייל שם. שמעתי מספרים, כי הצעיר החדש מצטיין גם בעבודתו כמו בגבורתו. ביום הראשון לעבודתו שלט במעדר כרגיל וכמנוסה. וביום השני בקשו הערבים,

חבריו ל,בחר׳, להוגיע את ה,יהודי׳. אז הסיר מעליו את חולצתו, הפשיל את שרווליו עד לבית־שחיו וימשיך את ,נירו׳ במהירות ובחריצות, עד כי הערבים אשר מאחריו נשארו ממנו והלאה, ואלה אשר מלפניו כרעו נפלו תחת עבודתם. באחרונה השליכו את מעדריהם וקפצו מן ה,בחר׳ חוצה. מני אז העמידהו בעליו בראש ה,בחר׳ ויוסף על שכרו ויתברך בו. כל השכנים קנאו בבעליו בגלל פועל זה. ובין הערבים יצא שמו לתהלה. שם ,חוג׳ה נזר׳ נתפרסם וידברו בו הערבים ביראת הכבוד.

מדי הפגשו אתי ברחוב או בחצר, היה מתעכב רגע, מברכני לשלום בשפתו הרוסית הטפוסית — הוא לא ידע לבטא אף מלה יהודית אחת — ועל פניו הטובים, הצעירים והרעננים, רחף צחוק קל של רצון. אנכי ברכתיו תמיד בחבה יתרה, ואף על פניו הייתי מכיר אותה שעה הבעה של חבה וכמעט של הערצה, ולא ידעתי על מה זה ובשביל מה. פעמים אחדות השגחתי בו, כשהוא עובר ליד חלוני, ונדמה לי, שרוצה הוא להכנס אלי ואינו מחליט בנפשו. ואחפוץ מאד לבוא אתו בדברים, להתקרב אליו מעט, אבל דחיתי את הדבר מיום ליום.

באחת השבתות נתך מטר סוחף ולא יכולתי ללכת אל המושבות הקרובות, כדרכי תמיד, ואשאר בחדרי, כי גם לצאת אל המושבה לא יכולתי מחמת גשמים. כשעה לפני הצהרים שמעתי קול דפיקה בדלתי, דפיקה קלה וחלשה, כזו של איש, המפקפק ואינו מחליט בנפשו: לדפוק או לחדול?

— יבוא!

הדלת נפתחה ועל הסף נראו פני חוג׳ה נזר.

— המותר להכנס אליו?

— במטותא ממך!

שמחתי עליו ברגע הזה באמת. הוא הכיר בשמחתי. פניו האירו מתוך רצון.

— חפצתי זה כבר להכנס אליו. אבל חושש הייתי שמא אפריעהו...

לחצתי את ידו הרחבה ואושיבהו על הכסא השני ממולי ואביט אליו בחבה. לבי נתמלא רגש טוב, רגש של שמחה. מה טוב ומה נעים להביט אל הפנים האלו המלאים חיים, המלאים נוער ויופי ועלומים רעננים. כששָתק, היו פניו המאורכים קשים וכמעט אכזריים, אבל כשדבר, וביחוד כשצחק, נשתפך על פניו מלא חפנים מטוב לבו.

— באיזה מקומות גדֵלים ענקים כאלה, חביבי?

הצחוק הקל, שרחף על שפתיו, התרחב, התפשט על כל פניו.

— על גדות הוָלגה; מסַמָרה אנכי.

— היפה הוא נהר הולגה שלכם?

פניו האירו באור רב של אושר. לשונו, אשר דברה בכבדות, כאלו הותרה מאסוריה. בלשון קלה, שוטפת ונמלצת התחיל לספר לי על יפי הולגה: מה רחב הנהר, מה בהירים וכבירים מימיו — נהר־ים!... יש אשר לא תתפוס העין את עבר החוף השני. ישבתי ואשמע את דבריו, המלאים התפעלות, והתענגתי על רגשות לבו הטובים והיפים, הנשמעים מתוך דבריו.

ופתאום עלתה על לבי מחשבה: מה עושה כאן זה, המדבר על הולגה, כאוהב המדבר על אהובת־לבו? זה, אשר לשונו הרוסית ומבטאו הטפוסי בהדגשת ה,ס' מלאים רוח העם הרוסי וריח השדות הרחבים והיערות העבותים אשר לו? ...

הוא ראה שאני מסתכל בו.

— למה יסתכל בי ככה? ...

— האגיד לו את כל אשר עם לבבי?

— יגיד, בי ידידי!

— מה הביאהו לכאן? ...

הוא התאדם, כולו פניו זעפו ונעשו קשים ואכזרים, כמו שהיו קודם לכן, בשעת שתיקתו.

— החושד הוא בי, שאינני יהודי? ...

— חא, חא, חא! בזה איני מטיל שום ספק ... אבל כלום אין יהודים בעולם שאין להם כלום מן היהדות?

פניו התקדרו ואור עיניו החשיך.

— הצדק אתו. גם אני יש לי מעט מאד מן היהדות.

נשתתק שעה קלה. אחר־כך פתח ואמר:

— אבל אוהב אני את ארצנו ...

— מי ספר לו על ארצנו? אבותיו?

— אבותי? לא! בא! ... אבי מתבולל הוא... ואמי... —

הוא הפסיק פתאום דבורו ונעץ בי את שתי עיניו הגדולות, השחורות, עיני ילד תמים, וכאילו שאלני: המותר לספר לך הכל? ... ואחרי פקפוק קל החליט ואמר:

— אמי לא היתה יהודית ... מתה בעודני ילד ...

ושוב הפסיק דבורו ונשתתק. שתקתי גם אנכי. בחדר נשמע רק קול דפיקת לבבותינו. איזה גל גדול של רגשות עמוקים עבר את לבי ברגע ההוא. ידעתי והרגשתי: בשעה זו מתגלה לנגד עיני אחת מתעלומותיה הנפלאות של נפש האדם. זה האיש הזר, היושב לקראתי, נעשה לי פתאום קרוב קורבת־נפש ובכליון עינים חכיתי להמשך דבריו.

ושוב הפנה אלי את פניו, ושוב הביטו בי שתי עיניו, עיני הילד התמים, הביטו ושאלו: האוסיף לדבר? ... מבטי אמץ את לבו ויוסיף:

— ידעתי תמיד, שיהודי אנכי ... אבי לא הסתיר ממני את הדבר. אבל לא ידעתי מאומה מעברו של עמנו. ומה שידעתי היה מעורפל ומטושטש ביותר. לא ידעתי מאומה מן היהדות ואף את הביבליה לא ידעתי. רק לפני שנתים, בהיותי בן שמונה־עשרה, נזדמנה לידי הביבליה בפעם הראשונה. קראתי בה, והקריאה לקחה את כל לבי. קראתי וארגיש, כי איזה דבר כביר קם והתעורר בתוך לבי. וארגיש בלבי פתאום אהבה אל הכרמל, אל הירדן... כאלו קרוב אני אליהם... ורוח של גאוה התעורר בי ואתגאה, כי לנו הם, לי ולעמי. ואוהב את הירדן יותר מן הוָלגה. כמה יפה היא מלה זו: י־ר־ד־ן!... כמה נאה צלצולה! ואז ספרתי לאבי. אבי צחק לי. ויחר לי עד מות: לצחוק מה זו עושה?... ואריב עמו בחזקה ולא יכולתי דברו לשלום. ואחליט בלבי: אראה את הארץ, ארץ אבותי! ואת החלטתי זאת קיימתי. אבי התקומם נגד רצוני בכל תוקף, אבל לא יכול לי. השמעתי

לו: לא אכנס אל האוניברסיטה עד אם אראה תחלה את הארץ. ורק באניה ספרו לי האופיצרים על התנועה הציונית, על המושבות. וחפצתי לראות קודם את המושבות.

שוב נשתתק ויבט עלי בעיניו הטובות. אחרי רגע הוסיף:

— אהבתי את הארץ עוד יותר אחרי אשר ראיתיה. לא אעזוב עוד את הארץ ולא אלך מזה! רוצה אני להשאר פה כל ימי ולהיות יהודי כמוכם, ככולכם. וכבר כתבתי לאבי...

קמתי ממקומי כולי נרגש. לחצתי בכל כחי את ידו הרחבה של חברי החדש.

— תודה לך, חביבי. בעד התגלות לבך. נהיה ידידים!

פניו נתמלאו אורה ואושר. וילחץ בחזקה את ידי אף הוא.

— אוי!... אל נא באפך, חביבי!

צעקתי מכאב. פניו הרחבים נבוכו ואָדמו:

— לא חפצתי...

— אין דבר, לא אמות!

הבטתי אליו ואתפלא לגובה־קומתו. משכמו ומעלה היה גבוה ממני, גבוה הרבה. וארגיש את עצמי כה חלש לעומתו, כנער בפני גדול ממנו.

— המותר לי להכנס אליו לפעמים?

— אנכי אשמח לו בכל פעם!

הביט אלי מתוך רצון ותודה אין סוף.

ג

באותו יום, לפנות ערב נשמעה שוב אותה הדפיקה הרפה בדלתי, ואדע: חוג'ה נזר הוא זה.

— יבוא!

נכנס. נראה הוא כאשם. עיניו הטובות מביטות בי מבט מתחטא.

— האם לא אפריעהו?

— חלילה, חביבי! ישב נא.

ישב. העמיד בי את שתי עיניו השחורות, העמוקות והטובות. רגעים אחדים שתק.

— ידידי... פתח בדבור ותיכף נשתתק ונתאדם כולו.

— מה יש?

— חפצתי לשאלו... עוד מאז הבקר... האמת הדבר? היודע הוא לכתוב בשפה הביבלית המקורית? שאל והוריד את עיניו מתוך מבוכה.

— עברית? כן, כותב אני.

הרים שוב את עיניו אלי. מבוכתו עברה. מתוך עיניו הציץ רגש של הפתעה ושל יראת־הכבוד גם יחד. ומה יפה היה מבטו ברגע הזה: מבט טהור ותמים כולו טובל בטל ילדות.

— ידידי... האם בלשון הביבלית כותבים כמו בכל לשון?

ספרתי לו על ספרותנו, על הספרות החדשה ועל התפתחותה בימים האחרונים.

עיניו היו פקוחות לרוחה, והביעו חליפות: התפעלות, התעוררות, שמחה ואמונה. אמונה עמוקה וקדושה.

פיו פעור למחצה, כאלו בקש לבלוע את הדברים אשר שמע, ופניו מלאים רוך ועדינות כפני אשה.

— גם שירים?

— כן, גם שירים.

— יִקריא נא לי אחד מהם!

— אלהים לא חנני בכשרון משורר, איני יודע לתרגם שירים.

— לא! יקריא נא בשפה המקורית, הביבלית.

— האם תבין?

— לא, רוצה אני רק לשמוע את הצלצול.

קראתי לו מ,מתי מדבר'. הפסקתי באמצע. הרימותי את מבטי אליו. אז נרתע פתאם ונתעורר.

— מדוע פסק? כה יפה...

הוספתי לקרוא.

— ידידי ... האם תוכל השפה הביבלית להיות ככל השפות? האם אפשר גם לדבר בה?

— כן, אפשר גם לדבר בה. פה בארצנו ישנם רבים המדברים עברית. בהרבה בתי־ספר מלמדים גם דברי־מדע בעברית.

— האמנם?!

הוא קפץ ממקומו ויאחז בידי. על פניו רחפה הבעה של אושר ושל התפעלות.

— וגם ידידי יודע לדבר?

— אף אני מדבר עברית.

— ידבר מעט!

לא ידעתי את נפשי. רגע התעורר בי החפץ לצחוק לתמימותו ולהתפעלותו של זה האיש־הילד, אבל

צחוקי נדחה מפני רגש חזק ממנו, רגש של הערצה. איזו קדושה טהורה חופפת על הפנים אשר הביטו בי. אז דברתי דברים אחדים בעברית. לא הרפני עוד: צריך הייתי לבאר לו את דברי ולתרגם לו כל מלה ומלה לחוד. ויש שחזר על איזו מלה, שצלצולה מצא חן בעיניו ביותר. ומה מגוחך היה צלצול המלים העבריות בפיו! עברית במבטא הַסַמַרָאי, שאות סמ״ך מודגשת בו ביותר. לא התאפקתי וצחקתי בקול למבטאו, והוא נעלב, נתאדם ובא במבוכה. אבל כרגע הבליג על מבוכתו ושוב חזר לבטא אחרי מלה במלה.

— ידידי, האוכל לדבר אִתְ אני?

— תוכל! אם תרצה — תוכל!

— והמבטא שלי?

— המבטא? אמנם מבטאך קשה מעט.

— ידידי, רוצה אני להיות יהודי!

— הנך יהודי, חביבי! נשמה יהודית יפה, חמה לך...

מבט מלא תודה היה גמולי. אבל באותו המבט עצמו היתה גם תערובת של פקפוק: האמנם?...

בערב ההוא הרבה חברי החדש לשבת אצלי. ובערב ההוא נתקרבו נפשותינו זו לזו ונהיה חברים, ומני אז והלאה התחיל לבא אל חדרי מדי יום ביומו. בערב, בערב כתום העבודה, הייתי שומע את קול צעדיו מאחורי דלתי, קול צעדי ענק כבדים וזהירים כאחד. ואחרי הצעדים — קול דפיקה רפה בדלת. ובכל ערב וערב היינו יושבים שנינו ומדברים. אני

מספר לו, והוא שומע מתוך פה פעור ועינים פקוחות ופנים מלאים עיון והתפעלות. ובכל ערב למד מפי לדבר איזו דברים בעברית. ולא על נקלה עלה לו למודו. מובטחני, שידו לא עיפה כל־כך מן המעדר, כמו שעיפה לשונו מן הדבור „הביבלי'... טפות, טפות גדולות של זיעה היו יורדות מעל מצחו ומעל פניו. ופניו המכוסים הזהירו באותה שעה זוהר של אושר רב, שאין דוגמתו.

— אנכי אדע לדבר בִּיבּ... עברית!

כמה מרץ, כמה בטחון היה בקולו! וברגע הזה האמנתי, כי אמנם ידע האיש הזה לדבר „ביבלית'. בטחון כעין זה מפרק הרים ומשבר סלעים. ואמנם: לא היו ימים מועטים וחברי התחיל פונה אלי בעברית. ואת חטאי וחטאי חברי אני מזכיר היום: קנאה גדולה קנא זה הַסַּמָרָאִי לדבור העברי יותר מכולנו. וכמה סבל בעד דבורו! מבטאו הסמראי היה לא־אחת בעוכריו, וחברי היו ממלאים צחוק פיהם, סונטים בו ובשפתו המשונה ועושים אותו ללעג. והוא עמד בפניהם כסלע מוצק ולא שם לבו לצחוקם וללעגם. רק פניו היו נעשים קשים ונזעמים.

חברי החדש התקרב אלי יותר ויותר. בכל אשר הלכתי הלך עמי ובכל אשר עמדתי עמד לידי, ויהי מקנא לכבודי ומגין בכל עוז על עניני. ויש אשר מסירותו זו גרמה לי מעין אי־נעימות... הלכתי עמו ברחוב, והוא שומר על צלי, נדמיתי בעיני עצמי כתינוק וכחלש לעומת קומתו הענקית. ואולם שמח

הייתי תמיד לקבלו בחדרי. משנכנס אצלי — נכנסה עמו לחדרי רוח קדושה וטהרה כטוהר לבו של הילד־הענק הזה...

ד

עברו שנתים. חוג'ה נזר התאזרח במושבתנו. בימים הראשונים הרבה אביו להפציר בו, כי ישוב לביתו. אבל הבן עמד על דעתו בכל תוקף: אהבתי את הארץ! לבסוף נתרצה גם אביו בעל־כרחו ויבטיח לשלוח לו מכסת כסף לקנות נחלה במושבה. כמה מאושר היה חוג'ה נזר ביום ההוא! עם מכתב ההסכמה של אביו התפרץ אל חדרי. מבלי לדפוק גם בדלתי:

— הוא מסכים!...

מה רבה היתה שמחתו! שמחה כזאת לא ראיתי מימי. הוא רקד כאיל ולרגעים אחז גם בי לחבקני. וכמעט אשר נחנקתי בין זרועותיו. ובאחרונה פרצו דמעות מעיניו. דמעות־ילד על פני זה הגבר־הענק! והפנים מלאו קדושה...

— ידידי, בן הארץ אהיה לעולם!

עיניו השחורות והעמוקות התיזו ניצוצות, ניצוצות של אורה. וכמה יפה היה ברגעים הללו. כמה יפה היתה שמחתו.

אמנם גם לפני קבלו הסכמת אביו היתה החלטתו גמורה:

— אם אבי לא יעזור לי להתאזרח בארץ, ידי תעזורנה לי. אמר לי פעם. ואנכי האמנתי לו, ידעתי,

כי ידיו תוכלנה לעזור לו. חרוץ היה מאין כמוהו ואוהב עבודה. בשנה הראשונה למד את כל העבודות על בורין, ובחורף השני נתפרסם למומחה בעבודות היותר קשות, רבים בקשו את עבודתו ויהי מקבל במושבתנו ובמושבות הקרובית עבודת זמירה והרכבה בקבלנות והרויח הרבה. וכמה אהב את העבודה, את הכרמים ואת השדה ואת יפי הטבע! בימי העבודה היה כולו מזהיר מתוך אושר. עליזותו היתה בוקעת ועולה מתוך פניו הגלויים, מתוך דבורו, מתוך הלוכו ומתוך כל תנועותיו.

חוג'ה נזר נעשה חביב המושבה. הכל אהבוהו. בכל מקרה של סכנה היו עיני כל נשואות אליו. אכר כי חלה — וראו כל בני המושבה את חוג'ה נזר דוהר על סוסו אל המושבה הגדולה הקרובה או אל העיר להביא רופא. הוא היה הראשון לצאת לקראת רועי הערבים, הפושטים בלילות על הכרמים, הראשון — לצלצול־החרדה של הפעמון. וכמה גבורה וכמה מסירות־נפש היה מראה בכל פעם!

וגם הערבים אהבוהו על גבורתו, על למדו במהרה לדבר ערבית צחה. על ידעו לרכוב על סוס דוהר כאחד מהם. ולא אחת ולא שתים יצא להתחרות עם בחורי הערבים במרוץ־הסוסים. ברכבו היה לבוש כאחד מהם: עַבַּיַה, כַּפִּיַה ועַגַל, ומזוין היה כמוהם מכף רגלו ועד ראשו. שם ,חוג'ה נזר' היה תמיד לתהלה בפי הערבים. שבחו היותר גדול בפיהם היה:

— כמוהו כמונו ... אִבְּן עַרַב!

חבה יתירה היתה נודעת לו מן הערבים על שמכניס

אורחים הוא ומקבל אותם בסבר פנים יפות. הוא למד את מנהגי הערבים לכל פרטיהם ולא היה איש במושבה, אשר ידע לקבל פני אורח ערבי כמוהו ולהכין בשבילו „הכנסת אורחים' בטעם המזרח. שיך כי יבוא אל המושבה — וישאל למעונו של חוג'ה נזר. בדוי נודד ממרחקים כי יעבור וידע אף הוא את שם היהודי המכניס אורחים וידרוש לשכנו. ולא אחת ולא שתים קנה חברי גדי־עזים ויזבח, „זבח' בשביל אורחיו הרחוקים. ויש אשר גם אנשי ריב באו אליו מן הכפרים הקרובים לפשר ביניהם.

גם בנות ערב אהבוהו. ובימי הקיץ, כשהיה שומר כרמים, היתה מתגנבת אליו בלילה איזו בדויה שחורת־עינים מן האהלים אשר בסביבה ועיניה בוערות אז כאש ולבה נפעם... ויש כי אשמע באמצע הלילה את צפירתו בוקעת את האויר ומחרידה את דממתו. וכשתגיע צפירתו עד סוכתי אשר בכרמי — ואדע את סודה ואקנא באשרו...

וידידותנו הלכה הלך וגדל מיום ליום.

בחוץ, בעבודה, בכרמים. ברכיבה בקש את „חיי השעה' ובחדרי בקש את „חיי העולם'. אתי היה מדבר רק עברית. ורק מבטאו המוזר עמד לו לשטן. בביתי היה קורא ועמדי היה מדבר על ספרותנו. הוא למד לקרוא עברית וירבה לקרוא בספרותנו. אבל יותר מן העבודה, מן הרכיבה ומן הדבור העברי אהב את הארץ.

בה היה הוגה תמיד ומדבר עליה מתוך אהבה ומתוך התרגשות יתירה. כשדבר על הארץ, נדמה

לי, שנפשו מפרכסת בו ויוצאת מתוך געגועים. נראה היה, כי אין מלה בפיו, כי נוגע הוא בארץ כנוגע בדבר שבקדושה, מתוך זהירות יתירה ומתוך חבה יתירה. ככה נוגע היהודי האדוק ב„ספר התורה". ככה תחרד אם רחמניה על בנה יחידה, עולל־טפוחה. והנקודה היותר קדושה בארץ־ישראל היתה בשבילו — הירדן. בכל פעם כשהיה מבטא את השם „ירדן" — נדמה לי, כאלו „שם המפורש" יוצא מפיו. וצלצול מיוחד היה ל„ירדן" בפיו. כמה רוך היה מכניס זה הגבר־הענק, שכל דבריו היו כבדים וקשים, לתוך השם הזה, החביב לו ולנפשו! נדמה, שכל העדינות, אשר נצברה ימים ושנים בנפשו העמוקה, הולכת עכשו ונשפכת אל מקום אחד, אל נקודה אחת — אל הירדן.—ובגלל הירדן הזה אבד לי הרבה מערכי ומחני בעיניו. בעת ההיא ואנכי לא ראיתי עוד את הירדן בעיני. ידעתי אז את הארץ רק בגבולות עזו וחברון מעבר מזה ועכו ונצרת מעבר מזה. עוד לא הספיקה לי השעה לראות את כל הארץ.

בעת ההיא. באחת השבתות היה מעשה, ואנו יוצאים לטייל בסביבה הגדולה אשר למושבתנו. מעל הגבעות נשקפו לעינינו הרי יהודה מעבר האחד והים הגדול מעבר השני. דברנו על הארץ. בפעם המאה ואחת ספרתי לו על הר גריזים ועל שכם, על הכרמל ועל התבור ועל עמק יזרעאל. הוא הקשיב אלי כדרכו בפה פעור ובלב חרד כשעיניו נוצצות מתוך התפעלות, נוצצות ותועות לרגעים בתוך המרחק אשר לפנינו.

— ידידי, מה מַראה פּנֵי המיִם אשר לירדן?

— את הירדן לא ראיתי עוד...

עמד. נעץ בי את שתי עיניו השחורות ונרתע צעד לאחוריו.

— לא ראית? את הירדן לא ראית?!..

ומה שלא הגידה לשונו הביע לי קולו: אם אתה לא ראית — מי ראה? אם את זה לא ראית — מה ראית?...

— את הירדן לא ראית?...

נעימה של יאוש רעדה בקולו ואף מעין בטול היה בה ויחד עם זה גם מעין רחמנות...

רגעים אחדים שתק. כאלו דבקה לשונו לחכו. פניו קדרו.

ימים אחדים אחרי שיחה זו נראה לי, כאלו חברי מתרחק ממני וכאלו מתבייש הוא להביט בפני, בפני איש, שנגלה קלונו...

ופעם אחת, בערב, כשעברנו שנינו ברחוב, עוברים ושותקים, נתעורר פתאם חברי והציץ עלי:

— ידידי!

— מה יש?

— רוצה אני לראות את הירדן. איני יכול עוד לחכות...

קולו הנמוך היה עמוק וצלול ומלא געגועים גדולים, כבירים: חברי התאוה זה כבר ללכת ולראות את הארץ, אבל לא רצה ללכת בלעדי, ואנכי לא יכולתי לעזוב את עבודתי וללכת עמו.

— באחרית הקיץ, כתום העבודה נלך. שנינו נלך.

ידו הרחבה חבקה את ידי ותלחצנה כמו בצבת.

עד

ה

אורח בא למושבתנו מן הגליל, אחד המורים. הפצרנו בו לספר לנו על הגליל. בחדרו הקטן, באכסניה, התאספו כל צעירי המושבה, עד כי מלא מפה לפה. הכל עמדו צפופים ודחוקים ושתו בצמא את דברי המספר. בקשתי בתוך הנאספים את חוג׳ה נזר. הוא עמד קרוב אל המספר ושתי עיניו היו נעוצות בו, כאלו בקשו לחדור אל תוך־תוכו ולדלות את כל אשר ראה זה בארץ. ראיתי את המספר, איך הרים פעם ושתים את עיניו אל הבחור־הענק, המביט אליו, וכאלו נבוך מפני מבטו. ופני חברי הצעיר היו מלאים ענין רב ורגש של חבה עזה אל המספר עלה מתוך כל רשמי פניו. ויותר ממה שהקשבתי אל דברי האורח, הבטתי אל פני חברי ואקרא מעל פניו. פתאום קדרו פני חברי, נסתלק רגש החבה מעליהם, ונדמה לי, שכולו נשתנה ברגע אחד ויהי לאיש אחר. מה זה? מה היה לו?

— ... הירדן בגליל אינו אלא רצועה דקה... בסוף ימי הקיץ ייבשו מימיו... ויש מקומות אשר תעבור בהם אז ברגל...

— שקר הדבר!

הכל הפנו את פניהם התמהים אל עבר הקול הקורא. זה היה קולו של חוג׳ה נזר. פניו היו אותה שעה קודרים וקשים. ונדמה היה, שעוד מעט יתרחש בחדר הקטן איזה דבר נורא...

פני המספר הסמיקו כדם.

— הא כיצד? הלא ראיתי את הירדן. ראיתיו לא אחת ולא שתים!

רגע קשה של שתיקה, לבי נתמלא חלחלה. הבטתי בחרדה אל חברי. פניו חורו וכאב רב הביעו.

— האם עבר את הירדן לכל ארכו?

קולו היה קר וקשה. מימי לא שמעתי את חוג'ה נזר מדבר ככה!

— לא...

— אַ — הא!...

כמה עלבון נשמע ב„אַהא' זה למספר, וכמה נקמה בעד עלבונו הוא, עלבון הירדן!

פני המספר חורו ונבוכו עוד יותר. מתוך גמגום גמר את דבריו וכולנו יצאנו מן החדר כמתגנבים. מלאים רגש של עקת־נפש. שבתי אל חדרי. לימיני הלך חברי. שנינו שתקנו שתיקה קשה. עברנו ליד ביתנו, אבל לא נכנסנו לתוכו ונלך הלאה. יצאנו אל השדה.

— ידידי...

— מה יש?

— האמנם?

— עודך חושב בירדן?

— כלום אפשר הדבר, ידידי? „רצועה דקה... ברגל עוברים בה..." הלא שקר, ידידי, האין זאת?

— הגזים כנראה... אבל, באמת, הירדן איננו נהר רחב־ידים. יש בו מקומות, שאינם נראים אלא כרצועה דקה...

— ידידי, אי־אפשר! והירדן מלא על כל גדותיו כל

ימי הקציר... ויעמדו המים, קמו נד אחד... וכל העם עוברים בחרבה...

— אולי בימים הקדמונים היה הירדן גדול יותר. הלא יקרה כי הנהרות ייבשו. ואפשר שגם מתחלה רק דמיונו של העם עשהו לגדול...

— חברי לא ענני דבר. שתק שתיקה קשה. ידעתי, כי לבו סוער, ויצר לי בגללו.

— לא, אי־אפשר! — התעורר פתאום. — בשעת מלחמה היו כובשים את מעברות הירדן. ומזה ראיה, כי מחוץ להמעברות היה הירדן עמוק ביותר, ומחנות הצבא לא יכלו לעבור בו ברגל.

שתקתי. בקשתי עצות בנפשי, איך לנחמו.

— אבל יפה הוא הירדן, חביבי, הכל מהללים את יפיו. מהיר, זורם. קופץ מסלע אל סלע. יפה תחילתו לרגלי החרמון, מן המעינות אשר במערות יצא. ויפה סופו, בהשפכו לים המות. חביבי, כלום היופי רק במרחב?...

הוא שתק. לא ענני. ורק כעבור רגעים אחדים אמר בקול נמוך.

— הולגה... יש שהעין לא תתפוס את חופה השני. ים...

לבי נתכוץ. גדולה, גדולה ביותר היתה תפיסתו של חברי. ולפיכך יאושו עתה מר שבעתים.

— אבל הלא יש, בלי ספק, מקומות שהירדן שם רחב, רחב...

הוא הרים אלי את פניו ואת עיניו המלאות תחנונים. כלום יכולתי להשיב לו: לאו?...

— בודאי יש, חביבי!

— הלא כן?!

נעימה של תקוה רעדה בקולו.

— ידידי, הלא נלך אל הירדן?

— נלך.

— מן הצפון אל הדרום נלך—נעברנו מראשיתו ועד אחריתו!

— עד אחריתו...

— וככל אשר נוסיף ללכת, ילך הוא הלוך ורחב, הלוך ורחב?

— הלוך ורחב...

— לא נפסח על שום מקום; נראה את כולו, את כולו?

— את כולו...

— ונבוא עד המקום אשר שם הוא רחב ביותר. ממלא כל גדותיו, ומימיו מכים גלים, גלים. מקום שם מימיו מכסים את פני כל הארץ...

שתקתי.

— הלוא נבקש, ידידי, מקום כזה?

— נבקש...

— וגם נמצא?

שתקתי.

— נמצא! „בימי הקיץ ייבשו מימיו..." ידידי, כלום אפשר שמי הירדן ייבשו? הלא הגזים?

— מי הירדן לא ייבשו לעולם, מעולם הם עומדים ועד עולם יעמדו. הלא כן?

— כן...

כלום יכולתי להשיב לו אחרת? —

היום המקווה בא. לאחרי הבציר יצאנו אני וחברי הצעיר גלילה. בימים האחרונים, לפני הנסיעה, היה ידידי נרגש ביותר. לא חדל אף רגע מדבר עליה ומלהכון לה. פניו השחורים והשזופים משמש חוררו מעט. ולאחרונה, ביום בהיר אחד, רכבנו על סוסינו ונשים לדרך פעמינו.

— ידידי, הלא אל הירדן אנו הולכים?

— כן, אל הירדן!

הוא הביט אלי מבט מלא אושר. ככה מביט האוהב, ומסתכל בפני אהובתו.

ובדרך היתה הנהגתו מוזרה. לא הביט לצדדים, לא הסתכל במחזות היפים אשר נגלו לימיננו ולשמאלנו, רק הישיר מבטו לפניו והביט אל האופק הרחוק המכוסה ערפל, כאלו בקש להרים מעליו את המסכה ולחדור אל תוך־תוכו, לדעת את סודו ולמצוא את קסמו.

— ידידי, מתי נראה את הירדן?

— עוד הדרך רבה לפנינו. מחר נעשה בזכרון, מחרתים בחיפו, ובסוף השבוע נבוא ונגיע עד הירדן.

— שבוע ימים נעשה דרכנו?!

כמה געגועים נשמעו מתוך שאלתו זו, כמה כליון הנפש, תוחלת ממושכה!

בזכרון־יעקב, אחרי הצהרים, היה הדבר. נגש אלי חברי ועיניו מלאות תפלה ותחנונים.

— ידידי.

— מה יש?
— נלך מזה ישר אל הירדן.
— ואת חיפו ואת הכרמל לא תראה?
— בחזירתנו... רוצה אני לראות את הירדן קודם. בי ידידי!
— איזו הדרך נלך?
— שומרי המושבה ספרו לי, כי יש דרך קצרה: מבין להרים עד עמק־יזרעל. כי נעבור את כל העמק לארכו וירדנו ובאנו אל הירדן.

עזבנו את זכרון־יעקב בלוית ערבי, הרוכב על חמורו לפנינו להורות לנו את הדרך הקצרה, אשר נלך בה.

יצאנו מתוך ההרים. הרי אפרים נסוגו מאחרינו והפכו את מהלכם עתה ונראו מימיננו. ומשמאלנו נתגלו שורות הרי נפתלי. קרני השמש האחרונות נפלו על ראשי הכרמל והציתו להבה בהם. ויציתו להבה גם בגג האדום של בית־הנזירים. המתנוסס על פסגת ההר התלול — האחרון בשורת הכרמל מזרחה. עמדנו בתוך מעבר צר, משמאלנו הלך המעבר וירד עד הגיעו לעמק עכו, שכבר נתמלא צללי־ערב, ומימיננו נפרד ועבר לעמק יזרעאל, לזה העמק הגדול, המסתתר מעינינו ואובד מתחת להרים, המכוסים יער. והלב נתמלא מין רגש של עצב, מיני געגועים קשים הכבידו על הנשמה. רגש של יתמות תקפני במקום הזה.

הערבי, אשר הלך לפנינו, עמד ויציע לנו ללון הלילה באחד הכפרים הקרובים ולצאת עם צאת השמש לדרכנו.

— נלין פה הלילה. — הצעתי אף אני לחברי. — פה יודעים הערבים לספר אגדות יפות על הכרמל ועל העמק. ומחר, כאור הבוקר, נצא ונבוא אל התבור בעוד יום.

— ידידי, אל נא נתעכב בדרכנו. גם את התבור נראה בחזירתנו.

שכח ידידי את מחשבתנו הראשונה לרדת לאורך הירדן עד ים־המלח ולשוב ליהודה דרך יריחו.

אבל כלום יכולתי לבלי להסכים לתחנוניו, שנגעו עד הנפש? גם הערבי הסכים לבקשת חברי ובתוך כך נעץ בו מבט חוקר, כרוצה לעמוד על אָפיו. ופתאום פתח הערבי את פיו והתחיל בשיר־עגבים:

— בְּנַתְּ טַבַרִיַּה שְׁלַבִּיַּתְּ...

צחק חברי מטוב לב וידך את הערבי הכאה של חבה על שכמו. אז בקש הערבי הוספה בעד הסכמתו ללכת בלילה ול„סכן" את חמורו, וחברי מלא את בקשתו ביד רחבה.

ונסע ונלך כל הלילה.

לילה נפלא היה זה, ליל שמורים. לילה בתוך לב העמק. הלילה ההוא לא היה ליל לבנה, אבל גם לא ליל אפל היה. במקום הלבנה האירו לנו הכוכבים הרחוקים, המהבהבים מעל לראשינו במרחק רקיע השמים. ואף השמים עצמם, השמים הכחולים והשקופים כתהום הים השקט, הפיקו מתוכם איזה נוגה. ואף־על־פי־כן היה החושך מרובה מן האור.

רק למחצה האירו הכוכבים את הדרך לפנינו, לפני שתי הנשמות הערטילאות, התועות בין משעולי

העמק הרבים, תועים ומבקשים למצא את הדרך המובילה אל הירדן... החושך נלחם בנוגה השמים ובאור הכהה של הכוכבים, בקש לבלוע גם אותם וגם אותנו, ויש שנדמה לי, כי האופל סוגר עלינו מלפנינו ומבקש להטרידנו מן העולם. וכאלו לחש זועם נשמע לנו מתוך החשכה: „מה לכם פה ומי לכם פה, נודדים עלובים? מה שהיה לכם כבר מת ולא ישוב עוד לחיות... העמק הזה לא לכם הוא״... ויש אשר חשבנו, כי האופל בלענו וכי אבדנו דרך. אבל ככל אשר הוספנו ללכת כן נסוג האופל לאחוריו, נסוג ונמס וצורתו המבהילה לא היתה לו עוד. והנוגה אשר ירד עלינו ממרומים גלה והאיר לעינינו את המשעולים הצרים, הזוחלים כנחשים על פני הקרקע, זוחלים ומוליכים אל הירדן.

חברי היה נרגש כל אותו הלילה ופיו לא חדל מדבר אף רגע. ויזכור ימים ראשונים, ויזכור רגשות נשכחים, רגשות הילדות, הבחרות ויספר לי דברים רבים, ובספרו כאילו התודה לפני וכל מה שהיה בלבו כמוס ממני עד אז, גלה לפני בלילה ההוא.

ועל הערבי עבר פתאום רוח של חוצפה. התחיל מספר לנו מספורי הליל. ספורים מלאים ריח של דם, ריח של חופש פראי, של נקמת חיתו־טרף. ריח זה בקע ועלה אלינו גם מתוך כל הסביבה הרחבה הזאת, המכוסה ערפל, ומתוך ההרים הרחוקים, הנסתרים מעינינו, אשר רק את צלליהם ראינו.

ויזכור הערבי את הרפתקאות נעוריו. אדם הרג באפו. רוח קנאה עברה עליו בשביל נערה אחת.

בדויה היתה. וחמש־עשרה שנה עבד בעכו עבודת פרך... ועיני הערבי נוצצות בתוך חשכת הליל כשתי גחלים בוערות, וככל אשר יוסיף לספר, מתלהבים פניו ועיניו יותר ויותר. ופחד מעיק על לבי: זה הליל וזה הערבי ואלה ספורי־הדם שלו... ואראה את חברי והנה איננו גורע עין מעל הערבי ומעל שני הרובים, התקועים בחגורתו.

ליד ועד אחד, אשר נתגלה פתאם לעינינו, עמדה אתונו של הערבי ויעמדו גם סוסינו מאחריה.

— מה לך, כי עמדת? קרא חברי בקול ויקפוץ מעל סוסו לארץ ויעמוד כנד לפני הערבי.

— תעינו. אבדנו דרך...

ובדברו ירד הערבי מאתונו וישכב על הדרך בפשוט ידים ורגלים, ואת אזנו הטה לקרקע. נפשי חרדה בי: מי יודע, לאן הובילנו המנוול הזה? האם לא למקום, שאורבים לנו ולסוסינו?... ירדתי גם אני מסוסי והשתטחנו גם אני וחברי על הקרקע ונבקש למצוא את המשך המשעול הצר בתוך הועד. עינינו התרגלו אל החשכה, ואז ראינו את המשעול, כשהוא מתפתל ועולה מעבר השני לועד. ובעידנו עושים כה וכה, והנה נשמע לאזנינו קול צפירתו של הערבי אחת ושתים, ומעבר לועד, מתוך החשכה, ענה לעומתו קול צפירה כצפירתו...

— אבן איל ג'הינים!... קרא חברי וקרב אל הערבי, הרימהו מעל הקרקע ויטלטלהו טלטלה עזה ויעמידהו על רגליו. — רכב על חמורך וסע הלאה, ואם לאו — נפשך תהא כפרתך!

הערבי הרגיש, כנראה, בכחו של חברי והבין, כי לא תהיה תפארתו בפעם הזאת, וכרגע כבתה אש החוצפה בעיניו וקולו נעשה רך ומתוק מדבש.

— זהו חברי, חוג'ה. מרביץ הוא את צאנו בעמק הזה, ונהירין לו שבילים אלו מאד. ולכן קראתי לו לשאל בעצתו.

— אין אנו זקוקים לעצות!

מתוך החושך, מעבר לועד, הבליטה לעינינו תמונת ערבי, עוטף כולו עביה על פניו ועל ראשו. אחזנו את סוסינו ברסניהם, הורדנום בזהירות למטה ונעלה במשעול למעלה. ואז עלינו שוב על סוסינו. חברו של הערבי, אשר עמד מעבר לועד, הביט אלינו בעינים מבריקות, הנשקפות מבין לקפיה, המכסה את פניו ואת חטמו. הוא לא ברכנו לשלום ואנחנו לא פנינו אליו. אזני לקחה מתוך החשכה כעין קול נחרה של סוסה.

לא הסרנו עוד את עינינו מעל הערבי, ההולך לפנינו, עד שהאדים המזרח. וכשהאיר לנו הבוקר, עמדו רגלינו על ראש הר טבריה. לרגלינו רבץ ים כנרת.

ז

— ידידי, הירדן ?...

רגש מוזר הביעו פניו אותה שעה, רגש של שמחה מהול בספק.

— לא, חביבי, זוהי הכנרת.

— שלנו ?...

— כן! הלא הירדן חוצה בה.

— כמה יפה!...

ואמנם, יפה היתה הכנרת. מראש ההר נראתה לנו לכל ארכה ורחבה. ושקטה היתה, שלות־בקר כסתה את כולה, עוד לא התנערה מתרדמת הלילה. וצללים גדולים רחפו עליה, והנה יצאה השמש מתחת להרי גולן, העומדים כשומרים על הכנרת, ותחצה אותה לשתים: חציה אשר למערב הכסיף כמראה הכסף ולבש כולו זוהר, וחציה אשר למזרח נשאר בצל ההרים, והצל נעשה זועם וקודר, כאילו היטב חרה לו על אשר גזלה השמש את ממשלתו מידו. ויהי מרְאהו שחור.

— ידידי, כמה יפה!...

והשמש התרוממה עוד יותר ועמדה ממעל להרי גולן. ויפשוט האור את ממשלתו על פני כל הכנרת והצל נסוג אחורנית, אל בין ההרים. ומתוך בקעת מגדל ועמק גינוסר בא הרוח, רוח הים, וינשב על פניה ויעירה לחיים. ותתחלחל הכנרת ותתנער, ותשלח את גליה הקטנים אל כל עברי החופים, ויהיו פניה כקשקשי דג ענקי, והקשקשים נוצצים לעומת השמש כזהב.

ותתרומם השמש עוד יותר מעל הכנרת ותטול את זהרה ממנה. רק ־ממקום אחד עוד נשקפו פני השמש, ומן המקום ההוא יצא שביל של אש לאורך כל המים. את השלטון בכנרת לקחו להם השמים. השמים שלטו במים. ויהיו המים כחולים, כחולים ועמוקים, ונדמה לך, כאלו שמים של מעלה ושמים של מטה משמשים אלו לעומת אלו.

— ידידי, יפה!... יפה מן הוולגה!...

ועל פני תכלת המים הוטלו פתאם כתמים לבנים.

מן המערב, מתחת לרגלי ההר, נראו הכתמים הלבנים, וילכו הלוך וקרב אלינו.

— ידידי, מה אלה?

— סירות.

— סירות־מפרש?

— כן.

ומפרשי הסירות התנפחו בנשוב בהם הרוח ויפרשו את כנפיהם, ותהיינה הסירות כצפרים ענקיות ותפרחנה ותחלקנה, והן קלות על פני המים.

— ידידי, הלא נעבור את הכנרת בסירה?

— נעבור! ונרד מן ההר.

יצאנו מתוך גלי הזוהר של הכנרת והגענו עד העיר טבריה, מקום אשפה וצחנה.

— ידידי, מה נורא המקום הזה! מה מנוולים האנשים הללו! הגם אלה יהודים הם? אחינו?...

פני חברי, אשר האירו קודם מרוב אושר, קדרו עתה והשחירו. וביחוד גדלה עקת־לבו, כשנכנסנו תחת הקורה הנמוכה של האכסניא ולפנינו עמד בעל האכסניא לבוש חָלָט מזוהם, ושתי פאותיו הארוכות והמסולסלות, שלא רוחצו ולא נסרקו זה עִדן ועִדנים, תלויות לו משני עברי פניו.

— ידידי, נלך מזה אל הכנרת...

אנכי הייתי הולך בחשק לבב אל הכנרת, אבל עיף הייתי ורעב מאד. ומלבד זאת לא יכולתי להלבין את פני בעל האכסניא.

— נאכל דבר מה וננוח ואחר נלך.

קשה היה לחברי לחכות. במבט של אי־רצון

הביט אלי, כשישבתי לאכול מדגי הכנרת, אשר נתנה לנו בעלת הבית, ואף כי הדגים טובים היו, לא נגע בהם חברי ולא טעם מהם כלום. וכששכבתי על הספה לנוח קצת אחרי הסעודה, הביט אלי מתוך איבה ממש...

לבסוף חזרנו אל חוף הכנרת. ורוח אחרת היתה עם חברי. שוב מזהירים פניו מתוך אושר. עד מהרה מצא לו ,בחרי' כנפשו: ערבי צעיר, אשר עיניו קודחות אש ומבנה גופו — שיש. ויכו איש על כף רעהו ויגמרו אומר לעבור את הכנרת לרחבה. ישבנו שנינו בסירה הרחבה, ומלבדנו ומלבד הבחרי ישבו עוד שני מלחים. המלחים דחפו את סירתנו אל המים וירימו את המפרש. רוח קלה נשבה בקלעים, ויתנפח המפרש, ויחרקו החבלים, ויתמתחו כמיתר. הסירה נטתה על צדה ותנשא עם הרוח על פני חלקת המים אל עבר פני הכנרת מזרחה.

פני חברי הוארו. בתוך עיניו השחורות והעמוקות הבריק ברק של התעוררות. הוא נשם במלא ריאתו ויכונן את מבטו אל המרחק, אל עבר פני הכנרת, המכוסה ערפל.

אהבתי מעודי לשוט בסירה, אבל הפעם נראה לי, כי ממהרים אנו יותר מדי, כי סירתנו נטויה יותר מדי הצדה.

— הרפו מעט את המפרש.

בקשתי את המלח, אשר ישב ליד התורן.

— אל נא, ידידי!

חברי הביט אלי בתחנונים, כאלו בקשתי לחלל את קדשו לעיניו.

הסירה עפה. טבריה, בתיה וחומותיה כבר נהפכו והיו לנקודות קטנות, המפוזרות לרגלי ההר, ואף ההר עצמו הלך הלוך וקטן.

והרי הגולן הקודרים יוצאים מתוך חתולי ערפלם, ערפל התכלת, אשר הם טובלים בו, יוצאים וקרבים אלינו. לשמאלנו עוברים ונסוגים אחורנית עמק גינוסר, בקעת מגדל העטופה ירק, תַּפְּחָה וראשי אילנותיה הגבוהים, הר כנען השולט על צפת. ולימיננו נראה מתוך הערפל שבמרחק עמק הירדן. בתוך העמק עובר הירדן, עושה את דרכו דרומה ונושא את מימיו אל ים המות. ואולם הירדן עצמו אינו נראה עדיִן לעין.

הַבַּחַרִיים מתחילים בשיר. ושיריהם ארוגים ספורי אגדה על ‚בַּחַר טַבַּרִיָּה', על המלחים החרוצים כבני התופת, ועל בנות הבַּדְוִים מעבר לנהר, אשר עיניהן— אש ונשיקותיהן — להבה... פניו של חברי מתמתחים כמיתר הכנור. אינו מאבד אף מלה אחת משירת המלחים. והוא לומד שירה מפיהם ושר עמהם יחד ושואל אותם לכנרת.

— האם תזעם לפעמים, האם תסער?...

— בודאי!... כשתזעף יגדל זעפה מזעף ים יפו, קשה כשאול כעסה. אוי לו לַבַּחַרִי, אשר לא למד לדעת את נפש הכנרת ואת צחוקה השובב. אחת דתו להיות מזון לדגיה הרעבתנים...

וכדי לאשר את דברי המספרים נשב הרוח וילך הלוך וחזק מרגע לרגע. שולי סירתנו התחילו טובלים במים, והגלים הקלים גדלו והתחילו מכים בקצף לבן על פני הכנרת.

— הכנרת מתחילה להשתובב... אמר הַבַּחַרִי ובת־צחוק רחבה התפשטה על פניו.

אנכי לא שמחתי כלל לשובבותה של הכנרת... לבי נתמלא פחד. וחברי, כאלו צמחו לו כנפים בבת־אחת, קפץ ממקומו, ישב ליד המפרש ויחזקהו עוד יותר. הרוח הכה בסירתנו ביתר תוקף ונראה היה, שעוד מעט יהפוך אותה על פניה. הסירה נטתה כולה על צדה ושוליה הגיעו עד המים. אנכי צעקתי מפחד ואף שני המלחים פניהם נעשו חורים. המלח היושב ליד המפרש בקש להוציא את חבלו מידי חברי ולדחפו ממקומו. אבל זה אחזו בזרועו מתוך חבה גלויה... הערבי נתן את עיניו בחברי מתוך תמהון ולא הוסיף עוד לעשות דבר. ופני הבחרי הראשי נתמלאו רצון ויבט במבט של חבה והתפעלות אל חברי: מצא מין את מינו...

חוג'ה נזר היה מאושר. את פניו הפך כלפי הרוח, המכה בו בכח, עיניו נוצצו מתוך התרגשות וחזהו התרומם, התרומם...

— מה טוב, ידידי!...

קולו לא הגיע לאזני מהמית הרוח ומרעש הגלים, אבל את תנועת שפתיו ראיתי ואבין דבריו.

אז פתח את פיו בשיר. קולו החזק והעבה כאלו בקש להתחרות עם המית הרוח ועם רעש הגלים:

Смѣло, братья, вѣтромъ полный парусъ нашъ направлю я...

והערבים עונים לקראתו בעליצות:

— יא — א — א!... ומוחאים כף מתוך התפעלות.

סירתנו החליקה בין הגלים ותעבור בשלום את לב הכנרת, ונבוא אל סלעי ההרים הקודרים.

עד הערב עשינו על החוף, כי רק עם בא השמש שקטה הכנרת. ועם צללי הלילה הראשונים ישבנו שוב בסירה והחלקנו על פני המים השוקטים. דממה כסתנו. ורק משק המשוט מפריע את הדממה הרבה.

— לו צחקה בנו הכנרת בחרף, כי אז אבדנו. אין גבול לתהומה...

אבל חברי לא שעה עוד לבחריֹ. מרחף היה בעולמות רחוקים, תפוש במחשבה עמוקה, עמוקה ככנרת. ומבטו היה רחוק, רחוק מכל אשר לפנינו ועיניו בקשו בתוך הערפל אשר בקצה השמים פשר איזה סוד. נראה, געגועים קשים תקפוהו.

באכסניא, בטרם עלינו על משכבנו לישון, פנה אלי ויאמר:

— ידידי, מחר אל הירדן?...

ונמוך היה קולו. קול מלחשים, שהכאב נשמע מתוכו. מה מנבא לו לבו?...

ח

אור וחושך עוד שמשו בערבוביה, כשיצאנו בבקר השכם מטבריה ועשינו דרכנו אל הירדן. שעטות פרסות סוסינו הפריעו את הדממה, דממת העיר הישנה עם שחר. עברנו בודדים בדרך צרה, המלאה חתחתים; מימיננו סלעי ההרים הזעומים, ומשמאלנו — ים־הכנרת. ומי הכנרת עדיין נרדמים... על דרכנו, משני עבריה, פזורות אבנים שחורות גדולות, ונראה כאלו חרוכות־אש הן. מי שרפן? מי פזרן פה על פני הדרך השוממה?

כבר הגענו עד קצה הכנרת. אבל את הירדן עוד לא ראינו; נחבא הוא במקום הזה בתוך חופיו הגבוהים, והאילנות והדשאים, הצומחים על חופיו, מכסים עליו. אך קול המיתו כבר הגיע לאזנינו, נשמעו רחשי גליו המהירים. פניו החורים של חברי נפנו אלי ובלי אומר ודברים שאלוני עיניו: האם זה קול המיתו? ובלי אומר ודברים ענהו מבטי: הן.

נדחו צללי החשך מפני האור. מתחת להרים אשר מעבר לירדן יצאה השמש ומבין לסבכים אשר לשמאל דרכנו הזהיר לנגד עינינו פלג מים, אשר יצא מאחד המחבואים ושוב נתעלם. זה היה פלג הירדן, אחד מנפתוליו המשונים: הלא דרך נחש דרכו, דרך עקלתון. הבטתי אל חברי. רק את עבר פניו ראיתי, את עיניו לא ראיתי: נטויות היו אל עבר פני הירדן. פניו היו חורים, ולא העזתי להציץ לתוך עיניו... פתאום לחץ את סוסו, כאילו נשכו עקרב, וידהר אל עבר פני הירדן.

— הזהר, אבנים... שיחים...

חברי לא שמע לי.

כשהגעתי אליו, כבר עמד סוסו ליד הנהר. בעמל רב הורדתי את סוסי במורד התלול של החוף ולא יכולתי להבין, איך דהר סוסו במקום הזה. פני חברי היו נטויים כלפי דרום, אל עבר ירידת המים. והמים עשו את דרכם בחפזון, רצו, קפצו מאבן לאבן, לא נחו ולא שקטו, כאילו יד ענקים דחפתם, דחפתם ולא הרפתה מהם אף רגע. ובהירים היו המים ומכוסים רשת של גלים קטנים, ולרשת מראה קשקשת. ואולם המים מעטים היו והנהר נהר לא־רחב, פלג מים...

חברי לא הגיד דבר, רק חורת מות כסתה את פניו ועיניו מלאות מבט של כאב עמוק. ושוב לחץ את סוסו ויעבור הלאה, הלאה... ואנכי נגרר אחריו והולך בעקבותיו. ליד מי הירדן הלכנו, אל אשר פנה פנינו, אל אשר סבב סבבנו, ולא אחת התל בנו: יש אשר דחפנו אל החוף התלול; סלע מזה ומים מזה. ונעבור בתוך המים.

חברי הלך דרומה. את פניו לא ראיתי אף פעם. לא עמד אף רגע, לא פנה אלי ולא דבר דבר. ידעתי, כי רגעים קשים נמנו לו. ידעתי, כי נפשו ונשמתו נתונות בצבת. ידעתי כי הוא מבקש את אשר לא ימצא לעולם. וידעתי, כי נפשו לא תדע עוד מנוחה...

פתאם עמד סוסו, והוא הסב אלי את פניו ואת ידו הרים למעלה.

— ידידי, הביטה וראה!

על פניו החורים רחף כעין צחוק. בתוך עיניו העמוקות, אשר כאילו כבה אורן נצנץ זיק קל.

כשהגעתי אליו ראיתי: הירדן השובב שנה פתאם את מהלכו ויאחז את דרכו שמאלה. מרחוק נדמה כאלו נפסק הירדן במקום הזה. אבל כשמצאה עיננו את מקום סתרו, ראינו אותו והנה התרחב פתאם, גדל כפלים. גליו הכו בכח ומראיהם היה אפור. נדמה, שהפלג הקטן נעשה פתאם לנהר, ומכאן ואילך ילך ויתרחב, ילך ויתגבר, עד כי תמלא כל הארץ כבודו. לא פללנו, כי ממקום זה והלאה שוב ישקוט הירדן ושוב יהיה פלג מים כשהיה.

חברי ירד מעל סוסו, השליך את רסנו ויעמוד ויבט

על המים. ירדתי אף אני מסוסי ואשב ליד החוף. — פתאום התעורר חברי, בתנועה מהירה השליך מעליו את בגדיו ויעמוד ערום כביום הולדו.

— האנסה לעבור בו ברגל?

איזה כאב נעכר, נשמע בקולו. וגם כעין צחוק קל נשמע בו, צחוק של נקמה. למי? אולי לאותו המורה העלוב? בצעדי און צעד חברי אל תוך המים. והירדן היה עמוק במקום הזה, ועוד טרם הגיע חברי עד חצי הנהר, והמים עלו עד צוארו. ויסב את פניו אלי. והפנים מוארים, צחוק אושר מרחף עליהם. ויפרוש את כפיו ויד על פני המים ויתחיל שוחה. בעוד רגעי מספר עמד בכל גובה קומתו מעבר הנהר ויבט אלי·

— שלום לך מעבר לירדן!

קולו הבריא והרענן צלצל מעבר לנהר והד ענה לעומתו מבין ההרים, מתוך בקעת הירמוק.

מעבר לנהר, במקום סבובו, התנשא החוף על פני המים ויעמוד עליהם כנד. והמים הכו לרגליו בכח ובשצף קצף. ויעלה חברי על החוף ויעמוד מלמעלה ויעביר את מבטו על כל הסביבה ויקפוץ מלוא־קומתו אל תוך המים...

— אוי!... צעקתי מפחד ואקפוץ ממקומי. אבל ברגע הזה שב חברי ונראה על פני המים וינער את שערות ראשו, ויתפזרו רסיסי המים לכל עבר ויזהירו לעיני השמש כספירים, ופניו נוהרים בצחוק אושר.

— פה המים עמוקים, ידידי! והזרם אשר מתחת חזק מאד. אפשר לטבוע על־נקלה...

כמה שמחה ועליצות־נפש נשמעו לי מתוך דבריו

אלה! ושוב ירד ונעלם מתחת למים ויתמהמה עד־בוש. עד כי נפשי התחילה מפחדת בי... ושוב עלה ופניו צוחקים ורסיסי מים, רסיסים־ספירים, נזרקים מעל ראשו.

— קרקע הנהר מכוסה עשבים קשים. אם תְאָחַזְנָה רגליך בהם, לא על נקלה תוציאן משם!

— דַי לך, חביבי! צא מן הנהר.

— רק עוד פעם אחת, ידיד!

ושוב עלה על החוף התָלול אשר מעבר לנהר, ויקפוץ אל תוך המים, המַכִּים בעוז — ויעָלם ולא נגלה עוד... עברו רגעים אחדים, רגעים קשים — ואיננו... ואצעק. קולי מת בסביבה הרחבה. ורק הד חלש הגיע לאזני מן ההרים. מהרתי לפשוט את בגדי ואכנס אל המים. מששתי בידי, קראתי לעזרה, צעקתי — וכלום לא עלה בידי. לשחות לא ידעתי. המים הגיעו עד צוארי. שבתי אל החוף. רצתי כמשוגע אנה ואנה. רצתי אל הסוסים, הרועים באחו, כאלו בקשתי מהם עצה, ושוב שבתי אל החוף. חברי אבד; אין קול ואין קשב... ופתאם — הה, אלי! — גופו הגדול צף על פני המים מעבר הנהר מזה. צעקתי כמשוגע וארוץ אליו. הגוף נאחז בין הסבכים אשר במקום ההוא ועמד. נכנסתי במים ואמרתי למשכו משם ולא יכולתי. אחזתי בשערותיו, טלטלתי את ראשו, צעקתי — ואין קול... פני חברי מוסבים למעלה, עיניו עמדו בחוריהן וכאילו קפאה בהן קריאה של נצחון: אפשר לטבוע!... דעתי כמעט שנטרפה עלי ברגעים ההם. מה לי לעשות? עליתי למרום

החוף, הבטתי אנה ואנה — ואין איש. צעקתי, וקולי שב ובא אלי מבין ההרים. לבשתי בגדי, קפצתי על סוסי, הכיתי בו ומהרתי אל העיר.

ט

כשחזרתי אל מקום האסון עם רופא העיר ועם כנופיא של „חברה קדישא‘ מצאתי את חברי במקומו כשהיה, ורק סוסו ובגדיו לא היו עוד ... עמדתי מרחוק; לא יכולתי לגשת אליו. כל גופו נפח. הרופא הביט בו רגע ופנה הצדה ...

בני ה„חברה קדישא‘ ירדו מן הפרדות בהמולה ויקיפו את גוף הטובע כעדת עורבים שחורים. פתאום שמעתי קול צוחה. בני החברה מהרו והתרחקו מן המת וירוצו אלי ופניהם מביעים כעס והתמרמרות. כנפי קפוטותיהם התבדרו באויר וציציותיהם התלבטו בין רגליהם.

— ערל!... צעקו בקול אחד ויתנפלו עלי כחיות טרף.

— רשע, אפיקורס, מה עוללת לנו? למה התלת בנו? הלא הוא ערל!

— יהודי כמוני וכמוכם, משוגעים! יהודי — אני אומר לכם.

— יהודי שלא נמול?

לבי נקפני: לא נמול? אפשר הדבר ...

— ואף אם לא נמול, יהודי טוב היה מכולכם יחד!

— רשע, למה עכרתנו? למה הבאת אותנו הנה לראות ערל זה? ... אוי, ה„קולוניות‘! ... הלואי ותחרבנה כולן יום אחד!...

מה היה עלי לעשות? נזכרתי, כי בכיסי מונחת תעודתו, הוצאתיה ואפן אליהם:

— הרי תעודתו. יהודי הוא. — אם רוצים אתם ואפנה אל הקונסול, וידעתם כי יהודי הוא...

שם הקונסול עשה רושם. ויפנו הצדה ויתחילו מתיעצים ביניהם, מריבים וצועקים. לאחרונה נגש אלי הגדול שבחבורה ויודיעני:

— אם תתן חמשים לירה, נטמינהו' בבית־העלמין ליד הגדר...

— הלאה נבלים! קראתי ואוחז באקדחי.

— הלאה מזה! אינכם כדאים לטפל בו.

ברגע הזה נתקל מבטי בגוף חברי — ואצעק. הגוף זז ממקומו והתנודד, והזרם אחז בו וימשכהו למטה.

— אוי!...אוי!...צעקו גם בני־החבורה בפחד ובבהלה.

ואנכי נשארתי עומד כנטוע במקומי. פתאם נצנץ בי רגש של נקמה אל האנשים האלה, העומדים מסביבי.

— אתם לא חפצתם לקחתו, והנה לקח אותו זה שהאוי לו ביותר... הירדן לקח אותו!

בני החבורה נסוגו אחור וימהרו אל פרדותיהם. ורק את קול המולתם עוד שמעתי:

— משומדים!...

והזרם נשא את גוף חברי הלאה, הלאה. והגוף התנודד על פני הגלים וירד מטה, מטה...

— הירדן לקחו!...

והד קולי שב מן ההרים ויענה לעומתי:

— הירדן לקחו!...

ר׳ יעקב

ר׳ יַעֲקֹב

חֲסִידוֹ שֶׁל הָרְצַל

מקדש לנכדתו לאסתר

א

בתחלה היה ידוע בשמו: „ר׳ יעק׳לה הורנסטַ־פּוֹלֶר׳. — הורנסטפולי על שם מה?

על שם עירו של הרבי.

הוא נולד באחת העירות הנדחות אשר בערבות וָואהלין הרחבות. בה גדל וחי עד שהגיע לשנות החמשים. אבל על שם עירתו זו לא נקרא, כי העירה הנדחת מה היא לו ומַה הוא לָה? בה עסק במסחר היי״ש, בה עלה וירד, ירד ועלה, בה נשא אשה והוליד בנים ובנות, בה השיא את בניו ובנותיו והקים בתים חדשים בישראל. בכל הדברים הטפלים הללו עסק בעירתו. אבל העיקר היה שם — בהורנסט־פול. בחדרו, בחצרו, בבית־תפלתו של ה„רבי׳.

שם חי ר׳ יעק׳לה. שלש פעמים בשנה היה עולה: לימים האחרונים של פסח, לימים הנוראים, ולנר ראשון של חנוכה. מילא, עליה לאחרון של פסח

ולימים הנוראים הכל מודים בה. אבל עליה לנר ראשון של חנוכה מה טעמה? זה היה סודו של ר' יעק'לה. לא הועילו לא קושיות ופירכות של חסידים ולא תרעֻמות של בני־הבית: את הנר הראשון של חנוכה היה ר' יעק'לה מדליק בהורנסטפול.

איש טוב ורך הלבב היה ר' יעק'לה, ובשעה שישב ,שם' היה לבו פתוח. לא אחת ולא שתים קרה לו, כי מלא יצא להורנסטפול וריקם שב משם. ,הוא' ז"ל היה תמיד נצרך גדול, נצרכים היו גם בניו ונכדיו וסתם ידידים, יורדים. וכי מעטים הם קשי־היום המצויים בהורנסטפול? יש אשר בוש ר' יעק'לה להביט בפני אשתו ובניו בשובו הביתה. אלה הצאן מה חטאו? אבל הוא ידע לכבוש מחשבות זרות ולעמוד על דעתו. ויש אשר כעס ונתעקש. אותה שעה אם אמר הן או לאו לא יכלו כל הרוחות שבעולם להזיזו ממקומו. פעמים היו הדברים מגיעים עד ל,כסא' ויש אשר ,הוא' דבר דברים כבושים באזניו...

ודוקא בשבועות ובשמחת־תורה היה יושב בביתו בעירתו. כל ה,עולם' כולו הולך להורנסטפול והוא יושב בביתו. בשבועות היה עושה סעודת־חלב לעניים. בימי ירידה הוציא את פרוטתו האחרונה לסעודת־מצוה זו. אם דחוקה היתה לו השעה ביותר נזהר שלא להביט בפני אשתו, ואת מנהגו לא בטל. בשעת הסעודה היה ר' יעק'לה שמח וטוב לב ממש כמו בהורנסטפול, משמש את אורחיו, שותה ומספר ומבדח את הלבבות. ובשמחת־תורה היה רוקד בקלויז

ההורנסטפולי אשר בעירתו ובידו ספר־תורה, הספר אשר כתב והביאו מתנה לקלויז. בשאר ימות השנה אין העירה יודעת את ר׳ יעק׳לה החסיד. היא יודעת רק את ר׳ יעק׳לה הסוחר ביי״ש. את החסיד ידעה הורנסטפול. אמרו עליו, שאת נעליו הוא חולץ שם ומתהלך בפוזמקאות על גבי השלחנות לשמש את האורחים, היושבים לפניו שיחיה. איש לא ידע לשמש כמותו. וכשרקד ר׳ יעק׳לה לפני הרבי הגיע לגדלות, לעלית נשמה: כל ,העולם׳ היה מטפס ועולה על השלחנות והחלונות לראות ב,קוזקו׳ של ר׳ יעק׳לה.

ר׳ יעק׳לה דר בעירתו וחי בהורנסטפול ועל שמה נקרא: ,ר׳ יעק׳לה הורנסטפולר׳.

★

באחרית ימיו זכה לשם חדש: ,הרחובותי׳.

את עשרים שנותיו האחרונות עשה ברחובות. בה, ברחובות, ראיתיו ראשונה, ידעתיו, אהבתיו ונעשינו ,חברים׳.

ב

בעירה הנדחת. בין ערבות וואהלין הרחבות, העגומות והשוממות, יש עדין זקנים, שיושבים בקלויז ההורנסטפולי בין מנחה למעריב, בשעה שלא יום ולא לילה, ומספרים בלחש, והנשמות הערטילאות מבית־העלמין הקרוב מתדפקות חרש על חלונות הקלויז ומקשיבות לספורי הלחש. הזקנים מספרים על ר׳ יעק׳לה ההורנסטפולר:

„...רעיון של שטות נכנס בו... חציץ ונפגע, רחמנא לצלן"...

מעשה שהיה כָּךְ היה.

בימי הפרעות של שנות השמונים למאה שעברה נבוכה עירתו של ר' יעק'לה. הזקנים והזקנות יצאו למדוד את הקברים, ור' יעק'לה מהר להורנסטפול, ובפני כל הקהל שבקלויז הגדול קם וצָוַח: רבי, הושיעה!

ו„הוא' שתק. כבש את פניו בקרקע ושתק.

וכששב ר' יעק'לה לעירתו הנבוכה, למקום שם חכו לו בכליון עינים — כבש אַף הוא את פניו בקרקע, כבש ושתק.

ימים קשים באו לקלויז ההורנסטפולי. חסידים באים להתפלל ופניהם עצובים. נכנסים בשתיקה ויוצאים בשתיקה. אך בין מנחה למעריב לא יִשָּׁמע קול עליז, אלא לחש־עגום. ויש שגם הלחש יִפָּסק פתאם. אֲבל כבד ממלא את כל פנות הבית.

הימים הקשים עברו. החסידים שבו איש־איש לעסקיו ולדאגותיו. טעם הפרעות פג. רק ר' יעק'לה לא שב עוד לקדמותו. לא חי עוד בהורנסטפול כבימים ראשונים. בלחישה, מפה לאזן, התחילו מספרים: ר' יעק'לה כותב ספר על ה„קץ'.

אל העירה הנדחת התחילו מגיעות שמועות משונות, שכמותן לא שמעו אבותינו ואבות־אבותינו מעולם. לשמען משכו חסידים בכתפיהם והניעו יד: שמע־מינה לא ישרו הדברים בעיניהם. ור' יעק'לה הקשיב לשמועות הזרות רב קשב. התחילו מספרים על צעירים,

שיצאו לתרבות־רעה, שטודֶינטים, שקמו ועשו אגודה אחת על מנת לעלות לארץ־ישראל. אותם הצעירים קראו לעצמם „ביל"ו', לאמר: בית יעקב לכו ונלכה.

— דוחקים את הקץ...

— קופצים בראש לפני המנגנים...

— מה שחלמתי הלילה ובכל לילה יחול על ראש שונאי ישראל! הם יבנו! ראיתם מימיכם בית־יעקב? אפיקורסים, משומדים!...

ר' יעק'לה שמע ושתק. הכל תמהו: למה הוא שותק? ופעם אחת נכנס אל הקלויז בחפזון, עמד על־יד ה„ארון' וקרא; ואני אומר לכם: הצדק עמהם!

— עם מי?

— עם הצעירים.

— ה' עמך, ר' יעק'לה, איזו צעירים?

— „ביל"ו'!...

כל החבורה נבהלה. לולא ר' יעק'לה המדַבר אליהם, היו דנים אותו ברותחים. הנשמע כדבר הזה? פה, במקום הקדוש, מלמדים זכות על האפיקורסים, הקופצים בראש!...

— ומחר אנכי הולך „אליו' — אמר ר' יעק'לה ויצא בצעדים מהירים מן הבית.

ואמנם: למחרת אותו היום — לא חג ולא מועד — עמד ר' יעק'לה ועלה להורנסטפול. כל העירה חכתה בחרדה לשמוע את הדבר אשר יביא בפיו מ„שם'.

ושם קרה מעשה נורא, שלא היה כמותו מעולם. ר' יעק'לה בא אל בית ה„רבי', נכנס אל חדר האורחים, לא פנה לאיש, לא ברך את הגבאים, לא

כתב פתקא, אלא פרץ ישר אל „חדרו". הכל תמהו וחרדו: מה האסון אשר קרה לר׳ יעק׳לה? „שרפה... בת מקשה ללדת"...

נדחקו אל הדלת והטו אזן לשמוע. מתחלה לא נשמע כלום, בלתי אם קול מלחשים. והנה נשמעו קריאות גדולות, כמעט צעקות, ולסוף גם דבורים ברורים, צלולים, שנתקעו באזני השומעים כמסמרות עד היום הזה.

„... ובכן אינך „רבי"... דם עמך ישראל על ראשך ירד"...

בקול גדול נאמרו הדברים הנוראים הללו, והקול קולו של ר׳ יעק׳לה. ופתאום נפתחה הדלת ברעש ור׳ יעק׳לה קפץ מן החדר ופניו להבים. ופני הרבי חורים כמות. כשפגה החרדה מלב החסידים רדפו אחרי ר׳ יעק׳לה, בקשו לקרוע אותו כדג, ולא מצאוהו: שב לביתו.

וכשנגש ר׳ יעק׳לה לחצרו בעירתו. קפץ מעגלתו, לא נכנס לביתו, אלא רץ תיכף אל הקלויז. השעה היתה שעת מנחה. חסידים עמדו כנופיות־כנופיות מוכנים לתפלה.

— רבותי, שמעו את אשר אני מגיד לכם כיום הזה, — הרעים ר׳ יעק׳לה באזניהם: — הגלות, העולה לארץ־ישראל, טוב בעיני מן ה„רבי", היושב בטומאת הגלות בשעת הרת עולם זו!...

קפצו עליו החסידים. מוכה, פצוע, כל עוד נשמתו בו שב לביתו.

★

— לא ארכו הימים. ר׳ יעק׳לה שם קץ לעסקיו. „תל־עולם שם את נכסיו, בחצי־חנם מכרם״ — כך מסימים הזקנים את ספורם על ר׳ יעק׳לה. ור׳ יעק׳לה עלה אל הארץ.

ב

אנכי ראיתיו ראשונה לפני עשרים ושתים שנה, ואוהב אותו.

אהבתי את הזקן קצר־הקומה ודל־הבשר עם החריצים העמוקים במצחו הגבוה, עם הזקן הדק והלבן, העוטר את פניו הכחושים, עם עיניו הכחולות והתמימות כעיני הילד. כל ימיו היה לבוש כבימי עמדו לפני הרבי: קפוטה ארוכה עד לכפות רגליו, מכנסי־בד וירמולקה על ראשו מתחת לכובעו. ובחדרו הקטן גל־ספרים, ספרי חסידים, ספרי קבלה, ובארגזו — ספרו בכתב־יד.

הוא אהב את המושבה, את בתיה ואת כרמיה. כי נבנה בית חדש, כי נוטע כרם חדש והיו לו למאורעות, אשר רשם בספרו.

— ילדים, — היה קורא אלינו הצעירים: — אינכם מרגישים כמה גדולים מעשיכם. כל אילן שאתם נוטעים, כל בית שאתם בונים מקרבים את הקץ...

וכשהיה שומע על קניה חדשה התיזו עיניו ניצוצות אושר. כובעו היה מופשל לערפו ושתי כנפות קפוטתו היו נפרשות למזרח ולמערב. עוד מעט וירקד. ר׳ יעק׳לה ההורנסטפולי היה מתעורר בו.

הוא אהב אותנו, את הצעירים. מתוך חבה גלויה

היה מביט אלינו. תמיד היה משוחח עמנו. ויש אשר יבקש להחזירנו למוטב, יגש לאחד הצעירים, יחליק לו על סנטרו הגלוח ויאמר בתרעומות של חבה:

— אדרבה, אמר נא לי, זה למה לך? כלום יזיק לך הזקן? פנים של יהודים כלום אינם יפים שבעתים? אלא מאי? רוצה אתה דוקא להפסיד את חלקך לעולם־הבא? משומד, לשוא אתה טורח. בעל־כרחך חלקך מוכן ומזומן לך. כל אילן שנטעת כפרה הוא לעונותיך. „הם", ירקבו בגיהינום. לא יעמדו להם ביום דין לא הזקן והפאות, לא הטלית והציציות. ולא כל התרי"ג מצוות. יכנס הרוח באבי־אבות־אבותיהם! יושבים הם בהורנסטפול ועוסקים במצוות! יבואו לכאן ויעסקו במצוות!...

תמיד היה רב את ריב הצעירים. סַנֵיגוריתו על הצעירים היתה נגמרת תמיד בקטגוריה קשה על חבריו האדוקים, שנשארו יושבים עם הרבי בגלות.

— הללו, הנערים, יודעים ומבינים, והם — הם אינם יודעים ואינם מבינים כלום — כך היה מסַיֵם.

מתוך כעס וחמת־תמרורים היו הדברים נאמרים. נראה היה שקשה לו להוציאם מפיו, שנפשו נעשית חדודים־חדודים בשעת אמירה ולהתאפק לא יוכל, כי גדול כאבו.

ר' אלתר, חסיד כמוהו, היה מבקש להשתיקו:

— רב לך, ר' יעקב. מסתמא מן השמים מעכבים. מסתמא יודעים הם. גדולים הם ממנו.

— גדולים! היכן היא גדולתם? — היה נרתח ר'

יעק׳לה: — עוונותיהם גדולים. סנטר גלוח אחד ברחובות שקול כנגד כל גדוליך, השקועים בטומאת הגלות!...

ר׳ אלתר היה אוטם את אזנו: ר׳ יעק׳לה מטוח דברים כלפי הקדושה. כנופיא נאספת מסביב לו. הזקנים מתרגזים, מתקצפים, והצעירים עומדים כנגד להגן על ר׳ יעק׳לה שלהם.

לי היה מושך חסד ביותר. עלי השליך את יהבו, כי אתקן את כתב־ידו.

— אין אתה צריך אלא לתקן את „הלשון" זהר אסוני. אבל הרעיונות! אם „הם" יקראו את ספרי יחזרו, כולם יחזרו בתשובה. בראיות ברורות כשמש, מן התורה ומדברי חז״ל הוכחתי להם את צדקתנו. ברור כשמש!...

נכדה היתה לו לר׳ יעקב. היא דברה עברית במבטא הספרדי.

ויאהב הזקן את נכדתו. מפָרֵך היה את לשונו לדבר עמה „לשון־קודש". והיא, השובבה, צחקה לשגיאות לשונו, לשון־עלגים.

והיה הזקן מסתכל בנכדתו, מרוה את אזנו צחוקה וניצוצות אושר נתזים מעיניו התמימות.

— אדרבה, — היה אומר מתוך התפעלות; — כלום אינה שקולה זו כנגד מאה רבנים, היושבים בטומאת הגלות?!...

ד

ר׳ יעקב אהב את המושבה, את הצעירים ואת נכדתו. אבל יותר מכולם אהב — את הרצל.

למן היום הראשון, אשר שמע את שמו, דבק לבו בו לאהבה אותו, להעריצו, להקדישו. הכל מתנגדים עדין בארץ־ישראל להרצל, יראים את ה,פוליטיקה׳ שלו, שמא תזיק ב,חלונות הגבוהים׳, בסטמבול, ור׳ יעקב התחיל כבר מדבר עליו גדולות ונצורות. התחיל מפשפש בחשבונותיו אשר חשב על הקץ ומבקש סמוכים וסימנים להרצל. ומדי ערב בערב, בשובי מכרמי לביתי, ראיתי מרחוק את ר׳ יעקב מתהלך על־יד פתח ביתו הקטן, ידיו מקופלות לאחוריו, היַרְמולקה מופשלה למעלה ופניו זורחים.

„הסמוכים והסימנים להרצל עולים יפה״ — הרהרתי בלבי.

ואמנם מצאתי את חידתו, באחד הערבים חכה לי על פרשת־דרכים.

— הדבר ברור כשמש!...

— איזה דבר, ר׳ יעקב?

— הוא נוצר לגדולות. גדולות שאין לשערן מראש!...

— מי, ר׳ יעקב?

הוא נעץ בי מבט זועם, שפירושו היה: וכי במי עסקינן אם לא בו?...

אנכי אמנם ידעתי את לבו, אבל חפצתי לנסותו בדברי.

— הרצל!...

קח

הן העסקנים שלנו חוששים, שמה יקלקל בסטמבול?
— טפשים, קטני־המח! הוא אינו יכול לקלקל! אינו יכול! כל אות מדבריו, כל תג ממעשיו מצטרפים לחשבון גדול ... לגדולות נוצר! כלום לא אמרתי לך: בשנות „נ' יהיה אות גדול. זה הוא האות. ובשנות „ס' יהיה האות השני: הקדוש־ברוך־הוא יקום נקמת דמינו. כלום סובר אתה באמת, שדמינו אשר נשפכו מים הם המוגרים ארצה? חס ושלום? העם הצפוני, העם הגדול, גוג־מגוג, יקום וישפוך את ממשלתו על כל הארץ, והכה והכניע את גאון העקובים מדמינו. ובשנות „ע' יהיה האות השלישי. ומן האות השלישי עד הקץ — רק פסיעה אחת ... לכשנזכה, לכשנזכה!...
— העם הצפוני מי הוא, ר' יעקב? אין בעולם עם גדול צפוני, אשר לא נדעהו.
— אתה אינך יודע? הוא יודע! יש, ואם אין — היה יהיה. ברור כשמש.

ומאותו יום ואילך, כיון ש„ברור היה הדבר כשמש', התחיל ר' יעקב נלחם את מלחמת הרצל. בחריצות גדולה ובמסירות־נפש עשה את מלחמתו: ברחוב, בבית־הכנסת, בבית הרב ביפו, בקרב הצעירים, בקרב הזקנים. לכל מקום שנכנס נשמע רק דבור אחד: הרצל ... הוא היה מספר על הרצל כאילו ידעהו מתמול שלשום, כאילו נגלו לפניו כל מצפוניו, כאלו נגלו לו כל מחשבות לבו והרהוריו הנסתרים. וכמה גדל אשרו כשהתחילו באות ידיעות על נצחונותיו של הרצל, על בקוריו בבתי־מלכים, על קרבותו למלך

גרמניה. עיני ר׳ יעקב היו בוערות כגחלים. מי שלא ראה אותו באותה שעה לא ראה אדם מאושר מימיו.

— הוא הדבר אשר אמרתי לכם: לגדולות נוצר, לפני מלכים יתיצב, כלום זכה יהודי מימיו לעמוד לפני מלכים ולהתהלך עמהם כאחד מהם?

ומבט של מנצח מאושר היה נח על המסובים. אם העיז איש מן המסובים לחלוק ולאמר, שגם לפני הרצל נמצאו יהודים אשר התיצבו לפני מלכים, וכי הרצל אינו מתהלך עם מלכים ,כאחד מהם׳, היה ר׳ יעקב שם את כפת־ידו על פיו ומשתיקו:

— רשע, אל תחטא. בנפשך הדבר.

כששמע שבקונגרס נקבצו ובאו יהודים מכל קצוי־ארץ לטכס עצה ולבקש דרך, והרצל ישב בראש והכל נשמעו לדבריו, בכה מרוב התרגשות.

— למה הדבר דומה? — לחש לי באזני; — לשעת הגאולה. אז יקום הבעש״ט מקברו וכל החסידים מכל הסוגים יעשו שלום ביניהם ויעמדו כולם לפניו — מחנה כבד ועצום.

באחד הערבים שוב חכה לי ר׳ יעקב על פרשת־דרכים. הכרת פניו ענתה בו, כי בתוכו הכל תוסס ורותח.

— חכיתי לך ... כלומר ... חפצתי לבקשך ... לא יכבד ממך?

— דבר נא, ר׳ יעקב, דברים ברורים. מה רצונך?

— לתַקן ... רק את ה,לשון׳ במקצת ... לא לנגוע, חלילה, ברעיונות.

ובדברו הוציא מכיסו בזהירות יתרה גליון גדול כתוב מכל עבריו וראש הגליון קפול לאחוריו.

— מכתב הוא זה... מכתב נחוץ מאד.

— למי המכתב?

רגע עמד כנבוך.

— לא תגלה לאיש? סוד גדול הוא זה... — אסור לגלות...

— לא אגלה, ר׳ יעקב. חלילה לי.

— להרצל.

בעמל רב עלה בידי להבין את דברי הגליון הגדול, וככל שהוסיף מחברו לבאר ולפרש לי את רעיונותיו הכביד עלי את מובנם. תקנתי מה שתקנתי מבלי לרדת לסוף דעתו של המחבר.

— צריך להודיע לו, כי לו הנצחון, כי את כל אויביו ומתנגדיו יכריע... נצחונו ברור כשמש. צריך הוא לדעת. יחזק ויאמץ...

את הגליון הגדול העתיק ר׳ יעקב שוב אל הנקי, הוסיף שגיאות חדשות על הישנות, הוסיף הערות בכל שולי הגליון, עד שלא השאיר בו מקום פנוי: וישלח את המכתב. ובערב בא אלי ר׳ יעקב נבהל ובפניו כבושה דאגה גדולה: את העיקר שכח להעיר. מי יתן ויכול להחזיר את המכתב...

מבלעדינו לא ידע איש את דבר המכתב. כמוס היה הסוד אתנו עד אשר יבוא האות. ימים רבים חכה ר׳ יעקב לאות. יותר נכון: נדמה לו, כי חכה ימים רבים. עוד טרם עבר שבוע ימים ור׳ יעקב התחיל בא גם הוא אל בית ציר־הפוסטה במושבתנו

ונוטה אוזן לשמוע את קריאת האדריסות מעל המעטפות, וכולו רב קשב.

— ר׳ יעקב, — לחשתי לו על אזנו בשובנו פעם אחת מן הפוסטה: — כלום אפשר? הן המכתב עוד טרם הגיע להתם.

הוא לא ענני דבר. רק מבט עיניו התמימות, העגומות העיד על מה שבלבו, לאמר:

— לך נקל לחכות...

והאות בא.

אותו ערב היתה מושבתנו כמרקחה.

ר׳ יעקב עמד בחוץ על־יד פתח ביתו כשהוא לבוש תחתונים בלבד. את קפוטתו כבר פשט מעליו, בהכינו את עצמו לשינה. בידים רועדות אחז גליון, הכתוב אותיות רומאיות עגולות, ומתחת למכתב כתב ידו ממש: „בברכת־ציון הרצל״. „הרצל׳ היה כתוב אותיות עבריות...

את ר׳ יעקב הקיפה מחצית בני המושבה.

— הרואים אתם? ומה אמרתי לכם? — קפח את כל הקהל בשאלות, כאלו נמצא איש, אשר נבא לו מקודם רעה, כי לא יקבל תשובה, ועכשיו הוא נוקם את נקמתו ברבים בנביא השקר הזה.

נמצא איש היודע לקרוא גרמנית. הרצל הביע תודה לר׳ יעקב על מכתבו אליו. הזקן רעד כולו... בעמל רב כבש, כנראה, את סערת לבו בקרבו שלא יבכה, ועיניו התיזו ניצוצות־ספירים.

כל אותו הלילה לא ישן ר׳ יעקב. מובטחני, שבחדרו הקטן, בהיותו יחידי ואין איש אתו, חבק

את המכתב והרוה אותו דמעות. בוכה היה על גלות השכינה, על גלות ישראל.

למחר עבר ר׳ יעקב את כל המושבה. מבית אל בית, והמכתב בידו:

— הרואים אתם? חתימת ידו ממש!...

והכל נוגעים במכתב, מסתכלים בחתימה, ור׳ יעקב עומד וחרד על הגליון שבידו...

ואולם יש שהרבה אושר, אושר אין־קץ צפון לאדם, והוא אינו מרגיש בו. אושר כזה היה צפון גם לר׳ יעקב.

ה

הוא היה אחד מן האחרונים אשר נודע לו, כי עתיד הרצל לבוא אל הארץ, כי מחר בבוקר יהיה ברחובות. שמועה זו לא עשתה עליו אותו הרושם אשר לו יחלנו. לא שמח, כי אם נבהל. נדמה לי, שבעיניו היה כתוב אותה שעה: „ידעתי כי בוא יבוא, אבל האם כל־כך מהרה?“ וימהר ויסָגר בחדרו. כנראה, בקש בצרופי תשבונותיו סמך לדבר, אשר הפליא ואשר הבהיל אותו. עד לאחר חצות הלילה ראיתי אור בוקע מתוך חלון חדרו. ובצאתו עם עלות השחר התוצה ראיתי את דמותו הקטנה, הכפופה, כשהיא מזוינת שק הטלית והתפילין, יורדת מן הגבעה וממהרת לבית־הכנסת.

אותו בוקר היה לו וכות חריף בבית־הכנסת.

— היום אין אומרים תחנון, — פסק ר׳ יעקב בקול, שנשמע בו החלטה וצווי.

— כיצד? — התפלאו המתפללים.

— כיצד? — נתרעם ר' יעקב: — כלום אטמו אזניכם משמוע? הרצל יבוא היום. חג לנו היום!...

לא נשמעו לו המתנגדים קרי־הלב. ואף ר' אלתר החסיד נטה הפעם אחריהם. ר' יעקב כעס, התמרמר, וכשהתחילו אומרים תחנון יצא אל הפרוזדור.

אחרי התפלה התחיל וכוח חדש. ראשי המושבה וזקניה אמרו לקדם את פני האורח ב,לחם ומלח'. ר' יעקב דרש בכל תוקף להוציא את ה,ספרים' מן הארון.

— כלום מלך הוא או גדול בתורה? — שאל אחד מקרי־הלב.

— מי גדול לנו ממנו? במקום מלך הוא לנו!... ,גדול בתורה...' כל גדולי התורה לא נבראו אלא לשמשו.

הפעם נצח ר' יעקב: הוציאו ספר־תורה לקראת הרצל.

נתן האות הראשון להכון לפגישה. ר' יעקב מהר לביתו ויצא משם לבוש ,זופיצה' של אטלס — פליטת הורנסטפול, חגור אבנט חדש, ירמולקה חדשה וכובע־שבת חבושים לראשו, וכולו אור זורח.

— יום־טוב עליכם, יהודים, יום־טוב! ברך את הקהל העומד בחוץ. אז ידעו והרגישו הכל, אפילו המתנגדים קרי־הלב, כי יום טוב היום.

מרכבתו של הרצל נגשה אל המושבה. אנחנו הרוכבים קמנו בשתי שורות והמרכבה עברה בתוכנו. ראיתי את ר' יעקב והנה הוא מפלס לו בכח נתיב בתוך הקהל הגדול אל המרכבה, עומד על בהונות

רגליו ומבקש להזין עיניו „בו", אחר־כך נשאר נטוע במקומו ושתי עיניו התמימות והטובות תלויות בפני הרצל. את סבר פני ר׳ יעקב אותה שעה אי־אפשר לשכוח עד העולם: זה היה סבר פני אדם, שבגורלו עלה האושר הנפלא לראות עם הערב שמשו את האיש, אשר לו חכה, אליו התפלל כל ימי חייו. ככה יביט האדם בקלסתר פנים, אשר כל ימיו ראה אותו בחלום ופתאום יגלה לו לעין השמש. כשראשי המושבה, אשר קדמו את הרצל בברכה, סרו הצדה, נגש אליו ר׳ יעקב, הושיט לו את ידו הרועדת ובקול רם, כאדם המברך על התורה או המקדש על הכוס, קרא:

— ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם, שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה! ...

זיק החשמל, חרדת־קודש עברה את כל הקהל, קדוש היה הרגע ההוא, קדוש יהיה עד העולם.

מכאן ואילך לא עזב עוד ר׳ יעקב את הרצל אף לרגע. אחריו הלך. על ידו עמד, עיניו טובלות באור פניו ולבו סופג כל מלה ומלה שנמלטת מפיו. וכי מה בכך שהרצל מדבר גרמנית, לשון שאינה מובנה לו כלל? ידבר בכל לשון שרצה, — הוא, ר׳ יעקב, שומע ומבין. כלום המלים מביעות מה שבלב? הקול הוא המדבר, הוא המביע את הכל, — ואת קולו של הרצל הבין ר׳ יעקב. הוא הבין להרצל יותר מכל היודעים גרמנית. יותר ממה שהבין חש, הרגיש.

על גבעת המושבה פגשו את הרצל ספרדים רוכלים. נפלו לרגליו ונשקו את עקבותיו בחול: ככה יעָשה למשיח בן יוסף... קפץ ר׳ יעקב אליהם וזרועותיו

פתוחות לחבקם. רגעים אחדים עמדו ונדברו מתוך סערת־לב. הוא מדבר ב„לשון־הקודש‘ שלו והם עונים לו ב„עברית‘ שלהם. איש את רעהו אינם מבינים: אבל איש את רעהו הם מרגישים.

ובערב. אחרי צאת הרצל מן המושבה, כשעמדנו כולנו כנופיות, כנופיות וספרנו על מה שבלבנו. נטפל ר׳ יעקב לכל הכנופיות, פעם לימין ופעם לשמאל. ה„זופיצה‘ של אטלס עליו והאור הזורח שורה על פניו. אבל שותק הוא, אינו מדבר דבר. וכששמע מפי הרוכבים, שפגשו את הרצל בשדה, כי בעמדו על גבול המושבה נזלו עיניו דמעות, התעורר פתאם וקרא:

— השומעים אתם?

כאלו ידע מראש, שעתיד הרצל לבכות.

וטפות גדולות, כבדות פרצו מתוך עיני הזקן, הלבוש מלבושי יום־טוב, ושטפו כזרם על לחייו הקמוטות ועל שערות זקנו הלבנות כלבנת כסף.

ו

סופג, סופג הלב את האושר — והנה האסון.

הרושם שעשתה על כולנו „בשורת אוגנדה‘ היה שונה מזה שעשתה על ר׳ יעקב. אנחנו נרעשנו, ימים אחדים לא ידענו את נפשנו. היתה לנו מלחמה פנימית קשה, מלחמת הרגש והמחשבה. לר׳ יעקב היתה הבשורה כמכת־לחי. הוא נתכַּוֵץ כלו, שח ונכפף עוד יותר. מעיניו נשקפו פחד ותפלה. ככה יביט הילד אל אביו שתופסו פתאום ומשקהו מרה על כרחו.

הוא לא ידע לחשוב, הוא ידע רק להרגיש. הוא נשתתק ונאלם. אֲבל קשה עָטפו, כמתאבל על המת.

כשהתחילו הוכוחים, המחלוקת והפרוד, עמד ר' יעקב מן הצד: לא נשתתף בוכוחים ולא נטה אחרי אחד הצדדים. האוגנדיים בקשו למשכהו אחריהם, בסמכם על „הרצליותו" הגדולה, ודחה אותם.

— דמו בראשכם! ...

אף אלינו, ציוני ציון לא נטפל:

— נערים אתם, אינכם מבינים ... אינכם מבינים ולא כלום ... צריכים רחמים, רחמים גדולים!

כצל התהלך ר' יעקב כל הימים.

פעם אחת משכני אחריו אל חדרו.

— בבקשה ... רק הפעם ...

ושוב הוציא מכיסו גליון גדול כתוב פנים ואחור ויתחבו אל תוך ידי. כרוז היה זה, כרוז אל הרביים: והכרוז מלא קללות וחרמות. הוא קלל את הרבנים והרביים ובקש לעורר רחמיהם, כי ירחמו את הרצל, יחוסו על נפשו ולא יורידוהו בדמי־ימיו שאולה. השבע השביע אותם, כי יקומו כולם שכם אחד, יעירו ויעוררו את העם למען יתן את ידיו להרצל לגאל את הארץ. ואם לאו הרי הם, הרבנים והרביים חייבים בנפשו ובנפש עמם ... אם לא עכשיו, מי יודע אחרי מתי עוד? ...

האויר בתוך החדר הקטן, מתחת לתקרה הנמוכה, היה חם, מחניק. דברי הזקן ושברי רעיונותיו הסבוכים נסכו עלי רוח עועים. הזקן רץ בחדרו אנה ואנה כחיה הסגורה בכלוב.

— אינכם מבינים. אינכם מבינים ולא כלום. הסכנה גדולה ... גדולה עד לאין שִׁעור ... הוא בסכנה, אנחנו בסכנה, הכל בסכנה ... בא עד משבר וכח אין ללידה ... צריכים רחמים ... צריך לקרוע שמים ... צריך, שיגיע הקול עד לכסא הכבוד ... אין איש ... אדם אין ... ,הם׳ שהכח בידם, מחרישים. אזנים להם ולא ישמעו, עינים להם ולא יראו ... ואתם הנכם ילדים ... אינכם יכולים ... צריך להצילו ... הוא נשבה ... הסטרא־אחרא פושטת את ידיה לחנקו ואין מציל ... נשמתו מפרכסת, מפרכסת ומבקשת רחמים, והם יושבים בהורנסטפול ושותקים ...

בעמל רב נפטרתי מן הזקן ויצאתי החוצה לשאף רוח.

הזקן עמד בפתח חדרו. הירח החור והעגום כמוהו שפך על פניו הכחושים אור נוגה.

— תתקן?

— אתקן.

— אשלח להם ... ידעו! ... החרב מונחת על הצואר. זה היה קולו של אדם המנסה את כחו האחרון...

ז

הידיעה על מות הרצל עשתה עלינו אותו הרושם, שעשתה על ר׳ יעקב בשורת אוגנדה. וכשאנו כולנו מתמוגגים בדמעות, קובלים מתוך יאוש מר, שתק ר׳ יעקב שתיקה איומה. ולא אמר כלום. דומה היה, כאלו אמר לנו:

— אתם רק היום נודע לכם הדבר; אנכי יודע אותו זה כבר. אנכי מתאבל עליו זה ימים רבים.

ויש אשר יתעורר פתאום, יכעס, יצעק ויכה באגרופו על השלחן:

— הם הרגוהו, הם שלחו יד בנפשו התמימה... שחיטת סכין שחטוהו...

וכשעמדו המספידים להספיד את הרצל, עמד ר׳ יעקב בתוך הקהל הרב ושתק. איומה היתה שתיקתו, קשה מכל הדמעות שבעולם. עיניו שאלו את כולנו:

— למה אנו מדברים, למה אנו מספידים? מדוע איננו שותקים?...

ח

שנים אחדות אחרי מות הרצל התהלך ר׳ יעקב בתוכנו ברחובות, אזנו נטויה לשמוע את קול צעדי הגאולה ועיניו מבקשות את סימני הקץ... לכל סימן של נצחון נמלאה נפשו חג, וכל סימן של מפלה היה מבטל תכלית הבטול. כזה וכזה כבר היה ויהיה עוד והקץ בוא יבוא! כל הימים התהלך בתוכנו, מסתכל ושומע, ובלילות כתב ומחק, כתב ומחק. כתב את ספרו על הקץ. ואין גבול ואין תכלית לספרו. ולא היה צריך עוד לעזרתי. נכדתו גדלה והיא תקנה את השגיאות. היא תקנה והוא העתיק והוסיף שגיאות חדשות על הישנות. „הלשון׳ מה היא לו? העיקר — הרעיונות.

★

בסוף שנת תרס״ט השיב ר׳ יעקב את נשמתו הטהורה לשוכן מרומים. אנכי לא זכיתי לראותו

בשעת מיתתו. אבל יודע אני: הוא מת מות צדיקים, במנוחה שלמה. כל חייו היו סערה אחת ארוכה; מיתתו ודאי היתה קצרה ומלאה מנוחה. לאותו רגע חכה ר׳ יעקב והכין את עצמו זה כבר. עתה יעמוד, עתה יתיצב לפני כסא־הכבוד, יתפוס בשערות זקנו ופאותיו כשהוא עומד לפני רבון העולם ויצעק צעקה גדולה ומרה: עמך ישראל צריכים רחמים!

כלום לא ירחם הרחום והחנון?...

זמירה

(ספור)

זְמִירָה

ספור

א

את זמירה אהבו כל הבחורים במושבתנו, החל מבני גילה, בני חמש־עשרה, וכלה בגדולים, ואף — בנשואים. רק אנכי וחברי יהושע לא אהבנו את זמירה. שנינו היינו בני שבע־עשרה, שנינו באנו לפני שנתים מחוץ־לארץ, ושנינו עבדנו שנה אחת במושבה שביהודה וזו השנה השניה — ,בבַחַר׳ אשר לפקידות, בפסגה הגלילית. ולא עוד אלא שגם ראה לא ראינו את זמירה. ורק שומעים היינו את הבחורים מתלחשים כל היום: זמירה, זמירה... ולא השגחנו בזה... בגן של המושבה לא טילנו, אל הנשפים של האכרים לא הלכנו ואף לא אל החתונות. וגם אל בית־הספר, אשר בו למדה זמירה במחלקה האחרונה, לא באנו. מה לנו ולזמירה זו, אשר הבחורים קלי־הדעת מתלחשים עליה, כי נלך לבקש אותה? אנחנו עמוסים היינו כמה וכמה חובות, חובות רבי הערך ביותר. כלום לא לטובתו ולהצלתו

של כל העם, הנדח והנדכא בגלותו, עמלנו? כלום לא דאגת כל הלאום כולו היתה עלינו — דאגת תחיתו? וכלום לא בכית השכינה, השרויה בצער, היתה מנסרת באזנינו כל הימים, עד אשר עקרתנו מתוך תחום מולדתנו והרחיקה אותנו מבית אבותינו והביאתנו אל ה„בחר' ונתנה מעדרים בידינו? ואיך נשים לב לאיזו זמירה?...

אמנם צריך אני להודות בלחישה ולמסור מפה לאוזן: במושבה שביהודה, אשר שם עבדנו קודם, היתה נערה אחת. ולאותה הנערה שתי עינים גדולות, גדולות וכחולות. ואותן העינים הכחולות, כשהן מביטות אליך, נדמה לך, כאילו שואלות הן מעמך דבר וכאילו משתוממות הן לאיזה דבר שבך. וכשאתה מפנה את מבטך מהן, לבך נוקפך: מה שואלות מעמך העינים הללו ועל מה הן משתוממות?... ובאותה הנערה שביהודה הגיתי גם בגליל ואת עיניה הכחולות ראיתי גם בחלום. ועל כן הייתי מתיחס במנוחת־נפש גמורה אל דברי־הלחש, שהתלחשו הבחורים בזמירה, וגם אל זמירה עצמה.

ועוד דבר עלי להגיד — אם ודוי הוא זה, יהא ודוי גמור: — רק כדי לשבר את האוזן הייתי אומר בפני הבחורים, שלא ראינו את זמירה ואין אנו מבקשים לראותה. בנוגע אלי, לא היה בזה אף קורטוב של אמת. אנכי ראיתי את זמירה, — ופעמים אחדות ראיתיה. ופעם אחת — אני בוש בושת גנב להודות על זה — עמדתי שעה ארוכה מאחורי הגדר של בית־הספר, עומד ומצפה לצלצול הפעמון של

צחרים בכונה תחילה לראות את זמירה... ואותו יום יום־גשם היה, יום שאני בטל ממלאכתי — וארטב עד עור בשרי.

כי מה היה עלי לעשות — ולחש הבחורים על זמירה עמד כל היום באזני, והימים הם ימי־הנוער, והעינים הכחולות אשר ביהודה רחוקות הן?...

אבל בעד חברי. בעד יהושע, ערב אנכי, כי לא ראה את זמירה אף פעם ולא בקש לראותה. והדבר היחיד והמיוחד, שהיה מונע אותו מלראותה, היו מחשבותיו הגדולות, שאחריהן הלך לבו כל הימים. אילו ראיתם רק פעם אחת את פניו החורים והשפויים של חברי יהושע ואת עיניו הכחולות והעמוקות, החולמות תמיד, המלאות יגון־עולמים; אילו ראיתם אותו יושב בערב, בין השמשות, בזוית חדרנו הקטן, ומבטו העמוק נעוץ במרחק, ועל מצחו הלבן מרחפת השכינה, ופניו החורים מביעים געגועים עזים אל אותה השכינה ואל היופי שבה ואל האור שבה; ואילו שמעתם אותו פעם אחת, כשהוא מספר בערבים, מספר בלחש על העול הנורא, שעשה עמנו רבונו של עולם, בהגלותו אותנו מארצנו, ועל העלבון הגדול שעלבנו, בהרחיקו אותנו מעל אדמתנו — אילו ראיתם אותו, אילו שמעתם את דבריו רק פעם אחת, אף אתם כמוני הייתם ערבים בעדו, כי הוא לא ראה את זמירה וגם לא בקש להאותה.

הוא לא ראה אותה עד... את זה אספר להלן.

ב

הידעתם את ארצנו בימות החורף, בתקופת שבט או אדר, בימים אלה, שכולה טובלת ורוחצת בגשמים וכולה מלאה טחבו של האויר הקריר; בימים אלו, שכולה עוטפת ירק חי ורענן, פרחי־חמד לאין מספר ושושנות לאין קץ: בימים אלו, שהכל צומח בה, פורח, חי וגדל מיום ליום; בימים אלו, שמן הבוקר ועד הערב רכה השמש ומעונגה ונאה, וקרניה חודרות אליכם בכונה לרפא את גופכם ונשמתכם והאנשים כאילו נעשים פתוחים לפני השמש, ונמשכים הם אליה ומתרפקים עליה ומתפנקים לפניה; ומזיוה אתם מקבלים זיוכם, ומאורה אתם מקבלים אורכם; וסר מעליכם צל של דאגה וסר מעליכם צל של יסורים; וקל לכם, וטוב לכם, ונעים לכם, ותקוות ושאיפות נולדות בלבכם, אשר לא ידעתם מעודכם...

הידעתם את ארצנו בימים האלה?

אנחנו — אנכי וחברי יהושע — ידענוה ואהבנוה.

כמה גדולה היתה אהבתנו לארץ! ובימים האלה גדלה גם האהבה אשר אהבנו איש את רעהו. איך לא נאהב — וכל העולם כולו מלא אהבה וחנינה וחסד?

ובימים ההם, כשהיה נשמע מן המושבה קול צלצול הפעמון לפנות ערב, הקורא לחופש — מה נעים היה אז קול צלצולו! אנחנו לא היינו ממהרים ככל הפועלים אל המושבה. לא, נוטים היינו הצדה. היינו הולכים ושותקים עד אשר באנו לגבעה אחת.

אותה הגבעה פונה אל העמק, המשתרע עד הים. ועל אותה הגבעה היו שני גלי אבנים גדולים. ועל אחד הגלים היינו יושבים שנינו. יושבים וצופים. לנגד עינינו מתגלה הים. רחב הוא, רחב ושקט, שקוף וכחול, כעיני הנערה אשר ביהודה. וכחולים ושקופים אף השמים מלמעלה, השקטים והטהורים. אף עב קלה אינה מפריעה את שקט טהרתם. והשמש כבר ירדה מטה, מטה. עוד מעט ותגע בים ובו תטבול ותטבע. ובטרם אשר תטבע, היא שולחת את ברכתה האחרונה להארץ. והקרנים, העושות שליחותה ונושאות את ברכתה בכנפיהן, בוקעות להן שביל של זהב בלב הים ועד החוף יגיעו.

על גל האבנים היינו יושבים שנינו, יושבים ומסתכלים בים, עד אשר תשקע השמש ותאסוף את קרניה האחרונות, עד אשר ישתפכו השמים והים ויתאחדו לגוף אחד מזהיר, — עד שיכסו עלינו צללי הערב. כל אותה השעה היינו יושבים ושותקים — כדי שלא להפריע את קדושת היופי, החופפת עלינו. כל חושינו היו מצטמצמים ונעשים חוש אחד — חוש הראיה. וכשצללי חושך היו מכסים עלינו ויחד עם קרן האור האחרונה גוע ומת גם הקול האחרון מן הקולות המתהלכים בארץ, ודממת מות עטפה את כל הסביבה, היה מגיע ונשמע לאזנינו קול המיתו השקטה של הים. ואל לחש זה של הים היינו מחכים בלב עורג — לחש זה, שאלפי לשונות של קסם נשמעות מתוכו.

לראות את הים של ארצנו עם שקיעת החמה,

לשמוע את לחש המיתו עם צללי החושך הראשונים.
– הידעתם עונג גדול מזה?

אנחנו — אנכי וחברי יהושע — לא ידענו עונג גדול מזה.

ג

ויהי היום, ואנו יושבים שנינו, כדרכנו כל הימים, על גל האבנים, אשר על ראש הגבעה, ומסתכלים בים, בעודנו מלא זוהר, זוהר קרניה האחרונות של השמש.

פתאם עלה באזנינו קול המולה. המולת אבנים קטנות, המתגלגלות ונופלות מן הגבעה למטה. ואחרי רעש האבנים — קול רעש של רגלים ממהרות לרוץ. ועוד קול אחד שמענו — קול צחוק, צחוק נערה, המצלצל כפעמוני כסף.

שנינו הפכנו בבת־אחת את פנינו לעבר הצחוק.

לנגד עינינו עמדה נערה כבת שש־עשרה. עוד שמלתה קצרה ואינה מגיע עד קרסוליה. דקה היא וזקופה. מגבעת־תבן רחבה מכסה את ראשה, ומתחת למגבעת מתפרצים תלתלים שחורים, שחורים כעורב. הפנים סגלגלים, שחרחרים ועולם מלא של חן שפוך עליהם. ושתי עינים גדולות ושחורות ונוצצות מביטות אלינו מתוך סקרנות גלויה. ככה מביטים בני־אדם אל בריה משונה שאינה מן הישוב, המפחידה אותם ומושכת את לבם כאחד. נדמה לי, שעל שפתי הנערה קפא הצחוק, אשר זה עתה שמענו את צלצולו.

ככה עברו עלינו רגעים אחדים: אנחנו יושבים ומסתכלים בה, והיא עומדת ומסתכלת בנו.

פתאם — ואותו הצחוק אשר קפא נגלה שוב על שפתיה. ושוב החריש את אזנינו צלצול של פעמוני כסף. ומתוך העינים השחורות והנוצצות נִתְּזוּ ניצוצות, ניצוצות־אש, ונזרקו רסיסים, רסיסי צחוק.

ושוב — המולת אבנים, המתגלגלות ונופלות.

הנערה הפכה את פניה ורצה אל פני המושבה, רצה וצוחקת, והד הרים עונה לעומתה.

עיני חברי הביטו אלי מתוך שאלה. בלי דברים שאלוני עיניו: מי היא?

— זמירה.

— היא?...

כן. זאת היתה היא. מן הרגע הראשון הכרתיה.

ד

לא יאומן כי יסופר.

וגם אנכי לא האמנתי למשמע אזני. לא האמנתי כי פי חברי יהושע הוא המדבר אלי:

— אם רצונך בכך, נלך מחר אל החתונה. הלא החתן בקשנו מאד. כדאי לנו לראות פעם אחת חתונה במושבה.

ובשמעי דברים אלו מפי חברי, דפק בי לבי. כי צריך אני להודות על האמת: אנכי, כשאני לעצמי, משכני לבי זה כבר גם אל גן הטיול, גם אל הנשפים — וגם אל החתונות. מה לי לשקר? אהבתי צעירים

וצעירות. אהבתי לבוא בין צעירים וצעירות ולראות את פניהן הנלהבים של אלה האחרונות. גם להתלבש יפה אהבתי. אבל לא העזתי לגלות את הרהורי לבי בפני חברי. חברי זה לבו לא הלך כלל אחרי הבלי־העולם ואחרי חיי־שעה; הוא היה שקוע כולו רק בענינים של חיי־עולם. ואנכי מה כבדתי ומה הערצתי את חברי. אדיר חפצי היה, כי חברי יחשוב גם אותי לאדם מיושב כמוהו.

וכשהיו חברינו ל,בחר' מציעים לנו ללכת עמהם לאיזה נשף־חשק היה לבי נוקפני: למה לא אלך גם אני? אבל בעודני מהרהר הרהורים אלו, שמעתי את קול חברי:

— אין לבנו הולך אחרי הבלי נשפיכם...

ובתוך ,לבנו' זו הלא נכלל גם לבי העלוב, ואיך יכולתי לבלי העמיד פנים רצינים כפני חברי ולא לבטל בִטול גמור את הצעת חברינו כמוהו?

והימים ההם היו טובים מאלה. אז לא שטמו עוד הפועלים את האכרים והאכרים את הפועלים. אז חיו כלם בשלום ובנחת. הפועלים היו לוקחים להם מבנותיהם של האכרים לנשים ויהיו לאכרים גם הם. וגם תמיכה חדשית היו מקבלים כחותניהם ויחיו בנעימים. ולא עבר אז חדש ימים בלא חתונה. ואחרי החתונה היה הזוג החדש עורך נשף־לקרואים. ואל הנשפים ואל החתונות נקראנו גם אנחנו, הפועלים.

כן. הימים ההם היו טובים מאלה; אבל אנחנו, אנכי וחברי יהושע, לא הלכנו אל הנשפים.

ובערב כזה, ערב של נשף, היה חברי יהושע רואה,

כנראה, בצערי ומתכון למלא לי את אשר החסרתי את נפשי בגללו. בערב כזה היינו יוצאים מאחרי המושבה ויושבים שעה ארוכה באיזה מקום נסתר בין הכרמים. יושבים גלמודים בתוך הסביבה המלאה ערבוביה של אור וחושך. וגם כשחשך עלינו עולמו של הקדוש־ברוך־הוא לא שבנו אל המושבה, המלאה אור, המלאה קול נגינה של כנור, קול זה, המגיע לאזני ומעורר בלבי געגועים עזים ועריגה נעלמה. ואז מתחיל חברי לספר; בקול נמוך ונעים, היוצא מן הלב, הוא מספר. על הרהורי לבו, על מחשבותיו הוא מספר. וכמה ידע חברי לספר; מה נהדרים היו ספוריו! על התקוות הבאות ספר, על תחית האומה חלם, על תחית הארץ, על התנערותה משוממותה לחיים חדשים. וזכרונות מימי עברו ספר, מימי החדר, מימי הישיבה. אנכי לא ידעתי בימי ילדותי לא ‚חדר' ולא ‚ישיבה'. נתחנכתי בתוך ספֵירה אחרת. אבל כמו חיים ראיתי לנגד עיני את חדרו ואת בית־ישיבתו של חברי. את חבריו, את מלמדיו ואת ראש־הישיבה, אשר אהב כל־כך. וכשחברי מספר אני שוכח עולם ומלואו, שומע בלב דופק, כולי התרכזות, כולי הקשבה... ומה לי אז לחתונה, מה לי ולפני צעירות נלהבים, מה לי ולכנור? את כל הנשפים ואת כל הצעירות אני שוכח אז. ואת כל עולמי אני מסיח מלבי. טובים לי ספורי חברי ממאות צעירות ומאלפי כנורות. וקולו הולך וזורם לאט־לאט, כמעין מים שקט. ויש שאין אני שומע את דבריו ורק את קול דבריו אנכי שומע, והיה קולו באזני כמנגינה נעימה ונפלאה.

ואז מתעוררים גם בלבי זכרונות, זכרונות ילדותי. זוכר אנכי את אמי הטובה, אשר אהבתני כל־כך, את הכפר, אשר בו גודלתי, את השדות הרחבים, הרחבים לאין קץ, את הנהר הזוחל ומְפַכֶּה מאחורי ביתנו, שם במורד הכפר, שאת המיתו הייתי שומע בלילות, ואת קרקור הצפרדעים...

והלב מתמלא געגועים.

אין אלו אותם הגעגועים, שעורר בי קודם לכן הכנור המנגן.

וחברי מוסיף לספר. עד חצות הלילה היה מספר...

ה

את הצעת חברי קבלתי, כמובן בנפש שמחה. וביום השני בבקר, כשהגיע לנו בחדרנו קול צלצול הפעמון, הקורא לעבודה, אמרתי ברגש של לב שוקט:

— היום לא נלך לעבודה.

— למה? — שאלני חברי בתמיה.

— הלא נלך היום אל החתונה?

— אל החתונה נלך, אבל יום של עבודה אין לבטל.

— כן, אין לבטל.

הסכמתי לחברי כאילו כפאני שד. ונקח את מעדרינו ונצא השדה. אבל בלבי לא הסכמתי לחברי. והיטב חרה לי. על מנוחת נפשו חרה לי. מנין לו מנוחת־נפש זו?

עד הצהרים עבדתי בזריזות יתירה. גם חברי התפלא עלי. מתוך כעס עבדתי. כעסתי בחברי. והוא

קלב

הוסיף לעבוד במנוחה ובתנועות מתונות, כדרכו כל הימים. בצהרים הבטתי אליו מתוך צפיה: אולי יציע לבטל חצי יום? אבל הוא לא הציע ואנכי לא חפצתי להתחיל בדבר. ואחרי הצהרים נעשתה עבודתי קשה עלי ביותר. אם מפני שעיפתי מזריזותי היתרה קודם לכן, ואם מפני ש,החתונה' כבר משמשה ובאה ונדמה לי, ששומע אני את קול הכנור. מפגר הייתי בנירי, ודבר זה לא קרה לי אף פעם אחת מיום היותי לפועל. לשוא התאמצתי וזרזתי את עצמי. ותהי רק זאת נחמתי: גם פני חברי היו עיפים ואף בפניו הכרתי סִמנים של אי־סבלנות... ואביט בתרעומות אל הפועל העומד מאחורי ומדביק את נירו בנירי וכאלו אמרתי לו: כלום אינך רואה, בן־אדם, שאין נפשנו, נפשי ונפש חברי יהושע, היום אל ה,בַחַר'?

ושעות העבודה נמשכות בלי קץ ובלי גבול. אין השמש זזה כלל ממקומה!

— דין־דין־דין! נשמע סוף־סוף צלצולו של פעמון־הערב. דבר בעתו היה לי צלצול זה. וגם בפני חברי נראו סִמנים של רצון, ומתוך הנאה יתרה השליך את מעדרו מידו ויצא מן ה,בחר'.

באנו אל מעוננו, רחצנו, אכלנו.

— הנלך?

— עוד נספיק. השעה עדין מוקדמת.

ושוב חרה לי. למה יעשה חברי את עצמו, כאלו נפשו שוקטת? הלא הוא הראשון, אשר הציע ללכת אל החתונה, הלא מתוך קולו אני שומע נעימה

דקה של צפיה וחרדה? ולמה ירמני? הגם חברי יהושע יודע לעשות שקר בנפשו?

— הלא צריכים אנו ללבוש מלבושים אחרים? האין זאת? — שאל חברי מתוך גמגום.

— בודאי צריכים אנחנו. הלא חתונה היא זו. לא נאה לנו לבוא בבגדי חול. —

שנינו נזדרזנו ושוב רחצנו. מצאנו בתוך ארגזינו בגדי יום־טוב, אשר הבאנו עוד מן הגולה, לבשנו ונלך אל החתונה.

ו

את מועד החופה ואת כל הקדושה של החתונה אחרנו. כשבאנו, כבר התחיל החלק של חול. בבית אבי הכלה ישבו נכבדי האורחים ועסקו באכילה ובשתיה. ובחצר, באהל של קרשים העשוי לדבר, עסקו הצעירים ברִקוד. הבטתי בכעס על חברי: אלו בטלנו רק חצי יום של עבודה... אבל קול הכנור נשמע לי מתוך האוהל — ואשכח כרגע את כעסי ולבי נמשך אחרי הנעשה שם. בעוד רגע נבלענו בין המון הצעירים אשר באוהל.

מראשית בואי אל האוהל התחילו עיני תועות על־פני הנאספים, תועות ומבקשות. הרגשתי, כי גם עיני חברי מבקשות. ידעתי את אשר הוא מבקש. בקשנו — ומצאנו. עיני שנינו ננעצו בבת־אחת בפני זמירה.

זמירה עמדה באמצע האוהל בתוך חבורה של בחורים. כל בני החבורה, ואף היא בתוכם, דברו בהתלהבות יתרה. את קול דבריהם לא שמענו, אבל

קלד

פניהם העידו, כי השיחה מעוררת את לבותיהם. פני הבחורים הביעו התעוררות יתרה ועיניהם נוצצות. בתוך עיניהם של אחדים ראיתי אש זרה, אשר היתה לי כצנינים. מימי לא ראיתי אש זו. היא צחקה לרגעים. רגע פרץ הצחוק מפיה וימלא את כל האהל, ורגע נשתתק. לבושה היתה שמלה לבנה, ארוכה מזו, אשר לבשה בראותנו אותה על הגבעה, ולבנת שמלתה הוסיפה לוית חן לפניה השחרחורים. צבע פניה החום נתכסה אודם קל. נחירי חטמה הדקים רעדו לפעמים רעידה קלה. פיה היה קטן. וכשצחקה — נתגלו שתי שורות של שִׁנַּים־ספירים, ספירים קטנים ומלוטשים. והעינים גדולות, שחורות. איזה שחור של אופל, של תהום עמוקה הציץ מן העינים האלה. ומלאות היו להבה, שלהבת אש, כשלהבת המדורה בליל־אופל. ולובן העינים היה כחול, כעין תכלת הרקיע. ריסי עיניה ארוכים, ויש שהם יורדים ומכסים על העינים, וגדל אז קסמן שבעתים. תלתלי ראשה התפזרו ונפלו על צוארה, על שכמה. תלתלים קצרים ועבים וכאילו מסולסלים בידי אדם. מהם צנחו כמתגנבים ונפלו על צוארה מלפנים וכסו על לבנת חזה. מודה אני ומתודה: אותה שעה לא ראיתי לנגד עיני אלא את זמירה בלבד, ואשכח את העולם ומלואו, ואשכח גם את העינים הכחולות של הנערה אשר ביהודה... את הכל שכחתי. וכששמעתי את קול חברי המדבר אלי, נדמה לי. כאלו קולו מגיע לאזני מעולם זר ורחוק.

— מה יפה היא זמירה!

קלה

פניתי אליו ואדע כרגע, כי גם חברי יהושע לא ראה עכשיו בעולמו אלא את הנערה אשר לפנינו.

פתאום נראתה בידה של זמירה מטפחת לבנה, והיא מקופלת וקמוטה באצבעותיה, וכל הבחורים פושטים את ידיהם אליה, אל המטפחת שבידה. זמירה מטַפַּחת על הידים השלוחות אליה, מטפחת וצוחקת. מטפחת ומדברת איזה דברים, הנבלעים בתוך קולותיהם של הבחורים. גם אני, גם חברי לא הבינונו את פשר הדבר אשר ראינו. שמעתי את קול חברי, הבא אלי כאלו מרחוק:

— מה זאת?

קולו היה מלא התעוררות נפשית עמוקה. נראה היה, כאלו לבו התחמץ בקרבו.

לסוף נשתתקו הקולות בתוך החבורה. הבחורים נבדלו מעל זמירה ונסוגו אחור, והיא נשארה לבדה באמצע האוהל. ואז נראתה לנו בכל מלוא־קומתה. גבוהה, דקה, זקופה וכולה מלאה גמישות מיוחדה. שמלתה הצחורה והדקה דבקה אל גופה. ונדמה, כאלו היא ושמלתה היו לבשר אחד. נבלט חזה הצעיר, אשר התרומם לאט, לאט. זמירה הרימה את ידה, ומתוך המטפחת, המקופלת בידה, נראו ארבעה קצוות. וארבע ידים של ארבעה צעירים נמשכו אל הקצוות. ועיניהם של ארבעת הצעירים מלאות אש זרה, והאש אוכלת את זמירה.

— נבָלה! — לחש חברי יהושע.

ובאותו הרגע עצמו נשמע קול מחיאת־כפים. אחד מן הארבעה אחז בידו הימנית את מטפחתה של

קלו

זמירה בקצה האחד. הוא היה איש כבן שלושים, בעל שפם ארוך וסנטר גלוח ועינים קטנות ונוצצות. שנראות היו כאלו הן טובלות בשמן... זה היה סופר בלשכת הפקידות, בר־נש המדבר צרפתית במבטא פאריזי. כבר פגשתיו פעם ושתים.

ז

הדבר נתברר לנו. פשר המחזה, אשר ראינו, כך היה: הצעירים התעתדו לצאת במחול ידוע, החביב ביותר על יושבי המקום. למנהלי המחול מתמנה זוג אחד, בחור ובתולה. ממילא מובן, כי בת הזוג היתה זמירה: יפה היתה מכל הנערות ומומחית לאותו מחול. כלום חסרים היו אלא בן זוג — וכאן התנגשו האראלים עם המצוקים. ארבעה בחורים נגשו אליה בבת־אחת. ולא נתקררה דעתם עד שעמדו לגורל.

הזוגות הסתדרו והמחול התחיל. על עצם המחול לא עמדתי: סבוך היה יותר מדי, פעם יצאו המרקדים בעִגול, פעם בשורות, פעם נתפזרו לכל העברים ופעם נשתזרו כולם זה בזה ונתאחדו ויהיו לגוף אחד. ושוב עִגול, ושוב שורות, וכך חוזר חלילה, בלי קץ ובלי גבול. ועל כל המרקדים נשמע קולו המפקד של המרקד הראשי, קול מנצח בסגנון פאַריזי מדויק. אבל יותר מכולם לקחה את לבי המרקדת הראשית. ואולי מטעם זה לא עמדתי על עצם המחול, כי רק את פניה ראיתי.

פעמים היו פניה חִוְּרים, ופעמים הוצתה אש בהם

ויהיו אדומים. עיניה בערו כל אותה השעה כשני לפידים ולא סרו אף רגע מן הגברים המרקדים; כל תנועה בלתי נאה של המרקד גרמה לה יסורי־נפש ושרטה שרטת של צער בפניה. ובני לויתה — לפי סדר המחול היו כל המרקדים מלוים אותה בזה אחר זה — ידיהם נמשכו אליה בתשוקה גלויה. ידיו של כל מרקד חדש חבקוה. ויש מהם אשר הצטינו ביותר ועל כפיהם נשאוה בעשותם אתה את סבובם. ביחוד הצטינו עוזרי הפקידות, שצלצול דבורם הצרפתי מלא את כל חלל האוהל.

לבי נתכוץ ונתמלא כאב. עוד לא ידעתי כאב כזה מתמול שלשום.

— נְבָלה כזאת! הלא עודנה ילדה... אמר שוב חברי. והפעם השמיע את זאת כמעט בקול רם. אבל לאשרנו נבלע קולו בתוך קולות ההלולא והחנגא, שמלאו את האוהל.

— נלך! — אמר חברי, קם במהירות, כאלו נעקר ממקומו בעל־כרחו. ושם פניו אל הדלת.

גם אנכי קמתי והלכתי אחריו בלי רצון. ובלכתי, הפכתי עוד פעם את ראשי לראות, ופתאום — לא האמנתי למראה עיני, כי רואה אני את זה בהקיץ ולא בחלום: זמירה עמדה יחידה במקומה. איזו עלמה אחרת סבבה עם בן־לויתה בין שאר הזוגות, עיניה של זמירה נעוצות בנו ומבטה מלא סקרנות ועיון רב. וכשהרגישה במבטי, נתמלאו עיניה רסיסי צחוק, צחוק פוחז, עליז. דומה היה לאותו הצחוק, אשר ראיתי בעיניה אז, על הגבעה.

עמדנו במבוא האוהל. נכנסו החתן והכלה, שעד עכשיו ישבו עם האורחים בבית. החתן אחז בנו בכל תוקף והחזירנו אל האוהל.

סדר המחולות נגמר.

ח

נשארנו בין המחותנים עד אחרי חצות הלילה. החתן קרבנו ביותר. אכלנו עמהם את סעודת הערב. הציגו אותנו לפני אחדים מן ה,צרפתים', אשר עקמו את פניהם בהודע להם, כי איננו מדברים צרפתית. גם אל זמירה התודענו. ברגע הראשון הביטה אלינו בעינים פקוחות לרוחה ומלאות ענין. וברגע השני נדמה לי, כי שוב בוקע ועולה מעיניה אותו הצחוק הפוחז, אשר כבר ראיתיו פעמים, אלא שהיא מתאמצת לעצור בעדו.

כשהושיט לה חברי יהושע את ידו, נדמה לי, כי ידו רעדה קצת בשעת מעשה. פניו היו חורים ביותר, כשנעץ בה את שתי עיניו החולמות. זמירה לא גרעה עיניה ממנו והביטה ישר לתוך עיניו.

אחרי הסעודה שוב התחילו המחולות. זמירה הציעה להפוך את הסדר: מעכשיו תזמנה הבתולות את הבחורים לרקוד. הצעתה נתקבלה במחיאות־כפים. ואת אשר לא פללתי בא לי: כשישבנו אני וחברי ליד החתן ועסקנו בדברי הישוב, פרצה אלינו זמירה. עמדה כנגד חברי יהושע, השתחותה השתחויה מלאה חן וענוה ואמרה אליו בקול נעים:

— הנני מתכבדת להזמין את אדוני לקאדריל!

פני חברי הסמיקו. ויקם במבוכה ממקומו. מפי פרץ צחוק: חברי היה עם־הארץ גמור בהלכות מחולות.

— איני יודע ...

נבוכה גם זמירה. אבל רק רגע אחד עמדה במבוכה. ברגע השני פנתה אלי ואמרה:

— ואדוני?

השתחויתי לה:

— הנני ...

כמה תודה רחש לבי אותה שעה לאחותי, אשר עוד בבית אבותי למדתני את הקאדריל כהלכתו! כמה עינים מלאות קנאה וכעס הביטו אז אלי: אנכי, הזר במושבה, עמדתי עם זמירה בשורה הראשונה! לעומתנו עמד אותו הסופר של הלשכה, הגלוח ובעל השפם המסולסל.

— מדוע אין חברו יודע לרקוד?—שאלתני בת־לויתי.

— לא למד.

— וכבודו יודע וַלס?

— לא!

העמידה בי מבט של תמיה ואמרה מתוך כובד־ראש:

— ילמד וַלס. נעים מאד לרקד וַלס.

הקאדריל שלנו התחיל. מומחה גדול ביותר לא הייתי במלאכתי אשר לפני. בעיני ראיתי את הצחוק של בטול ואת לעג הבוז, אשר רחפו על פני הצרפתי שכנגדי. אבל אין בכך כלום. קרבותה של זמירה אלי כפרה על כל זה. וזמירה כאלו השתדלה בחריצותה היתרה לכסות על כל פשעי במחול. וגם איזו הברה נזרקה מפיה כלפי הצרפתי, והבנתי, כי הברה זו

לא לזכותו נאמרה, לפי שפניו נתכסו ענן ועיניו זרקו מבטי זעם עלי.

שוב עמדנו בשורה.

— מדוע אין הוא וחברו באים לטַיל בגן?

— אין רצונו של חברי בכך.

— מדוע?

— מה תועלת בטיול? חברי אינו עוסק אלא בדברים המלאים תועלת.

שתיקה.

— מה אתם עושים על הגבעה?

— הנשקפת אל הים?

— כן.

— מסתכלים אנו בים ובשקיעת החמה.

— ולמה אתם שותקים? כל הזמן שותקים אתם...

ופתאם פרץ צחוק מפיה. פרץ והתפורר והתגלגל לכל פנות החדר.

כל המרקדים הפנו את פניהם אלינו. הרגשתי, כי פני הסמיקו.

— אדוני, תורו הגיע! — קרא אלי הצרפתי.

כשעמדנו שוב, שאלתיה.

— למה צחקה?

— הדבר מעורר צחוק. שני בני־אדם יושבים ושותקים...

— למה מעורר הוא צחוק?

— על פני הגבעה יפה לרוץ, לרקוד, להתאבק... טוב לרדת מטה ולטפס ולעלות בסלעים, להשליך

אבנים אל התהום ולשמוע את קול נפילתם. לא יפה לשבת ולשתוק...

שוב רקדנו וכשעמדנו, שאלה אותי:

— מדוע שניכם מתרחקים מנערות?

פני הסמיקו ושתקתי.

— טפשים.

העמדתי עליה מבט של תמהון.

— יותר טוב לטַיל בחברת נערה מאשר תשבו תמיד בודדים.

כתום המחולות שבנו הביתה.

— אתה רקדת עם זמירה?

— כן.

ולא ידעתי, למה נתכון חברי בשאלתו. הלא ראני רוקד עם זמירה?

— הטוב לרקוד עם זמירה?

— טוב.

ופתאם פרץ צחוק מפי שנינו. שנינו צחקנו לשאלתו ולתשובתי התמימות. צחקנו בתוך הרחוב הישן, הדומם.

— במה דברתם?

מסרתי לו את דבריה. חברי שמע בתשומת לב.

— נערה מוזרה, מושחתה היא בודאי.

ט

כעבור שבועים התחלנו להיות סמוכים על שלחנו של אבי זמירה. הלא פלא הוא זה? המתחיל בדבר היה דוקא חברי יהושע!

צריך אנכי להקדים ולהודיע, כי שנינו, אף־על־פי שנחשבנו לחרוצים בין פועלי פסגה, לא היינו פועלים מבטן ומלידה. בני אבות אמידים היינו שנינו, ואבותינו שלחו לנו למחיתנו כסף מדי חודש בחדשו. אבל עד היום, אשר בו התחלנו לאכול על שלחנו של אבי זמירה, לא נגענו בכסף הזה. חשכנו את כספנו, כדי לקנות בשותפות — כך החלטנו — נחלת שדה באחרית הימים, כשנזקן ולא נוכל עוד לעבוד... אמנם אנכי, כשאני לעצמי, הצעתי לא אחת ולא שתים לקחת לנו ארוחת יום מאת אחד האכרים, כי — מה לי לשקר? — הלחם היבש ודגי־סרדיניה כבר היו לי לזרא, אבל חברי דחני בכל פעם בשתי ידים:

— חלילה לנו! מה נעשה כי נזקן?

ועל־כרחי צריך הייתי להודות, כי הצדק אתו.

והנה בבוקר נאה אחד פנה אלי חברי יהושע, כשעיניו הביטו לצדדין, שלא כדרכו, ואמר:

— אולי נקח לנו אכל אצל נ...? קצה נפשי בדגי סרדיניה...

אנכי הסכמתי לו בעליצות נפש. ואיך לא אסכים, אם אותו נ... אינו אלא אביה של זמירה? ותמה הייתי על חברי, שלא קרא לו „אבי־זמירה‟, כמו שקראו לו כל בני המושבה. ועוד כמה וכמה תמיהות הייתי תמה על חברי: מזמן החתונה ואילך לא עבר עלי אפילו יום אחד מבלי שאזכיר את שם זמירה, והוא — אפילו פעם אחת לא הזכיר את שמה!

ובכן סמוכים היינו על שלחנו של אבי זמירה.

אביה של זמירה היה יהודי רומיני, ככל בני

המושבה. אבל הוא לא בא אל המושבה מרומיניה, כי אם מצפת, אשר שם התישב עם אבותיו בימי נעוריו, ושם לקח אשה מבנות הספרדים ושם הוליד בנות ובנים. זמירה היתה הבכירה. אל המושבה בא עוד בראשית התיסדותה, אבל לאכר לא היה, ויהי מחזיק בית־אכסניה ועל שלחנו אכלו הרַוקים שבמושבה, בשנים האחרונות, כשרבו הפקידים במושבה וזמירה גדלה ויפתה, התחילו גם עוזרי הפקידים אוכלים אצלו, ומצבו הוטב.

אכילתנו בין עוזרי הפקידות בלעה את כל משכרתנו ואף את החצי מכספנו, ששלחו לנו אבותינו. אבל כדאי היה הדבר: את זמירה ראינו בכל יום.

אמנם נחת־רוח יתרה לא היתה לנו בבית הזה.

אותם ה,צרפתִים׳, אשר עכרו את רוחנו בשעת החתונה, לא נתנו לנו מנוחה גם עכשיו. הם חזרו אחרי זמירה ולא עזבוה לנפשה אף רגע. זמירה נפטרה מבית־הספר עוד לפני שנה. וכיום היתה בת שבע־עשרה שנה. ותהי עוזרת בעבודת הבית, משרתת לפני האורחים ומנהלת את חשבונות אביה. והאורחים הצרפתים היו מרשים לעצמם קלות־ראש והרות יתרה בדבריהם ובדרכיהם עם זמירה... אנכי הייתי מתרגז ביותר ומרגיש, שפני מאדימים וידי מתקמצת לאגרוף, וחברי יהושע פניו נעשים חורים ועיניו החולמות מתמלאות צער. וזמירה יש אשר היא עושה את עצמה כאלו אינה שומעת את דבריהם ואינה מרגישה את תנועותיהם הגסות, דומה, כאלו אין זו רואה אותם כלל. ויש אשר

תצחק את צחוקה המתפורר לאלפי רסיסים וממלא את כל הבית. ובצחקה את צחוקה זה, הייתי מוחל את כל עונות הצרפתים שלה והייתי מוכן ומזומן לסבול כפל כפלים, לו רק אראה פניה, לו רק אשמע את קול צחוקה. לא כן חברי יהושע, שצחוקה היה גורם לו יסורי־הנפש, ויש אשר היה כועס עליה ועל הצרפתים גם יחד ופניו החורים רועדים אז מכעס. ואתפלא מאד: אנכי לא ידעתי, כי חברי יהושע מסוגל גם לכעוס.

ו

לא היו ימים מועטים עד שהתרועענו אל זמירה ונעשינו חברים לה. זמירה התחילה מתקרבת אלינו ומבכרת אותנו באופן גלוי על פני ה,צרפתים'. ואלה האחרונים הביטו עלינו בעיני זעם, כעל בני־אדם הבאים להשיג את גבולם. הם התחילו גם לריב עם זמירה בגללנו. והיא היתה פוגשת אותנו בכל יום בפנים מאירים ובבת־צחוק של רצון על שפתיה, וכשהלכנו, היתה מברכת אותנו בתנועת־ראש נעימה ומלאָה חן.

ואת חברי יהושע בכרה על פני.

אנכי ידעתי והרגשתי את זאת. מתחילה חרה לי, היטב חרה לי. ויש גם שכעסתי על חברי יהושע. אבל לאט־לאט התרגלתי אל מחשבתי המרה והשלמתי עם רוע מזלי. וגם אמתלא מצאתי בלבי להצדיק את חברי: אני הרי היתה לי פת בסלי. — העינים הכחולות אשר ביהודה...

אמנם, למראית עין, היתה זמירה קרובה יותר אלי. אתי הרבתה לדבר ולהתלחש, לי ספרה גם את סודותיה ועמי טילה לפעמים. אנכי הייתי מלוה אותה בלילות אל החנויות. ועוזר לה, ואנכי—יסלח נא לי חברי יהושע! — נשקתי פעם את ידה... ליל חשך היה, ואנכי לויתי אותה אל החנות אשר בקץ הרחוב, ובדרך נתקלה פתאם ידי בידה, וידה חמה היתה. ואקח את ידה ואקריב אותה אל שפתי ואשקנה. והיא לא התנגדה לזה ולא אמרה כלום.

ובכל זאת ידעתי, כי אין לבה הולך אחרי; כל מעינה בחברי, ואני — רק לכסות־עינים הייתי לה. כשדברה אתי, היתה מדברת רק על חברי ולא עלי והיתה חוקרת ודורשת רק אודותיו ולא אודותי, ואדע, כי בגללו היא מתקרבת אלי, ואשוך את בשרי בשני.

וחברי יהושע לא דבר עוד אף פעם אחת עם זמירה ביחידות ולא טיל עמה. ואף פעם אחת לא לוה אותה אל החנויות. זמירה גם בקש לא בקשה ממנו, כי ילונה. לא העיזה. הוא לא הרבה לדבר עמה גם בפני אחרים. ובכל זאת נכרת היתה השפעתו עליה. כאשר דבר או כאשר ספר, הקשיבה לדבריו רב קשב. ונפלא הדבר: הוא לא הוכיח אותה אף פעם אחת על קלות־דעתה. ובכל זאת ידעה בעצמה והרגישה, מה הם הדברים והמעשים, שאינם לרצון לו. ומטעם זה נעשתה זהירה ביותר. וגם האורחים הרגישו בדבר. מבלי שהגידה זמירה להם כלום. ויהיו גם הם זהירים ביותר בדבריהם ובהליכותיהם עמה. לבסוף

התחיל יהושע מביא לזמירה ספורים לקריאה. היא קראה צרפתית ועברית. את הספורים שנתן לה חברי, קראה בעיון רב. עד אז לא היתה עוסקת בקריאת ספרים כלל וכלל. זמירה ידעה גם לשיר. קול יפה ומתוק היה לה, סֻפּרַנוֹ נעים ורענן. חברי יהושע אהב מאד לשמוע את קולה בשוררה. כששרה, היה עושה שלא כדרכו ומאַחֵר לשבת בבית אבותיה אחרי סעודת הערב. בהקשיבו לה פרח אודם קל בפניו החורים ואור חם וטוב האיר את עיניו החולמות. אבל מעולם לא בקש אותה לשיר. ושום דבר לא בקש ממנה. וכשהיתה משרתת לפניו בזמן הסעודה, נראה היה, כי דבר זה גורם לו יסורי־נפש. ואת זמירה הייתי רואה לפעמים, כשהיא עומדת בקרן־זוית שבחדר ועיניה מכוונות אל חברי יהושע. ופתאום היו פניה נעשים חורים ביותר ויגון נשקף מעיניה.

ולבי היה מתמלא חלחלה.

יא

פעם הלכתי עם זמירה לטיל.

היה ליל־אופל. ליל מוצאי־שבת. ביום ההוא אחרנו לשבת בביתו של אבי־זמירה יותר מבשאר הימים, וזמירה היתה כל אותו היום חורת ובפניה נראו סִמני התרגשות והתעוררות. אחרי ארוחת־הערב נכנס חברי יהושע בשיחה עם בעל־הבית. וזה לא נתנו ללכת. זמירה יצאה מן החדר ונתעלמה מן העין. הישיבה בבית נעשתה קשה עלי. אז קמתי

ויצאתי החוצה. לשוב אל חדרנו לא חפצתי, ולפיכך טילתי ארוכות וקצרות ברחובה של המושבה. פתאום התבלטה לנגד עיני איזו תמונה מן החושך ונגשה אלי. נפתעתי: זאת היתה זמירה.

— הוא מטַיל יחידי?

— כן.

— האוכל ללכת עמו?

— ברצון!

הלכנו. הולכים ושותקים. עברנו את כל אורך הרחוב עד קץ המושבה. יצאנו אל הדרך, העוברת בין הכרמים. זמירה התרפקה מעט עלי, ולבי דפק ביותר. הרגשתי את נשימתה החמה, אשר בלבלה את מוחי. הרגשתי את חמימות גופה הצעיר, וראשי נעשה סחרחר. חבקתי את זרועה ולחצתיה אלי. זמירה לא התנגדה לו. הוספנו ללכת. לקחתי את כפת ידה. חמה היתה, כאלו אש עצורה בה. נשקתיה אחת ושתים. שפתי בערו כאש. וזמירה לא התנגדה לנשיקותי.

— למה יתרחק חברו יהושע מן הנערות?

קולה היה לוחש. צינה חלפה בגופי. הרפיתי את ידה.

— הא כיצד?

— מִיָמָיו לא הלך לטיל עם נערה. רק על ספרים ועל ענינים חשובים ידבר תמיד... מדוע?

— טבעו הוא בכך, בכובד־ראש. עסוק הוא כל הימים בענינים חשובים.

— האם אנשים כמותו אינם אוהבים נערות?

זאת הפעם הראשונה, אשר הרגשתי בקולה העליז, הקל והפוחז של זמירה נעימה של כְּאֵב. החרשתי.

— למה יחריש?

— אנכי חושב, כי גם אנשים כמותו מסוגלים לאהוב. כל איש מסוגל לאהבה.

קולי רעד מעט. לא יכולתי לשלוט בעצמי.

— האומנם?...

שתקנו. אנכי חבקתי את זרועה, כמו קודם לכן, אבל אל לבי לא אמצתיה.

— למה חדלתם מבוא אל הגבעה אחרי העבודה.

ושוב היה קולה קול מלחשים.

„באיזו גבעה היא מדברת? — חשבתי בתמיה. — אַהאַ, אותה הגבעה, הנשקפת אֶל הים"... אמנם כן, מאז אשר נעשינו קרובים לזמירה, חדלנו מלכת אל הגבעה. חברי יהושע לא הלך וגם אנכי לא הלכתי אחריו. אחרי העבודה היינו חוזרים אל חדרנו, שוכבים איש־איש על דרגשו, שוכבים ושותקים וכל אחד שקוע במחשבותיו. וחדרנו היה מלא ערבוביה של אור וחושך. על מה חשבנו? אנכי חשבתי בזמירה. וחברי יהושע במי חשב?...

— חדלנו...

— ואָז הייתם יושבים שם יום יום.

עמדתי. הבטתי בפניה בתמיה.

— מנין היא יודעת זאת?

— רואה הייתי אתכם בכל ערב.

— הא כיצד?

— אתם ישבתם על גל האבנים, הפונה לצפון, ואנכי עמדתי מאחורי גל האבנים, הפונה לדרום.

— איך זה... עמדה?

— פשוט. הייתי באה כחצי שעה לפני צלצול הפעמון, עומדת ומחכה לבואכם.

— למה?

— חפצתי לראות את פני חברו יהושע.

קילה היה נמוך, אבל צלול, שוקט ועז. ובעיני גדל החושך מסביב שבעתים.

— למה?

שאלתי שוב שאלת תם. וכרגע הרהרתי חרטה בדבר. אבל שאלתי כבר נאמרה וקולי היה מלא כאב עז. זמירה הרימה את ראשה אלי. שתי עיניה השחורות התנוצצו כגחלים בוערות.

— אהבתי את יהושע·

יב

ממחרת הלילה ההוא, כשהעירני חברי לעבודה, אמרתי לו, כי חש אני בראשי. ולא קמתי. וכששב חברי בערב מן השדה, מצאני, כשאני עומד בחדר עם שתי מלתחותי, הקשורות בחבלים, ולפני הבית עומד הדיליז׳נס, ההולך ליפו.

— מה זאת? — שאלני חברי בבהלה.

— אנכי... ליפו אני הולך... קבלתי... מכתב קבלתי, שמחר יבואו אנשים, בני מקומנו...

אנכי לא הבטתי אל חברי בדַבְּרִי וקולי רעד מעט.

— מכתב? כלום נתקבלה הפוסטה היום? ואת מלתחותיך למה קשרת? האם תאמר להשאר ביפו?...

— אשאר... רוצה אני לעבוד מעט במושבות שביהודה.

— ביהודה?...

חברי נעץ בי את שתי עיניו החודרות, ואני כבשתי את פני בקרקע.

— מילא... לך לשלום! אבל הלא תכתב לי?

— אכתוב!

הבטחתי אליו בחבה ובמסירות לב.

— וכשתמאס עליך יהודה, תשוב אלי לפסגה?

— אשוב...

נשקנו איש לרעהו ויצאנו החוצה.

— מזמירה ומאביה לקחת ברכת הפרידה?

— כן...

מזמירה נפרדתי עוד בצהרים. היא נבהלה, כששמעה מפי על דבר נסיעתי הפתאומית. עיניה השחורות הביטו אלי כאלו מתוך פחד.

— מדוע לפתע־פתאם?

— כך...

ואביה הניע אחרי בראשו:

— קלי־דעת הם הצעירים!

יג

לפסגה לא שבתי עוד. וגם חברי יהושע עזב באותה שנה את פסגה.

עברו חדשים אחדים. את הבטחתי לחברי יהושע לא קימתי. לא כתבתי לו. פעמים אחדות לקחתי את עטי בידי — ואולם כתוב לא כתבתי לו מאומה. וגם חברי לא כתב לי. והנה ביום בהיר אחד — בראשית החרף היה הדבר — קבלתי מכתב מיהושע.

ובראותי את כתב־ידו הישר והמאורך קצת, אשר כה אהבתי, נתמלא לבי רגשות גיל, וגם חרדה מלאתי.

חברי יהושע כתב לי, כי עזב את פסגה ובא לעבד בעמקיה.

חרדתי ממקומי: בעמקיה גברה הקדחת והפילה כמה חללים, וכל אכריה עזבוה בסוף הקיץ. הלא חברי מסכן את חייו! כלום לא שמע בפסגה מהנעשה בעמקיה?

חברי ידע, והוא כתב לי, כי דוקא בשעה כזו צריכים אנו הצעירים, אשר באנו לארץ־ישראל לבקש את אלהינו, ללכת לעמקיה.

„כלום תעזב מושבה עבריה מאין יושב בה? אנחנו הצעירים צריכים לשמור עליה. ואם נפול חללים — מה בכך! הלא בעד אידיאלנו נמות! ולמה לנו לחשוב על־דבר המות בשעה שיש לפנינו תעודה גדולה וקדושה כזאת, המלאה הוד של חיים ויופי של מלחמה?...“

ככה כתב לי חברי והציע לי, כי אבוא גם אנכי לעמקיה לעבוד עמו שכם אחד. מקוה הוא, כי לא מעטים יהיו הצעירים, אשר ידעו את חובתם לעמקיה, יבואו ויאחזו את דגלם בידם!

„וזמירה? ... חלפה מחשבה במחי. — האמנם הסכימה, כי ילך לעמקיה לסכן את חייו? ואולי לא הגידה לו את דבר אהבתה? ואפשר הגידה לו, ורק הוא לא אהבה ויעזבנה?“

במכתבו של חברי לא נזכר שמה של זמירה.

לעמקיה לא הלכתי, ולא משום שיראתי מפני הקדחת. מקדחת לא נקיתי אז גם ביהודה. אבל — קרובה היתה עמקיה לפסגה ביותר.

עברה עוד שנה אחת. ופתאם עבר עלי איזה רוח וימשכני לעמקיה. זמירה? ... לא. זכרונה התחיל להשכח מעט־מעט מלבי. בזמן האחרון התרועעתי שוב עם הנערה, אשר עיני־תכלת לה. אמנם לעינים הללו כבר אבד קסמן הראשון. כהות היו ביותר מול זוהר עיניה של זמירה. אבל, בכל זאת עדין היה כחן גדול להשביח מעט־מעט את סערת לבבי. בשעות החופש טילתי עם הנערה בשדות ובכרמים. יש אשר ישבנו תחת עץ מצל וקראנו בספר. חברתי מצאה ענין בספרים הרבה יותר מזמירה. באחת: מצאתי לי חבר חדש ולבי שקט. אבל מה הדבר, אשר משכני לעמקיה? יהושע. פתאום נתעורר בי חפץ עז, אשר לא יכלתי להתגבר עליו, לִראות את חברי אשר אהבתי... חפצתי לראות את פניו החורים ולהסתכל בעיניו הטובות, החולמות, ולשמוע מעט מדבריו, מחלומותיו, מתקוותיו... ואת דבר זמירה לא זכרתי לו עוד. וכלום כעסתי עליו קודם? רק רגש של כאב הרגשתי אז, וכאבי זה לא נתנני להשאר בחברתם של יהושע ושל זמירה. עכשיו כבר פג הכאב, ואנכי נכספתי פתאם, נכספתי בכל לבי לראות את יהושע.

כשאמרתי לחברתי, כי הולך אני לעמקיה, העמידה בי את שתי עיניה הכחולות מתוך השתוממות רבה:

— לעמקיה? הלא שם קדחת!...

— רק לימים אחדים. רוצה אני לראות את חברי. הלא תזכרי את יהושע?

— כן. יפה היה ...

גם זו! אלי, מה היופי שמצאו הנערות בחברי, ביהושע?

טו.

חברי יהושע נשתנה לרוע. פניו נעשו רזים מאד ואיזה צבע מוזר היה להם: ספק ירוק ספק כתום, ועיניו נעשו עמוקות ומזרות אש.

הוא שמח לקראתי מאד. הרגשתי בו, כי גם הוא נכסף אלי, כמו שנכספתי אנכי אליו.

— יהושע, מה היה לך? למה פניך כה רעים?

— רעים? ... אין בכך כלום. בריא אנכי, חי־נפשי, בריא!

הבטתי אל חברי כמסופק. „בריאותו' היתה חשודה בעיני.

והוא התחיל מספר לי נפלאות על עמקיה, כמה שמֵנה אדמתה ומה רב הטוב הצפון בעתידותיה.

— לעתיד לבוא תהא עמקיה עיר־הנמל העברית הראשונה. יש לעמקיה נמל יפה. וגם אוירה טוב. חי נפשי, אויר טוב! ... בחורף כגן־עדן המקום הזה. ורק בקיץ קשה האויר מעט. אבל גם זה יעבר. בקיץ האחרון מתו רק חמשה אנשים ...

— רק? ... וכמה מספר כל האנשים במושבה!

— בקיץ היינו מעטים. אבל עכשיו יש כחמשים נפש.

שתקתי. ושוב מספר לי חברי בהתפעלות על עמקיה ועתידותיה. ועל־דבר זמירה לא הגיד דבר.

הלכנו לראות את אדמת המושבה, עלינו גבעות וירדנו עמקים. באנו אל הים ושוב עלינו על הגבעות.

המושבה החדשה היתה יפה באמת. רחבה מאד—רחבות הים מזה ורחבות ההרים מזה, ועמק השרון באמצע.

— היפה? — שואלני חברי ועיניו נוצצות מתוך אושר אין־קץ.

— יפה! — הסכמתי לו בפי, ובלבי חשבתי: „יודע אנכי דבר היפה גם מזה"...

ועל דבר אותו היופי אין חברי מספר לי.

הוא לא ספר. ואנכי לא שאלתיו.

טז

בערב קראני חברי החוצה.

— נלך. אראה לך מקום אחד. גם פה יש גבעה.

— מול הים?

— לא, מול ההרים.

הלכנו. ליל־אפל היה. חברי לקחני בזרועי. הרגשתי, כי ידו רועדת. עברנו דרך גבעות, עולים ויורדים, עולים ויורדים.

— פה, הרואה אתה?

הוא הניע בידו באויר, כרומז על כל הסביבה.

הסתכלתי, לא ראיתי מאומה. החושך כסני. ורק מלפנינו הבהבו לפידי־אש זעיר־פה, זעיר־שם.

— רק את לפידי האש אנכי רואה פה לפנינו.

— לא לפנינו הם. המדורות הללו בהרים הן. בהרי אפרים. ראה, כמה קסם שפוך על כל הסביבה הזאת. הבה נשב.

ישבנו. ובאמת הרגשתי את עצמי בתוך ספירה מלאה קסם. אלה מדורות האש, המהבהבות בלב

ההרים ונראות כאלו לִפנינו הן. זה החוּשך, המכסה את העמק הרחב, המשתרע לרגלינו. והמית הים, זו ההמיה השקטה, העגומה, העולה מתיך החושך.

— אוהב אנכי לשבת פה כשבתנו אז יחד על הגבעה בפסגה. הזוכר אתה?

— זוכר אני.

— פה אנכי יושב בערבים, צופה על ההרים ועל הים. בליל־סהר נִראים ההרים והים בבהירות רבה.

— לבדך אתה יושב?

— לבדי.

קולו היה מלא עצב חרישי; צער וכאב־הנפש וגעגועים קשים היו נשמעים מתוכו.

שתקנו רגעים אחדים.

פתאום הפנה את פניו אלי ויאמר:

— רק פעמַים ישבתי פה עם זמירה.

נשימתו נפסקה. נראה, כי הוציא מפיו דבר, אשר העיק על לבו כאבן כבדה. מודה אני: ברגע הראשון נתבלבלתי. השם זמירה העיר מהומה בלבי. אבל ברגע השני כבר שאלתיו במנוחה:

— הבאה זמירה לכאן לעתים קרובות?

— לא. רק לעתים רחוקות. אביה מספיק לחם למושבה. אצלנו אין אופה. ולפיכך יש אשר תבוא גם היא עמו, כי היא מנהלת את חשבונותיו.

— ואתה הנך הולך לפסגה?

— כן. כשאין גשמים, אני הולך בכל יום שבת.

הדרך מעמקיה לפסגה לא היתה קצרה. מהלך שלש שעות.

— שוב שתקנו. ופתאום — וחברי יהושע הֵשַת את ראשו אלי, נפל על ברכי ויחבקני בזרועותיו בכל עוז, ואת דממת הליל החריד קול בכי תמרורים. נדהמתי ולא ידעתי את נפשי.

— יהושע, יקירי, מה לך?

חברי נדחק אלי עוד יותר והתחיל מדבר אלי בהפסקות מתוך בכיו.

— יקירי... אנכי יודע הכל... זמירה ספרה לי... יודע אני את אשר דברה עמך בערב האחרון לפני נסיעתך. זמירה שלי היא...

חבקתי את חברי, נשקתי לו, לפפתי את פניו, החלקתי את שערותיו. לחשתי על אזנו דברים טובים, דברים רכים. ולא ידעתי בעצמי, מנין באו הדברים הרכים אל פי. ופניו היו קרובים אל פני. ועיניו הביטו אלי במבט של תודה אין־קץ, של אושר אין־קץ.

— האם לא תכעס עוד עלי?

— אני? מעולם לא כעסתי עליך!

— האמנם?

וחברי חבקני שוב. בכל כחו חבקני.

— לו ידעת, כמה אוהב אני אותה! לו ידעת, איזו נפש יפה לה!...

— ידעתי, יקירי, מאושר אתה...

— יש לי יסורים הרבה בשבילה. רוצה היא עתה דוקא לבוא לעמקיה. „אתה תשב במקום־סכנה, ואנכי לא?..." כך היא מדברת אלי בכל שבת. ואנכי איני רוצה. איני יכל להסכים לזה. איני יכול לסַכֵּן

את חייה. בשום אופן לא אסכים. נחכה עוד שנה, עד שיוטב האויר. הלא האויר יוטב?...

שתקנו.

— יהושע...

— מה יש?

— מתי...מתי ידעת, כי...מתי הגדת לה?...עוד לפני לכתך לעמקיה?

— כן. ימים אחדים אחרי נסיעתך. כמה טובים היו לנו הימים ההם בקיץ ההוא! רק נסיעתך העיבה את שמחתי. ואחרי כן — בא האסון בעמקיה...

חברי שתק רגע והוסיף:

— היא הגידה לי. היא היתה המתחילה. אנכי לא הייתי מֻרשה לעצמי לעולם להגיד לה את אשר בלבבי.

„ובכל זאת הלכתָ לעמקיה?" — הפצתי לשאל את חברי. ואולם הוא קדמני בתשובתו, כאלו שנינו לדבר אחד נתכַּוַנו:

— לעמקיה צריך הייתי ללכת.

לא יכולתי להסיר את עיני מעל פניו אשר הזהירו. ברגע ההוא הוארו פניו כאלו באור הגנוז אשר בנפשו. ומבטו היה רך, מבט של חבה אין־קץ אל כל אשר מסביב במרחב הגדול.

פתאום הוארה כל הסביבה כולה. בתוך ההרים פרצה להבה.

— ראה, תבערה בהרים! — קראתי בפחד.

— לא. זהו הירח העולה. כך הוא עולה פה תמיד.

ואמנם בעוד רגע כבתה התבערה ונאספה אִשה,

ומאחורי ההרים יצא הירח. כדור גדול של אש אדומה יצא על פני השמים, ועל כל פני הסביבה, בהרים ובעמקים, הושלכו צללים גדולים, צללים ענקיים.

— הבט מאחריך! — לחש חברי על אזני. הפכתי את פני. לעיני נצנצה שכבה רחבה, חלקה ונוצצת, וכאלו רשת של ספירים שטוחה עליה.

זה היה הים.

יז

לפני נסיעתי מעמקיה אמר לי חברי יהושע:

— הלא תלך לפסגה לראות את זמירה?

— אלך.

אבל בדרכי לפסגה פגשתי עגלה הולכת ליפו, ואחזור.

לא הלכתי לראות את זמירה.

ורק מרחוק הבטתי אל ההר הגבוה, אשר זמירה שם.

יח

וגם את חברי יהושע לא ראיתי יותר.

בקיץ, לאחרי אותו החרף, אשר אז ראיתי את יהושע, גברה המחלה בעמקיה. אנכי חרדתי לשלום חברי וכתבתי לו, כי יעזוב את המושבה עד אשר יעברו ימי הקיץ. ואולם הוא לא ענני דבר. מפי אחרים שמעתי, כי ידיו מלאות עבודה: ביום הוא עובד בשדה, ובלילה הופך את מִטות החולים. בסוף הקיץ הגיעני מכתב: יהושע חלה מחלת הקדחת הירוקה ומצבו מסוכן: מהרתי ליפו. ביפו שמעתי, יהושע מת. נסעתי לעמקיה.

לעמקיה באתי אחרי ההלויה. כשנכנסה עגלתי אל המושבה, פגשתי בעגלה ההולכת לפסגה, בין הנוסעים ישבה דמות אשה עוטפת צניף על פניה ועל ראשה עֲביה דקה. לבי דפק בי. נדמה לי, כי הכרתי את גזרת גופה...

— מי זאת? — שאלתי את הצעיר, אשר ישב אתי בעגלה, והוא אחד מצעירי עמקיה.

— בת האופה מפסגה.

„זמירה?"

הבטתי אחרי העגלה, שהלכה ונסתרה מעיני. ובן־לויתי, שאהב, כנראה, להרבות שיחה, הוסיף:

— נערה ריקה והומיה... ובכל זאת חזר אחריה יהושע, זה האיש המיושב... נפלאים דרכי בני־אדם! מי יודע, אולי היא, היא אשר קצרה את ימיו...

נעצתי בו שתי עיני. בן־לויתי נשתתק והביט אלי בתמהון וכאלו מתוך פחד.

„נערה ריקה והומיה" — אתה אומר — הפנה בעל־העגלה, אף הוא בן־עמקיה, את פניו אל הצעיר המדבר. — ואנכי אדם פשוט הנני, אבל הבה אומר לך, שאין במושבתנו נערה כמותה... מה היה לה יהושע? הרי איש מת היה, גם בחייו היה קרוא מת... ואיך טפלה היא בו? אפילו אם אינה מטפלת כך בבנה! שבוע ימים, לילה ויום, שמרה עליו, אף רגע לא נתנה תנומה לעיניה ולא נתנה לשום איש להחליפה על־יד מטת החולה אפילו שעה אחת, עד הרגע האחרון!... הרָאית אותה? צל אדם בר־מינן... לא, אין זו נערה ריקה — אני אומר לך!...

עברו עשר שנים. ואני נוסע בעגלה מעמקיה לפסגה.

אל תחשבו, כי באתי לעמקיה להשתטח על קבר חברי יהושע ואל תעלו מחשבה על לבכם, כי הלכתי לפסגה לבקש את עקבותיה של זמירה... לא, הימים ההם, ימי הנוער, כבר עברו לבלי שוב עוד. יש אשר עשר שנה כשנות־נצח הן בחיי האדם.

הלכתי באשר הלכתי.

ובכן, ישבתי בעגלה ההולכת מעמקיה לפסגה. בעגלה ישבו זולתי עוד שני ספרדים מיושבי עמקיה, האחד פועל והשני סוחר, נפת מפסגה ואיזו אשה, אשר לא השגחתי בה ביותר, ורק ראיתי כי פניה צנומים מאד. את עיניה לא ראיתי. פונות היו בשעת הנסיעה כלפי ההרים אשר מימיננו. הנפח ספר בהתפארות רבה על דבר החיל אשר הוא עושה ביקב של הנדיב וכי לא קשה כלל ,להשיג' שמה כלים שונים. ואחד הספרדים, זה שהיה פועל, התאונן על הציונים, שהם נותנים וחוזרים ונותנים רק לאשכנזים, ולהם, להספרדים, אינם נותנים כלום...

השיחות הללו המרו את רוחי מאד ולא יכולתי גם להתענג על מראה ההרים, אשר לפני. ירדנו מעל הגבעה המכוסה יער אל עמק יפה רחב־ידים, המשתרע בין ההרים, וההרים חומה לו מסביב, משלשת עבריו, והזירקה העליזה, החיה תמיד, בוקעת לה דרך בתוך העמק אל הים, המסתתר מתחת להרי החול.

בתוך העמק עסקה חבורה שלפועלים בחפירת תעלות.

— מה החפירות שחופרים בזה? — שאלתי את בני־לויתי:

— הלא זו האדמה אשר קנו זה עתה בשביל פסגה.— ענתני האשה. ובדברה, נדמה לי, שכבר שמעתי פעם את הקול הזה. הבטתי אליה. ובפעם הזאת הביטו גם עיניה אלי. ושוב נדמה לי, כי כבר ראיתי פעם את העינים הללו. תוהה הייתי ושאלתי את עצמי: מי היא?

— אדוני לא הכירני? ואנכי הכרתיו כרגע. עוד אתמול אמרו לי בעמקיה, כי כבודו בא מיפו. חפצתי ללכת אליו, אבל לא העזתי...

הבטתי אל האשה המדברת אלי בעינים פקוחות לרוחה. ותמהון לבבי גדל: מי זאת?

— הלא אדוני עבד עם חברו יהושע לפני שתים־עשרה שנה בפסגה?...

השם ‚יהושע' בפי האשה המוזרה הזאת הגיד לי, מי היא זו, היושבת לפני. אבל לא האמנתי, לא חפצתי ולא יכולתי להאמין, כי היא היא זאת!

— זמירה?...

— כן, אדוני.

זאת היתה זמירה. הפנים צנומים, העצמות בולטות ועל המצח סמני קמטים. והעינים — את עיניה הכרתי. עוד נשאר בהן זכר לאותו הניצוץ שבעבר. וברגע הזה, אשר הבטתי לתוך עיניה, נתמלאו הללו דמעות...

לקחתי את ידה. לחצתיה. והיד היתה קטנה כמקדם, אבל אינה רכה עוד כמקדם ועורה קמוט מעט.

— זמירה?

— כן, אדוני.

ישבנו מחרישים זה לעומת זו והבטנו איש אל פני רעותו. ושוב נתעוררה שאלה בלבי ולא העזתי לשאלה.

— אדוני זוכר את יהושע?

— לא שכחתיו.

— אנכי לא אשכחנו לעולם...

כמה נפלא היה קולה, בדברה את זה! ולו גם לא דברה כלום, לו שתקה — כי אז היו פניה ועיניה מגידים לי ברור, כי היא לא שכחה את זה, אשר אנכי כבר שכחתיו למחצה.

— מה עשתה בעמקיה?

— הלכתי אל קברו. אתמול מלאו עשר שנים... הזוכר אדוני? אנכי ראיתיו אז, כשבא בעגלה מיפו, אבל לא יכולתי לדבר עמו.

העגלה קרבה עד ההר ונרד. הלכנו שנינו לבדנו. זמן מה הלכנו ושתקנו. הרבה דברים חפצתי לשאל את זמירה, ולא יכולתי, והשאלה היותר קשה היתה תלויה בלשוני ולא יכולתי להשמיעה. חפצתי לדעת, אם היתה לאיש.

— היכן אבותיה עכשיו?

— הלכו לאמריקה.

— לאמריקה?

— כן. אחרי שבאו שנויים במושבה, כלתה פרנסה.

— והיא לא הלכה?

— אנכי?!...

הביטה זמירה אלי מבט מלא תמהון, לאמר: קברו פה, ואנכי אלך לשם?!...

שאלתי נפתרה מאליה: זמירה לא היתה לאיש.

— ואבותיה הסכימו?

— לא שאלתי להסכמתם.

— במה פרנסתה?

— יש לי חנות קטנה של מכולת בחיפו.

שתקנו רגעים אחדים. וקשה היתה שתיקתנו.

— זמירה...

— מה יש, אדוני?

— חפצתי לשאול אותה איזה דבר.

— ישאל.

— אז... אז, בהלוך יהושע לעמקיה...

— נו?...

— היא ידעה והסכימה?

— הביטה זמירה אלי בתמהון.

— כן, ידעתי והסכמתי.

— כלים לא ידעה, שסכנה צפויה לחייו.

— הוא צריך היה ללכת שמה.

מעולם לא שמעתי מפיה דברים מתוך הכרה עמוקה כזו. ועת רבה הבטתי בעינים פקוחות לרוחה אל האשה הזאת, אשר הלכה לידי, ותמהון גדול מלא את לבי: הזאת זמירה?...ולא יכולתי להסיר את עיני ממנה.

„כן, הוא צריך היה ללכת שמה. ולולא הלך. לא היה הוא, ולולא היה הוא, כי אז אולי לא אהבתו זמירה ולא היתה זוכרת אותו עד היום"...

אנחנו עמדנו לפני שערי המושבה.

אבנר

אַבְנֵר

ספור בשני פרקים

פרק ראשון

א

כל הימים בקש אבנר לראות דרוזי* ולא ראה. את הדרוז, אשר בהרי הלבנון, בקש לראות. הדרוז, בני העמק, הבאים אל המושבה למכור תפוחי אדמה הגדֵלים גם בקיץ על מעינותיהם, אינם נחשבים בעיניו. אלה רק אל הלחם ואל הכסף יִשאו את נפשם, ואת גיל המלחמה ומֶתק הנקמה לא ידעו. אלה אינם מפילים אימה אפילו על אמא. ואבא לא יִמָנע גם מהעליב אותם לפעמים באופן גס מאד, כשהשעה צריכה לכך.

אֵיָם איפוא אותם הדרוזים האמתיים, אשר המות צחוק להם, והחץ – שעשועים? אותם לא ראה אבנר מימיו. והריהו כבר בר־מצוה ובשנה הבאה יעזוב את בית־הספר ויצא עם אביו לחרוש את חלקת אדמתם, אשר בשדה. ומה נכסף לראות את הדרוז!...

* שבט היושב בהרי הלבנון ולרגלי החרמון.

הוא שמע עליהם שמועות כל כך מפליאות. אבא וכל הגברים בני מושבתו, חרמוניה, מספרים עליהם בחיל ורעדה. אומרים, כי אין כמוהם לגבורה בכל הארץ, כי חציהם קולעים אל השַׂעֲרָה ולא יחטיאו, כי קשה כשאול חמתם, אין רחמים לפניהם בקרב ונקמתם בוערת כאש ולא תכבה לנצח. נשי המושבה כשהן שומעות את הגברים מדברים על הדרוז, תאטמנה את אזניהן, פניהן תחורנה ותתחנינה לפני בעליהן: לא להזכיר את הגזלנים. ואבנר חֵמה בלבו על אלו הנשים: על מה החרדה הזאת? מי יתן והיו הגברים מספרים בדרוז כל הלילה, עד אור הבקר. הוא לא ייעף משמוע. אבל הגברים שוב אינם מספרים, וחֵמה לו לאבנר על הנשים.

את הדרוז לא יראה אבנר, ואולם שמוע ישמע אותם אבנר מדי שנה בשנה. בלילות החרף, בלילות הארוכים והחשכים, יש אשר תשמענה פתאום מעבר למושבה יריות תכופות. החצים יעופו, ישרקו, יחצו את האויר ממעל לביתם ונפלו בין הגבעות אל הסלעים. אבנר יקיץ בחרדה, יקפוץ מעל מטתו לרוץ החוצה. והנה גערת אביו תעכבהו: שכב, הדרוז מתגריב!... ואמא מתקפלת מתחת לשמיכה ותבך מר... לבו של אבנר מתמלא רגשות אשר לא ידע חקרם... ויש אשר יהרהר: למה לא יצאו בני המושבה לענות לדרוז מלחמה בשער, כמו שנלחם יואב בן צרויָה באָבל־בית־מעכה הקרובה להם!... ואינו מוצא פתרון להרהוריו. ועוד על דבר חרה לו: למה סגר אביו את הדלתות ולא יתנהו לראות את

דרוז ההרים? ואחרי לילות־זועה אלה יבאו אל המושבה פקידי הרשות ופקידי המושבות ומתיעצים עם בני המושבה ושלחו לדרוז אשר בלבנון כסף... מיום אשר נבנתה חרמוניה על תלה רָבים בה הדרוז על אודות האדמה, והחרמונים משלמים להם כופר שנתי. אחרי התשלומים תשתתקנה היריות. אבא שב לעבודתו. אמא אינה חרדה בלילות. ורק מאבנר תִדד מנוחתו עוד ימים רבים. הרבה לילות יתהפך על משכבו ויהרהר: מדוע לא יתקעו בני חרמוניה בשופר ולא יזעקו את כל היהודים מכל המושבות ולא יצאו להלחם עם הדרוז?..

ויש אשר אבנר יתגנב לצאת מן המושבה ועלה על אחת הגבעות הנשאות אשר מאחוריה, ונשא את עיניו צפונה. הנה שמה בתוך הערפל הכחול ראשיהם החדים והגבוהים של הרי הלבנון... שמה, שמה רוכבים הם על סוסיהם האבירים ומושכים את חציהם, חצי מות... ויש אשר יתעהו מבטו לחזות במרחקים להקת רוכבים באים... לבו מתרחב ודופק מפחד ומתקוה... אבל אלה אינם רוכבים... רק צללי ההרים הם... ואבנר לא ראה עוד עד היום את הדרוז אשר בלבנון.

ב

אבנר עמד לבחינה, גמר את חוק למודיו ויצא חפשי לבית אביו. ועוד באותו יום אמר לו אביו:

— קץ לחופש, עכשו לעבודה!

אמא הביטה אליו בעינים מלאות דמע. ולא ידע

אבנר על מה זה ולמה תתעצב?... לבו מלא רגשות גיל ואושר: הריהו כבר כאחד הגדולים, מחר יצא לעבודה.

שתי מחרשות היו לאבא. בעול האחת משך סוסם הלבן ובשניה — זוג שורים אדומים. את הסוס היה נוהג אבא בשוט ואת השורים—מֵיטְוָלִי* במַלמד הבקר. ויתן אבא את הסוס ואת השוט לידי אבנר ולו לקח את השורים ומלמד הבקר. והמיטולי חזר לביתו. ויהי האב ובנו חורשים מדי יום ביומו מצאת השמש ועד בואה. אבנר הסתגל עד מהרה לעבודה ויאהבנה. רוחו היה טוב עליו. פניו שזפו, לחייו עבו ותאותו לאכילה גדלה כפלים. אבל על הדרוז לא חדל לחשוב. וכשהיה רואה מרחוק, בלכתו עם אבא אל השדה או בשובם הביתה, רוכבים מהירים מרחוק היה מתעורר ושואל בפחד ותקוה:

— דרוז?... מן ההרים?

אבא ענה לו בצחוק של מנוחה:

— האם כאלה הם הדרוז?...

אבנר מהרהר בלבו: ומה הם פני הדרוז?... אבל את פי אבא אינו מעיז לשאול; אין אבא אוהב להרבות בשיחה.

ויהי בסוף ימי חריש החורף, כששבו האב ובנו עיפים מן השדה וינהגו את סוסם ובקרם והשמש כבר שקעה במערב להרי נפתלי, ויראו פתאום על פני הדרך שלשה רוכבים מזוינים באים לקראתם...

---

* שבט היושב בסביבת צור וצידון ועל הרי נפתלי.

אבא... דרוז?...

אבא לא ענה דבר. פניו החוורים כשיד ענו בו, שאבנר כִּוֵּן הפעם אל האמת. לב אבנר התחיל דופק בחזקה ועיניו התרחבו ודבקו אל שלשת הרוכבים, המתקרבים לאטם אליהם. הרוכבים עמדו ויחסמו את הדרך. אבנר לא גרע מהם את עיניו, ומבטיהם הנזעמים והמלאים אש של שנאה עמדו עליו. ולא אמרו דבר. התבוננו רגע לאב ולבנו וידפקו בסוסיהם ויעלמו.

אנחה של הקלה נמלטה מפתחי פיו של אבא ויאמר בלחש:

— מעשה נס... הן אנחנו רק שנים הננו...

וימהר לעשות את דרכו. ולבו של אבנר נעשה קשה עליו ולא הבין: מה הוא הנס?... לעומת עיניו עוד עמדו תמונות הדרוז: עֲבִיּוֹתיהם שחורות וארוכות, מכנסיהם אדומים ורחבים, טרבושיהם* נמוכים, רחבים ואדומים ולֻפּות** לבנות עטרום. לכל אחד חרבו על ירכו ורובה על שכמו...

לא הרחיקו האב ובנו אפילו מאה צעדים וקול שעטת־סוסים נשמע להם מאחוריהם. פני האב חורו ואבנר הפנה את פניו לאחוריו: איש רוכב על סוס דלק אחריהם...

— מי הוא זה?...

אבא לא ענה דבר, ידיו ורגליו רעדו.

הרוכב השיגם ויעמוד לעומתם. אבנר הכירו: זה

---

* כובע.

** כעין מטפחת.

היה אחד משלשת הדרוז. הצעיר שבהם. אבא נפל מלא קומתו ארצה וידו אחוזה ברגלו של אבנר, משכהו אליו וילחש ברעדה:

— שכב...

לב אבנר נעשה מר עליו. איזה כאב נעכר מלא את נפשו והחרפה כסתה את פניו... בלבו התקומם דבר־מה אשר הרתיח את כל דמו ויתחיל רועד מכעס. רגש של שנאה עזה כמות תקפתו וכאלו מעצמה התרוממה ידו והשוט הארוך צלף על פני הרוכב אחת ושתים...

— אַ... אַ?! צעק הדרוזי כחיה טורפת וקול יריה חזקה החרידה את האויר ותחריש את אזני אבנר ועיניו השכו...

— אויה לי! — נשמעה צעקתו המרה של אביו, צעקת שבר. אבנר התעורר ועיניו הֻארו וירא: מרגלו של אבא זנק קלוח דק של דם...

— אבא!... — קרא אבנר בקול פחדים ובאותו הרגע עצמו כסה את ראשו ואת פניו איזה דבר שחור ורחב, יד חזקה כברזל אחזה בערפו ותרימהו למעלה. ראשו נעשה סחרחר ונדמה לו שהוא עף באויר... ובעוד רגע לא ידע דבר מכל אשר אתו ורק קול שעטת הסוס עלה אליו כמו ממרחקים ויד בלי הרף על מחו...

ג

אבנר פתח את עיניו. חשך כסהו מכל עבר. היכן הוא? מה קרָהו? מדוע כואב לו ככה כל

גופו? מכף רגלו ועד ראשו אין בו מתום. האם חלה? ידיו ורגליו כאלו הושמו בסד; בקש להניע יד, רגל ולא יכל... חרדה אחזתו; מה זאת?... ופתאום זחה עליו דעתו ויזכור את כל מה שקרה לו... וידע: הוא מוטל לבדו בשדה, וידיו ורגליו קשורות הן... קור עבר ויסמר את כל בשרו וטפות זעה קרה פרצו על מצחו... מתי קשרוהו והוא לא הרגיש בכך?... מה הם חושבים לעשות בו? למה לא הרגוהו בפעם אחת, למה הם מענים אותו, למה עזבוהו פה לנפשו? אולי השליכוהו להיות מאכל לחיות השדה?... הוא הרגיש כי דבר מה רוחש בבשרו, כי דבר מה אוחז בצוארו כאלו להחניקו... ומה היה לאבא? האספו אותו מן הדרך אל המושבה? היודעת אמא מכל מה שקרה לו? לו ידעה את אשר עוללו לו. מה תעשה? הלא תצא מדעתה מצער ומיגון... ופתאום הרגיש כי דמעות חמות וצורבות זוחלות על פניו, זוחלות ויורדות למטה, הוא בוכה? הדמעות פרצו מעיניו כמעין, פרצו ושטפו בלי הפוגות.

אבנר בָכה, עד כי עיף מבכי ויעצם את עיניו וישאר שוכב זמן רב כמתעלף. הוא הרגיש, כי כחותיו הולכים ומעטים וכי נפשו כלתה למות. ומחשבת המות לא העיקה עליו. שויון־נפש גמור תקף אותו ויאמר נואש לחייו ויפקר את עצמו: — יהיה מה שיהיה... חשך היה מלמעלה ומסביב ודממת תהו ויהי בעיני עצמו כנתון בקבר...

מה יעשו אביו ואמו לאחר מותו? מה יהיה עם אמא האמללה?

ושוב נעשה לבו חם ודמעות שבו להחניקו ורצון עז התעורר בו לשוב ולראות את אביו ואת אמו עוד פעם אחת...

ואולי אין זה אלא חלום רע?... חולפת מחשבת־תקוה במחו ומחיה את נפשו. והוא רוצה למשש בידו את עיניו ואינו יכול ... מה טוב היה אולי היו כל המקרים הנוראים רק בעותי חלום.

אבל עיניו פקוחות... הוא עֵר... דמי עורקיו כאלו עומדים מלכת... — מה יהיה, מה יהיה? עיניו מתחילות להתרגל אל החשך והן מבחינות סלעים, סבכים... אזניו צדות איזה רחש נעלם מקרוב ומרחוק. ופתאום קול יללה של תנים, קול יבבה רועדה בא ממרחקים... כל כחותיו מתעוררים בו, הוא מת־ומם בבהלה ויושב. עיניו גדלו וכאלו הן אומרות לקפוץ החוצה.

— אלי הצילני! — פרצה צוחה מרה מפי אבנר ותחריד את הדממה מסביב. ונפשו נתמלאה על כל גדותיה תפלה חמה ליושב מרום. הלא השמים כה קרובים אליו. ה׳ ישמע קולו ויצילהו.

— אלהים, הושיעני . . . לעולם לא אשכח את שמך! . . .

ונדמה לו לאבנר שתפלתו נשמעה במרום ותשועתו לא תאחר לבוא... ועיניו מתמלאות שוב דמעות חמות וצורבות והן יורדות בלי הפיגות על פניו ונופלות על צוארו וזוחלות על בשרו...

עד כלות כחו בכה ויפול שוב אחורנית. עיניו נסגרו.

... הס, קול רחש צעדים... צעדים הולכים ומתקרבים אליו... אבנר הקיץ בחרדה ויפקח את עיניו:

איש אשר שיבה זרקה בו, עמד עליו ויבט אליו; ופני האיש עבים ונזעמים, אבל במבטו זיק של חמלה. השמע אלהים את תפלתו? השלח לו מלאך גואל ומושיע?...

ויפול אחורנית.

הבקר האיר על פני הארץ.

ד

האיש אשר עמד אצל אבנר היה אחד משלשת הדרוז, הגדול שבהם. כששמע מפי חברו את כל אשר עולל לנער העברי וכי השליכהו קשור ידים ורגלים בשדה, התחמץ בו לבו על מעשה הרשע ויתעבר בחברו הצעיר וימהר להצלת האומלל, ויברך את אללה בלבו על אשר הביאהו בעוד זמן. ויהי כי ראה את הנער מתעלף ויקצץ בחרבו את החבלים אשר קשרוהו וירם בימינו את ראשו ובשמאלו זרק על פניו מים מבקבוק החרס אשר בידו. אבנר פקח את עיניו ויבט כמתעתע.

— שתה!... צוה עליו הדרוזי במפגיע ויתן את הבקבוק אל פיו. אבנר שתה בתשוקה רבה ורוחו שבה אליו. אנחה עמוקה פרצה מבין פתחי פיו. לבו נעשה רך ודמעות פרצו מעיניו.

— אל תבכה. אין עושים לך רע, קום.

קולו של הדרוזי היה עז וקשה, אבל לא הפחיד

את אבנר, כי אם עורר בו רגש של אמונה. ויתעודד ויקם ממקומו.

— בא! ...

אבנר הלך אחריו. הוא הרגיש כאב עצום מדי לכתו, אבל הבליג על כאבו וילך. כשירדו מעט הצדה, בין הסלעים והשיחים, הגיעו לשביל צר וסלול. מתחת לענפי חרוב גבוה עמדה סוסתו של הדרוזי. זה קפץ ויעל עליה ויתן את עיניו באבנר, כאלו בקש לנסות את כחו.

— עלה!

אבנר קפץ קפיצה מהירה וישב לו מאחוריו על האֻכף. על פני הדרוזי עבר צל קל של רצון ויעלם. פניו הנזעמים היו לו כמו קודם.

★

בחצי היום באו אבנר והדרוזי אל עמק מוסב מכל עבריו שרשרת הרים גבוהים אשר ראשיהם הגיעו לשחקים. וירדו מעל הסוסה וישלחוה אל העשב הרענן, אשר שגשג ויעל עד ברכיה. הדרוזי אסף מן הקוצים אשר מסביב, עשה מדורה, חמם את הפתות אשר בצקלונו ויתנהו על העבַיה הפרושה ויניח גם גבינה ומלח.

— מה שמך, נער?

— אבנר.

— ואני — חַמְדָן. אכול.

אבנר בלע את הפתה ואת הגבינה בעודן בכפו. מיום אתמול לא בא אוכל אל פיו. על פני חמדן רחף שוב צל של רצון ויתחמק ויעלם בין שפמו וזקנו.

לאחר האכילה חבש חמדן את הסוסה ויעל עם אבנר עליה ויצאו לדרכם. אבנר הביט מסביבו וישאל את נפשו: היש פה מוצא מן ההרים? נדמה לו שההרים סגרו עליהם לעולם. ויחכה בכליון עינים לדעת את הדרך. ופתאום עצר חמדן את סוסתו ותעמוד.

— שמע, אל תפחד ואל תכעס. אנכי אקשור את עיניך.

— את עיני? ... למה? ...

— חוק לנו, אל יראה זר את מוצאי ההרים.

לבו של אבנר נתכוץ: למה מתעללים בו? ויחרד כֻלו כשעטף חמדן את ראשו ואת פניו בקפיה שחורה. חשך כסה שוב את עולמו. ראשו נעשה סחרחר. אֲבל קשה לחץ את לבו, ופתאם ידע את אשר היה לו, ודמעות חמות נאספו בעיניו. הסוסה התחילה לעלות במעלות ההרים. ונדמה לו לאבנר, שהיא מטפסת ועולה השמימה. ובכל רגע חשב, שעוד מעט ונפל לתהום אין סוף ... והדרך נמשכה ללא סוף, ולאבנר נדמה כי לא תכלה לעולם. פעמים אחדות נפגשו ברוכבים אשר באו לקראתם ויעמדו ויתלחשו עם חמדן לחש חרש. רוח קריר התחיל מנשב בחזקה, כל עצמות אבנר רעדו מקור וידע כי הגיעו אל פסגת ההרים וכי היום נטה לערוב. הסוסה עמדה.

— באנו.

לאָן באו? לאָן הובילו אותו? ...

חמדן קפץ מעל הסוסה ויורד גם את אבנר ויסר את הקפיה מעל פניו. היה ליל. בשמים נוצצו כוכבים, וכוכבים נוצצו מסביב. ולא ידע אבנר היכן כאן שמים והיכן כאן האורות אשר על פני האדמה ...

— הלילה תלין בזה ומחר אביאך אל השיך.
מי הוא השיך? מה יעשה בו ולמה יביאוהו אליו? . . .
חמדן ואבנר נכנסו דרך דלת נמוכה אל צריף אבנים נמוך וצר.

ה

ויהי ממחרת בבוקר עם צאת השמש, ויבֵא חמדן את אבנר אל השיך. בחוץ, מעבר לצריפים, תחת צל תאנה, ישב, על מרבד גדול ורחב, איש זקן, אשר זקנו הלבן ירד לו על פי מדותיו, ויבט מבט רך אל פני הנער אשר עמד לפניו. חבורת הדרוז אשר ישבו מסביב קמו על רגליהם ויעמדו.
— אל ירע לבבך על המעשה שנעשה לך. רק משגה הוא. פחז כמים עבדי עבד־אַללה. שערה משערות ראשך לא תפול ארצה. ובשלום תשוב אל ביתך.
— ומדוע קשרו את עיני? . . .
הדברים נמלטו מפי אבנר שלא במתכון, צל עבר על פני השיך ובין המסובים קם לחש חרש.
— חוק הוא לדרוז. אין לדרוז לגלות את מצפוניו.
קול השיך היה קשה ומבטו מבט זעם.
— יבא הנה עבד־אללה!
כעבור רגעי מספר נכנס הדרוזי אשר התנפל על אבנר ואביו. לבו של אבנר רעד מכעס. ועבד־אללה עמד כנכלם וראשו מורד למטה, פני השיך היו נזעמים.
— האמת בפי השמועה המתפירה, אשר הגיעה לאזני ותבַיֵּש את זקנתי: כי אחד הדרוז החוסים

קעח

בצלי התעלל במסכן השוכב על הקרקע וְילחם בנער המזוין רק בשוט?

— אמת הדבר. יד הכעס היתה בי לבלבלני.

— ספר ואשמע.

עבד־אללה ספר את כל פרשת המעשה, לא החסיר דבר.

— מה יודע עבדי חמדן?

— אם לבו של השיך טוב אלי ושתקתי.

— דבר.

עבדך שמע מפי עבד־אללה את אשר עולל לנער. ואומר: אלך ואביאהו אל השיך פן תאכלנו חיה רעה.

ויפן השיך אל אבנר:

— האם לא כחש עבד־אללה דבר תחת לשונו?

ויקפוץ עבד־אללה ממקומו ויחרוק שן כחיה רעה ויעמיד מבט של כעס ותמרורים בשיך ויאמר:

— יהודי?...

השיך לא פנה אליו, מנוחתו לא סרה מעל פניו ויחכה לתשובת אבנר.

— כנים דבריו.

וישתוק השיך רגע ויפן אל עבד־אללה ויאמר:

— יען אשר לא כחשת את האמת תחת לשונך והיתה לך סוסתך, אשר אתה רוכב עליה, והיו לך גם רובך וחרבך. ומי אשר יגע בך — דמו בראשו. אבל בהרים לא יכירך מקומך. רד אל העמק.

— אל נא באפך, שֵׁיכי! טוב לי המות בהרים מן החיים בעמק. האם בשל היהודי חדלתי מהיות עבדך?

— עבדי יורדים להלחם: האחד מול שנים, חרב מול חרבות.

— צוני, שֵׁיכִי ואצא ואכה האחד את כל היַהוד לפי חרבי!...

— דום! צעק אבנר בכל כחו ויקפוץ מול עבד־אללה. זה שלַף חרבו. פני השיך חורו מכעס.

הוציאוהו מעל פני!...

ויוציאו את עבד־אללה. ואל חמדן לא הביט השיך. ויצא תפוי ראש ואבנר נגרר אחריו.

ו

השיך לא קים את הבטחתו לאבנר: לשלחו בשלום אל אבותיו. אתא ערב וגם אתא בקר, והגאולה טרם באה. פעמים בא אליו חמדן ויבא לו אוכל ובשורת הגאולה אין בפיו. וכששאלהו אבנר מתי ישלחוהו הביתה, שתק ולא ענה דבר ופניו הזועפים התקדרו עוד יותר. ולא הוסיף לשאלהו, כי ידע ששאלתו מצערת אותו, והוא אהבו. ובלילה נדדה שנת אבנר, ויתהפך לרגעים על משכבו הקשה, אשר על רצפת האבנים של הצריח ולא יכל לישון. מחזות קשים הבהילוהו, מחשבות מרגיזות החרידוהו. יש אשר חשב, כי השיך רמה אותו ויבטיחהו על שקר ואין בלבו להחזירו אל אביו. ופתאום הבהילתו מחשבה רעה, פן מת אביו בפצעיו האנושים, הלא דמו פרץ כקלוח... ויתרומם בבהלה מעל משכבו וישב ויבט מבט תועה מסביב. האור הכהה של פתיל השמן הבוער השליך צללים עבים על הכתלים הנמוכים ועל הרצפה.

והצללים הוסיפו פחד על פחד נפשו...

— אבי!... — צרח אבנר צריחה מרה ובכית יללה פרצה מפיו ותמלא את כל חללו של הצריף העגום. הוא נפל על משכבו, תחב את ראשו בשק התבן, אשר למראשותיו, ויבך מר. שעה ארוכה בכה עד אשר עיף וישכב פרקדן על משכבו בלי אונים, עיניו הפקוחות עמדו בנקודה אחת שבתקרה ולא נעו. אבל דמיונו לא עיף ויוסף לתאר לו מחזות מבהילים: עיניו רואות את אביו מֻכה, פצוע וזָב דם מפרפר בין החיים ובין המות, עיניו רואות את אמו והיא רצה ברחובות המושבה ושערותיה פרועות, עיניה מבריקות והיא צועקת שיחזירו לה את בנה.

ופתאום זכר אבנר איזה דבר אשר צלצל באזניו כקול חבא ממרחקים...

„מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ!“

מי אמר כזאת?... הלא דוד המלך... המלך אשר אבנר אהבו כנפשו... מדוע לא יקרא גם הוא ממעמקי הצריף לאלהיו? הלא אז, בהר נענה לו. הלא במקומות האלה עשה ה׳ נסים ונפלאות עם אבותיו ויצילם מיד לוחציהם ויבטיח להם להשיב את בניהם לגבולם. ה׳ יעשה נס גם עמו, יצילהו מידי הדרוז וישיבהו לבית אבותיו... וישפוך אבנר את תפלתו החמה לה׳, כי יראהו את ידו הגדולה, כי יצילהו למען אביו ואמו וידור נדר בלבו: כשיביאהו אלהים בשלום אל ביתו והקדיש את כל חייו לעמו ולארצו!... ותשקט רוחו. נדודיו פסקו. ובבקר כשבא אליו חמדן מצאהו ישן שנה מתוקה.

ולא הפריעהו, ויברכהו ויצא.

ז

הימים עברו, חלפו ובשורת הגאולה לא באה לאבנר. האבל הקשה אשר לחצו ביום הראשון לא הוסיף עוד להכביד עליו. תפלתו חזקה את לבו ותאמץ את תקותו. לבו היה נכון ובטוח, כי יום גאולתו לא יאחר לבא. עם צאת השמש היה יוצא מן הצריף, מטפס ועולה על אחד ההרים, יושב ומסתכל בהדר הלבנון ומתענג על מראהו המרהיב עין. וירא ברועי הדרוז המוציאים מן המִחלות את עדרי הצאן והבקר אל השדה. ולצאנם אין מספר, ובקרם שמנים ועליזים וגעיתם ממלאת את כל ההרים. וירא את צעירי הדרוז היוצאים, רוכבים על סוסיהם האבירים וחמושים הם מכף רגל ועד ראש, והסוסים צוהלים והרוכבים עונים בגבורה לקראת ההרים. והוא מהרהר בימי קדם, בימים אשר אבותיו ישבו לבטח על אדמתם, אשר שם למטה בעמק ובהרים, ואין מחריד את מנוחתם, ולהם צאן ובקר לאלפים ולרבבות... ומלכים להם משלהם וגבורים המדברים משפטים עם אויביהם בשער... ויזכור בדוד הרועה, המתגרה בענק הפלשתי ומכריעהו... בגדעון, אשר יצא לבדו בלילה, הוא ונערו, לרגל את מחנה האויב... ולבו של אבנר נמלא רחשי גאון על הגבורות והנפלאות אשר עשו אבותיו ויקל לו וייטב לו... באחד הימים נכנס אל צריפו של אבנר משרת השיך וניר ודיו ועט בידו.

— אלה למה הם? שאל אבנר בדאגה. ויודיעהו

המשרת, כי השיך שם על אנשי מושבתו כופר נפשו, ועליו לכתב, כי ימהרו לשלם הכסף, בכדי שישוב לביתו.

ויבהל אבנר:

— כופר?... למה?... מה חטאתי?... ובני מושבתי עניים הם...

— כופר נפש עבד־אללה, אשר נדח בשבילך מקהל הדרוז! — אמר הדרוזי בכעס ויבט מבט של עברה אל אבנר.

— איה חמדן?...

— במה קנית את לבו... הוא מאן לשמוע בקול השיך ולהביא לך הניר ויגער בו השיך ויכעס.

ויכבד לבו של אבנר וידע, כי גם לחמדן ירע בשבילו, ובכל זאת התאושש ויאמר:

— לך ואמרת אל השיך, כי לא אכתב לאחי. עניים הם ואין ידם משיגה לשלם.

— אם כן והיית עבד לנו כל ימיך. כה דברי השיך.

רגע חשב אבנר בלבו ויחליט ויאמר:

— תן לי את הניר.

ויכתב לאבותיו כי שלום לו ויבקשם שלא לתת את כופר נפשו, כי ה' יחלצהו מצרה.

ויתן את הניר למשרת השיך.

ח

בבקר אחד יצא אבנר מצריפו ללכת להתבודד בהר, כדרכו בכל יום. ויעבור בין הצריפים אשר דבקו

כקני צפרים אל סלעי ההר ורבים מהם נחצבו בתוך עצם הסלעים. וירא כי עיני הדרוז מביטות אליו לא כתמול שלשום, וישמע את לחשם מאחוריו, לחש חרש. ויכחו לבו: על מה ולמה?

ויצא מבין הצריפים ויטפס על ראש ההר, אל המקום אשר אהב, וישב. השמש התרוממה מעל להרים ותגרש את ענני הבקר ותפזרם ותשליכם מטה אל העמק. לרגלי אבנר, בצלעותיו של ההר, תעו בין הסלעים עדרי צאן ובקר. והרועים הקטנים השומרים עליהם רבצו בין הסלעים ויכו באצבעותיהם על חליליהם. ויבט אליהם אבנר ויקנא בהם. וגעגועים חזקים תקפוהו, געגועים אל העמק, אל מושבתו, אל הסוס ואל הבקר ואל השדה... והעננים אשר נמלטו אל העמק חלפו גם הם ויתגלו הנחלים היורדים מן ההרים ומתפתלים כנחשים ועוברים בעמק ונבלעים במרחק ומראיהם לעיני השמש ככסף נוצץ... ויתגל החרמון השליט על העמק, ויבט אל הלבנון כענק המתגרה בחברו... ולבו של אבנר רחב למראה חרמונו: גם ראשו לבן ומתנשא לשחקים...

רחש צעדים העיר את אבנר מדמיונו. הוא הכיר את צעדי חמדן. ולבו נתמלא דאגה: אין דרכו לבא אל ההר... מה היום מיומים?... ופניו של חמדן היו זועפים וקודרים. וישב על הסלע אצל הנער וישתק.

— חמדן, לא הלכת היום אל העדר...

— לא.

— למה?

חמדן שתק רגע ואחר אמר:

— אינם רוצים, כי תטיל בהרים פן תְּרַגֵּל.

אבנר לא ענה. הוא ידע שהעליבוהו קשה ולבו נתכוץ. ובהביטו אל חמדן ידע, כי גם לו רע בגללו ומצוקת נפשו גדלה.

וישב אבנר כל הימים בצריף ולא יצא עוד אל ההר. חמדן הרבה לשבת אצלו. ישב בדממה על הקרקע ופניו נזעמים. ורק לפעמים הרגיש אבנר את מבטו, מבט חבה, עליו. וידע כי חמדן אהבו, ואף הוא אהוב אהב אותו מאד.

ט

פעם בבקר נכנס חמדן אל אבנר ופניו היו זועפים וקודרים יותר מבשאר הימים.

— חמדן, בשורה רעה בפיך?

— לא. היום אתה הולך לשוב לביתך.

אבנר נבהל. לבו נבא לו, כי דבר רע הוצק בבשורה הטובה הזו.

— והכופר?

— השיך מחל.

ופתאום נתעורר בלבו של אבנר חשד קשה.

— חמדן, העוד אבי חי?...

— התחת אלהים אנכי, כי תשאלני? — ענה חמדן בחמה ולא הרים את ראשו המורד ארצה.

ולבו של אבנר קשה כאבן. התחילו להתכונן אל הדרך. חמדן בקש את אבנר, כי יאכל לפני לכתו, אבל האֹכל עמד בגרונו.

— לא אוכל... נאכל בדרך...

ויצאו החוצה. לפני פתח הצריף עמדו שתי סוסות חבושות.

— למי הסוסה השניה?...

— לך.

— חמדן!... — קרא אבנר בעליצות ויפול על צוארו.

אך כשיצאו שני הרוכבים מאחורי הצריפים נגש אליהם דרוזי מזוין, בידו האחת עצר בסוסתו של אבנר ובידו השניה השליך על פניו קפיה שחורה ויעטפהו ויקפץ ויעל על סוסתו וידפוק בה.

— חמדן?!... קרא אבנר כאלו בקש על נפשו.

חמדן לא ענה דבר.

★

כשנגלו לעיני אבנר מעל ראש האחרון שבהרי הלבנון העמק בכל רחבו והחרמון במרום שיאו, לא ידע את נפשו. רגש של גיל ורגש של עצב התרוצצו בקרבו יחד. פעם בקש לשיר ולחבק את כל העמק ופעם בקש לבכות, לבכות. איזו חזות קשה לחצה את לבו ותענה את נפשו, איזה קול נעלם לחש לו על אזנו, כי רעה נגד פניו וכי תפלתו אשר שפך לאלהיו ממעמקי הצריף נשמעה רק למחצה.

— ומה נדכאים כה פני חמדן ולמה מהר הצבוע — ככה קרא בלבו לשיך — לשלחו חפשי לנפשו?...

אבנר והחמדן ירדו מעל סוסותיהם ארצה.

קפו

— הנה ארצך — אמר חמדן ויבט ברצון אל אבנר. ורגש אושר תקף את הנער ויבט בתודה ובחבה אל חמדן. אך פתאום נעשה שוב עצב ויאמר ברוח נכאה.

— אבל אתם נלחמים בנו על הארץ הזאת... אתם אומרים, כי לכם היא...

— לא. — לכם הארץ הזאת. שונאים אתכם עליה — לכם היא. אבותיכם ואתם שופכים את דמכם עליה — זרים לא יעמדו על הדם.

עיני אבנר נוצצו מדמעות גיל ואושר. נדמה לו, שקול אלהים מדבר מפי חמדן.

— אבנר, אל תחוסו על הדם — אל תבכו להולכים... בדמכם תגאל ארצכם.

אבנר נפל על צואר חמדן וינשק את פניו העבים והגסים ויבך.

חמדן התעורר כמו ממחשבת פתאום ויאמר:

— אבנר! השלך מעליך את מעילך. פשוט את כתנתך.

ומדי דברו השליך מעליו את לבושו ואת כתנתו ויעמד לפני אבנר ערום כביום הולדו. אבנר לא פקפק ויעש כמוהו.

— אבנר, ערומים אנו. ככה ילדונו אמותינו. הא לך כתנתי — לבשנה. תן לי כתנתך — אלבשנה. אחים אנחנו מבטן ומלידה. דמי — דמך. דמך — דמי.

אבנר לבש את הכתנת העבה והגדולה של הדרוזי. חמדן משך על בשרו בעמל רב את כתנתו של אבנר, עד כי נתפקעה. וילבשו את בגדיהם.

— אחי, נפרד. לך לארצך. ואנכי אשוב לארצי.

לא, אל תעליבני, אחי! אל בית אבי אביאך, אל אמי אוליכך לא ארפך. וברכוך על חסדיך עמדי.
לא. אל תפצור בי. נדרתי: לא תדרוך כף רגלי בעמק הזה. רק אם יצעקו דמיך אלי, אבוא, פה, על ההר הזה נבוא להתראות שנה בשנה.
חמדן שתק רגע ויוסף:
— הסוסה, שאתה רוכב עליה, בת סוסתי היא ובנים אין לי — לך תהיה, ירושתך היא.
ואת הרובה הזה קחהו לך. הזָהר. מות בו. אף פעם לא יריתי בו שלא להמית.
ויפלו האחד על צואר רעהו וישקו זה לזה ויפרדו וילכו איש לדרכו, איש לביתו ולארצו.

פרק שני

א

ימי מהומה ומבוכה באו לחרמוניה. ביום ההוא לפנות ערב, כשנשמעה במושבה היריה ממרחק, ידעו הכל שזו היא יריה דרוזית, כי הרובים אשר להם כלם מַרְטִינִים*. וירגישו ביריה ריח של דם. ויקם רעש ושאון במושבה. הנשים זעקו את ילדיהן והגברים תפשו את כלי זינם המעטים ויצאו אל השער. בראות

* מַרְטִין — רובה צבא.

אמו של אבנר, אשר שמעה את היריה ותרא את הבהלה, כי בעלה ובנה עוד טרם שבו מן השדה, ויפול עליה לבה ותרץ אל השער כל עוד נשמתה בה. הראשונים אשר באו אל השער עוד ראו את הרוכב הדרוזי, הדוהר לעומת ההרים. וכשראו את הסוס ואת השורים של אבי־אבנר מתהלכים לנפשם בדרך, וידעו כי פגע הדרוזי באב ובבנו ולא נשארה בהם כל נשמה. וירוצו כלם אל עבר הדרך, ואמו של אבנר בראשם, כשהיא צועקת ומילללת ותולשת את שערות ראשה. ובבואם וימצאו את אבי־אבנר מתבוסס בדמו על המסלה ובנו אין עמו...

—אבנר, בני אבנר, אַיֶכָּה?! — צעקה האשה כמטורפת ותפול מלא קומתה ארצה ליד בעלה ותתעלף. בעמל רב הביאו החרמונים את הבעל ואשתו אל המושבה. וישלחו רץ אל המושבה הסמוכה הגדולה להבהיל את הרופא.

וכששב רוחו של אבי־אבנר אליו ספר את כל אשר קרה לו ולבנו. הוא ראה איך לקח הדרוזי את אבנר עמו וימלט... האם היתה כמתעתעה. פעם בקשה לרוצץ את ראשה אל הקיר, ופעם נפלה לרגלי האכרים ותתחנן להציל את בנה.

והחרמונים היו אובדי עצות. מי הוא האיש אשר ישליך את נפשו מנגד לרדוף אחרי הדרוז בלילה אל ההרים והם לא ידעו את שביליהם, וכלי זין מתוקנים אין להם, וסוסיהם כבדי לכת. ועוד הם נמלכים בדעתם מה לעשות, וחשך כסה את כל הארץ ואימה נחה על המושבה הקטנה. מי יודע, אם לא יתנפלו

הדרוז בלילה על המושבה? ואיך יעמדו על נפשם והם המעטים, והאויבים רבים ומרי נפש ומזוינים...

אבי אבנר נאנק דֹם במטתו. כאבו גדל מאד. והתעלפות קשה תקפתו לרגעים. בחצי הליל באו חילים מעיר המחוז והאכרים נרגעו מעט, וכאור הבקר בא הרופא של המושבה הגדולה וגם חבורת רוכבים מזוינים של צעירי המושבה. ורוח חדשה לבשה את חרמוניה הקטנה, ויצאו הם ושכניהם והחילים אל העמק ואל ההר להתחקות על עקבותיו של אבנר.

הרופא אמר, כי הפצע של אבי־אבנר מסוכן מאד, — החץ נגע בעצם. ויצו להוביל אותו אל בית החולים אשר בעיר. ויובילו את הפצוע ואת אשתו העירה. וחרמוניה נבוכה ואבלה מאד.

ב

הרוכבים, אשר יצאו לבקש את אבנר, שבו במפח נפש. עקבות הדרוז הגיעו עד להרי הלבנון, ואל ההרים לא העיזו לבא. לא הם ולא החילים המעטים אשר לרשות.

עוד אלה מספרים ובשורה רעה הגיעה מן העיר: הרופאים חתכו את רגלו של אבי־אבנר, כי דלקת אחזה בעצם וסכנת מות מרחפת עליו. ויתהלכו החרמונים מדוכאים ורצוצים. והנה עוד בשורה: שיך הדרוז שלח על־ידי רץ להודיע, כי אבנר שבוי בידו ולא ישלחהו לנפשו עד אשר המושבה תשלם כופר נפשו... בתחלה שמחו החרמונים שעוד אבנר חי,

ואחד מהם רץ לאבותיו לבשרם את הבשורה הטובה. אבל אחרי כן שבו היסורים לתקפם: מאין יקחו הכופר וכסף הגורן כבר אזל מכיסם, והמלוים אשר בעיר קפצו מהם את ידם זה כבר...

וירבצו היסורים כאבן מעמסה על לבות החרמונים וידכאום עד עפר. וישלחו שליחים אל כל המושבות, כי יעמדו להם בשעת צרה להלותם את הכסף לצורך פדיון־השבוי. והם הריקו את הפרוטות האחרונות שבכיסיהם. ואיש, איש פקד את בקרו לבחור מהם למכירה. ובעוד הם עושים כה וכה ובשורה רעה מן הראשונות בעתתם: אבי־אבנר מת במכאוביו הקשים.

ויקומו כל בני המושבה כאיש אחד, וילכו העירה לתת את הכבוד האחרון לאחיהם המנוח. ובעודם בחצי הדרך ראו מרחוק עגלה באה לקראתם. ובעגלה ישבה אשה פרועת שער וקמוטת פנים ועיניה השחורות זרקו נצוצי אש זרה. ולא הכירוה החרמונים — הזאת היא אם־אבנר?...

וישובו כלם חפויי ראש אל המושבה, ואבל כבד פרש את כנפיו השחורות על כל הסביבה הקרובה והרחוקה. ויתאבלו העמק וההר יחד עם החרמונים על מות אחיהם.

ג

ככל אשר הקריב אבנר אל חרמוניה גדל לחץ לבו. רק ימים מעטים עברו מן היום הנורא ההוא, אשר הפריד אותו מעל אדמתו ומעל מושבתו, ובכל זאת נדמה לו, כי עברו כבר ימים ושנים. הנה בתי המושבה

הקטנים מרחוק... לבו פועם בחזקה... אבל הבתים נראו לו כאבלים. איזו עצבות מרחפת על כל הסביבה, ולבו מתכוץ. על מה ולמה? הנה אחיו החרמוניים שמה על פני השדה, ולבו מתמלא רגשות אהבה אין קץ לאנשים האלה. תמיד היה רחוק מהם, ועכשיו... הוא היה מושיט את ידיו ומחבקם כלם יחד. מה אהובים הם לו!... ושוב מערב את שמחתו איזה רגש זר. מה ינבא לו לבבו?

פתאום עצר בסוסתו. עיניו דבקו במקום אחד על פני הדרך. פניו נתכרכמו, לבו התקומם והתחיל נושם בכבדות. אש הוצתה בדמו... הוא קפץ מעל הסוסה ויפל מלא קומתו ארצה על פני הדרך. פה, במקום הזה נשפך דם אביו...

והאכרים אשר עמדו בשדה עזבו איש איש את כלי עבודתו ויהפכו את פניהם אל הרוכב, הבא אליהם מן ההרים. ויביטו אליו בפחד ובתמהון: מי הוא זה הבא שוב אליהם? וכשראוהו נופל על פני האדמה, ויהי הדבר כחידה בעיניהם. ופתאום קרא האחד בפחד ובחדוה:

— הלא זה אבנר הבא אלינו?

— אבנר, אבנר!... צעקו כלם קול אחד וירוצו אל עבר פני הדרך.

— רוצו אל אמו... בשורה!...

ואבנר מהר ויעל על סוסתו ויעף כחץ מקשת אל שערי המושבה ולא פנה אל האנשים הקוראים לקראתו בשמחה. בשער המושבה עמד. לפניו נצבה אמו. ויקפוץ ארצה ויפול על צוארה. היא עמדה כבול עץ...

— אמי, היכן אבא?...

האֵם לא ענתה דבר ואבנר לא הוסיף לשאול. הוא צנח על פני הקרקע, חבק בידיו את רגליה ויכבש בהן את ראשו.

ד

עברה שנה מן היום אשר שב אבנר משביו. למן היום הראשון אחרי קומו מישיבת האבל התמכר לעבודתו בשדה ובחצר. ובשנה ההיא לא היתה בכל המושבה גורן כגרנו. עטיני פרותיו היו מלאים חלב. בכבשותיו לא היתה משכלה. סוסו רחב ושמן ומדי שובו בערב מן השדה נשמעה צהלתו מסוף המושבה ועד סופה. ולסוסתו לא דמתה אף אחת מסוסות העמק. וכל אנשי העמק וההר קנאו בו. הבדוים מעבר לירדן באו להתחרות עמו במרוץ וינצחם. וישקלו על ידו מלא חפנים זהב מחירה, והוא צחק להם: בעד כל הון לא ימכרנה! ועוד דבר היה לו אשר אהב וישמרו כאישון עיניו: רובהו. הרובה אשר נתן לו חמדן במתנה. בלילה, בלילה יוציאהו מארגזו, ינקהו ויצחצחהו, יסתכל בו בחבה ויצפנהו.

אבל רוחו היתה מדוכאה. אף פעם לא נשמעה קול שירתו לא בשדה, בלכתו אחרי המחרשה, ולא בדרך, בשבתו על עגלתו המלאה אלֻמות שעורה וחטה, וכל מכיריו נדו לו: דמי אביו צועקים אליו מתוך האדמה. ואבנר לא ידע את הדבר המציק לו. תולעת מצצה יומם ולילה את דמו. רגש קשה ונעלם הכביד עליו וידכא עד עפר את נפשו. רוח של שממון קשה

תקפהו וימלא את נפשו. אמו בקשה לנחמהו, אך הוא לא קבל תנחומיה. חבריו אשר אהבוהו ואשר התגאו בו, מיום אשר היתה לו ההתנגשות עם הדרוזי, חפצו לעודד את רוחו, ולא עלתה להם.

פעם חמדו להם חבריו לצון ויאמרו:

— אבנר מתגעגע אל ההרים, אל הדרוז...

ויבט אבנר אליהם במבט של כאב נעכר. ויבהלו ויחדלו ממנו, כי ידעו שנפשו חולה בו.

פעם נעלם אבנר ימים אחדים ולא נודע מקומו. לאמו אמר, כי ילך אל הבידווים, מעבר לנהר, בעסקי הצאן. אבל חבריו ארבו לו ויראו, כי שם פעמיו אל ההרים ולא ידעו את חידתו. ורק החרוב הרם והמצל, העומד בצלע ההר אשר על גבול הלבנון, ידע את סודו. כל הלילה ישבו שני האחים מתחתיו. אבנר היה עצוב ונכה רוח. בקש חמדן לגרש את הרוח הרעה אשר בעתתו וינחמהו על מות אביו. אבל אבנר לא ענהו דבר, ורק בכה בכה בין זרועותיו. אבנר חפץ להביע את צערו לאחיו למען ירוח לו, ולא יכל... ויתעצב חמדן אל לבו ויחשוב: דם אביו צועק לו...

ה

העבודה בשדה, בחצר ובעדר כבדה מאבנר לבדו, ויבקש לו עוזר. ובימים ההם באו אל המושבה צעירים אחדים מן הגולה לבקש להם עבודה. וירא אבנר ביניהם עלם אחד ולו עינים כחולות וחולמות כעיני הנערה וימשך לבו אחריו ויושט לו את ידו וישאלהו:

— מה שמך?...

— זבולון.
— התלך לעבוד עמדי?
— אלך.
ומן הרגע הזה דבקו נפשות אבנר וזבולון ויאהבו איש את רעהו. וגם אמו של אבנר שמחה על הפועל החדש בראותה, כי נפש בנה היתה בגללו, ותאהבהו כבן. ואבנר שמר על חברו כעל אישון עינו. יחדיו אכלו, ישנו, עבדו ולא נפרדו זה מזה אף רגע. ותמיד מצאו דברים בפיהם. וישפכו את שיחם והגיגם איש בחיק רעהו. אבנר התעודד, עצבונו סר מעליו מעט. בימים שלא רבתה עליהם העבודה היו יוצאים לטיל בשדות הקרובים והרחוקים, וילכו בעמק, ויטפסו על ההר. נפשו של זבולון היתה מלאה שירה ואהבה אין קץ להארץ, ארץ האבות, אשר נגלתה לו ביפיה, ויאצל מרוח שירתו גם על אבנר ויהיו מספרים תמיד על הארץ ועל חמדותיה. מפי זבולון שמע אבנר דברים חדשים אשר לא פלל להם בראשונה. הוא ספר לו על הפורעניות הגדולות המתרגשות ובאות על עמו בגולה, על אכזריות נוגשיהם ועל העלבון הקשה שהם מעליבים אותו, בהבדילם אותו לרעה מכל האדם. חקה אחת להם וחקה אחרת לכל האנשים בלעדם. אבנר שמע ויתמרמר וידו היתה מתכוצת לאגרוף. ועוד ספר לו זבולון על הצעירים החדשים אשר קמו מתוך הגולה ולבותיהם מלאות שנאה ונקמה למעליביהם ורוצציהם. וכי נפשותם גחלים תלהטנה מאהבה ומגעגועים לארצם העתיקה, ולהשליך את נפשותיהם מנגד הם

נכונים בעד כבוד עמם, ושאיפת קדש אחת להם — להקים את הריסות ארצנו, ושבה ופרחה, ושב ופרח בה העם וחי בה חיים חדשים, חיים שאין בהם חרפת צר ועלבון אויב...

אבנר שומע ונפשו מתעוררת כמו מתרדמה כבדה, ולבו מתמלא רגשות קדש: הן לא לחנם נשפכו דמי אביו, ולא לחנם סבלו את אשר סבלו. טוב המות בארץ המולדת מחיי קלון ועבדות בנֵכר...

ויתמכר אבנר בכל נפשו לחברו ויגל לפניו את כל סתרי לבבו. וגם את סודו הכמוס, את סוד חמדן, אשר לא גלה לשום איש, גלה לו, ויקחו דברי אבנר שבי את לב זבולון ובהתפעלות שמע את כל הדברים שספר לו על שבתו בין הדרוז בהרי הלבנון.

וכשהלך אבנר אל ההרים לראות את חמדן, לקח עמו גם את חברו, את זבולון, אחרי אשר הפציר בו בחזקה להראות לו את ההרים ואת חמדן.. אך ראה חמדן את האיש הזר אשר בא עם אבנר, ויתכרכמו פניו ורוחו הטובה לא היתה עליו. אבנר הציג לפניו בעליצות נפש את חברו, והוא רק נהם דבר מה מבין שפתיו וידום. וכל אותו הליל שתק חמדן שתיקה קשה. ויחר לאבנר עד מאד, על אשר הכעיס את אחיו ויבקש לפיסו בדברים טובים ורכים, ויתרפק עליו באהבה, אך לא עלה הדבר בידו. ולפני עלות השחר, כשנפרדו האחים, לחש חמדן בתרעומה:

— חללת את שבועתך...

ועוד בטרם אשר הספיק אבנר לענות דבר, דחק חמדן את סוסתו ויעלם בין ההרים.

לתקופת השנה, כשבא אבנר אל ההרים, חכה עד בוש, וחמדן לא בא.
ובלב כבד שב אבנר הביתה.

ו

ביום שבת אחד ישבו אבנר וזבולון על הגבעה אשר מסביב למושבה, ויתענגו בלי אומר ודברים על מראה הטבע. ולא יכלו לגרוע עין מן החרמון, מן הלבנון ומן העמק. בעיניו השחורות של אבנר שכנה מחשבה עמוקה מהולה בצער.

ועיניו התכולות של זבולון תעו במרחק בין ההרים וחלמו את חלומן הנצחי.

פתאום התעורר ויפן אל חברו ויאמר:

— אבנר...

אבנר נשא אליו את עיניו.

— המחרשה, הגירן ועדר הכבשים — אמר זבולון,— אתה מוצא בהם ספוק לנפשך?

אבנר הביט אל חברו מבט תָּמֵהַ: מעולם לא שאל את עצמו שאלה כזאת, ובכל זאת נדמה לו באותו הרגע, כי שאלה זו מנקרת זה כבר במוחו וכאלו גנובה היא מאתו...

— לא, זבולון...

— גם אנכי, אבנר.

שני החברים נשתתקו וישבו שקועים בהרהוריהם.

— אבנר... אנכי חושב זה כבר... אבנר, אתה שומע לי?...

— כן, זבולון...

— אנכי חושב: מדוע אין חלק לנו בלילה?... החשבת בזה, אבנר?... רק הימים לנו והלילות להם, רק להם... בלילות כלנו ישנים. בכל המושבות הכל ישנים... ערים רק הם...

— צדקת, זבולון — לחש אבנר: — אנחנו מפקידים בידיהם את עצמנו ואת כל אשר לנו.

— אנחנו לא נדע את יפי הלילה וקסמיו — אמר זבולון: לא נדע את סכנתו ונצחונו... אנחנו ישנים... דמנו נרדם... אין בטחון בשֵׁנה. ישֵׁנים תמיד רק החלשים... עיני אבנר נפקחו לרוחה. הוא הביט אל חברו מבט של התפעלות: הרי אלו היו מחשבותיו ורגשותיו כל הימים והוא לא ידע להביע אותם בדברים...

— זבולון, מה צדקת!

— אבנר... אבנר, זה כבר חפצתי להציע לך דבר מה, ולא החלטתי... נעזוב את המחרשה ואת העדר והיינו... נהיה לשומרי המושבות בלילות... את העבודה בשדה תמסור לפועל חרוץ... אבנר, כל האכרים יעבדו ביום ואנחנו נשמור עליהם בלילות... בידינו יפקידו אחינו את עצמם, את רכושם, את כל אשר להם, ולא בידי זר... עינו אבנר הבריקו ברק של שמחה ואושר. ככה ישמח האיש אשר מצא פתאום את הבטוי הנכון למחשבה אשר העיקה זה כבר על מוחו והטרידה את מנוחתו. הוא לא הסיר אף רגע את מבטו המלא התרגשות מעל חברו...

— אבנר, בלילה, בשכל אחינו יהיו נמים

כת שנתם, אנחנו נהיה ערים...האהבת את הליל?...
עת כל צל של אילן כמו קושר עליך קשר...כל אבן וכל שיח אורבים לך... והסביבה מלאה חשד ומאות עינים מצפות אליך ומאות אזנים שומעות לך ודממת מות מעיקה עליך... האהבת?... ואנחנו נרכב על סוסינו, רובינו בידינו, שוחקים לכל פחד וחרדה. כמה יפה הלילה!

— זבולון — קרא אבנר ויקפוץ ממקומו — תן לי את ידך!

זבולון קפץ אף הוא ויושט את ידו לחברו.

— זבולון, נשבע נא היום שבועת אחים: אחים נהיה לחיים ולמות!

— נשבע, אבנר!

— זבולון, יהי החרמון עד בינינו: שומרים־אחים נהיה מן היום הזה והלאה... רק המות יפריד בינינו, רק המות יפיל את כלי־זיננו מידינו!...

— אמן!...

שני החברים נשקו זה לזה.

— זבולון, הזוכר אתה את דברי חמדן, אשר ספרתי לך?...

— על הדם?...

— כן...

— דבריו צדקו... אבל לא רק בדם — כי אם גם בזעת העובד. בשני אלה תגאל הארץ. ובמקום שזעת העובד ודם הלוחם מתערבים, מי יעמד בפניהם?...

אבנר וזבולון ישבו בשערי ירדניה עם שקיעת החמה, וישמעו את זרמו הלוחש של הירדן. זבולון ספר דבר מה באזני חברו וזה שמע בתשומת לב מיוחדה.

— בטוח אתה, שהראש שלהם דרוזי?...

— כל ,הלשונות׳ מעידות על זה, חקרתי ודרשתי הרבה...

— ואיש מכם לא ראה אותו?

— לא. חבורתו מסודרה היטב, אין איש מהם יוצא ביום ואין איש יודע את מחבואם...

— האם הלכתם מסביב להרי גלבוע?

— הלכנו.

— לא יאומן שדרוזי יבוא הנה. הם אינם עוזבים את הריהם, ומי שעוזב, הולך מזרחה.

— הוא מתכון ביחוד אלינו, אל מושבותינו. איננו נוגע בכפרים. ואולי בא בכונה לשם זה?...

— הלא בחרמוניה השלמנו עם הדרוז, ומאז אין איש מהם נוגע בנו לרעה. נפלא הדבר...

— כן נפלא...

— ואתם חוששים להתנפלות מזוינת על גדעוניה?...

— כן. חוצפתם נעשית מיום ליום יותר גדולה. הם משתמשים בהתרגזותם של פלחי* ההרים על דבר האדמה, שלקחה מהם גדעוניה ומגרים אותם בנו. אויבים לנו עתה מימין ומשמאל. אתמול גזלו פלחי

* עובדי האדמה.

החרים בקר מן העדר בעצם היום, ורק אחרי תגרה חזקה הוצאנום מידם.

— מעשים כאלה וכאלה קרו בכל המושבות בימים הראשונים לשמירתנו... השכחת את הגנבות בירדניה, בתבוריה, במשמר ובמצפה?... עד אשר נפל פחדנו עליהם...

— כן... אבל לו ראית את חוצפתם ועזותם... ולו שמעת את דבריהם... רק יד נוקם ונוטר בדבר.

עוד הם מדברים ועינו החדה של אבנר בחנה על פני האופק עמוד של אבק ההולך ומתנשא על פני הדרך.

— זבולון, רוכב אני רואה בדרך הבאה מגדעוניה...

זבולון התעורר וישא את עיניו כלפי מערב־דרום.

— אמנם כן... הרוכב דוהר... לבי מנבא לי שבשורה רעה בפיו... כי כן נדברנו אתמול בעת המועצה: אם יהיה סמן רע, יודיעו לנו.

שניהם קמו ויכנסו אל החצר הקרובה אשר בקצה המושבה. ובעוד רגעי מספר יצאו רוכבים על סוסיהם ורוביהם בידיהם. הרוכב אשר ראוהו מרחוק, התקרב אליהם ויעצור את סוסתו המכֻסה כלה קצף לבן...

— שלום לכם, גבורי החיל!

— שלום, שלום לקרוב ולרחוק!

— ולנו אין שלום...

— מה הבשורה אשר בפיך?

— בעצם היום התנפלו קבוצת רוכבים על הפועלים אשר בשדות גדעוניה ויגרשום מן השדה...

— ואתם?...

— עד אשר באו מן המושבה נמלטו הרוכבים אל ההרים...

— ולא דלקתם אחריהם?

— דלקנו ולא השגנו איש...

אבנר שם מבט של נזיפה ברוכב וזה הוריד את עיניו למטה.

— ואתמול שמעו אחדים מן הפועלים מפי עוברי דרך, כי באחד הלילות הקרובים יתנפלו על גדעוניה ויעשו בה כלה...

— „כלה יעשו בה... נו, נו!" עוד נראה איך יפול דבר — קרא אבנר בהתרגשות ויפן אל זבולון:

— זבולון, אנכי הולך הלילה לגדעוניה... ואתה לך למצפה ושמרת הלילה בשבע עינים את הגורן... עוד כל התבואה בגורן...

— לא, אבנר, כי עמך אלך!

— חלילה לך! מצפה צריכה הלילה לשמירה מעולה... ואנכי — סוסתי ורובי עמדי! ומדי דברו העיף מבט של חבה על סוסתו וידפוק בה. היא נעקרה ממקומה, קפצה ובעוד רגע נעלמה בתוך העמוד של אבק אשר התרומם על הדרך. זבולון עמד רגעים אחדים תפוש במחשבותיו, אחרי כן הניע בראשו, כאלו מתוך הסכמה למחשבה שנולדה במחו ויט את סוסו הצדה לעבר פני מצפה. הרוכב מגדעוניה מהר בעקבות אבנר.

ח

חשך כסה את שדות גדעוניה, אשר לרגלי הרי הגלבע, כשהגיעו אבנר ובן לויתו אל הגבול. צורות

ההרים התבלטו מתוך החשך ונדמה שאיזה צללים־רוחות לוחשים על אזני הרוכבים השנים לחש של חשד, כאלו בקשו לגלות להם טפח מהסודות ההולכים ומתרקמים באפלה. ואבנר ידע: צלעות ההרים, הרי גלבע המקוללים, מקום מוכן לפורעניות הם מאז ומקדם. מרחוק נראו לאבנר אורות המושבה הנוצצים במנוחה, וידע: כל דבר אסון לא קרה לה. ויקל לו. פתאום עצר את סוסתו ויתן אות לחברו לעשות כמוהו, אזנו החדה הבחינה בתוך דממת הליל איזו תנועה קלה. וגם סוסתו זקפה את אזניה הקטנות ותניע לאט, לאט בראשיהן החדים. אבנר השת את ראשו על צוארה של הסוסה ויתגור את כל כח רְאִיָתו להבחין דבר במרחב. עינו לא ראתה כל דבר, אבל אזנו תפסה ברור: שאון קל של פרסות סוסים על אדמת הטְרָשִים* אשר לרגלי ההרים.

„יוצאים ממחבואם"... לחש אבנר לנפשו.

הוא ירד לאטו מעל סוסתו וישתטח מלא קומתו ארצה. שוב שלח את מבטו כלפי ההרים. העין לא תפסה כל דבר, אבל האזן לא חדלה משמע.

ויתרומם ויגש אל חברו ויאמר לו בלחש:

— להקת רוכבים אנכי שומע לרגלי ההרים. סִמן רע הוא. לא דרך המלך שמה ולא מרעה. והרוכבים פניהם לצד גדעוניה. שמע את אשר אנכי אומר לך: לך אל המושבה. וזאת תעשו: כל גבר חרבו על ירכו ורובהו על שכמו. את כל האורות תכבו, — ואמרו ישנים אתם. ויצאתם מאחורי הבתים וחכיתם דום ורק

* אדמת סלעים.

אם יתקרבו אליכם כמטחוי החֵץ, וירִיתם כלכם פעם אחת. תתכונו אל רגלי הסוסים ולרגלי הרוכבים. הזהרו מן הנפש, ואל תתרחקו מן הבתים, פן שמו אורב לנו מן הצד השני, והיה כי תתרחקו ויהיו לכם אויביכם מפנים ומאחור.

— ואתה?...

— אנכי אשאר בזה, אתחקה על עקבותיהם. ואם אראה כי טרם התכוננתם ועצרתי בהם בזה עד כי תתכוננו.

— לבדך!...

— אַל דברים! אל המושבה. וכי תשמעו יריות פה, אל תמושו ממקומכם כל עוד לא תהיו נכונים. בקרנות הבתים תאחזו ואל תצאו. אתם תראו אותם והם לא יראוכם.

ומדי דברו הוציא שקים מן השקים שעל סוסתו ויקשר בהם את רגלי סוסתו של חברו לבל ישמע קול שעטתה.

החשך בלע את הרוכב. אבנר נשם נשימה עמוקה, כמו רָוח לו. הוא העביר בידו על חלקת צוארה של סוסתו, כאלו זרזה לעמוד לימינו בעת צרה והיא העמידה בו את עיניה הגדולות והעגולות המלאות מסירות אין קץ. את רגליה אין אבנר צריך לקשור בשקים: היא יודעת את הלכות הליל. כחתול תתגנב ללכת ושעטתה לא תשמע. אבנר אהבה על זה כפלים.

לבו של אבנר פחד ורחב. הוא ידע שהפעם מתרחש מסביבו דבר אשר יעמידהו בנסיון. היעמוד?...

עינו בחנה בחשכה, במרחק של ערך מאה צעדים, עץ. ויוכב ויט לאט את סוסתו כלפי העץ. ויעמוד מאחוריו ופניו אל ההרים.

„אם יהרגו את הסוסה — אתבצר על העץ“.

מחשבתו נפסקה. השעטות נעשו ברורות יותר ועינו כבר התחילה להבחין במרחק את צללי הרוכבים...

„האמנם?...לא חשבתי, שהם כה קרובים...“

אבנר וסוסתו הפסיקו את נשימתם. הוא השח את ראשו ויבט. כן. אלה הם צללי הרוכבים, ההולכים ומתקרבים. ידו הסירה את הרובה מעל שכמו ויבחינהו רגע בעיניו ויכוננהו מול הרוכבים...

הרוכבים הגיעו עד לעומת העץ. מבטו של אבנר פנה כלפי המושבה. האורות נוצצו כבתחלה.

„טרם התכוננו...“

לחצה דאגה את מחו.

„לעצרם“...צוה עליו איזה קול מפנים נפשו. ויתן אות ליושבי המושבה כי יתכוננו.

— אוּ — אוּ! צעקו הרוכבים בהפתעה ויעמדו.

— לנו או ל„יהוד׳?...*

— הטו הצדה, או כי יפגע בכם חצי!

עוד טרם גמר אבנר את דבריו וחץ שרק, חצה את האויר ויתקע בין ענפי העץ, ובו ברגע עף חצו של אבנר ויפגע ברגליה של אחת הסוסות ותהמה מכאב ותתרומם ותפיל את רוכבה ארצה...

— רובהו של חַמְדָן! בוגד!...קרא פתאום קול של הפתעה מבין הרוכבים ויקפוץ למול אבנר.

* ליהודים.

„היכן שמעתי את הקול הזה"?...

וידפוק אבנר בסוסתו ויצא לקראת אויבו. שני הרוכבים התנגשו זה בזה.

זוג עינים שחורות ומלאות שנאה ובוז נתקעו בפני אבנר.

— אַ!... אתה!...

חרבו השלופה של הרוכב התנוססה על ראש אבנר...

— עבד־אללה!...—מחצה מחשבה־חץ את מח אבנר. אש הוצתה בדמו, ויורו ישר אל לב הרוכב. אש הבריקה ותאר את פני הרוכב שָׁוְא. הוא לא הוציא אף קול צעקה מפיו ויפול מלא קומתו, כמשא כבד, מעל סוסתו ארצה. הרוכבים צעקו צעקה של בהלה ויתנפלו על אבנר. ובאותו רגע נשמעו יריות תכופות מעבר ההרים וקריאות:

— הננו!...

אלה היו זבולון וחבריו.

ט

לסוף שבוע ימים בא רוכב אל ירדניה ודברים בפיו אל אבנר מאת חמדן:

— אל תירא. ומנקמת משפחתו של עבד־אַללה אל תֵּחת; אחיך וגואל דמך חי.

יהודה

יהודה

ספור

א

צללי הערב ירדו בבת אחת על פני כל הארץ. יהודה ישב לחוף הים תפוש במחשבותיו ולא הרגיש במעבר המהיר שבין היום והליל. וכשהתעורר ממחשבותיו תקפוהו הצללים מכל עבר. מראה הים, אשר היה לפני רגעי מספר כחול, הפך שחור. גם החול הכתום אשר לרגליו נעשה שחרחר. איזו חרדה פתאומית תקפה את לבו, והוא לא ידע פתרונה. הוא אמר לצחוק לו לעצמו על חרדה זו, ולא יכל. הצחוק כאלו נתאבן על שפתיו.

— איך דבר!... — אמר בקול רם. וצלצול קולו עלה כה יתום ועגום בתוך הסביבה הריקה והשוממה, שהבהיל עוד יותר את לבו.

— מה זה היה לי?... — שאל שוב בקול רם, אף כי ידע היטב את סבת חרדתו: הן הוא היה עכשיו יחיד על חוף הים, במרחק של שעה וחצי מן המושבה. והדרך שוממה ומלאה חול ובצות. ובין לגבעות החול — אהלי הבידוים, השומרים עָברה למושבה

על אשר תפשו את האדמה, שהם חרשוה וזרעוה קודם. ובבצות רובצים חזירי־בר — לפי דברי הבידווים — והבצות עמוקות הן ורק שבילים צרים עוברים ביניהן.

— איזה שד מתגרה בי היום?... זה צחוק!...

ושוב צלצל קולו כה יתום ועגום בתוך הסביבה הריקה. וצחוקו, אשר בא אחרי קול הדברים, היה עלוב וחסר־בטחון.

בקפיצה אחת נגש אל סוסו, הקשור אל אחד הסבכים הבודדים אשר על החול, התיר את קשורו, שם רגלו הימנית ברכְבה ובקפיצה מהירה עלה עליו.

— יאללה!

חרדת הרוכב לא נגעה בסוסו. הוא היה שקט מאד. ובצעדים מדודים יצא לדרכו. ומנוחתו של הסוס השפיעה גם על יהודה: הוא הרגיש את עצומו יותר בטוח, על שפתיו הופיע בטוי של רצון, ויִפֶן אל עבר פני הים, כאלו בקש לברכו לפני לכתו ולהודות לו על השעות הטובות, אשר התיחד עמו לפנות ערב. הים השתרע עטוף עלטה. ומתוך העלטה התבלט לבֶן הגלים, אשר השתברו אל סלעי החוף. ועלטה זו וקצף זה של הגלים, כאלו רעמו פניהם אל הרוכב, כאלו כעסו עליו על עמדו בשעת ערב גלמוד על שפת הים ומפריע את בדידותו הקודרה. לחשו של הים היה מלא איזה רגש חשוד.

ושוב תקפה החרדה את לבו. לאט, לאט הפנה את פניו מעל הים, כאלו פחד להפנות לו את ערפו בפעם אחת, וידחוק ברגליו את סוסו. זה התפעל

לתנועתו הבלתי רגילה של בעליו, אשר יחס של רוך וחבה היה ביניהם כל הימים, ויעש ברגליו איזו תנועה משונה, כאלו אמר לבעוט במי שהוא, ויקפוץ קפיצות כבדות אחדות בתוך החול הרופף, ויחזור שוב להלוכו השקט. הקפיצות המשונות של הסוס טלטלו את כל גופו של יהודה. חרדת נפשו גדלה ביתר שאת. הוא בקש לזרז ולאמץ את עצמו, אבל קולו מת על שפתיו עוד בטרם יצא לחללו של עולם, כל דהרת סוסו העירה בו רעד קל מבלי אשר יכיר בזה. בתנועה אינסטינקטיבית משך לאחורו את רסן הסוס, כאלו אמר לעצרו כי יעמד ולא ישמיע את שעטות פרסותיו הרחבות והכבדות.

ושוב השתומם הסוס לתנועתו של בעליו ולא נכנע לרצונו: פשט את ראשו לפניו, משך את הרסן מידי רוכבו וימשיך את צעדיו השקטים, הרחבים והבטוחים.

פתאום עמד הסוס. עמד והרים את ראשו מתוך שאלה ותמהון. אזניו הקטנות נזדקפו, סמרו. מה היה לו?... גם יהודה הרים את ראשו ומבטו חדר אל תוך מרחב האין־סוף אשר מסביב. היכן הוא? עלטה כבדה כסתה את פני כל הארץ. הוא אִמץ את כל כחותיו והסתכל ולא ראה דבר. רק את ראשו ואת אזניו של הסוס ראה, ולפניהם תהום העלטה. על פני השמים רחפו עבים קלים ושחורים, המבשרים את קרבת בֹּא היורה הראשון, ויכסו את הכוכבים ויבלעו את אורם אל קרבם. יהודה לא ראה כל דבר, אבל הרגיש, כי ממנו והלאה מתחיל מורד. הוא הרגיש, שעומד הנהו במקום תלול

ומלפניו משתרע עמק. ונדמה לו, שאזנו תופשת מתוך אותו העמק איזה קול המיה דקה, איזה לחש חרש... מה זה?... ויזכור וידע: הלא אלו הן הבצות... פה מתחילות הבצות הרחבות, המבדילות בינו ובין המושבה. איך ימצא בחשכת הליל את השבילים הצרים העוברים בתוכן? ופתאום הרגיש איזה דבר קר, אשר נגע אל לבו פנימה, חדר אל תוכו וימלא את כל נפשו. רעד קל עבר בכל גופו. ויזכור כי בעודנו נער שמע בכפרו מפי אכר זקן אחד: כשחשכת הליל תתקף אותך לפתע פתאום וסגרת את עיניך היטב, היטב והואר לך.

ויסגור את עיניו וילחץ את השמורות בחזקה. ויתחלחל: עיניו ראו את אמו. היא עומדת סמוכה אל האח. ידיה מאחוריה על גבה. ועיניה מסתכלות ישר בו. ועיניה כה עגומות וכמו מתפללות בלא מלים...

ויפקח את עיניו בבהלה. מה היה לו? הלא אמו כה רחוקה, רחוקה! מעבר לימים. מה החזון המוזר הזה אשר הבעיתו?... זעה קרה עמדה על מצחו. ומסביב שלטה העלטה כמו קודם. וסוסו עמד כמסומר אל מקומו. ראשו מורם למעלה וראשי אזניו הזקופות מתנועעים לאט, והנה נדמה ליהודה שהוא רואה מרחוק בתוך החשך ניצוצי אש.

— בודאי אלה הם אורות המושבה – לחשו שפתיו לחש חרש. ויקל לו מעט. הנה פה מעבר מזה גבעות החול, ושם מעבר ההוא המושבה, ובאמצע — הבצות... רק יעברו ועמדו רגליו על אדמת המושבה.

הוא דחק דחיקה קלה את סוסו. זה חרד כלו. חרדת רוכבו עברה גם אליו. ובלי חשק, כאלו כפאו שד, נתק ממקומו; רגליו דרכו בכבדות. יש אשר נכשל, יש אשר נסוג לאחור ויאחז את דרכו הצדה: פעם ימינה ופעם שמאלה. יהודה ידע: הוא יורד מגבעות החול ומתקרב אל הבצה. ובחוסר הבטחון של צעדי סוסו הכיר, כי אבד דרכו וסוסו תועה בלי דרך. וישתומם לו לעצמו: פחדו סר מלבו ומקומו ירש אומץ הרוח אשר יבא בשעת סכנה. הוא ידע ברור את מצבו: סכנת מות מרחפת על פניו להטבע בבצות, להיות טרף לשני החזירים או להֵהרג בידי הבידוים. והמחשבה הברורה הזאת לא הפחידתו הפעם. להיפך: מנוחת נפשו שבה אליו ואיזו רוח של גבורה לבשתו. לבו נתמלא. כל חושיו התעוררו. הוא הרגיש את עצמו חפשי על סוסו, חפשי בכל תנועותיו. ואיזה חשק נתעורר בו: להתגרות במי שהוא, להלחם.

אז עמד על מקומו, כאלו נתכון כלפי אויבו הסמוי מן העין וישאף מלא ריאתו מאויר הליל הקריר.

רגלי הסוס יצאו מתוך החול ויעמדו על אדמה קשה. הוא נגש אל הבצות. ריחן הלח והטרי עלה באפו. הוא שמע בחוש את רחש הסוף, ויש אשר נראה לו, כי הוא רואה אותו. הוא שמע את רחש הרמשים ומרחוק הגיע לאזנו קרקור הצפרדעים.

יהודה עצר שוב את סוסו. הוא העביר את מבטו לכל הצדדים, וישת את ראשו לארך צוארו של הסוס

ויתאמץ לחדור אל תוך החשך. הוא בקש להתרכז ולמצא את נקודת עמידתו, אבל לשוא היה כל עמלו. פעם נדמה לו שהמושבה לפניו, פעם — שהיא לימינו ופעם — לשמאלו, עד כי נבוך כליל במחשבותיו, אבל אומץ לבו לא אבד. הוא היה שקט ולבו נכון בקרבו. ויזכור את האורות אשר ראה מגבעות החול ויחליט: שמאלה!...

הסוס נכנס לבין הבצות. הריח הלך גבר. ריח של מים עומדים, של עשבים נרקבים, האויר נעשה יותר קריר וטחוב. הסוס צעד לאטו. הוא הלך בשביל צר מאד ולא סלול, אבל יהודה התנחם. אולי יביאהו שביל זה אל השביל הגדול. רגלי הסוס טבעו לפעמים קרובות בבוץ, לפעמים נכשלו באיזה חריץ. ולפעמים עמד הסוס כאלו מתוך החלטה גמורה לא ללכת קדימה. ובעמל רב היה יהודה מכריחו לזוז ממקומו.

פתאום זקף הסוס את אזניו מתוך בהלה ויירתע לאחוריו ויעמד. ובאותו הרגע עצמו הבריק לנגד עיני יהודה ברק של מבט־אש ואיזה דבר גדול ושחור קפץ בבהלה ממולו של הסוס אל תוך הסוף, ויעלם.

עיני יהודה חשכו עוד יותר. לבו כאלו התרוקן, ואחר שב והתחיל פועם בחזקה. אבל הרגשתו זו לא נמשכה אלא רגע קט. מנוחתו שבה אליו וימשוך בכל כחו את סוסו ויטהו הצדה ימינה. ובאותו רגע קפץ שוב דבר־מה שחור וגדול דרך אותו המקום, שעמד שם קודם הסוס ויעלם בסוף...

— „מה אלה?... חזירים?... ואולי איזו חיה אחרת?..."

יהודה דפק בחזקה בסוסו. זה עשה בעל־כרחו שנים־שלשה צעדים ויעמוד. וידפוק בו שוב, ואולם הסוס התעקש ולא מש ממקומו. ויכעס יהודה על סוסו העלוב ויכהו בכל כחו בשוט אשר בידו. זה נזדעזע כלו, צעד קדימה ונרתע לאחורו בכל כחו.

— לעזאזל... יאללה!

ושוב הכה את סוסו בכל כחו. הסוס נדחק לפניו, כאלו עמד לפני קיר לא־נראה ושתי רגליו טבעו בבוץ עד לברכים. יהודה נבהל, צעק וימשוך את סוסו לאחורו בכל כחו. זה התאזר בכל מאמצי כחו, נרתע ויקפוץ הצדה ושוב שקעו רגליו בבוץ... עוד פעם נרתע ויקפוץ ויעמוד במקומו הראשון. הסוס ורוכבו רעדו שניהם, כאלו אחזתם קדחת, ויִנשמו בכבדות.

העננים השחורים התפזרו והכוכבים יצאו ממחבואם ויפיצו אור כהה על כל הסביבה. לעיני יהודה נראה האור הכהה של הכוכבים כאור שבעת הימים. עיניו התרגלו אל חשכת הליל ויבחינו את אשר לפניו. אבל האור לא הוסיף שמחה אל לבו. הוא נוכח שתעה ימינה מדרכו הנכונה ונכנס אל לב הבצה הגדולה. מסביבו, מכל עבר, השתרע שחור הבצה, ולא ראה לא את ראשיתה ולא את אחריתה. הוא ישב על סוסו הרועד והנושם רָמות, ולא ידע לאן להטותו: ימינה או שמאלה, קדימה או אחורנית. מכל מקום היתה צפויה לו סכנה: להטבע הוא

וסוסו עמו. הוא ידע, שבמקום הזה עמוקה הבצה מאד. מאין תבוא עזרתו? המושבה רחוקה, ואם יקרא לעזרה, לא ישמעו לו. וגם לקרא בקול פחד: פן ישמעו יושבי האהלים והתנפלו עליו... ללון הלילה בזה?... ומי יערוב שלא תתקפהו שנה ולא יפול מעל הסוס? ומי יערוב לו בעד חזירי־הבר?...

„מה יעשו הורי כשתבא אליהם הבשורה הרעה על מיתתי המשונה?..." — מחצה מחשבה את מוחו, וירגיש, כי עיניו נתמלאו דמעות חמות... ולבו הקשה נעשה פתאום רך, כאלו רק עכשיו נתגלה לו כל מורא מצבו. נלאה הלב לשאת את כובד המשא של יסוריו... רגש של חמלה עמוק תקפתו: חמלה לאבותיו, חמלה לו לעצמו... הלא עודנו כה צעיר לימים, בן שבע־עשרה... למה הגיע לו ככה?... והוא כה קוה, כה האמין...

ויתעורר יהודה ממחשבות־הבהלה ויזדעזע כלו, וימשוך שוב את רסן סוסו וידחוק בו. הסוס לא נע ולא זע ממקומו. ויזכור יהודה את אשר קרהו לפני רגע ויחדל; ידיו שוב רפו...

— אבדתי...

המלה האחת הזו נמלטה כאלו מאליה מפיו, וכשהגיעה לאזנו נדמה לו שאין זה קולו... והקול היה כה עגום ורווי איזו תוגה חרישית עמוקה...

ופתאום עמדה לפניו תמונה אחת כמו חיה:

על חוף הים עומד אביו ופניו נטוים אליו והם מלאים געגועים אין קץ, ובתוך עיניו האפורות עומדת דמעה...

וסובבות חן עיניו ורכות שלא כדרכן ... ויבהל ממראה עיניו.

„מה זה היה לי?... החולם אנכי חלומות בהקיץ?“...

ושוב תמונה חיה לנגד עיניו:

באולם האכילה, ליד השלחן, יושבת אמו. החדר מלא דמדומי ערב. על השלחן לפני אמא כוס תה. הכוס מלאה. התה כבר הצטנן, ואמא יושבת סמוכה בשלחן, ידה האחת תומכת בלחיה והשניה מקשת לאט, לאט בכף הקטנה. ועיניה השחורות עומדות בנקודה אחת בקיר ואינן זזות ממקומן. בעינים עומדת דמעה. והפנים עגומים, עגומים ... ופתאום נפלה הדמעה מן העין, נפלה ועמדה על השלחן ... ולאחריה באה ונופלת עוד דמעה ... ועוד דמעה ...

— יהודה שלנו עובד בודאי, עכשיו, בשדה ...

הרי זה קול אמו ...

יהודה חרד כלו ויתעורר. לבו נתכוץ ואיזה דבר חם נגע בו. וירגיש כי דבר מה לח צורב את לחיו ...

„מה זה?... דמעות?“...

ולבו נעשה רך כדונג. והדמעות נוזלות, נוזלות בלי הפוגה. מאין באו כל הדמעות הללו ומדוע כה חמות הן?...

„לו ידעו אבא ואמא היכן אנכי ברגע הזה...“

ונדמה לו ששערותיו סומרות.

— האמנם אמות פה בבצה זו?...

קול עצמו זרזו וכל חלומותיו עפו, התפזרו ואינם. המציאות הנוראה נצבה לנגד עיניו בכל איומה ... נדמה לו, שנצח שלם כבר עבר עליו מרגע דרכו

בתוך הבצות. וברגע הזה הבריק רעיון ב ל ב ו: הוא נזכר שוב במה ששמע פעם אחת, בעודנו נער בכפר, מפי אכר אחד: בחורף, כשתתעה מן הדרך בסופת־שלג — והסרת את הרסן מעל סוסך ונתת לו לבקש את הדרך וללכת כחפצו... יהודה נמלך רגע והחלטה גמלה בלבו: בתנועה מהירה הסיר את הרסן ואת המתג מפי הסוס... זה הניע בראשו אחת ושתים כתמֵה לשנוי שבא במצבו שלא בזמנו, ולאחרי כן הושיט את צוארו, זקף את ראשו ויריח באויר: אחר הוריד את ראשו עד לקרקע, משש בשפתיו באדמה הלחה, נחר בנחיריו ויָרַח בה... ויֵרתע לאחורו צעדים אחדים ויעמוד. רגעים אחדים עמד בלי נע. ושוב הוריד את הראש עד לקרקע, הריח בה ויתלוש בראשי שניו דשאים אחדים ויכַרסמם במנוחה... עברו עוד רגעים אחדים, רגעים קשים. יהודה התחיל מפקפק בעצתו והספק אוכל את לבו. ופתאום הרים הסוס את ראשו כמתוך החלטה גמורה, הסב את כל גופו וישב בצעדים קטנים, אבל בטוחים, אחורנית בדרך אשר בא.

„הוא חוזר אל הים...“ נבהל יהודה, ויושט את ידו לעצור בסוסו, אבל ידו נפלה מאליה. „ילך באשר ילך... כאשר אבדתי, אבדתי.“

והסוס הוסיף ללכת בבטחה. צעדיו נעשו יותר ויותר רחבים. הוא הלך, כשראשו מורד למטה עד לקרקע. יש אשר יעמוד רגע, ינחר בנחיריו, יריח ושוב ילך קדימה או יפנה הצדה. ויש אשר יעמוד ותלש מן העשב אשר בדרכו ולעס והלך הלאה.

והרגעים נמשכו ויהיו בעיני יהודה כשעות ארוכות. הוא ידע, שהסוס לא חזר אל הים, אלא בוקע לו דרך באמצע הבצות. יש אשר רעדה תאחזתי את כלו. נדמה לו כי משני עבריו רובצת תהום, וכי צעד בלתי נכון אחד של סוסו יפיל אותו ואת רוכבו אל התיפת. ואיזה רצון עז של חיים נתעורר בו, איזה רצון לא לנפול, להנצל ולשוב בשלום אל מושבתו... החיים נראו לו כה יפים, שם רחוק, רחוק במושבה, כה מלאים קסם ואור...

הוא נלחץ יותר ויותר אל סוסו. בטיחותו בו הלכה וגדלה. ויביט אליו מתוך חבה ויראה, מתוך תקוה ופחד...

ופתאום עמד הסוס, הרים את ראשו יכאלו שאף אויר לרוחה ויצעד צעדים מהירים ובטוחים הלאה...

— יבשה!... חלפה מחשבה־זיק במחו של יהודה. ואמנם, הריח הלח והסהוב הלך ונמוג. ומבטו התחיל מבחין אדמה קשה מסביבו. איזה משא כבד נפל מעליו וישאף במלא ריאתו, כאלו רוח לו מלחץ נורא אשר העיק על לבו...

„האמנם נצלתי?..."

ובאותו הרגע עמד הסוס, זקף את אזניו כמתוך פחד, וצהלה של שמחה פרצה מפיו. ומתוך החשך צהל לקראתו עוד סוס. ושלש צורות של רוכבים התבלטו מתוך העלטה.

— יהודה?!...

— דוד!...

זה היה חברו של יהודה, והשומרים שיצאו לבקשו.

ב

יהודה הקיץ משנתו מתוך פחד ויפתח את עיניו לרוחה: מה קרא לו?... באהל עמד חשך, עמדה דממה, ורק מן המטה השניה הגיעה לאזנו נחרתו השקטה של דוד. אך מה הוא הדבר, הלוחץ כל־כך את ראשו?... הוא התרומם לאטו וישב. ראשו היה סחרחר. וכל אבריו כאלו נמלאו איזו כבדות. מה זה?... ופתאום נזכר וירוקל לו: הרי סכנת מות רחפה על ראשו, הוא תעה בבצות... עיף הנהו מן היסורים והטלטול... וישכב שוב ויתכסה בשמיכתו הקלה.

צמרמרת עברה דרך כל גופו. וירעד כלו. שניו התחילו נוקשות זו בזו...

„איזו רוח של שטות נכנסה בי... עכשיו, כשעברה הסכנה, הנני רועד מפחד... כמה עיפתי..."

יהודה התכוץ כלו תחת שמיכתו, התכסה ויעצם את עיניו בחזקה, כאלו בקש לַיַשֵׁן את עצמו בעל־כרחו. אבל כרגע פקח את עיניו בבהלה: שני חזירי־בר מקלחים רפש וטיט מכף רגלם ועד ראשם עם עיני זעם נוצצות קפצו לקראתו לבלעהו חיים...

„השד יודע מה זה!" — גמגם ולא ידע את נפשו.

הוא התהפך על צדו השני. איזה גל של חום עלה כמו מבהונות רגליו, ויעבור עליו על כלו וימלאהו על כל קרביו ועד לראשו הגיע. החום הכה עליו בחזקה, והלחץ, אשר לחץ את ראשו, גדל כפלים...

„האם אישן הלילה, או לא?..." — רגן יהודה

על עצמו ויתמלא התרגזות. על עצמו התרגז ועל עצביו, אשר לא עמדו בנסיון. ושוב עצם את עיניו, בהאמינו כי שלום לו, ורק איזה כח מן החוץ מתגרה בו. אך כרגע פקחן שנית, פקחן בפחד גדול מן הראשון. ויתרומם בהחלטה גמורה וישב...

— דוד... — לחשו שפתיו כמו מאליהן, אבל כרגע עצר בו בעצמו.

„הילד אנכי, כי אעירהו לשמור עלי?..."

ושוב שכב על מקומו ויתמודד לכל אורך המטה. ידיו ורגליו, מן הבהונות ועד ראשיהן, היו שבורות, קצוצות, באין מתום... ושוב עברה צמרמרת גדולה מן הראשונה, ותתקף את כלו ותכוץ את כלו; ועוד כלו רועד מקור והנה בא גם גל של חום וישטפהו ויבלעהו. ועל ראשו הכה דבר־מה כמו בפטיש, הכה, הכה, בלי הרף. כל פניו נעשו נלהבים ועיניו כאלו גדלו, לשונו דבקה לחכו — והיא כה יבשה — חרוכה...

"מה זה היה לי?... החליתי?..."

ואיזו הרגשה קשה התגנבה אל תוך לבו ואיזה קור פנימי מלא את נפשו. ועוד הפעם התהפך על צדו ויתכוץ ויתכסה היטב.

„לא... אין זו מחלה... רק עיפות... עיפות... לישון, לישון!..."

והקור והחום הוסיפו לתקוף אותו חליפות. ויש שתקפוהו יחד, והוא לא ידע, המן הקור או מן החום קשה לו כל־כך. יש אשר כבד עליו הלחץ והכאב עד אשר אמר לצעוק ולקרא לעזרה. ופתאום

יש אשר יוקל לו ואיזה חום נעים ממלא את כל קרבו... אבל הפטיש שעל גבי רקותיו אינו מפסיק להכות...

ושוב חוזר הכאב...

ושוב נסה יהודה לַיַשֵן את עצמו, להכריח את עצמו לישן, ולא יכול. הוא התפלל בעומק לבו לשֵינה, שתבוא לגאול אותו מידי יסוריו — והיא לא באה. ועל אפו ועל חמתו היתה מחשבתו עֵרה. מחשבות וזכרונות באו עליו, תקפוהו ולא פסקו אף רגע. ויש אשר מחשבה אחת נתקעה במוחו כמסמר ולא יכל להחלץ ממנה...

— יהודה, התבשר!... אביך ואמך באו לידי הסכמה: מוטב להם שתלך לפלשתינא „שלך" מאשר תכנס לאסכולות „שלהם"...

יהודה משתאה לו לעצמו: מי הוא זה אשר דבר עכשיו באזניו את הדברים האלה?... הלא אלה הם דברי הגזבר אשר לאביו, שבשרהו לפני שנתים?...

ותמונה־זכרון שוטפת ובולעת את יהודה:

הוא רק כתץ מקשת מבית־החרשת, אשר שמה נתבשר הבשורה, אל הבית...

ולבו מלא חבה על כל גדותיו לאבותיו, חבה והתרגשות...

נפעם עמד על מפתן האולם: אבא יושב על כסאו; על פניו הכבושין בעתון מאפילה קדרות כבדה. אמא יושבת סמוכה לשלחן וכלה רטובה מדמעות וכאלו נמסה מבכי... וכשראתה אותו הביטה אליו במבט של כאב ויאוש, כאלו תחבו ברגע זה חרב חדה אל לבה.. וקול בכי מר פרץ מפיה...

יהודה נרתע כלו ממשכבו. נדמה לו, שקול הצריחה של אמו נוקבת את אזניו. הוא התרומם וישב על מטתו. הוא היה כלו חם. ויחד עם החום עברו לרגעים גלי קור דרך כל גופו.

„אולי התקררתי?...״ — חלפה מחשבה דרך מוחו. אבל הוא לא חפץ להשלים עמה:

„עיפתי... פשוט עיפתי מהתעוררות...״

וישכב, ויתקפל כלו, ויתכסה בהחלטה גמורה: לישון, לישון, לישון...

ושוב עמדה תמונה לנגד עיניו:

המרכבה עומדת רתומה לפני פתחי הבית. אבא מתהלך בחוץ מעבר למרכבה בצעדים רחבים ומהירים, כאלו הוא נחפז מאד לדבר־מה. מסביב למרכבה התאספו כל השכנים ונושאי המשרה של אבא. כלם עומדים דומם. ובפתח הדלת מבחוץ עומדת אמא. כלה נתכוצה, קטנה ותהי כילדה. ופתאום נפלה על צוארו ודבקה כלה בו ונשיקה חמה, חמה ורטובה ומלוחה מדמעות, נחתמה על פיו...

— בני...

ותצנח בלי אונים ותפול על המפתן...

„אלי, מדוע איני יכל לישון?... תן לי שינה!...״

... המרכבה נחפזה, נחפזת. כבר נעלם ביתם. נעלם הכפר. נעלמה ארֻבת בית־ההרשת הגבוהה. משני העברים עפים ונסוגים לאחור השדות. הרגעים כה קשים, קשים ונמשכים בלי סוף... ואביו יושב על ידו ושותק שתיקה קשה. על פניו זוחלת דמעה גדולה, גדולה ונופלת אל תוך זקנו ומסתבכת בין

שערותיו... מרחוק כבר נראתה על פני השדה הרחב התחנה הקטנה... פתאום הסב אליו אבא את פניו, הביט בו ויאמר:

— יהודה... יודע אתה, מה עשית לאמא?... ודמעות מחניקות את קולו...

דרך הסדקים התחילו חודרים אל האהל קוי־אור. יהודה הביט בתמיה ובפחד אל הקוים האלה: העבר הליל... האתא בקר?... ואיזה דבר הפחידו. הוא אמר להתהפך על צדו ולא יכל. כלו נעשה כבד כאבן. וכלו בוער באש, ועיניו פעם תחשכנה ופעם יבריקו לפניהן ניצוצין, ניצוצין... אנחה קשה פרצה מפיו וחשך כבד כסה את כלו...

ג

לאזנו של דוד הגיעה מתוך שֵׁנה האנחה הממושכה והקשה של יהודה. הוא הקיץ בפחד ויתרומם וישב על דרגשו ויסב את פניו אליו. זה שכב פרקדן, פניו למעלה אל התקרה, עיניו הפקוחות תועות ופניו פני להבים.

— יהודה!... — קרא דוד בבהלה, קפץ ממקומו ויגש אל מטתו של חברו. יהודה הפנה אליו את פניו ויבט בו מבט מוזר כאלו לא הכירו, ויוציא מפיו איזה גמגום.

„קדחת...“ — וצִננה את לבו של דוד מחשבה ברורה. ויזכר את אשר היו אומרים לו שכניהם בני פסגה:

— הבצות שבעמקיה אינן מבטיחות כל טוב. הקדחת תעשה בכם שַמות...

„הצדקו בני פסגה?... האמנם בא הדבר?...״ מחשבות הבהלה הללו לא נמשכו אלא רגע. ויתעודד. דוד ידע מה לעשות במקרים של קדחת, וידע את אשר לפניו. מיד לקח קערה גדולה מלאה מים, שם בה שתי מגבות, הרטיבן היטב־היטב, סחטן, הניען רגע באויר למען תתקררנה, את האחת שם על מצחו הבוער של חברו ואת השניה שם על הדלת הפתוחה.

יהודה נזדעזע כלו כשנגעה התחבשת בראשו ויהפך על צדו. דוד אחז בו וידו כאלו נצרבה מחום גופו...

„רופא?...״ — חשב דוד ויזכור, כי הרופא שבפסגה הסמוכה הבטיח לבוא אל מושבתם החדשה בכל מקרה קשה. ויצא דוד מעבר לפתח האהל, אשר עמד רחוק ונבדל מכל יתר האהלים וישרוק פעמים שריקה של קריאה לעזרה. ובעוד רגעי־מספר באו אל האהל צעירים אחדים ופניהם מלאים פחד וחרדה:

— מה קרה?...

ולא הוסיפו לשאול. הם הביטו אל יהודה ופניו הבוערים כאש הגידו להם את דבר החרדה ויעמדו על מקומותיהם כמאובנים.

— קדחת?...

— כנראה... קדחת קשה מאד...

— האמנם?...

— חברים — פנה דוד אל הצעירים: האחד מכם יחבוש

את הסוס וימהר לפסגה... והשני ילך לבקש בין האהלים מודד של חֹם...

לאחר רגעים אחדים עמדו כל גרי המושבה החדשה מסביב לאהלם של שני החברים. השמועה על קדחתו הקשה של יהודה עברה בין האהלים המעטים וכל המתנחלים באו נבהלים וחרדים.

כלם פחדו מפני הנבואות הרעות שנבאו לבצות אשר במושבתן וכלם חכו בלב מלא פחד וחרדה אל הסמנים הראשונים. והנה בא האות... יהודה, הצעיר שבכל החבורה, והחביב על כלם, היה הראשון... נמצא גם מודד חֹם ודוד לחש בקול חרד לעומדים עליו:

— ארבעים וחצי...

עברו שעות קשות של צפיה לרופא. כל הקהל עמד מסביב לאהל, שותקים וכלם מְדֻכָּאִים. אין אחד מביט אל פני השני ואין חבר לוחש דבר מה באזני רעהו. אלה עומדים ואלה יושבים ואלה מתהלכים ופניהם קודרים. כלם שכחו את כל עניניהם ורק מחשבה קשה אחת עמדה במוחות כלם: האמנם... האמנם באה הרעה אשר יגֹרו? בצאתם מן האהל היו פונים אליהם כל העומדים בחוץ בשאלה של דומיה וגם אלה ענו בדומיה...

לחולה לא הוקל. הוא התהפך מרגע לרגע על משכבו. התהפך בעמל רב כאלו דבר מה לחץ אותו, ומפיו היו נמלטות לעתים קרובות הברות מְקֻטעות. הברות של צעקה, של פחד, של בקשה ושל תרעומה...

התחבשות לא הורידו את החם. כל פניו של יהודה היו אדומים, כאלו הוצתה בהם אש להבה. דוד

פחד לבחון עוד הפעם את גודל החום, נדמה לו שהחום הולך וגדול...

לאחר שעית אחדות של צפיה בא הרץ מפסגה ובשורה רעה בפיו: הרופא הלך לחיפו וישוב רק לפנות ערב. והרוקח נתן לו סמי־מרפא בשביל החולה.

— מבלי אשר ראהו? — נשמעה תרעומה מתוך הקהל. ופני דוד נעשו רצינים וקשים יותר משהיו.

— אולי ללכת ליפו?... נשמע עוד הפעם קול מתוך הקהל.

— יפו?... מיפו ישובו רק מחר בערב... והרופא מפסגה יבא בלילה...

— אנסה... — החליט דוד ויעשה כפקודת הרוקח מפסגה.

הרפואות עשו את פעולתן. לפנות ערב ירד החום. בינתו של החולה, שהיתה נסתרה כל היום, שבה אליו. ואף מנוחתו שבה. האהל נתמלא אנשים וכלם הביטו אליו במבטים של שמחה ואושר. אחת מבנות המתנחלים הביאה מעט חלב מבושל. יהודה שתה גמיעות אחדות לשמחת כל המסובין.

עם בוא השמש הוקל ליהודה עוד יותר. החם ירד לגמרי. פניו היו חורים, חורים. ועל חורת הפנים רחפה אֲרֶשֶׁת קלה של רצון של נחת־רוח. הוא התחיל מדבר ושואל. חברו הגדול ממנו גזר עליו לשתוק ועל אזהרותיו היה עונה לו במבט של חבה.

— זאת לא היתה קדחת?... — שאל יהודה בקול חלש וחרד ויבט בפחד ובתקוה אל כל חבריו.

— מי יודע... — גמגם דוד מתוך מבוכה ויוסף: לא...

— לא... פשוט התקררות... כלום תעבור הקדחת כל כך מהרה ובלי רופא?... איני רוצה להיות הראשון לקדחת!...

קולו החלש של יהודה נעשה עמוק ומלא תפלה נמרצה. ואיזו רוח רעה יצאה ותאחז את כל המסובים באהל. הם לא ידעו מדוע, אבל לבותיהם נתמלאו איזו חזות קשה, קשה. ושתיקה תקפה פתאום את כלם. דממת־מות עמדה בחדר. יהודה העביר את מבטו על פני כלם ועל פניו הוא עבר צל של פחד.

ד

באהלם של החברים היה חצי־אור וחצי־צל. המנורה הקטנה עמדה בפנת השלחן מכֻסה גליון עב של ניר. יהודה שכב במטתו, פניו חורים מאד ועיניו השחורות והנוצצות נעוצות בפנה אחת שעל התקרה. דוד ישב על־יד השלחן, ראשו שקוע בתוך הספר אשר לפניו, אבל התוגה החרישית אשר שכנה על מצחו והמבטים של דאגה, אשר התגנבו לפעמים קרובות אל עבר חברו, העידו, שאין הקריאה מעסיקה אותו הפעם.

הריפא מפסגה אשר בא בבקר בדק בדיקה ממושכה את החולה והעיר את אזני דוד שהקדחת אשר חלה בה חברו יש בה סמנים של קדחת אופית למקומות של הבצות וכי עליו להיות זהיר וזהיר, ואולי יצטרך גם לעזוב את המושבה.

„נפתחה הרעה...“

המחשבה המטרידה הזאת לא עזבה אף רגע את

מוחו של דוד.

„מה יהיה ... מה יהיה?...“ שאל לרגעים את נפשו ודפי הספר והדברים הכתובים בהם היו כה רחוקים, רחוקים ממנו...

ומחשבות וזכרונות העסיקו גם את מוחו של יהודה בלי הרף.

יש שהיו כה קלים ונעימים. ויש שהיו מטרידים ולבו נעשה פתאום כה קשה, כה קשה ויהי מפנה את כל פניו לחברו כאלו בקש ממנו עזרה בצר לו.

...כאלו רק אתמול היה הדבר, וכבר עברה שנה שלמה. הוא עמד אז באולם הגדול של ‚הועד הפועל‘ ויחכה יחד עם כל הקהל הגדול והצפוף לבא ראש־הועד. דבר לא היה לו אליו. אבל בכל יום השלישי, בבאו משרון ליפו, לראות את הבאים באניה מארץ מולדתו, היה הולך אל בית ‚ועד־הפועל‘ והיה עומד שעות רצופות בין הקהל הצפוף ומחכה לבא הראש, כי אהב לראות את קומתו הגבוהה משכם כל העם ומעלה, את פניו האצילים. ויאהב לשמע את דבריו על העם...

יחד עם ראש הועד נכנס הפעם אל האולם איש צעיר, אשר לא ראהו מתמול־שלשום, ואשר פניו הרצינים משכו את לבו אליהם כרגע, וראש הועד דבר עמו כאיש אל רעהו... וכשנכנסו אל האולם נפרד ממנו הראש בחבה יתרה ויאמר:

— אם כן, הולך אתה לעמקיה?...

הצעיר נענה לו בראשו ופניו מוארים איזה אור פנימי.

— עלה והצלח!...

ולבו של יהודה נתמלא רגשות חבה וכבוד לאיש הצעיר אשר לא ידעהו. וכשנדחק כל הקהל לצאת מן האולם והאיש הצעיר עבר על־ידו נתעורר בו דבר־מה אשר לא ידע חקרו ויפן אל האיש אשר לא ידעהו:

— אדוני הולך לעבוד בעמקיה?...

זה הביט אליו לכתחלה במבט של תמיה אבל כרגע הוארו פניו ויאמר בצחוק קל ונעים על שפתיו:

— כן...

— ואנכי עובד בשרון...

ויושיטו איש את ידו לחברו בחבה, כאלו היו מכירים מתמול שלשום.

— לשם מה אתה עובד בשרון?...

השאלה הפתיעה קצת את יהודה: כיצד?... הרי בא לעבוד בארץ־ישראל... ודוד — זה היה שמו של האיש הצעיר — ספר לו, כי קנה חלקת שדה במושבה החדשה עמקיה... כי האנשים הצעירים אינם צריכים ללכת אל המושבות הישנות... הם צריכים להיות בין בוני המושבות החדשות... במקום שיש סכנה, במקום שיש חרוף הנפש — שם מקומך... וגם בעמקיה לא ישב לעולם... אחרי אשר תִּבָּנֶה ותפרח יבאו אבותיו להתישב על הנחלה, והוא... — רגע קטן כאלו פקפק דוד ויחליט ויאמר בחצי לחש: — אחרי כן אלך לעבר הירדן בין הבידוים, לעבוד שמה ולרכוש את הארץ בשביל הישוב העברי...

איזו רעננות נפשית פעפעה בדברי חברו החדש. הדבורים כאלו האירו לו את אשר דמדם בלבו זה כמה. וכשנשתתק דוד רגע קרא כמעט בצעקה:

— וגם אנכי הולך עמך!...

החבר החדש לחץ את ידו בתודה ובמסירות ויבט אליו מבט של רצון וחבה. ולבו של יהודה דפק, דפק בחזקה...

ובאותו המעמד נכנסו החברים לחנות של מכיר ויהודה עמד לכתב מכתב לאבותיו, כי יקנו לו חלקת נחלה בעמקיה...

— וגם על עבר־הירדן לכתוב להם?...

דוד נרתע לאחורו:

— חלילה!... זה הוא הסוד הכמוס שלנו...

יהודה הרגיש כי חברו צדק ממנו ואדמימות חמה נשתפכה על כל פניו...

— — — — — — — — — — — — — — — — —

— דוד!... פנה יהודה אל חברו בקול רך ומלא חבה.

— מה לך, יהודה?...

דוד התעורר ממחשבותיו הקשות, הזניח מידו את ספרו, ויגש קרוב אל מטתו של יהודה ויאחז בחבה רבה את ידו, כאלו היה זה בנו והוא אביו העומד עליו...

— דוד... הזוכר אתה את ה,סוד הכמוס'?...

ופניהם של שני החברים גם יחד הוארו פתאום באור של אושר.

— ימים טובים היו לנו אז, יהודה... לא כן?

ולא

אבל הימים הטובים האלה עוד ישובו... וגם אל עבר הירדן נלך!...

ופתאום רעד יהודה כלו, כאלו הכוהו פתאום מכה מאחוריו, מכה בלתי צפויה. הוא הליט את פניו בידו הרחבה של חברו וקול בכי עצור פרץ מפיו.

דוד נבהל. אבל התאושש כרגע וישה את ראשו אל פניו של חברו וילחש לו בקול רוֵה אהבה:

— למה, יהודה?... למה... עוד מעט ותקום ממטתך ותשוב לאיתנך ושבנו אל עבודתנו... יהודה הזדעזע כלו מן הבכי אשר התפרץ פתאום מתוך לבו כנגד רצונו... דוד נשתתק ורק הַחֵלֶק החליק בידו הרכה את שערותיו של חברו וכאלו בקש להכניס בתוך תנועתו זו את כל חום נפשו...

— דוד... כה קשה לי, כה קשה... לבי מנבא לי קשות...

— אל נא תשטה את עצמך, יהודה. חלש אתה, ולכן קשה עליך לבד. תתחזק, תקום ממשכבך וירוקל לך והוקל עליך גם לבד.

יהודה הרים בתנועה חטופה את ראשו ויבט ישר בפני חברו.

— דוד, אל נא תכחד ממני את האמת: מה מחלתי?...

על פניו של דוד עבר צל קל של מבוכה. אבל כרגע מצא את עצמו ויאמר:

— הצטננות... הצטננת בלילה, בבצה...

— ואין זאת קדחת בִצות?...

פניו של יהודה היו חרדים, חרדים וחורים.

— לא, יקירי... רק הצטננות...

— דוד... איני רוצה למות בקדחת... איני רוצה... אם למות — אמות בחרב הבידוים... בשדה... בתוך העבודה... בתוך התנגשות... אבל לא מתוך קדחת במטה... דוד, איני רוצה...

ושוב הליט את פניו בידו הרחבה של חברו וכל גופו רעד וחרד מתוך הבכיות אשר זעזעו את כלו...

ה

לאחרי חצות הליל הקיץ יהודה משנתו ויבט הנה והנה ולבו נתמלא איזו חלחלה. לבו הגיד לו איזה דבר רע. המנורה אשר על השלחן הוסיפה להפיק אור כהה כבתחלת הערב ומטתו של דוד היתה ריקה.

„העוד לא שכב דוד?..."

ופתאום נזכר: הרי כבר לאחר חצות הליל...

„קרה איזה דבר אסון..." — פלחה מחשבה את מחו. ויקפוץ מעל מטתו ויעמוד. ובאותו רגע נדמה לו כי ברכיו שחות תחתיו... ראשו סחרחר והומה וכלו כאלו ריק הוא... בעמל רב החזיק מעמד.

„הככה נחלשתי?..."

ובעוד לַחשו על שפתיו נשמעו לו קול צעדים מהירים מתקרבים אל האהל ובפתח הבית הלבינו פניו החורים והחרדים של דוד...

— יהודה!... אל אלהים, מה אתה עושה, בנפשך הוא!...

— איפה היית?... לאן אתה נחפז?...

— אין דבר... שמעתי צעקות וקול דברים מלמטה, מעבר לאהלים אשר בעמק... אקח את הרובה ואלך לראות מה שם...

— וגם אנכי הולך עמך!...

דוד פתח את פיו, אך בו ברגע נשמע מעבר לגבעה השניה, במקום שם היו רב האהלים, קול תקיעה של שופר... וקול השופר, אשר התפרץ אל האהל מתוך החשך, היה רוה איזו עצבות חרישית קורעת את הלב, איזו חרדה הומיה הנוקבת עד תהום הנפש...

— התנפלות!... — קרא יהודה וברגע הזה נדמה לו שכל כחותיו שבו אליו. במהירות הברק לבש את בגדיו, וברכיו עוד לא שחו תחתיו.

שני החברים קפצו מן האהל כשרוביהם על שכמיהם, פתחו את מנעולי הסוסים ודהרו אל מול הגבעה השניה.

ומעבר לגבעה נשמעו יריות זו אחר זו וחץ־אש פלח בשריקה את האויר מעל לראשיהם ויפול רחוק, רחוק מהם... איומה היתה שריקתו המבשרת רעה בתוך האפלה וליהודה נדמה שריח של דם לאותו החץ...

— נלחמים!... — קרא יהודה: — נמהר!...

ושני החברים לחצו עוד יותר את סוסיהם.

במורד הגבעה נראתה להם תנועה רבה. אנשים רצו וקולות של צעקה, איומים, גערה — נשמעו מכל צד...

— מה קרה?... מה היה?... — שאלו שני החברים בבת אחת כשנעצרו על־ידי הקהל.

— גנבים לקחו שלשה סוסים וכשנתקל בהם השומר ירו בו ויברחו על הסוסים בדרך למטה... ירו במַרְטִין...

— אחרי!... כל עוד אשר לא עברו את הגשר, — צעק יהודה מתוך איזה כח נעלם שהתגבר בו כמעין נובע וידפוק בסוסו ויעלם בתוך החשכה. דוד ועוד צעירים אחדים יצאו אחריו.

... עוד טרם יגיעו שלשת הגנבים עד הגשר השיגם יהודה ויעבר אותם ויעמד ליד הגשר ופניו אליהם...

— לא תעברו!... השיבו את הסוסים!... — קרא יהודה ויכונן את רובהו נגדם... ובאותו הרגע עצמו עָף חץ ויפגע בזרועו השמאלית מן הכתף ולמטה... כאב אנוש דקר את כלו וכאלו הוצתה בו אש, נדמה לו שידו נופלת וראשו נעשה סחרחר... אך כרגע התאושש ובגבורה נפלאה הכה ברובהו אשר בידו הימנית על ראשי הסוסים אשר התפרצו אליו אל המעבר הצר של הגשר... הסוסים קפצו לאחוריהם וקללה נמרצה פרצה מפי אחד הרוכבים ושוב כונן את הרובה נגד יהודה, אבל בזה הרגע התנפלו עליו דוד וחבריו... אחד הערבים קפץ מן הסוס ונמלט בתוך הנחל ושנים נתפשו ביד...

— מה לך, יהודה, פצעוך?... — קרא דוד בחרדה, כשראה את יהודה כורע על סוסו...

יהודה נפל בידי חבריו, אשר מהרו אליו, מתעלף ומתבוסס בדמו.

רק בבקר בא הרופא מפסגה וימצא שאין סכנה בפצע, אבל הוא פחד פן תשוב הקדחת לתקף את יהודה אחרי אבוד הדם וההתעוררות החזקה.

— ומה לעשות?... — שאל דוד את הרופא כשקולו רועד: הרופא הוריד את עיניו ארצה ולא ענה דבר. ולבסוף אמר:

— תיכף כשתתקפהו הקדחת תמהרו ותביאוהו אלי...

— להביאהו כשהוא אחוז חום?...

— כן... שנוי האויר ישפיע לטוב... לו לקולי שמעתם הייתם מוציאים אותו תיכף מן המושבה... אסור לו... בנפשו הוא...

דוד עמד כנדהם.

— איך אוכל ואגיד לו דבר כזה?... דברי יהרגוהו...

— כן... זה נכון... במצבו הנוכחי אי אפשר לצערו... צריך לחכות עד שירפא הפצע...

— ואם... — התחיל דוד ונשתתק, כאלו פחד לגמור.

וגם הרופא נתבלבל קצת וימהר וילך לדרכו.

★

אהלם של שני החברים היה מלא אנשים, כל אחד בקש לשמש את גבור היום. כל אחד בקש להביע את רחשי התודה והחבה. יהודה שכב על המטה כשהוא מוסב כרים מכל עבר וידו השמאלית חבושה

דלו

כְלה בבד לבן. ריח חריף של „רפואות' מלא את כל החדר. את פניו החורים של יהודה האירה אֲרֶשֶׁת של נחת־רוח ורק לעתים רחוקות התעותו מתוך הכאב אשר תקפהו. ועיניו, כשהיו נפגשות בעיני חברו דוד, היו מתמלאות דמעות של אושר ושמחה. דוד לא גרע מחברו כל הזמן את מבטו המלא חבה, אבל על מצחו שכבה עצבת ולא יכל לגרשה למרות כל רצונו. מאז הבקר, מאז דברו עם הרופא לא היו מחשבותיו מרנינות. ובמשך כל היום היה לבו מלא פחד ותקוה. בלב סוער מדאגה חִכָּה לשעת הצהרים: אולי תתחיל?... עבר חצי היום בשלום, לבו נעשה קל וטוב לזמן מה, אך ככל אשר הלך והתקרב הערב שוב גדלה סערתו: מה יתן הערב?... ומה יהיה בחצות הליל? ומה יהיה בבקר?...

יהודה לא הרגיש בחרדתו של חברו. רק רגש אחד מִלֵּא את כל קרבו, רגש של ספוק־הנפש. כל העולם יקר הפעם בעיניו. ויקרה מכל העולם היתה לו מושבתו. שבעתים יקרה לו הפעם.

— מה נעשה לגנבים השנים אשר נתפסו? נזכר פתאום יהודה בפנותו אל המסובים.

— נמסרו לרשות...

צל קל עבר על פניו של יהודה. נראה שאיזו מחשבה מטרידה מעסיקתו.

— אנכי הייתי סולח להם...

— כיצד?... — התפלאו כל השומעים.

יהודה שתק רגע קט ולאחרי כן אמר בכבד ראש:

— אפשר שאנכי טועה... אבל ככה אנכי חושב: כשהם מתנפלים יש להלחם אתם... יכשהם בידינו — לשחררם...

למה?!...

יהודה נבוך רגע קל ויגמור בקול נמוך:

— אנכי חושב שכך היה טוב...

שתיקה של מבוכה קלה אחזה את כל המסובים ודעתו של יהודה נראתה למגוזמה בעיני הכל, אבל הם לא חפצו להרעימו. וגם יהודה נשתתק. אך אֲרֶשֶׁת פניו הקלה והטובה לא היתה לו עוד.

דוד אשר לא שבע רצון מרעש המסובים ואשר פחד לכל התעוררות של החולה, רמז לחבריו שיתרחקו. וכשיצאו כלם לאט לאט מן האהל נגש קרוב, קרוב אל יהודה, הביט אליו בחבה רבה ויקח בידו את ידו הימנית — הבריאה.

— דוד, הגם אתה צוחק למחשבתי?

— לא, יהודה... צדקת מאד: רחמים וצדק יקרבום אלינו יותר מעונש ודין...

אבל...

— מה ,אֲבל?...'

פניו של יהודה היו מלאים התעוררות.

— אל תתעורר, יקירי, הלא כה חלש אתה... המציאות, יקירי, מכריחה אותנו להתנהג לא לפי רצוננו.

— ואין לשנותה?...

— יש ויש... צריך להיות חזק ובריא. צריך להלחם...

עיניו של יהודה נתמלאו פתאום דמעות.

— צריך להיות חזק ובריא, ואנכי חולה...

— אל תצטער, יהודה. הרי זה רק מקרה. מקרה אחרי מקרה. תסוב לאיתנך והיית גבור כמו שהיית. הלא כגבור נלחמת היום!

יהודה משך אליו בחזקה את ידו של חברו ויאמר בקול רועד:

— אל נא תכחד את האמת ממני: מה אמר הרופא? אתה כה עצוב ומדֻכא... דוד התבלבל רגע קט.

— הרופא אמר כי תרפא מהר מפצעך...

— לא אמות בו?...

— חלילה...

— ואנכי חפצתי למות בו...

— יהודה, מה אתה שח, למה המחשבות הנוגות...

— אנכי אינני רוצה למות. אנכי רוצה לחיות. אבל... טוב לי למות בפצעי מאשר... בקדחת...

דוד לא מצא דברים בפיו. ורק החליק בחבה ורך את ידו של חברו הרועדת בתוך ידו.

ז

השמש כבר נטתה לערב כשירדה עגלת יהודה ודוד מגבעת עמקיה הנשאה ותט ללכת בדרך לפסגה. בעגלה, על גבי כריב וכסתות, שכב יהודה פרקדן ולמרגלותיו ישב דוד ופניו עציבים ומדֻכאים.

עוד מן הבקר, כשהקיץ דוד משנתו, מצא את

רלט

יהודה מוטל במטתו והוא נדהם ומבטו תועה ופניו נלהבים. פני דוד התעותו מכאב ואיזה דבר קשה הכה על לבו ועל מחו ,הנה זה בא...' עד הצהרים טפלו הוא וחבריו בחולה וישתדלו להוריד את החם בכל האמצעים למען יוכלו להובילהו פסגתה. ורק אחרי הצהרים הוקל לו כמעט והחם התחיל יורד. ויחליטו דוד וחבריו להביאהו תיכף אל הרופא פסגתה. וגם יהודה הסכים לכך.

כל החברים היו כאבלים, כשהוציאו את יהודה בנשאם אותו על ידיהם מאהלו. דוד נזהר שלא להפגש במבטו של חברו. ויהודה היה אלם ולא הוציא הגה מפיו. פניו נעשו חורים כשיד כשירד החם, ועיניו שוטטו חליפות על האהל, על חבריו ועל המרחב אשר מסביב.

— לכו לשלום ושובו בשלום! — ברכו כל החברים בקול את יהודה ואת דוד. שניהם לא ענו דבר. ורק פני יהודה נַעֲוו כל־שהוא ודמעה נתלתה בריסי עיניו.

העגלה התנהלה לאטה. איזה אֵבל קשה היה פרוש על הכל. וכשהגיעה עד לגבול האדמה של עמקיה ודוד הסב את פניו אחורנית ומבטו התגנב חרש אל יהודה, נרתע בפחד לאחוריו: עיניו של יהודה, השואלות והמתחננות הביטו אליו...

השמש נסתתרה, והעצב והדממה גדלו. מן ההרים התחילו יורדים הצללים ומתפשטים בעמק, מן הים התחילה מנשבת רוח קרירה. דוד דפק מעט בסוסיו, כי ימהרו לעשות את דרכם, ופתאום, כשהגיעו ליד

הנחל, נעצרו כאלו מעצמם ודוד נבהל לראות כי הגשר שבור.

— הגשר שבור... — קרא דוד בפחד ויקם מעל מושבו, וגם יהודה הרים קצת את ראשו ויבט מעל העגלה אל עברי הגשר. ליד הנחל, במרחק צעדים אחדים מן הגשר, ישבו על הקרקע שלשה ערבים עטופֵי עבָיות.

— אימתי נשבר הגשר?... – פנה אליהם דוד בשאלה.

— רק היום, חַוַג'ה. אורחה של עגלות עברו מחיפה ועם האחרונה נשבר הגשר. הרבה עמלו עד אשר הוציאוה.

צל שחור עבר על פני דוד. לבו נלחץ כמו בצבת.

„מה לעשות?..."

באותו הרגע הסיר אחד הערבים את עביתו מעל ראשו ויפן אל דוד.

— חַוַג'ה, הרוצה אתה לבוא פסגתה?

— כן!...

— אם תתן לי שתי מג'ידיות ואביא את עגלתך לפסגה עוד בערב הזה.

— כיצד?...

— בדרך החול... יודע אנכי מקום אחד, אשר בו יחצו הסוסים את הנחל...

דוד הביט במבט של חשד אל הערבי, המדבר בו, ואל חבריו. חשודים מאד היו בעיניו.

— הנלך?... פנה דוד אל יהודה.

— נלך!... – אמר יהודה בהחלט גמור.

— טוב, לך לפנינו ותראה לנו את הדרך.

— את הדרך אראך, חַוַג'ה, אבל את שתי המג'ידיות תואיל לשקול על ידי פה, עכשיו.

ושוב פקפק דוד רגע קט ויחליט ויוציא את כיסו וישקול על יד הערבי שתי מטבעות־כסף גדולות.

בקפיצה אחת קפץ הערבי אל תוך העגלה, ישב על הקרש ליד דוד ויקח את מושכות הסוסים בידיו וַיַּטֵּם שמאלה אל תוך החול.

העגלה נמשכה בכבדות. הדרך היתה קשה מאד. האופנים טבעו בחול עד מחציתם. הסוסים משכו מתוך שארית כחותיהם, החשך כסה כבר את פני הארץ. היושבים בעגלה לא ראו לא מאחוריהם ולא מלפניהם שום דבר, כי אם את החול הלבן־כתום. חול וחול. וגם הנחל נעלם מעיניהם.

פתאום עמדה העגלה. הסוסים נצבו עומדים לפני גבעת חול נשאה, אשר חסמה בעדם את הדרך. הסוסים היו רטובים וינשמו בכבדות. הערבי ירד לאטו מן העגלה, ישב על הקרקע ליד הסוסים, הניח את רובהו על ברכיו, הוציא את קופסת הטבק שלו והתחיל עושה במתינות רבה את מקטרתו.

— למה עמדנו?... — שאלו דוד ויהודה בקול אחד, בקול של רגז ופחד.

— מן אַללה, חַוַגַ'ת, תעיתי. אבדתי דרך.

— איך זה? הלא הבטחתנו... ומה נעשה כעת? — שאל דוד בהתרגשות ובכעס ויקפוץ מעל העגלה.

— נלין פה הלילה. כאור הבקר נמצא את הדרך בעזרת אללה.

הערבי דבר במנוחה שלמה יצת אש במקטרתו.
לדוד אבדה סבלנותו.

— למה רמיתני?... למה הבאת אותנו ללון פה בחול?... האינך רואה כי איש חולה בעגלתי?. . האין אלהים בלבך? קום ונסענו הנה!...

הערבי שתק רגע וינקה את מקטרתו. ולבסוף אמר:

— אל תכעס, חוג'ה, הכל מידי אללה. מסתמא היה רצונו בכך. ומה כחי אנכי, כי אפיר את עצת אללה?

— אנכי אראה לך למזל הזה!... קרא דוד בקול של התעוררות עזה ויגש אל הערבי ויאחז בערפו בכח:

— קום, נסע, נמצא את הדרך. פה לא נלין בשום אפן.

הערבי נשא את עיניו לדוד, מדדו מלמעלה למטה, התבונן אליו כאלו בחנו ויאמר שוב במנוחה שלמה:

— חוג'ה, אם רוצה אתה, כי אסכן את נפשי לבקש פה את הדרך ישקלו על ידי עוד שתי מג'ידיות.

דוד רקד מכעס, אבל שלט ברוחו ויאמר:

— כשנבוא לפסגה בשלום, אתן לך שתי מג'ידיות.

— לא, כי פה תתן.

באותו הרגע התנשא יהודה לאט, לאט ממשכבו בעגלה וישב.

— מה הפצר, דודי?

— עוד שתי מג'ידיות, ותיכף ימצא על ידי.

— תן לו.

קולו של יהודה היה מחלש ויבש.

— הוסף אנכי פן...

— תן לו.

דוד לא פקפק עוד ויוציא שתי מטבעות כסף ויתנן ליד הערבי.

— שמע נא, יַ־שיך, מה שמך? — פנה פתאום יהודה אל הערבי.

זה הביט אליו בתמיה ואמר בקול רך:

— עבדך, עבד אללה, שמי מחמד.

— מחמד, תן נא לי את רובך אשר בידך.

ושוב הביט בו הערבי בתמיה, הצטחק צחוק קל ויאמר:

— חַוַג׳ה את הרובה נתן בידי אללה. ושום בן־אדם לא יוציאהו מידי ועוד אנכי חי.

תשובתו של הערבי לא בלבלה את מחשבתו של יהודה, הוא פנה אל דוד ויבקשהו, כי יתן לו את אקדחו. ויקח את האקדח ויכוננהו ישר מול פני הערבי ויאמר: — שמע־נא, מחמד. יהיה לך אשר לך, אבל ראה: גם בי־די נתן אללה אקדת ומָוֶת בו, שבעה חצים לו. והיה כי יעשה רובך רק תנועה חשודה אחת ונחתו בך כל שבעת החצים.

— חי נפשי, אם לא לשון של לצון בחר לו החַוַג׳ה. מה אני ומה חלקי כי אזכה לכל שבעת חציך בבת־אחת?

ושתי שורות שניו הלבנות של הערבי נוצצו בתוך חשכת הליל.

— מחמד, מהר והביאני בדרך פסגתה, איש חולה אנכי והיה כי יקרני אסון בדרך והיה דמי בראשך!

פניו של הערבי נעשו רצינים. הוא התבונן שוב אל פני המדבר בו ויתרומם בתנועה מהירה מעל מקומו ויושט את ידו ליהודה:

— תן לי את ידך.

— הנֵה.

הערבי אחז את ידו של יהודה, ויאמר:

— לא יהיה שמי מחמד, אם לא אביאך לפני חצות הליל פסגתה.

ובעוד דבריו בפיו אחז במושכות הסוסים ויטם בפעם אחת הצדה ימינה.

ובעוד רגעי מספר נראה הנחל לעיני החברים.

— הנה באנו אל הנחל!... — קראו יהודה ודוד משתוממים למראה.

— כן חוג'ה...

ושתי שורות שניו הלבנות שוב הסתמנו בתוך החשך. ויעצור בסוסים ויעמדו. הוא ודוד אשר הלכו לצדי העגלה ישבו בה.

— הזהרו...

וידפוק בסוסים בחזקה. וירדו מטה, ויחצו את המים...

דִי... דִי... יאללה!... — זרז הערבי את הסוסים ובעוד רגע עמדה העגלה מעבר לנחל על אדמה שחורה וקשה, הסוסים נשמו בכבדות ובקול רם.

— אִיל חַמְד לאללה...* — קרא הערבי בשמחה, קפץ שוב מן העגלה וישב על הקרקע ויוציא את מקטרתו.

גם יהודה ודוד הרגישו כאלו נפל נטל משא מעליהם. אבל בראותם את מנהיגם יושב שוב על הקרקע נפל לבם:

* תודה לאל

— מחמד, יאללה!...

— אל תהי רוחך קצרה, חַוַג'ה. ינוחו הסוסים. עבודה קשה עשו הפעם. מפה הדרך טובה. נבא עד מהרה.

וכשכבתה מקטרתו קפץ שוב אל תוך העגלה ויצלף על גבי הסוסים. לא ארכה הנסיעה אף רבע שעה והעגלה עמדה בדרך הסלולה.

— הרי זאת היא הדרך לפסגה... — אמר דוד בשמחה גלויה, — הנה שמה ההרים משמאל...

וגם יהודה הכיר את הדרך ולבו נעשה קל עליו.

— ראה, יהודה, — פנה אליו דוד: — פחד הליל הפיג את קדחתך. הנך כבר בריא. עוד הדברים בפי דוד וצל עבר על פני יהודה. וגם דוד ידע, כי נכשל בלשונו ונגע בפצעו של חברו. וישתוק. שתיקה קשה עטפה שוב את העגלה.

אבל תשומת לבו של יהודה שוב התעוררה. הוא ישב מאחורי הערבי וירגיש בו כי אין מנוחה בקרבו. מאז עמדה העגלה בדרך הסלולה, היה מביט לרגעים, לצדדים כאלו בקש דבר מה. דוד, אשר ישב על יד הערבי וישגיח בסוס ובדרך, לא הרגיש בדבר ולא הוריד עוד יהודה את מבטו מעל הערבי. פתאום עצר זה האחרון בסוסים וישרוק שריקה נמוכה וממֻשכה, וכרגע התרוממו מעל הדרך שני צללים של שני אנשים. דוד הרגיש בדבר ויאחז בכל כחו ברובה של הערבי ויהודה כונן אליו את האקדח ויאמר בקול מלא התעוררות:

אמיתך אם תמוש מן המקום הזה...

הערבי לא ענה דבר ויפן אל שני הערבים ויאמר להם דבר־מה במבטא מוזר ובקול של החלט גמור. הערבים ענוהו כמו מתוך אי־רצון והוא חזר שוב על דבריו ויצלף על הסוסים והעגלה נתקה במהירות ממקומה.

— פחז כמים. אתה, חַנַ׳גה, את אקדחך הטרחת ללא צרך. מחמד אינו מֵפיר את דברתו. ואתה אל תגע בקנה־הרובה שלי... גמר הערבי באי־רצון גלוי וימשך בכח את הרובה מידי דוד ויצלף שוב על גבי הסוסים.

כשעלתה העגלה בהר לפני פסגה עצר מחמד שוב בסוסים וירד ויאמר אל החברים.

— לכו לשלום. אל המושבה לא אבא. אמרו לשומר, אשר במושבתכם, כי מחמד־אל־מסרי לוה אתכם בדרככם.

מחמד־אל־מסרי היה ראש הבריונים אשר בכל ההרים ובעמק מסביב.

ח

דוד עמד ברחוב סמוך לגדר אשר מסביב לבית המלון. עיניו עמדו בנקודה אחת, אשר על השלט של החנות אשר ממולו. הוא הביט זה מזמן בנקודה הזאת על גבי השלט. מחו עבד מין עבודה קשה שלא יכל לה, שחזקה ממנו. מה העבודה הזאת? כלום קשה כל כך לקרא את שתי המלים הללו, הכתובות על השלט באותיות רומיות גדולות: Général Dépôt? ושפתיו של דוד לוחשות: דיפו ג׳נירל... ולמרות

זאת אין העבודה, שמחו עסוק בה, מרפה ממנו, איזה כח נעלם מכריחו לקרא ושוב לקרא ולחזר על שתי המלים הללו. והוא נכנע לכח הזה, ועיניו עומדות שוב על גבי האותיות הרומאיות ומפעם לפעם נעשתה העבודה יותר קשה עליו, יותר מטרידה. האותיות הבולט־ית כל־כך נעשות כאלו מטושטשות וכאלו הן נשפכות...

— דֵי... דֵי... דֵי...

והאותיות המתות כאלו מכות על ראשו של דוד, מכות כפטיש ולוחצות את מחו, לוחצות כאלו בצבת. ואין הוא יכל בשום אפן להשתחרר מן הלחץ...

— דוד... דוד...

הוא נעור פתאום ויבט בעינים מבוהלות אל המדברים בו. וכאלו לא הכירם. לפניו עמדה חבורה מצעירי עמקיה ופני כלם שחורים מצער. עיניו תעו מפנים לפנים וכאלו שאלם: מי אתם?

— דוד... נִסַע...

— לאן...

— לעמקיה...

פתאום התחיל דוד רועד כלו כאלו אחזתו קדחת. בינתו שכאלו היתה נסתרה שבה אליו: הלא אלה הם חבריו, הלא לעמקיה הם קוראים אותו...

ויהודה?...

איזה קול מוזר פרץ מפיו. אנחה ולא אנחה צעקה ולא צעקה ויתנודד כלו ולולא חבריו שהחזיקו בו היה נופל לאחוריו...

★

...דוד לא לוה בבקר את יהודה לבית הקברות. שבעה ימים ושבעה לילות עמד כאלו קשור בנרתיקים אל מטתו ולא נתן מנוח לנפשו ולא נתן תנומה לעיניו. בעל כרחו היו חבריו מושכים אותו מן המטה ומלעיטים אותו מעט אוכל. ואתמול בחצי הלילה התעורר פתאום יהודה מתוך תרדמתו הקשה ויפקח את עיניו היפות והשחורות למול דוד ויאמר בקול חלש, חלש:

— היכן הרופא?...

ולב דוד נתמלא זיק של תקוה. זה שלשה ימים שיהודה לא הוציא מלה מפיו. כחץ מן הקשת עף והביא את הרופא אל החולה. וזה עוד שכב בעינים פקוחות ומחכות ומביט כלפי הדלת.

— רופא... הנני הולך למות...

— נצלת, יקירי הרי הוקל לך... כבר ירד החם...

— רופא... הנני מת מן הפצע או מקדחת?...

ובתוך עיניו של יהודה נצנץ איזה ניצוץ זר אשר הבהיל את הרופא ואת דוד...

— רק מן הפצע מחלתך, יקירי... אבל לא תמות...

רגע בחנו עיני יהודה את פני הרופא. ופני הרופא היו רצינים ומלאים רגש של קדושה. ויסב יהודה את עיניו ממנו ויבקש וימצא את דוד. והבעה של רצון נשפכה על פניו שהתחילו מצהיבים. ויעצם את עיניו.

עד אור הבקר עמדו דוד והרופא ליד מטתו של יהודה ולא נסוגו ממנה. ועם אור הבקר יצאה נשמתו...

★

... העגלה העמקתית יצאה לאטה מפסגה. משני עברי הרחוב עמדו אנשים ונשים וטף ויביטו מבט של צער ושל השתתפות אל היושבים בעגלה. בעיני רבים עמדו דמעות. אך אין איש דובר דבר ומשמיע קול. רק שקשוק אופני העגלה הגלמודה זעזע את האויר. ודוד הזדעזע לרגעים כאלו היו האופנים מכים על רקותיו. פתאום הרים את עיניו ועיניו חרדו למראה. לימינו התנשאה גדר גבוהה של אבנים ומבפנים הגדר השחירה חורשה של ארזים.

העגלה עמדה כאלו מאליה.

כל החברים קפצו מן העגלה ויכנסו דרך השער אשר בתוך הגדר.

השמש נטתה לערוב. קרניה האחרונות נפלו על הים השקט והרחב אשר התפשט עד בלי קץ, לרגלי ההרים, מעבר לבית־העולם. ויהיו פני הים כפני ראי נוצץ. רוח צפונית קלה נשבה מעבר להרים, מעבר לכרמל, וַתְּעַלְעֵל בענפי הארזים הזקופים, אשר על ראש החברים. והענפים התלחשו לחש חרש, חרש. החברים עמדו לפני גל קטן של אדמה תחיחה. בארבע פנות הגל היו תקועים ארבעה ענפים רעננים של אקליפטוס.

שעה ארֻכה עמדה העדה הקטנה ועיני כל דבקות בגל. ואיזה חוטים יצאו מתוך גל זה וקשרו את לב כלם זה לזה ויקשרו את כלם אליו.

וכל ההוד וכל הטהר של אותם הימים קשורים עד היום בגל הקטן הזה.

אהבתי הראשונה

אַהֲבָתִי הָרִאשׁוֹנָה

ספור

א

זה היה לפני עשרים שנה. אנכי ושני חברי עבדנו אז במושבה הגדולה שרון. אנכי כבר הייתי „זקן ורגיל" בעבודתי: הן עברה עלי שנה מאז אשר אחזתי בפעם הראשונה במעדר, ובמשך שלשת החדשים האחרונים שלטה ידי גם במזמרה ואמצא לי עבודה אצל אחד האכרים. שני חברי היו עוד „טירונים": רק לפני שלשה חדשים באו אל המושבה מן האניה ויעבדו ב„בַּחַר" אשר לפקידות. ובכל זאת לא השפיע הבדל „מעמדות" זה על יחסנו ההדדי. אמנם, אנכי התגאיתי מעט בלבי על חברי, אבל כלנו אהבנו זה את זה והיינו כאחים מבטן ומלידה. שלשתנו היינו עוד צעירים מאד. הגדול שבחבורה היה שלמה והוא בן שמונה־עשרה; הקטן — יעקב והוא בן שש־עשרה. אנכי התבישתי קצת מפני שבע־עשרה השנים שלי, אבל סמני השפם, שהתחיל צומח לי, נתנו הרבה נחת ללבי. ובהם

התגאיתי לא פחות ממה שהייתי מתגאה במזמרה, אשר אותה הייתי מניח בלילות מתחת לכרי, לבלי ,יקלקלוה' חברי, שאהבו להתבונן בה יותר מדי.

שלשתנו ישבנו בחדר אחד. חדר זה וגם רהיטיו, צריך להגיד את האמת, לא הצטין ביופי מיוחד. רצפת האבנים היתה מלאה נקבים וסדקים, ובהם היו נקוים המים, הנשפכים על הקרקע בבקר כשהיינו מתרחצים, ונשארים עומדים עד שחום השמש היה מיַבשם. החשובים שברהיטינו היו שלשה דרגשי־עץ. ולכל אחד היה טון מיוחד בזמירתו בלילות, כשהיינו עולים על משכבנו. לי היה כר ושמיכה. לשלמה רק כר. וליעקב רק שמיכה. על כן היו ,עושים שותפית' בלילות הקרים וישֵנים על דרגש אחד, פעם על זה ופעם על זה, כדי שיהיה מנהג ה,שויון' שלם. ולמרות כל זה היינו כלנו מאושרים בחלקנו. כל הימים רָנָה השמחה בלבותינו, לרבות גם בלילות. ועל הדבר האחרון הזה חרה בנו אף הפקידים אשר במושבה: שירינו בלילות הפריעו את שנתם. שלמה ידע שיר צבאי אחד, ויהי שר אותו בהתלהבות מרובה. התלהבותו זו היתה דבֵקה גם בנו. וצעקותינו היו ממלאות את כל חללה של המושבה הנרדמת. ועוד על דבר אחד לא אהבו אותנו הפקידים. ביום השבת, כשהיינו מטילים בין כל הקהל, בגן המושבה, לא הקדמנו להם שלום כדרך שהיו נוהגים כל בני המושבה מנער ועד זקן, ולא הסרנו את כובעינו. וגם האכרים היו מביטים אלינו במבט של חשד: בשל השירים בלילות ובשל ה,פריצות' היתרה. אבל מבטם

הזועם של הפקידים ומבטי החשד של האכרים היו לנו לרצון. ונהיה שמחים וטובי לב כל הימים. ובכל זאת יש אשר היה הלב מתחיל הומה פתאום ומתגעגע, מבלי דעת על מה ולמה.

ב

מה היה הדבר אשר חסר לנו?...

מתחלה לא ידענו בעצמנו. בשעות העבודה לא חסרנו כל דבר. הפעמון של בקר היה מעירנו יחד עם זריחת קרני השמש הראשונות בחדרנו. וסדר היום כבר היה קבוע: מקץ רבע שעה על שלמה ועל יעקב להיות ב„ארוה' הגדולה של הפקידות לקבל את המעדרים, ואם לא יבאו בזמן הקבוע ימצאו דלת נעולה. וגם אדוני היה עושה העויה של אי־רצון, כשהייתי מאחר לפעמים לבוא לעבודתי. ולכן היינו עושים את הכנותינו במהירות נפלאה: היינו מתלבשים כרגע, מתרחצים למחצה אוכלים למחצה וממהרים בנשימה אחת איש לדרכו ואיש לעברו. חצי היום הראשון היה עובר עלינו מהרה. ורק ברגעים האחרונים לפני צלצול הפעמון של צהרים נעשו הרגעים ממשכים ביותר, הנפש עיפה מצפיה, הקיבה מצטמקת ודורשת את תפקידה והמזמרה נעשית כבדה... ואת חטאי אנכי מזכיר היום: פעם אחת מצאני הצלצול כשאנכי עומד באמצע זמור הגפן: עוד רגע וגמרתיה... ועזבתיה וארוץ אל המושבה — דבר אשר לא יעשה לעולם פועל אמתי. ימים

אחדים התבישתי אחר כך להביט בפני בעל־הכרם אשר זמר לא רחוק ממני וראני בקלקלתי...

חצי היום השני היה תמיד קשה מאד. המזמרה כבדה, הגוף הכפוף כואב והידים צבות. אבל השעה האחרונה טובה היא. היום יורד, החום מתמעט, הרוח הצוננה משיבה את נפשך והשמש הנוטה לערוב מביאה לך את בשורת ה,פעמון' של ערב... ולבך טוב עליך.

בשעות העבודה לא חסרנו, כאמור, כלום. אבל בשעות המנוחה יש אשר יתקפנו פתאום איזה רגש קשה של יתמות, של בדידות; אנו מרגישים, פתאום, את עצמנו כה גלמודים... והנפש עגומה וכואבת...

יש אשר נשב שלשתנו מחוץ למושבה, על החול, ועוסקים בשיחה חיה, עליזה. ופתאום נשתתק כלנו. איזה צל שחור יעבור עלינו ולקח את הדברים מפינו והניח דבר קשה על לבותינו. יש אשר נטיל ברחובות המושבה לאחרי חצות הליל. פינו מלא שירה ולבותינו מתרוננים. ופתאום ונפסקה השירה, יתרוקן הלב ועגמה הנשמה. אז מתגנבים אנו לשוב כמתבישים אל חדרנו, נופלים בשתיקה על הדרגשים ואין אנו פושטים את מלבושנו. ועוד זמן רב נשמע איש את קול נשימתו של חברו. מה היא הרוח העוברת עלינו לפתע פתאום? מה הדבר המציק לנו, מה חסרים אנו?

אך הנה בא דבר בחיינו, אשר מלא לימים רבים את לבותינו ושוב לא היה השממון הקודם, ובהעלותי את זכרון חיי זה והרגשתי גם היום איזה עצב חם

רנו

וטהור — אותו העצב אשר ידע אותו האיש רק בהיותו עוד צעיר מאד ולבו חם ולבו טהור.

ג

זה היה ביפו. אנכי ישבתי בחנותו של ידידי. חנותו זו שמשה כעין מרכז לצעירי המושבות הבאים ליפו. מבין לשקים הגבוהים, המלאים אורז וקטניות, ישבתי ואתבונן אל הבאים ואל היוצאים ואל העוברים ברחוב. יום של פוסטה היה, וביום כזה היה רגיל כל אחד מאתנו ללכת, בהגיע תורו, ליפו לקבל את מכתבינו. אינני יודע איזו מחשבה עברה עלי פתאום ותבלעני כלי עד כי שכחתי את החנות ואת הרחוב ואת כל אשר מסביבי. ופתאם הגיע לאזני קול כמו מעולם אחר, קול כה ערב, כה נפשי ויעוררני!

— אולי יודע, אדוני, היכן אפשר להשיג מורה לערבית?...

הבטתי אל הדלת לעומת הקול, ומבטי נפל על עלמה דקה וזקופה, אשר דברה אל ידידי החנוני. את תשובתו של זה לא שמעתי. עיני העלמה שטפוני. עוד לא ראיתי עינים כאלו לא בהקיץ ולא בחלום. כֻלה היתה בתוך עיניה השחורות כליל והתמימות כטוהר הבקר ואיזה חלום עמוק ורחוק רחף בהן. רגע קל עמדו העינים האלו גם עלי ונדמה לי, כי פרח צחוק קל, בלתי נראה, בזוית שפתותיה ונעלם.

אנכי ידעתי, כי במושבתנו יש מורה מומחה לערבית, ספרדי מדמשק שהובא על ידי הפקידות, אבל

לא קם בי רוח לפצות פה ולהגיד דבר מה. האפשרות לדבר בפניה מלאה את לבי חלחלה וָארגיש, כי פני אדמו כתולע. היא הפכה את פניה ותצא מן החנות. בהסתובבה נפל מבטי על צמתה השחורה והעבה אשר ירדה, נפלה מראשה על שכמה עד למתניה.

— מי היא זו?...—שאלתי את ידידי בלחש. ושוב הרגשתי בהתאדם פני.

— ,חולמת׳ חדשה!... כלום אינך רואה לפי פניה?...

רגזני היה ידידי, אף כי איש טוב מאין כמוהו ואף כי הוא בעצמו נמנה, במחילתו, על ,החולמים׳.

— לפני שבוע ימים באה הנה עם בעלה...

— בעלה?... הפסקתי את דברי ידידי ונאלמתי מתוך בושה וכלימה...

— ולמה נזעקת ככה?... כן, היא ובעלה. הוא שליח של איזו חברה מדעית, שבא לחקור את הארץ. ונוספו גם הם על ,חולמי החלומות׳...

באותו יום שבתי אל המושבה. היו ימי עבודה. ואני הייתי עסוק מן הבקר ועד הערב, אך אף רגע לא שכחתי את מראה־הפלא, אשר נגלה לעיני.

ד

בבקר לא עבות אחד עמדתי בכרם וזמרתי. הכרם היה על גבעה נשאה, למול הרי יהודה. והבקר היה אחד מבקרי החרף הנפלאים, שיפיָם מעביר איתך על דעתך. בבקר כזה הייתי שוכח את כל הויתי והייתי שקוע כלי באיזה עולם קסמים, עולם שכלו

רפרוף — אור של כנפים, זמזום של שירה, ערפל של תכלת. בבקר כזה הייתי עובד כפלים והעבודה היתה נראית לי כה קלה, כה מלאה ענין ותוכן. וגם באותו הבקר היתה רוחי מלאה מיפי הטבע אשר סבבני, וגופי דבוק אל המזמרה, ואשכח את כל העולם. ופתאום הגיע לאזני רשרוש קל של שמלת אשה, אשר רחשה בין העשבים ליד הדרך. התעוררתי ואבט — ותמת בי נפשי.

היא. היא עמדה ליד הדרך, העוברת אצל הכרם. על פניה הסגלגלים רחף צחוק קל מלא חן ומלא רֹך. בידיה היתה אגודה גדולה של פרחי שדה. ועיניה העמוקות והטובות הביטו אלי וכאלו בחבה.

— אנכי ראיתיו, כמדומה לי, בחנותו של. נ. ביפו... לא כן?...

הרגשתי איך פני התאדמו כלם עד לעקרי שערותי.

— כן...

— אנחנו... אנכי ובעלי, באנו אתמול בלילה אל המושבה... בעלי מצא לו פה מורה לערבית. יצאתי למצא מעון בשבילנו. ואראה את פרחי השדה ואמשך אחריהם... מה יפה פה...

אנכי עמדתי במקומי כמסֻמר ואבלע כל מלה היוצאת מפיה כפרי־בכורים.

— מה שם?... כמראה התכלת?...

— הלא אלה הם הרי יהודה!... שמה בין ההרים התהלכו המכבים...

הדברים פרצו מפי כמו מאליהם, ואנכי... לו היה בור לפני הייתי נקבר בו חיים: איך העזתי לדבר

כה הרבה בפניה?... ועל פניה רחף צחוק קל, קל ותבט אלי בחביבות רבה.

— אנכי הפסקתיו מעבודתו . . . יסלח לי, הריני הולכת . . .

— אנכי אלך עמה!... אנכי יודע מעון אחד, טוב מאד . . .

השתוממתי בעצמי: מנין לי החוצפה לדבר כה הרבה? . . .

— לא, חלילה!... לא אטריחו... אל יפסיק את עבודתו... כבר הציעו לנו מעון אחד ואנכי הולכת לראותו...אם טוב הדבר בעיניו, יכנס אלינו...הלא בטח יש לו גם חברים?...

— יש!...

— יבוא עם חבריו...

היא הניעה לי בראשה בנעימות אין קץ ותלך לה. ועוד זמן רב עמדתי על מקומי ואבט אחריה ולא גרעתי עין מן הדרך עד אשר נעלמה.

תשוקת העבודה סרה ממני. בעמל רב גמרתי את יומי.

ה

למחרת בערב נדחקנו שלשתנו בבת אחת אל מעונם. שניהם ישבו בחדר הראשון אל השלחן ושתו תֵּה, לקול רעש בואנו התעוררו וישימו בנו את מבטיהם.

— אַ!... זה מכירי!... הלא ספרתי לך... ואלה חבריו?... מה יפה עשיתם...

היא קמה ממקומה ותגש אלינו ותושט לכל אחד

מאתנו את ידה הקטנה. אנחנו לחצנו את ידה בחמימות יתרה מבלי לדַבר דבר ורק נשימתנו הקשה נשמעה בחדר, הוספנו לעמוד בכנופיה. גם הוא הסב את פניו אלינו מבלי לקום ממקומו.

— צעירי המושבה?... נעים מאד... נעים...

מבטי נדבק אליו. פנים שחורים. שערות תלתלים. זקן מְרבע, שחור. עינים שחורות וקשות. מבטן ירד עלינו מלמעלה למטה. ועל פניו רחפה הבעה של הנאה והכרה עצמית. לא אהבתיו. הבטתי אליה ונדמה לי שהיא נעלבה קצת מזה שהוא נשאר יושב על מקומו, ומבטה, מבט של תחנונים, רחף עליו רגע קט. ושוב פנתה אלינו:

— נא לשבת, רבותַי... הנה הכסאות... נשתה תֵּה... זה בעלי... הלא ספרתי לך: את האיש הצעיר הזה ראיתי בחנות ביפו... רק את ראשו ראיתי מבין לשקים... לא כן?... ואחר נפגשנו בכרם...

— כן, כן — הפסיק הוא את דבריה כמו באי־רצון — אתם עובדים פה, רבותי?...

— כן — ענה שלמה בעדנו ונשב כלנו איש איש על קצה הכסא.

— העבודה קשה?... שאלה היא בקולה הרך ומבטה החם עמד על שלמה. וכמה קנאתי בו ברגע הזה על אשר הוא היה ראש המדברים.

— לא, גברתי...

„איזה כח יש לשלמה!..."

— כל היום כפוף הגו?...

— כן, אבל העבודה נעימה ומלבבת...

„היודעת היא כי רק אנכי זומר במזמרה ושלמה לא?..." חשבתי בלבי מתוך קנאה, אבל בכל זאת הגיתי בלבי תודה לשלמה על אשר ידע לנהל את השיחה, ורוחי חזקה בי מעט.

— מאושרים אתם, אנשים צעירים, ברכת אלהים היא לעבוד בסביבה כזו!

קולו היה בַּריטוֹן נמוך, קשה ולא נעים.

— חי נפשי, בסביבה כזו הייתי עובד גם אנכי!...

כה אמר ויפן אליה. ופניו השחורים צחקו מעט מתוך הנאה מרובה.

ואשנא את צחוקו, ואשנא את הבעת פניו, אשר כאלו אמרה לנו: היכלתם לקוות לחסד כזה?... והיא הביטה אליו במבט של תודה, של תפלה ושל מסירות אין קץ.

ויחר לי עד מות.

ו

רגעים אחדים אחרי צאתנו ממעון מכירינו החדשים הלכנו דוממים ותפושים במחשבות. לסוף לא יכלתי להתאפק:

— מה, המְצאה חן בעיניכם?...

— מלאך!... — אמר יעקב בהתפעלות וידָחק כלו אלי.

— כן. אשה מענינת היא — אמר שלמה ברצינות ויתרחק קצת מעלינו, כמתכוין להבדיל בין הרצינות ובין קלות הראש.

— ואותו שנאתי!... — קראתי אנכי. ועמדתי לקול קריאתי. עמדתי בפחד. גם חברי השנים עמדו.

יעקב הביט אלי נפעם, משתומם. שלמה — בכעס.

— מה אתה סח?... איך העזת?... אנחנו צריכים לחשב את עצמנו למאושרים, כי זכינו להפגש עם אדם כזה. זה הוא חכם וחוקר. כל מלה שלו — פנינה.

— ואנכי שנאתי אותו ואת חכמתו ואת פניניו, אותה אהבתי.

ושוב נבהלתי מאמרי פי. נשתתקתי. פני אדמו. וגם חברי באו במבוכה כאלו נתפשנו בחטא, אבל שלמה התאושש כרגע:

— כן. אותה אפשר לאהוב.

וקולו היה קר ורציני לגמרי.

ז

הם נשארו יושבים בקביעות במושבתנו. הוא למד בשקידה רבה ערבית ויעורר את רגש התפעלותו של המורה הספרדי. במשך שבועות אחדים כבר ידע לקרא בעזרת מלון. ותכף התחיל מקבל עתונים מבירות וממצרים, ובעזרת המורה קרא בהם. וגם ספרים הביאו לו. פעם בשבוע היה נוסע ליפו ופעם לירושלים ויהי מביא עמו רשימות שונות ויחקור וידרוש בהן. אנחנו לא ידענו, מה העבודה הזאת לו. שלמה בקש אמנם למצא את חידתו וירבה לשער השערות מהשערות שונות. אותי לא העסיק כלל. אנכי שנאתיו מן הערב הראשון, והרגש הזה עוד גדל בבקורנו השני. על צד האמת לא היה זה בקורנו השני. אנחנו היינו מבקרים את ביתם ערב, ערב. אבל זאת היתה הפעם השניה — אחרי בקורנו

הראשון — אשר ראינוהו ואשר זכינו כי יכנס אתנו בשיחה. בכל יתר הערבים היה הוא יושב סגור בחדרו ואנחנו שוחחנו רק עמה. אליה התקרבנו מן הערב הראשון. עמה היינו מדברים בהתגלות לב גמורה. וגם אנכי לא הרגשתי עוד כל כבלים על לשוני. מה שנוגע אלי הייתי שמח מאד על שהוא נשאר סגור בחדרו, אבל מבטו של שלמה היה שורה כל הזמן בסקרנות מרובה על הדלת הנעולה. ואף היא היתה מעמידה לפעמים את מבטה על דלת חדרו ואחר־כך עלינו — מבט של בקשת סליחה. באותו הערב ישבנו עמה מסביב לשלחן התֵּה ונדבר בחצי לחש — תמיד היתה מדברת בחצי לחש, שלא להפריעהו. — והנה פתאום נפתחו דלתי חדרו לרוחה והוא יצא אלינו במהלך רשלני למחצה ואף פניו היו עיפים, אבל מלאים רצון: אין זאת כי נהנה מעבודתו ומעצמו. הוא הניע כנגדנו בראשו לאות של שלום וישב על הכסא הרחב המיועד לו, אשר בראש השלחן. והיא מהרה ותמלא לו כוס תֵּה. ותשב לעומתו ותבט בו ופניה זרחו באור של אושר. אותי תקף איזה רגש רע.

— ואתם מוסיפים לעבוד כל הימים, רבותי?

— כן . . .

— זה טוב מאד. העבודה — ראשית כל דבר, אבל... התרשוני, רבותי, לשאלכם דבר־מה? בפניו היה סֵבר של אירוניה כמעט בלתי נכרת. ופניה חורו מעט. עיניה הביטו אליו כשואלות. לבי נקפני ולא ידעתי על מה. ופניו של שלמה הביעו אושר והכנעה

רסד

בבת אחת וכאלו אמרו: שאל, אדוננו, עפר אנחנו תחת כפות רגליך!

— אתם מרשים?... כן?... מה הדבר, אשר הביאכם, רבותי, אל הארץ?

איש מן המסובים לא פלל, כנראה, לשאלה זו. פני כלם הביעו השתוממות. ואותי התחיל פתאום דוחק, מרגיז איזה דבר.

— הלא ארץ־ישראל היא זאת!... — התמלטה כמעט צעקה מפי. הכל הפנו את פניהם אלי.

— כן, נחמדי... — התחיל הוא שוב בקול שקט וממשך — זאת היא ההתגלות הראשונה של הרגש, אבל אין הרגש כשהוא לעצמו מספיק. היש לרגשותיכם בסיס הגיוני, היש לשאיפותיכם מצע מדעי?

אנכי לא הבנתי היטב את דבריו ולא ירדתי לסוף כונתו. וגם יעקב לא הבין כמוני. ורק שלמה הבין, כנראה, וכל פניו הביעו רצון לאין סוף ומבטו, מבט של נצחון, עבר, רחף רגע קט עלינו ושוב שהה עליו ויהי למבט של הכנעה. ראיתי את פניה ונדמה לי שתפשתי בהם הבעה קלה של כאב־נפש, של אי־רצון.

— כן, רבותי... — כל מלה ומלה שלו היתה מדודה ושקולה: מלה בסלע — זה שנים אחדות מקדישים אנו ממיטב רגשותינו — על הרגשות איני חס, אמנם — לעבודה זו, ואין איש שם על לב להטריח את עצמו ולתת לעבודה זו מצע מדעי...

— מה זאת?...

ושוב הפנו כל הפנים אלי. על פניו היתה הבעה

הסה

גלויה של רוגז. ואף מבטו של שלמה, אשר הֻשלך אלי באלכסון, היה מלא קריאה למלחמה.

— איני יודע אם תבין לי, איש צעיר...—ההבעה של רוגז היתה להבעה של התול מעֻשה — כל תנועה צריכה להיות מבוססה: מה היא אפשרותה המציאותית, באיזה אמצעים יש להוציאה לפועל?... שום תנועה בריאה אינה יכולה להבנות רק על רגש לבד... צריך להמציא לה בסיס מדעי...

— ואם לא ימָצא?

ואפחד בעצמי מפני המלים אשר התפרצו מפי. פניו חורו מכעס ואחרי כן נעשו רעים וקשים. ויתרומם לאט, לאט ממקומו ויאמר:

— חם אתה יותר מדי, איש צעיר... ,ואם לא ימצא?׳ הקשית לשאול. אם לא ימצא... את התשובה על שאלתך זו אשיב בסוף השנה. לא קודם.

וברגע הזה נשמע קולה, קול חלש, חלש:

— ולדידי... דוקא הרגשה בלתי אמצעית זו — העיקר...

פניו נעשו רכים וטובים. ויגש אליה ויקח באצבעותיו את קצה סנטרה ויבט אל פניה בחביבות. ויאמר:

— סַנְטִימֶינְטַלִית אַת, כמו שהיית תמיד... וכמו שאהבתיך!...

את חטאי אני מזכיר היום: רגש רע מאד התעורר באותו הרגע בלבי לאיש אשר צחוק לו באלהים שלי כצחוק האדם בצעצוע יפה. ולו יכלתי הייתי מכהו נפש...

בימים לא ראינוה ולא ידענו במה היא עוסקת ואם היא עוסקת בדבר מה. פעם אחת נדמה לי בבקר שחולה אנכי ולא הלכתי לעבודתי. וכשגדל עלי שממון הבדידות בחדרי נזכרתי, כי אוכל ללכת ולראותה גם ביום. ואשכח את מחלתי. ובעוד רגעי מספר דפקתי על דלתי ביתה.

— יבוא!...

זה היה קולה. ופתאום נתבלבלתי. ולא ידעתי את נפשי: הטוב הדבר, אשר אנכי עושה? למה אנכי בא אליה בעצם היום... לבדי, בלי חברי... ואולי אפריענה?...

פתחתי את הדלת בידים רועדות ונדחקתי אל תוך החדר. היא ישבה לפני שלחן האכילה. אותה שעה היתה לשלחן צורה אחרת: מחברות שונות היו מפוזרות עליו בלי סדר והיא ישבה כפופה על המחברת האחת והעתיקה ממנה אל השניה ופניה זרחו מעונג.

„מעתקת את כתבי היד של בעלה...“ עברה מחשבה במחי ולבי נעשה כבד עלי. היא הרימה לאט, לאט את ראשה ופניה הביעו הפתעה וכמו צל של אי־רצון עבר עליהם:

— ביום?... בטלת יום של עבודה?...

מוטב היה לי למות ברגע הזה מאשר לשמוע את הדברים האלה מפיה. ופני נעשו, כנראה, חורים מאד, כי פתאום ראיתיה ופניה רכו ותקם במהירות ממקומה ותגש אלי.

— הוא חולה?...

— כן... מעט...

ואשב על הכסא ליד הקיר. היא נגשה אלי ותבט בפני מבט מלא השתתפות ורחמים וקולה קול לחש היה באזני כמוסיקה רחוקה ומלאה קסם:

— מה לו?...מדוע לא הלך לשאול את פי הרופא?...

— אין דבר. רק כאב ראש...

היא לא חזרה עוד אל השלחן ותשב אצלי על הכסא השני והתחלנו מספרים בינינו בלחש, ואשכח את העולם ומלואו וראיתי רק אותה ואשמע רק את קולה. ולא הרגשתי בעבור הזמן עד אשר צלצל פתאום הפעמון של הצהרים ויעוררני כמו מחלום מתוק. והיא נפחדה לקול הצלצול, ותקפוץ ממקומה, ותרץ אל השלחן. ובאותו הרגע עצמו נשמע קולו מן החדר השני:

— הגמרת כבר להעתיק את החוברת?...

— לא...עוד לא גמרתי...תסלח לי...

קול מֻכא ומתחטא...ומן החדר השני נשמעה תנועה של אי־רצון, נשמעו צעדים מהירים והדלת נפתחה ברעש:

— איך זאת?... הלא ידעת כי החוברת צריכה לי בחצי היום?...

קול רגזני, קול של גערה למחצה. לבי מת בקרבי· ופניה נעשו חורים. ופתאום ראני:

— ומי זה פה עמך?...אַ!...ככה אתם עובדים, אנשים צעירים, מפריעים את האחרים... כך!...

— הוא חולה...

הוא סגר את הדלת ברעש מאחוריו...

★

יותר לא בטלתי יום של עבודה. וימים אחדים לא מצאתי עז בנפשי לבוא אל ביתה.

ט

לחברי לא אמרתי דבר מכל אשר קרני: פחדתי פן אהיה לצחוק בעיני שלמה. ועוד יותר: פן ישמח בלבו לאדי. ובערב, כששלמה ויעקב התכונו ללכת ואנכי נשארתי שוכב על דרגשי, הביטו אלי בתמיה:

— האם לא תלך? . . .

— לא . . . חש אנכי בראשי . . .

שלמה יצא תיכף מן החדר. יעקב פקפק כרגע ויצא גם הוא אחריו. כשנסגרה הדלת מאחוריהם, כבשתי את ראשי עמוק, עמוק בתוך הכר . . . וכששבו חברי, עשיתי את עצמי כישן ואשים את אזני כאפרכסת: אולי אשמע דבר מה עליה. אבל חברי לא הזכירוה, כאלו להכעיסני. שלמה דבר בכבד ראש על איזה ענין חָמוּר, ויעקב שמע לו, כנראה, בתשומת לב מיוחדה. ובאותו הליל לא ישנתי כמעט עד אור הבקר. גם בערב השני לא הלכתי עמהם. וככה גם בערב השלישי. שלמה התחיל מביט אלי בחשד, ויעקב — בצער. אבל הם לא שאלוני דבר, ואנכי לא הגדתי להם. ובערב השלישי לא עשיתי עוד את עצמי כישן. ישבתי כל הזמן כעל גחלים וחכיתי להם בכליון עינים. וכשבאו הבטתי אליהם מבט מלא צפיה: האמנם אין בפיהם כל דבר בשבילי? . . . האמנם לא שאלה לי? . . . והם, חברי האכזרים, שתקו ולא הגידו דבר.

— צריך לישון, עיפתי... אמר שלמה בכבד ראש והתחיל פושט את בגדיו.

„הם ילכו לישון ואנכי לא אשמע גם את שמה."

ולא יכלתי למשול עוד ברוחי:

— איך בליתם הערב?...

הרגשתי את הרעד אשר בקולי.

— היה ערב מענין מאד. שיחתו היתה מלאה ענין רב.

„למה לי שיחתו?... מה עשתה היא?... האמנם לא שאלה לי אף פעם?..."

— הם לא דברו בי?...

עשיתי שקר בנפשי ואמרתי: ‚הם'.

שלמה הביט מבט מלא ענין לצד יעקב ויאמר כלאחר יד:

— לא... הוא לא דבר בך מטוב ועד רע...

ומתוך ‚הלאו' שלו נשמע לי ה‚הן'. ואדע כי הוא דבר בי סרה.

— היא שאלה לך ... בכל ערב היא שואלת לשלומך... — אמר יעקב ויבט אלי מבט מלא רצון.

לולא בושתי הייתי נופל על צוארו, מחבק אותו ומנשק לו מנשיקות פי. ולבי נעשה עלי טוב וחם ולא היה גבול וקץ לאשרי.

★

למחרת בערב הלכתי גם אנכי עם חברי אליה.

י

הם נשארו יושבים במושבה שנה שלמה. עכשיו, כשהנני נזכר בימים ההם, איני מאמין בעצמי כי

רע

באמת ישבו אצלנו שנה שלמה... שלש מאות וששים יום... והרי כל אותם הימים חלפו, עברו עלינו כיום אחד!... שנה — יום. ואת כל היום הארוך ההוא מלאה היא. בבקר, כשהקיצונו כלנו משנתנו היתה מהשבתנו הראשונה: בערב נלך אליה. אמנם, איש מאתנו לא גלה את מחשבתו לחברו, אבל כלנו ידענו איש את מחשבתו הכמוסה של חברו. מבטינו העידו בנו. וכל היום חיינו על המחשבה הזו. ומחשבה זו היא שנטלה את עֹקצו של להט השמש ובשֶׁלה לא הרגשנו את העיֵפות לאחר העבודה — כאלו לא היתה! רק התרחצנו, אכלנו ונקם כאיש אחד: אליה!... אמנם שלמה היה עושה את עצמו כאלו היא אינה נוגעת לו כלל וכל העיקר בו. אבל ראשית כל, הרי עינים גם לו ואלו העינים גלו את סוד לבו· ושנית... הרי אותו ראינו רק לזמנים רחוקים, ובזמן האחרון התרחק מעלינו לגמרי ויהי יושב כל הערבים סגור ומסוגר בחדרו, ובכל זאת היה שלמה ממהר כמונו אל ביתה. בביתה היינו יושבים עד חצי הליל. בעִגול היינו יושבים מסביבה. לרוב ישבנו בחוץ ודמדומי הליל היו מכסים עלינו. ורק בערבים של גשם, רוח וקור היינו מוכרחים לשבת בבית. ואז קללתי בלבי את הגשם ואת הרוח. נפשי היתה נחנקת בי בחוץ ומה גם בבית. ולולא קולה הרך שהיה נשמע לנו לאחר חצות הליל: „רבותי, לכו לישון: מחר יום של עבודה"... לולא קולה זה היינו יושבים אצלה עד אור הבקר. ולקולה לא יכלנו שלא להשמע. ולו היתה אומרת לנו באותו הקול הנמוך

והרך: „רבותי, לכו, קפצו אל הבאר העמוקה של המושבה“... מובטחני, שכלנו היינו הולכים וקופצים אל הבאר בלי שום פקפוק, במה עסקנו כל אותם הערבים, במה דברנו?... איני זוכר. ואולי לא ידעתי גם אז. כלום הייתי צריך באותם הימים לדבר מה בלעדיה? היא, ישבה בתוכנו. מטפחתה הרכה על שכמה תמיד. ומאחורי המטפחת זוחלת ויורדת למטה צמתה המלאה. עיניה השחורות, הטובות והעמוקות, כעומק התהום, מביטות אלינו, אל כלנו, בחבה, באמונה ובהשתתפות. ומה לנו עוד? ומי לנו עוד? איזה חום נפשי עמוק היה נובע מתוך עיניה וממלא את כל בתי נפשנו ונותן לנו אושר, מנוחה, אמונה וכח לעשות הכל, הכל. וכה קל היה לנו, וכה טוב היה לנו במחסה המבט החם הזה. וכה חביבים היינו, ברגעים האלה, כלנו איש על רעהו. ואם היתה מספרת לנו דבר מה או דנה באיזה ענין, היינו שומעים לה בכלות־נפש. מה ספרה? במה דנה? איני זוכר אף דבר. מובטחני, כי לו שמענו רק את קולה, בלי דברים, היינו מקשיבים לה באותה ההקשבה העמוקה שהקשבנו את דבריה. כי קולה הוא שדבר אלינו יותר מכל הדברים, ואולי בשביל זה איני זוכר את הדברים ואת הקול זוכר אנכי היטב, כאלו שמעתיו רק אתמול, ואזכרנו עד עולם.

— התלכו לטיל מעט, רבותי?...

ועוד דבריה בפיה ואנחנו כלנו עומדים מוכנים ומזומנים ללכת. אנו יוצאים כלנו מן המושבה, הולכים בין הכרמים, עולים על הגבעות, יורדים

אל העמקים, הולכים, הולכים ואין רגלינו יודעות עיפות. רק בלילות היינו הולכים. ויש שתעמוד על אחת הגבעות הרמות ונשאה את עיניה לעומת הצללים של הרי יהודה ועמד עליהם מבטה זמן רב בלי אומר ודברים. אור הירח הכהה נופל על פניה החורים ושפך עליהם מלא חפנים קסם וחן. ואנחנו מביטים אליה כאל אלהים. אין היא אומרת לנו דבר ברגעים האלה, ורק עיניה הרחוקות, החולמות והכואבות מספרות על המהפכה הגדולה אשר בלבה. ופעם, כשעמדה ככה על הגבעה, פנתה פתאום אלי ותאמר:

— שמה התהלכו המכבים... הלא ככה אמרת לי?...

ועל פניה רחף צחוק קל, קל של רצון ושל רגש טוב. ואנכי... היש בעולם אושר כאושר הזה שמלא אז את לבי?... ופעם אחת – זה היה כבר בימים האחרונים — אמרה לנו:

— אנכי אהבתי את הארץ הזאת, את שמיה ואת הריה... זרה באתי אליהם וקרובה נעשיתי להם... נדמה לי שהם לקחו ממני דבר־מה, אשר לא יחזור עוד לי לעולם...

קולה היה נמוך ומלא צער עמוק. וארגיש כי לבי הולך ונקרע לגזרים.

— והוא איננו מוצא...

ופתאום נבהלה מדברי עצמה והפסיקה בעצם דבריה.

— נלך, נשוב הביתה... בחוץ טוב, טוב יותר מדי...

ונלך כלנו אחריה. שותקים הלכנו ולבבותינו דואבים. מה היה לה?...

בביתם של מכירינו הלך ונהיה איזה דבר נעלם וקשה. אותו לא היינו רואים במשך שבועות שלמים. וכשראינוהו היו פניו נרגזים מאד ויעש את עצמו כאלו איננו רואה אותנו כלל. והדבר הגיע לידי כך, שגם שלמה התחיל מתרעם עליו בלבו. והיא—פניה נעשו משבוע לשבוע יותר חורים, יותר נוגים, וצער עמוק כים מלא את כל רחב מבטה. לבי היה שותת דם מדי ראותי אותה. מה היה לה? מה הוא הדבר המתרחש ביניהם? כל הימים חשבתי בזה, אך לא העזתי לשאול אותה. יש אשר איזה רגש נעלם של שמחה היה מתעורר בי למחשבה הזאת: הלא אנכי שנאתיו מן הרגע הראשון, הלא קנאתי בו כל הימים על האושר שהיא נותנת לו ועל המסירות שהיא מסורה לו. אבל זה היה רק רגש־רגע עובר, הייתי גוער בי בעצמי בנזיפה ושוב הייתי רק מצטער בצערה.

פעם אחת נגשנו אל ביתם, ועוד טרם הספקנו לדפוק על הדלת, הגיע לאזנינו קול של דברים. הוא דבר בהתמרמרות, והיא בכתה, התחננתה... ברחנו על נפשנו. מה הוא הדבר המתרחש בביתם?

מקץ ימים אחדים באנו אליהם בערב, בשעה מאוחרה, שלא כדרכנו. היא ישבה על יד השלחן חורת, הורת ומבטה היה מלא חרדה. כשראתנו חרדה עוד יותר ונדמה לי, כי בקורנו הפעם היה לה לא לרצון. לבי נקפני. יגון כבד תקף אותי. ובאותו הרגע עצמו נפתחו דלתי החדר השני לרוחה

והוא הופיע לנגדנו. הוא חכה לנו, כנראה. הוא היה לבוש בגדים שחורים מכף רגלו ועד ראשו, כאלו התכונן לנסע העירה או לקבל איזה אורחים נכבדים. איזו חגיגיות מוזרה היתה בכל עמידתו. הוא ברכנו ביַכּוּת יתרה וידרוש לשלומנו ולשלום עבודתנו ויאר את פניו גם אלי. ויהי הדבר לפלא בעיני כלנו.

— הידעתם, רבותי, כי בקרוב נפרד?

פניה נעשו חורים משהיו. ואנכי שמעתי את דפיקות לבי. ונדמה לי שלבי אומר לקפוץ החוצה.

— איך?... — שאל שלמה בחרדה ויבט בתמיה אל פני שניהם.

— אנחנו — הוא הדגיש ביותר את המלה הזאת — החלטנו לעזוב את הארץ בשבוע הבא.

לא גרעתי עין ממנה. דמעה נתלתה באישון עיניה ומבטה היה רחוק, רחוק מאד.

— לחלוטין?...

— כן, לחלוטין. קולו נעשה קשה ויבש ביותר. — אנכי נוכחתי, רבותי כי התקוה הלאומית, אשר שמתם בארץ הזאת, בדמיון יסודה. אין לה שום אחיזה במציאות. ותנועה החסרה בסיס שכלי אינה יכלה לקחת את לבי.

היא שמה פתאום את מבטה בו. מבטה היה כה יבש, כה קר. אף פעם לא ראיתיה מביטה ככה. ורגע נדמה לי, כי בתוך מבטה נצנץ גם ניצוץ כל שהוא של... אינני יודע איך לכנותו: שנאה, בוז, או התנגדות קשה, ואולי כל אלה ביחד. וכל זה נתהוה במשך דק אחד. ושוב צנח מבטה מעליו

וְהתרחק הלאה, הלאה מעבר לכלנו, מעבר לבית ואולי מעבר לכל העולם כלו... הוא הרגיש, כנראה, במבטה ויזדעזע הזדעזעות קלה, אבל התאושש כרגע ומנוחתו הרגילה לא עזבתהו.

— כן הדבר, רבותי. הארץ, אשר אתם באים לרשתה, ארץ מיושבת היא. מאחר לכתליכם עומדת תנועה ערבית לאומית כבירה, והיא תומכת את יתדותיה גם בארץ הזאת כבכל הארצות שהערבים יושבים בהן. אתם לא תעמדו בפניהם. הממשלה לא תתמוך בכם. פחד הערבים על פניה. שוא גם עזרתכם באירופא: הנצרות שומרת את עברתה לכם. אלה הם המניעים החיצוניים, ולא מעטים מהם המניעים הפנימיים. הארץ אינה ארץ של תעשיה ולא תהי כזאת. הארץ תשאר רק ארץ של עבודת האדמה, ובמקצע הזה הנכם חסרי כשרון וחסרי נסיון לגמרי ולא תצליחו במעשיכם. קפיטל לאומי אין לכם. שפה לאומית — שפה חיה אין לכם. וגאולה לאומית בלי ארץ ובלי שפה לא תִתָּכֵן. ולזאת... — קולו נפסק ונחלש ושוב נתחזק — ולזאת אנכי אומר: תקות התחיה אבדה לנו. כל מי שמביט בעינים פקוחות על מצבנו, רואה שסופו של עם ישראל להתבולל ולמות בין הגוים... אחרנו את המועד...

— ולדידי, אם למות... מוטב למות בארץ־האבות, מוטב למות בהלחמנו על נפשנו, על קיומנו ועל תחיתנו — נשמע פתאום קולה בתוך הדממה הקשה, שעמדה בחדר, לאחר שגמר הוא את דבריו. ונראה לנו שהקול הזה בא מאיזה מרחק רב. כלנו נרתענו

רעך

ממקומותינו ונבט בחרדה אליה. נדמה לנו, שמשק כנפי המות עבר בחדר.

— למה?... לאיזו תועלת?...

— את שפת התועלת איני מבינה... אם תועלת אין כאן, יופי יש כאן... ושמה... במות ההוא, שאתה מנבא לנו, רק כיעור... רק זועה...

הוא הזדעזע כלו, כאלו הכוהו על פניו, ובתוך מבטו נצנץ ניצוץ של שנאה וכעס.

יב

כשבאנו למחרת, לפנות ערב, אל מעונם מצאנו את החלונות ואת התריסים סגורים. מה זאת?... אף פעם לא עזבה עוד את המושבה ולא לותה את בעלה בנסיעותיו אל הערים: היא שנאתן.

רצנו בבהלה אל בעל־הבית:

— היכן הם השכנים?...

— השכנים?... אֶ—הֶ!... אולי הם מפליגים כבר באניתם...

— כיצד?...—זעקתי שלא בקולי בעל הבית הביט אלי משתומם.

— כיצד?... עוד עם אור הבקר נסעו מזה... כל הלילה עסקו בחבישת החפצים.

היא התחננה אליו שיתננה ללכת אליכם להפרד, והוא לא נתנה... איש קשה...

וכמה בכתה כשנפרדה מעלי, כאלו היתה קרובתי. דבריו הגיעו לאזני כאלו ממרחק רב. עיני תעו על הדלת ועל החלונות מתוך איזו תקוה סתומה,

כי עוד מעט יפתחו ועל המפתן תופיע היא וצחוקה הערֵב על שפתותיה...

— בא!...— הגיע לאזני קולו של שלמה, וקולו היה הפעם כה רך. ובן רגע התחבב עלי כבימים הראשונים. והטינא, שהיתה בלבי עליו בימים האחרונים, כלא היתה. שלשתנו שבנו אל חדרנו חפויי ראש. חדרנו נדמה לי כה זר, כה רחוק, כאלו ראיתיו בפעם הראשונה. ריקניות מבהילה עמדה בכל פנותיו ושעמום מדכא.

יג

למחרת בערב, כששבתי מעבודתי ואשב לנוח בחצר, יצאה אלי בעלת הבית מחצרה ובתנועה רשלנית הושיטה לי מכתב.

— את המכתב הזה הביא היום רץ מיפו ויאמר למסרו לך.

קפצתי ממקומי כאלו נשכני עקרב.

— איזה מכתב?... ממי?... למה לא הביאוהו תיכף אלי, אל הכרם?...

— ראו נא את הבהלה!... עסקיך הגדולים?... לא תאחר...

ותפן לה ותלך, ואנכי פתחתי את המכתב בידים רועדות:

...אנכי החלטתי לא לעזוב את הארץ. אינני יכולה. הכל אבד לי. הכל. חפצתי לראותך ולהגיד לך דבר־מה. בא נא ליפו תיכף ומיד. אם לא תבוא עד הצהרים, אולי תאחר.

איזה דבר שחור עטפני פתאום ויכס את אור עיני.

— מה לך?!...—שמעתי כאלו מתוך חלום את קול צעקתו של שלמה ואשמע את ריצת רגליהם של שני חברי אשר מהרו אלי.

— חכה נא!... מה היה לך?... מה המכתב הזה אשר בידך?...

לא אמרתי דבר ואושיט להם את המכת . ובמחי עמדה ההחלטה:

ללכת תיכף ליפו.

— גם אנו הולכים עמך!... — אמרו שלמה ויעקב כאחד, כשגמרו לקרא את המכתב. ובעוד רגעי מספר יצאנו שלשתנו לדרכנו.

יד

כשבאנו ליפו, חשך עלינו היום. לאן ללכת?... זכרתי את האכסניה, שהיה הוא מתאכסן בה, ונלך ישר שמה. כשנכנסנו אל האולם הגדול חרדתי כלי. ריח חריף של סמי־מרפא עלה באפי ובבית היתה איזו מהומה ומבוכה. לא קמה רוח בי לשאול עליה. הלב נבא איזה דבר נורא. שלמה הביט בפני ויפן ויגש אל אחד המשרתים:

— האדון. X. מתאכסן פה?...

קולו רעד מעט. המשרת שם בו מבט של רגז ויאמר:

— האדון הפליג היום לפנות ערב באניה.

שמעתי את קול דפיקת לבי ואראה את פני חברי אשר חורו.

— ו...הגברת?...

נדמה לי שאין זה קולו של חברי. המשרת נבוך, פקפק רגע ויאמר:

— הגברת נקברה לפני שעה. רק זה עכשיו שבנו מן ההלויה.

★

למחרת באתי עוד הפעם אל האכסניה.

— האם לא השאירה איזה מכתב?...

המשרת פגשני ברגש של רחמים וצער על פניו:

— לא. היא התהלכה ברחוב כל הזמן לפני הצהרים ותחכה. גם ממני בקשה:

„אם ישאלו לי — להודיעני תיכף“. ולאחרי הצהרים נכנסה אל חדרה לנוח. וכשבא האדון לאחרי הצהרים מְצָאָה מתה במטתה. אין זאת כי שתתה סם־מות חריף מאד, אשר פעל כרגע. קרא לרופאים. לשוא. והוא מהר תיכף וירד באניה... איש קשה... מי יודע מה עבר ביניהם... אפשר שחכתה לך... האם קרוב אתה לה?...

טו

מן היום ההוא עברו עשרים שנה. עוד היום אתפלל לזכרונה בלבי. חברי אינם עוד פה. עקבות יעקב אבדו. הוא הלך לאמריקה ונעלם ממני. שלמה חזר לרוסיה. לפעמים רחוקות יכתב אלי. ופעם בפעם יזכור בה.

וקברה בבית־העולם ביפו, מקום קדוש הוא לי עד היום הזה.

YESHIVA UNIVERSITY
WEST COAST DIVISION
9017 WEST PICO BLVD.
LOS ANGELES, CALIF. 90035

HI-570
YESHIVA UNIVERSITY
WEST COAST DIVISION
9017 WEST PICO BLVD.
LOS ANGELES, CALIF. 90035